George Orwell

1984

Regény

Fordította: Szíjgyártó László

Első rész

1

Derült, hideg áprilisi nap volt, az órák éppen tizenhármat ütöttek. Winston Smith, állát leszegve, gyorsan besurrant a Győzelem-tömb üvegajtaján, hogy megszabaduljon a gonosz széltől. De nem tudott olyan gyorsan besurranni, hogy ne törjön be vele együtt egy kavicsos porörvény.

Az előcsarnokhoz vezető folyosó főtt kelkáposzta és öreg rongy lábtörlők szagát árasztotta. Egyik végén egy - épületen belüli elhelyezés céljára túlságosan is nagyméretű - plakát volt a falra szegezve. Csak egy hatalmas arc volt látható rajta, méternél is szélesebb arc: egy negyvenöt év körüli, sűrű fekete bajuszos, durva vonású férfi arca. Winston egyenesen a lépcső felé sietett. A felvonóval nem volt érdemes próbálkozni. Még a jobb időkben is ritkán működött, jelenleg meg az áramszolgáltatás is szünetelt a nappali órákban. Ez is része volt a takarékossági versenynek, amellyel a Gyűlölet Hetére készültek. A hetedik emeleten volt a lakása, s Winston, aki harminckilenc éves volt, s egy fekély sajgott a jobb bokája fölött, lassan haladt felfelé a lépcsőn, útközben meg-megpihenve. A liftaknával szemközt mindegyik emeleten ott meregette szemét az óriási arc a falra szegezett plakátról. Olyan arckép volt, amelyet úgy rajzolnak meg, hogy a tekintete mindenhová követi az embert, akárhonnan nézi. NAGY TESTVÉR SZEMMEL TART - hirdette az arc alatt a felírás.

A lakásban egy öblös hang valami számjegyzéket olvasott fel, amely az öntöttvastermeléssel volt összefüggésben. A hang egy homályos tükörhöz hasonló, téglalap alakú fémlemezből áradt, amely a jobb kéz felőli falba volt beépítve. Winston elfordított egy kapcsolót, mire a hang valamivel halkabb lett, a szavakat azonban még mindig tisztán lehetett érteni. A készüléket (teleképnek nevezték) le lehetett halkítani, de teljesen kikapcsolni sohasem lehetett. Winston az ablakhoz lépett: alacsony, törékeny alak, soványságát csak még jobban hangsúlyozta a kék overall, a Párt egyenruhája. Haja erősen szőke volt, arca természettől piros. Bőrét amúgy is kicserzette a durva szappan és a rossz borotvapengék használata, a tél hidege éppen csak betetőzte ezt a munkát rajta.

Odakünn, még a bezárt ablakon keresztül is, hidegnek látszott a világ. Lenn kis szélörvények port és papírfoszlányokat kavartak csigaformákba, s jóllehet sütött a nap, s az ég metsző kék volt, a mindenfelé kiragasztott plakátokon kívül mintha semmilyen szín sem lett volna az utcán. A fekete bajuszos arc minden sarkon ott meresztette a szemét. Ott volt a szemközt álló ház homlokzatán is. NAGY TESTVÉR SZEMMEL TART - hirdette alatta a felirat, s a sötét tekintet mélyen Winston szemébe fúródott. Lenn az utca szintjén egy másik, leszakadt sarkú plakát csapkodott szeszélyesen a szélben, s hol eltűnt, hol látható lett rajta ez az egyetlen szó: ANGSZOC. A távolban helikopter szállt le a tetők közé, egy pillanatig úgy lebegett ide-oda, mint egy dongó, aztán nagy ívben ismét elrepült. A rendőrőrjárat volt, amely beles az emberek ablakán. Az őrjáratban azonban még nem volt semmi rossz. Rosszat csak a Gondolatrendőrség jelentett.

Winston háta mögött a teleképből áradó hang még mindig az öntöttvasról és a Kilencedik Hároméves Terv túlteljesítéséről fecsegett. A telekép egyszerre volt vevő- és adókészülék. Akármilyen hangot idézett elő Winston - az egészen halk suttogáson kívül -, a készülék felvette. Sőt: ameddig a fémlap látómezején belül tartózkodott, nemcsak hallhatták, hanem láthatták is. Azt persze nem lehetett tudni, hogy egy adott pillanatban éppen megfigyelik-e az embert. Bizonytalan volt, hogy a Gondolatrendőrség milyen gyakran és milyen rendszer szerint kapcsolódik be egy-egy magán-teleképkészülékbe. Még az is elképzelhető volt, hogy mindenkit állandóan figyelnek. Mindenesetre akkor kapcsolódhattak be akárkinek a készülé-

kébe, amikor csak akartak. Az embernek abban a tudatban kellett élnie - s abban a tudatban is élt, ösztönné vált megszokásból -, hogy minden hangját hallják, s kivéve, ha sötét van, minden mozdulatát megfigyelik.

Winston továbbra is hátat fordított a teleképnek. Így biztonságosabb volt, bár nagyon jól tudta, hogy még a hát is áruló lehet. Egy kilométernyi távolságban munkahelye, az Igazság-minisztérium tornyosult hatalmas méreteivel fehéren a riasztó táj fölé. Ez - gondolta valami határozatlan undorral -, ez London, az Egyes Leszállópálya fővárosa, az Egyes Leszállópályáé, amely népesség szempontjából a harmadik helyen áll Óceánia tartományai között. Megpróbált felidézni magában valami gyermekkori emléket, amely megmondhatná neki, vajon mindig ilyen volt-e London, mint most. Itt voltak-e mindig ezek az omladozó, tizenkilencedik századi házsorok, fagerendákkal megtámasztott falaikkal, deszkalapokkal befoltozott ablakaikkal, redős bádoglemezzel fedett tetejükkel, összevissza düledező, gyatra kerítéseikkel? És a bombáktól felszántott tájak, ahol vakolatpor kering a levegőben, és buján tenyészik a fű a kőhalmazokon; s azok a helyek, ahol a bombák nagyobb területeket taroltak le, s ahol csirkeólakhoz hasonló faházakból álló piszkos lakótelepek bukkantak elő? De hiába, nem tudott emlékezni: semmi sem maradt meg benne gyermekkorából, egy sor tiszta fényű kép kivételével, amelyek azonban háttér nélkül és többnyire érthetetlenül villantak fel előtte.

Az Igazság-minisztérium - Minigaz, ahogy újbeszélül[1] nevezték - ijesztően elütött a környékén lévő többi épülettől. Ragyogó fehér betonból készült, óriási, piramis alakú építmény volt, s háromszáz méter magasan nyúlt fel a levegőbe. Onnan, ahol Winston állt, éppen el lehetett olvasni a Párt három jelmondatát, amely díszes betűkből volt kirakva az épület fehér homlokzatára:

A HÁBORÚ: BÉKE
A SZABADSÁG: SZOLGASÁG
A TUDATLANSÁG: ERŐ

Az Igazság-minisztériumban állítólag háromezer szoba volt a föld színe fölött, s ennek megfelelő méretű kiterjedése volt a föld alatt is. London területén szétszórva még három hasonló alakú és nagyságú épület állt. A körülöttük lévő épületek olyan tökéletesen eltörpültek mellettük, hogy a Győzelem-tömb tetejéről egyszerre mind a négyet látni lehetett. Ezek voltak az otthonai annak a négy minisztériumnak, amelyek között szétosztották a kormányzás egész apparátusát: az egyik az Igazság-minisztérium volt, amelyhez a hírszolgálat, a szórakoztatás, az oktatás és a szépművészetek tartoztak, a másik a Béke-minisztérium, amely a háborút intézte, a harmadik a Szeretet-minisztérium, amely a törvényeket hozta és a rendet tartotta fenn, a negyedik a Bőség-minisztérium, amely a gazdasági ügyekért volt felelős. Újbeszélül Minigaz, Minipax, Miniszer és Minibő volt a nevük.

A Szeretet-minisztérium volt csak igazán ijesztő külsejű. Egyáltalán nem voltak rajta ablakok. Winston sohasem járt benne. Ebbe az épületbe nem lehetett belépni, csak hivatalos ügyben, s akkor is szögesdrót útvesztők tömegén, acélajtókon és rejtett géppuskafészkek közt kellett áthatolni. Még a külső védőövezetéhez vezető utcákon is fekete egyenruhás, gorillaarcú őrök cirkáltak, szíjra fűzött botokkal felfegyverezve.

Winston hirtelen megfordult. Arcvonásait a nyugodt optimizmus kifejezésébe erőltette, mert ezt a kifejezést volt ajánlatos viselni, ha az ember szembefordult a teleképekkel. Keresztülment a szobán, s kilépett a parányi konyhába. Mivel a napnak ebben az órájában jött el a miniszté-

[1] Az újbeszél Óceánia hivatalos nyelve. Nyelvtani rendszerének és szókincsének magyarázatát lásd a Függelékben.

riumból, feláldozta kantinbeli ebédjét, s tudta, hogy a konyhában nincs semmiféle ennivaló egy darab sötét színű kenyéren kívül, amelyet a másnapi reggelihez tett félre. Levett a polcról egy palack színtelen folyadékot, amelyen egyszerű fehér címke jelezte a márkát: GYŐZELEM-GIN. Émelyítő, olajos illatot árasztott, mint a kínai rizspálinka. Winston majdnem egy teáscsészényit öntött magának, összeszedte minden lelkierejét, s lenyelte, mint egy adag orvosságot.

Arca azonnal skarlátszínűvé vált, s könnyek szöktek a szemébe. Az ital olyan maró volt, mint a salétromsav, s ezenfelül nyelés közben olyan érzése támadt az embernek, mintha gumibottal hátulról fejbevágták volna. A következő pillanatban azonban az égés lecsillapodott a gyomrában, és a világ kezdett barátságosabbnak látszani. Kivett egy cigarettát egy Győzelem-cigaretta felírású gyűrött csomagból, de vigyázatlanul emelte a szájához, aminek következtében a dohány kihullott belőle a padlóra. A következő cigarettával nagyobb szerencséje volt. Visszament a szobába, és leült egy kis asztalkához, amely a teleképtől balra állt. Az asztalfiókból kivett egy tollszárat, egy üveg tintát és egy vastag, kvart alakú, tiszta lapokból álló könyvet, amelynek piros sarka és márványutánzatú fedele volt.

Ebben a szobában a telekép valamilyen okból szokatlan helyzetben volt. Ahelyett, hogy szokás szerint a hátsó falra tették volna, ahonnan megfigyelheti az egész szobát, a hosszabb falba ágyazták, szemközt az ablakkal. Ennek a falnak az egyik oldalán volt egy kis benyíló. Ebben ült most Winston. A benyílót a lakás tervezői bizonyára könyvespolcok elhelyezésére szánták. Ha Winston a benyílóban ült, és jól hátrahúzódott, kívül maradhatott a telekép hatókörén, már ami a látást illeti. Hallani persze így is hallhatták, de amíg jelenlegi helyzetében maradt, legalább nem láthatták. Részben a szobának ez a szokatlan beosztása sugallta neki azt, amit most cselekedni készült.

Másfelől azonban az a könyv is csábította, amelyet az imént vett ki a fiókból. Rendkívül szép könyv volt: sima krémszínű papírja, amelyet az idő egy kissé már megsárgított, az a fajta papír, amilyet az utolsó negyven évben már nem is gyártottak. Mindenesetre sejteni lehetett, hogy a könyv több mint negyvenéves. Egy piszkos kis ócskásbolt kirakatában pillantotta meg, a város egyik szegénynegyedében (hogy melyikben, arra már nem is emlékezett), s azonnal ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy megszerezze magának. A párttagokról feltételezték, hogy közönséges boltokba nem lépnek be (az ilyesmit „szabadpiacon való üzletelésnek” nevezték), de a szabályt nem tartották be szigorúan, mert voltak bizonyos dolgok, mint például a cipőfűző vagy a borotvapenge, amelyekhez nem lehetett másképp hozzájutni. Gyorsan körülnézett az utcán, aztán beosont a boltba, és két dollár ötvenért megvette a könyvet. Akkor még nem is sejtette, hogy a könyvet valami különös célra szánja. Bűntudattal vitte haza irattáskájában. Még ha nem is írt bele semmit, kompromittáló holmi volt.

A dolog, amire készült, az volt, hogy naplót ír. Ez nem volt törvénybe ütköző cselekedet (semmi sem volt törvénybe ütköző, amióta nem voltak többé törvények), de ha leleplezik, számíthatott rá, hogy feltétlenül halálra ítélik, vagy legalábbis huszonöt évet kap egy kényszermunkatáborban. Winston hegyet dugott a tollszárba, s megnyalta, hogy a zsírt eltávolítsa róla. A toll elavult szerszám volt, még aláírásra is csak ritkán használták, mégis szerzett egyet, titokban és elég nehezen, csak azért, mert az volt az érzése, a gyönyörű krémszínű papír megérdemli, hogy valódi tollal írjanak rá, ahelyett hogy tintaceruzával kaparnának rajta. Pedig nem is volt hozzászokva a kézzel való íráshoz. Egészen rövid jegyzeteken kívül mindent a beszélírba szokott diktálni, ezt azonban most persze nem használhatta. Bemártotta a tollat a tintába, aztán még egy pillanatig tétovázott. Remegés futott át a gyomrán. Nyomot hagyni a papíron: döntő cselekedet. Ügyetlen, kis betűkkel leírta:

1984. április 4.

Hátradőlt. A teljes reménytelenség érzése fogta el. Először is egyáltalán nem volt bizonyos abban, hogy valóban 1984 van. Körülbelül ennyinek kellett lennie, mert azt majdnem biztosan tudta, hogy harminckilenc éves, és sejtése szerint 1944-ben vagy 1945-ben született. Mostanság azonban lehetetlen volt megállapítani valamilyen dátumot egy-két évnyi tévedés nélkül.

Hirtelen azon kezdett tűnődni, ugyan kinek is írja ezt a naplót. A jövőnek, a még meg nem születettnek. Egy pillanatig a papíron álló kétes dátum fölött elmélkedett, s aztán megakadt, mert beleütközött az újbeszél *duplagondol* szavába. Első ízben ébredt rá vállalkozásának nagyságára. Hogyan is közölhetné mondanivalóját a jövővel? Szinte magától értetődően lehetetlennek látszott. Vagy a jelenhez lesz hasonló a jövő is, s akkor nem fognak vele törődni, vagy pedig más lesz, mint a jelen, s akkor nem lesz semmi értelme a mondanivalójának.

Egy ideig ostobán, a papírra meredve ült. A telekép harsogó katonazenére kapcsolt át. Az a különös érzése támadt, hogy nemcsak gondolatai kifejezésére képtelen, hanem azt is elfelejtette, hogy mit akart tulajdonképpen elmondani. Hetek óta készült erre a pillanatra, és soha eszébe sem jutott, hogy a bátorságon kívül más egyébre is szüksége lehet. Az írás ténye mindeddig könnyűnek látszott. Egyszerűen csak papírra kell vetnie azt a végtelen, szüntelen monológot, amely a fejében zúgott már évek óta. S mégis: ebben a pillanatban éppen ez a monológ apadt el. Hozzá még a lábszárfekélye is elviselhetetlenül viszketni kezdett. Nem merte megvakarni, mert ha megvakarta, mindig gyulladásba jött. Semmi más nem volt a tudatában, csak az előtte fekvő könyvoldal üressége, bőrének viszketése a bokája fölött, a zene harsogása, s az a könnyű mámor, amelyet a gin idézett elő.

Hirtelen, szinte pánikszerűen írni kezdett. Nem is tudta, hogy mit ír le. Apró, gyermekes betűi bukdácsoltak a papíron. Először a nagy kezdőbetűk maradtak el, aztán pont nélkül áradtak a mondatok:

1984. április 4. Tegnap este a moziban. Csupa háborús film. Nagyon jó volt az egyik egy menekülőkkel teli hajóról, amelyet valahol a Földközi-tengeren bombáztak. A hallgatóság nagyon jól mulatott egy nagy kövér ember lelövésén, aki megpróbált úszva menekülni s egy helikopter követte, először látni lehetett, ahogy hempereg a vízben, mint egy delfin, aztán látni lehetett a helikopter géppuskairányzékán keresztül aztán tele lett lyukakkal és a tenger rózsaszínűvé vált körülötte és hirtelen elsüllyedt, mintha a lyukakon keresztül beléje tódult volna a víz, a nézők rázkódtak a nevetéstől, mikor elsüllyedt. aztán egy gyerekkel teli mentőcsónakot lehetett látni egy helikopter lebegett fölötte volt ott egy középkorú nő talán zsidó nő lehetett a csónak orrában ült egy három év körüli kisfiúval a karjában a kisfiú ordított a félelemtől és fejét a nő keblébe fúrta mintha bele akart volna bújni és a nő átölelte és vigasztalta pedig ő maga is kék volt a félelemtől egész idő alatt úgy takargatta mintha azt gondolta volna hogy távol tarthatja tőle a golyókat aztán a helikopter ledobott közéjük egy húszkilós bombát borzasztó villanás és a csónak gyufaszálakká esett szét. aztán csodálatos képet lehetett látni egy gyermek karjáról amint egyre föl-föllökte a levegőbe valószínűleg egy helikopter követte felvevőgéppel az orrában és nagy taps volt a párt ülőhelyein de egy asszony lent a prolik számára fenntartott részen hirtelen felugrott és nagy lármát csapott és azt kiabálta ezt inkább ne mutatták volna ezt nem jól tették a gyerekekkel nem jól tették míg a rendőrség el nem távolította nem hiszem hogy baja esett volna vele senki sem törődik azzal amit a prolik beszélnek tipikus proli reagálás ők sohasem

Winston abbahagyta az írást, részben azért, mert görcs fogta el. Nem tudta, hogyan ömlött ki belőle ez a zagyvaságáradat. De valami különös módon, amíg ezt írta, egy egész más emlék merült fel benne olyan tisztán, hogy szinte úgy érezte, le tudná írni. Most döbbent rá, hogy ez a másik esemény volt az oka hirtelen elhatározásának, hogy hazajön, és még ma megkezdi a naplót.

Ma reggel történt a Minisztériumban, ha ugyan egy ilyen homályos dolgot történésnek lehet nevezni.

Tizenegy óra felé járt az idő: az irattári osztályon, ahol Winston dolgozott, kihordták a székeket a szobákból, és a hall közepén rakták sorba, szemben a nagy teleképpel. A Két Perc Gyűlöletre készülődtek. Winston éppen leült a középső sorok egyikében, amikor egyszerre csak két ember lépett be a terembe, akiket látásból ismert, de még sohasem beszélt velük. Egyik egy lány volt, akivel gyakran találkozott a folyosókon. A nevét nem tudta, de tudta, hogy az irodalmi osztályon dolgozik. Valószínűleg valamelyik regényírógépnél végzett valamilyen mechanikai munkát, mert néha olajos volt a keze és csavarkulcs volt nála. Huszonhét év körüli, merész pillantású, sűrű fekete hajú, szeplős arcú, fürge, kisportolt mozgású lány volt. Néha keskeny piros övet viselt az overallján a dereka köré tekerve, elég szorosan, hogy kiemelje formás csípőjét. Ez az öv az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetség jelvénye volt. Winston az első pillanattól kezdve idegenkedett tőle, ahogy meglátta. Idegenkedésének az okát is tudta: a lány a hokipályáknak, a hideg fürdőknek, a közös kirándulásoknak és az általános tisztaságnak a légkörét árasztotta. Winston majdnem minden nőtől irtózott, de legjobban a fiataloktól és a csinosaktól. Ezek voltak a Párt legelvakultabb hívei, a jelszavak bódultjai, a műkedvelő kémek, az eretnekek után szimatolók. S ezzel a különös lánnyal kapcsolatban az volt az érzése, hogy valamennyinél veszedelmesebb. Mikor egyszer elhaladtak egymás mellett a folyosón, a lány gyors oldalpillantást vetett rá. Ez a pillantás mintha egyenesen a lelkébe hatolt volna, s egy pillanatra irtózatos rémülettel töltötte el. Az is átfutott az agyán, hogy a lány talán a Gondolatrendőrség ügynöke. Igaz, hogy ez nagyon valószínűtlennek látszott. Mégis mindig különös nyugtalanságot érzett, valahányszor a lány közelébe került, s ebbe a nyugtalanságba félelem is, ellenséges érzés is vegyült.

A másik személy egy O'Brien nevű férfi volt, a Belső Párt tagja, aki valami fontos és titkos szolgálatot teljesített, de ennek természetéről Winstonnak csak homályos sejtelme volt. Egy pillanatra mindenki elcsendesedett a székek körül, amikor meglátták, hogy egy fekete overallos Belső Párt-tag közeledik. O'Brien nagy, izmos, vastag nyakú, nyers, de kedélyesen durva arcú férfi volt. Félelmetes külseje ellenére volt benne valami vonzerő. Szemüvegét olyan mozdulattal szokta az orrán megigazítani, amelyben volt valami egészen különös módon megnyerő - valamilyen meghatározhatatlan, különös civilizáltság. Ez a mozdulata, ha ugyan lehetett még ilyen fogalmakban gondolkozni, tizennyolcadik századi nemesemberre emlékeztetett, amint felkínálja a burnótszelencéjét. Winston talán egy tucatszor látta O'Brient majdnem ugyanannyi év alatt. Mély vonzalmat érzett iránta, s nemcsak azért, mert izgatta az ellentét O'Brien előkelő modora és díjbirkózókülseje közt. Sokkal inkább ama titokban táplált hite - vagy talán nem is annyira hite, mint reménye - idézte elő ezt a vonzalmat, hogy O'Brien politikai elkötelezettsége nem tökéletes. Volt valami az arcában, ami ellenállhatatlanul ezt az érzést sugallta Winstonnak. Talán nem is kimondottan az elkötelezettség hiánya volt az arcára írva, hanem egyszerűen csak az intelligencia. Mindenesetre olyan embernek látszott, akivel lehetne beszélni, ha rá lehetne szedni valahogyan a teleképet, s egyedül lehetne maradni vele. Winston sohasem próbálta meg, hogy ezt a sejtelmét ellenőrizze: igaz, nem is volt rá módja, hogy efféle kísérletet tegyen. Ebben a pillanatban O'Brien a karórájára pillantott, látta, hogy mindjárt tizenegy óra, s nyilvánvalóan úgy döntött, hogy az irattári osztályon marad, amíg a Két Perc Gyűlölet tart. Leült egy székre ugyanabban a sorban, ahol Winston ült, két hellyel arrább. Egy kis seszínű hajú lány helyezkedett el köztük, aki a Winstonéval szomszédos rekeszben dolgozott. A fekete hajú lány közvetlenül Winston mögött ült le.

A következő pillanatban a nagy teleképből förtelmes, éles hang süvített végig a termen, mintha egy óriási, olajozatlan gép rohant volna végig rajta. Ettől a zajtól vicsorogni kezdett az ember, és felborzolódott a tarkóján a haj. Kezdetét vette a Gyűlölet.

Szokás szerint Emmanuel Goldsteinnek, a Nép Ellenségének arca villant fel a teleképen. A hallgatóság mindenfelé morogni kezdett. A kis seszínű hajú lány félelemmel és utálkozással vegyes nyivákolást hallatott. Goldstein, a renegát és elhajló, valamikor régen (hogy milyen régen, arra senki sem emlékezett pontosan) a Párt vezetőinek egyike volt, majdnem egyenrangú magával Nagy Testvérrel, de aztán ellenforradalmi tevékenységbe keveredett, halálra ítélték, ám titokzatos módon megszökött és eltűnt. A Két Perc Gyűlölet műsora napról napra változott, de mindegyikben Goldstein volt a főszereplő. Ő volt a főáruló, a Párt első számú mocskolója. Minden későbbi bűn, amelyet a Párt ellen elkövettek, minden árulás, szabotázs, eretnekség, elhajlás közvetlenül az ő tanításaiból fakadt. Még élt és tovább tervezte valahol az összeesküvéseket: valahol a tengeren túl, külföldi pénzelőinek védelme alatt, vagy talán - mert néha ilyen hírek is terjengtek - éppen Óceániában, valami rejtekhelyen.

Winston rekeszizma összerándult. Sohasem volt képes gyötrő érzések nélkül nézni Goldstein arcát. Sovány zsidó arc volt, nagy, fehér, göndör hajkoronával s kis kecskeszakállal - okos arc, s valahogyan mégis sajátságosan utálatos; valamilyen szenilis együgyűség érzését keltette hosszú, vékony orra, amelynek majdnem a hegyére csúszott a szemüvege. Goldstein arca egy birka pofájához hasonlított, s a hangja is birkaszerű volt. Elmekegte szokásos ingerült vádjait a Párt tanításai ellen - olyan túlzott és fonák vádakat, amelyeken egy gyermek is átláthatott, s amelyek mégis elég valószerűen hatottak, hogy azzal a kínos érzéssel töltsék el az embert: másokat, akik kevésbé világos fejűek, mint ő maga, rá lehet velük szedni. Gyalázta Nagy Testvért, megbélyegezte a Párt diktatúráját, azonnali békekötést sürgetett Eurázsiával, szólásszabadságot, sajtószabadságot, gyülekezési szabadságot és gondolatszabadságot követelt, s hisztérikusan kiáltozta, hogy elárulták a forradalmat - s mindezt gyors, szaggatott beszédstílusban, amely egyfajta paródiája volt a pártszónokok stílusának, sőt még újbeszél szavakat is tartalmazott: feltétlenül több újbeszél szót, mint amennyit egy párttag használni szokott a mindennapi életben. S közben - nehogy valaki kétségben maradjon afelől, mit takar Goldstein alávaló fecsegése - a feje mögött a teleképen vég nélkül meneteltek az eurázsiai hadsereg oszlopai: merev pillantású, kifejezéstelen ázsiai férfiarcok egyik sora a másik után, a telekép felső széléig úsztak, ott eltűntek, s helyüket újabb, hasonló arcok foglalták el. A katonacsizmák nehézkes, ritmikus dobogása festette alá Goldstein bégető hangját.

A Gyűlölet még harminc másodperce sem tartott, s máris önkéntelen dühkiáltások törtek ki a teremben tartózkodó emberek egy részéből. Az önelégült birkaszerű arcot s mögötte az eurázsiai hadsereg ijesztő látványát nehéz volt elviselni; különben is, Goldstein látványa, sőt már a puszta rágondolás is automatikusan félelmet és nyugtalanságot idézett elő. Ő állandóbb tárgya volt a gyűlöletnek, mint Eurázsia vagy Keletázsia, mert amíg Óceánia háborúban állt e hatalmak egyikével, rendszerint békében élt a másikkal. A különös csak az volt, hogy bár Goldsteint mindenki gyűlölte és megvetette, s bár elméleteit mindennap s napjában ezerszer is megcáfolták, szétzúzták, nevetségessé tették dobogókon, a teleképen, újságokban és könyvekben, s kimutatták róluk, hogy szánalmas zagyvaságok - aminthogy azok is voltak -, mindennek ellenére úgy tetszett, befolyása nem csökken. Mindig akadtak éretlen alakok, akik szinte várták, hogy elszédítse őket. Nem múlt el egyetlen nap sem, hogy a Gondolatrendőrség ne leplezett volna le az ő irányításával működő kémeket és szabotőröket. Ő volt a parancsnoka annak a hatalmas árnyékhadseregnek, az összeesküvők földalatti hálózatának, amely az állam megdöntésére tört. Ennek a szövetségnek állítólag Testvériség volt a neve. Suttogtak egy borzasztó könyvről is, ez azoknak az eretnekségeknek a gyűjteménye volt, amelyek Goldsteintől származtak, s titokban járt kézről kézre. Címe nem volt. Ha egyáltalán szó esett róla, úgy emlegették, hogy: *a könyv*. De az ilyen dolgokról csak kósza hírek szállongtak. Mind a Testvériség, mind a könyv olyan dolog volt, amelyről az egyszerű párttag, hacsak tehette, nem beszélt.

A második percben a Gyűlöletet az őrjöngésig fokozódott. Az emberek felugráltak a helyükről, és torkuk szakadtából üvöltöztek, hogy elnyomják a teleképből áradó őrjítő, bégető hangot. A kis seszínű hajú nő kipirult, és úgy nyitogatta és csukogatta a száját, mint a szárazra került hal. Még O'Brien széles arca is kipirult. Nagyon egyenesen ült székében, hatalmas mellkasa úgy süllyedt és emelkedett, mintha a tenger hullámai ostromolnák. Winston mögött a fekete hajú lány elkezdett kiabálni: - Disznó! Disznó! Disznó! -, hirtelen felkapott egy nehéz újbeszél szótárt, s a telekép felé röpítette. A szótár nekiütődött Goldstein orrának, és visszapattant róla; a hang feltartóztathatatlanul áradt tovább. Egy világos pillanatában Winston észrevette, hogy együtt ordít a többiekkel, és sarkával vadul rugdalja széke lábát. A Két Perc Gyűlöletben nem az volt a borzasztó, hogy mindenki köteles volt részt venni benne, hanem az, hogy lehetetlen volt elkerülni a belekapcsolódást. Harminc másodpercen belül képtelenséggé vált az ellenállás. Mintha a félelem és bosszúvágy eksztázisa öntötte volna el az egész embercsoportot: a vágy gyilkolni, kínozni, kalapáccsal arcokat összezúzni, mintha elektromos áram változtatott volna minden embert akarata ellenére fintorgó, sikoltozó holdkórossá. S hozzá ez a düh, amely mindenkit megszállt, elvont, iránytalan érzelem volt, amelyet egyik tárgyról a másikra lehetett vetíteni, mint valami reflektor fényét. Így például Winston gyűlölete némelyik pillanatban egyáltalán nem Goldstein ellen irányult, hanem éppen ellenkezőleg: Nagy Testvér, a Párt és a Gondolatrendőrség ellen; s az ilyen pillanatokban együtt érzett a teleképen látható magányos, kigúnyolt eretnekkel, aki a hazugságok világában egyedüli őre az igazságnak és az értelemnek. De már a következő pillanatban a körülötte lévő emberekkel értett egyet, s mindent igaznak érzett, amit Goldsteinről mondtak. Az ilyen pillanatokban Nagy Testvér iránti titkos gyűlölete imádattá változott, úgy érezte, hogy Nagy Testvér legyőzhetetlen, félelem nélküli protektor, aki sziklaként szegül szembe Ázsia hordáival - Goldstein pedig, elszigeteltsége, tehetetlensége s a merő létét kétségbe vonó kétely ellenére, valami gonosz varázsló, aki pusztán hangjának hatalmával képes összezúzni a civilizáció épületét.

Sőt, az is lehetséges volt, pillanatokra, hogy az ember szándékosan irányítsa a gyűlöletét erre vagy arra. Olyasféle dühös erőfeszítéssel, amilyennel a párnán fordítjuk el a fejünket valamilyen lázálomképtől, Winstonnak egyszerre csak sikerült átirányítania gyűlöletét a teleképen látható arcról a mögötte ülő fekete hajú lányra. Valóságnak tetsző, gyönyörűséges látomások villantak át agyán. Szerette volna a lányt gumibottal agyonverni. Szerette volna meztelenül egy oszlophoz kötözni és nyilakkal telelődözni, mint Szent Sebestyént. Szeretett volna erőszakot elkövetni rajta, és az elragadtatás pillanatában elvágni a torkát. S ráadásul e pillanatban sokkal világosabban a tudatában volt annak is, hogy miért gyűlöli a lányt. Gyűlölte, mert fiatal és csinos és nemiség nélküli; mert szeretett volna lefeküdni vele, és sohasem tehette meg; mert édes, hajlékony dereka körül, amely szinte követelte, hogy fonja át valaki a karjával, csak az undorító vörös öv volt, a szüzesség kihívó jelképe.

A Gyűlölet tetőfokára hágott. Goldstein hangja igazi birkabégetéssé torzult, s egy pillanatra az arca is birka pofájává változott. Aztán a birkapofa egy eurázsiai katona félelmetes és óriás alakjába tűnt át, amely kezében vadul kerepelő géppisztollyal egyre közelebb és közelebb nyomult, s azt az érzést keltette a nézőkben, hogy rájuk veti magát a telekép felületéről, annyira, hogy néhányan az első sorban valósággal hátrahőköltek a székekben. De szinte még ugyanabban a pillanatban megkönnyebbült sóhaj szakadt fel mindenkiből, mert az ellenséges figura áttűnt Nagy Testvér fekete hajú, fekete bajszú, hatalmának tudatától sugárzó, rejtelmesen nyugodt arcába, amely akkora terjedelmű volt, hogy majdnem teljesen betöltötte a telekép mezejét. Senki sem értette, mit mond Nagy Testvér. Csak néhány bátorító szó volt, olyasféle szavak, amilyenek a csaták zajában szoktak elhangzani, nem is lehet tisztán felfogni őket, s mégis visszaadja az ember önbizalmát pusztán az a tény, hogy elhangzottak. Aztán Nagy Testvér arca elhalványodott, s a Párt három jelszava jelent meg a helyén, csupa nagybetűvel:

A HÁBORÚ: BÉKE
A SZABADSÁG: SZOLGASÁG
A TUDATLANSÁG: ERŐ

Nagy Testvér arca azonban mintha néhány másodpercig még ott maradt volna a teleképen, mintha a benyomás, amelyet az emberek szemgolyóira gyakorolt, túlságosan erős lett volna, hogy azonnal elillanjon. A kis seszínű hajú lány ráborult az előtte álló szék támlájára. Remegő hangon motyogott valamit, ami úgy hangzott, hogy: - Megváltóm! -, s kitárta karját a telekép felé. Aztán tenyerébe temette az arcát. Nyilvánvaló volt, hogy valami imádságfélét rebeg.

Ebben a pillanatban az egész embercsoport mély hangú, lassú ütemű, ritmikus énekbe kezdett: - N-T! N T!... N T! - ismételték újra meg újra, nagyon lassan, hosszú szünetet tartva az első és a második hang közt. Tompa, súlyos morajlás volt, egészen különösen vad, a mélyén mintha meztelen lábak dobogását és tamtamok pufogását lehetett volna hallani. Vagy harminc másodpercig énekelték. Az érzelmek túláradásának pillanataiban gyakran hangzott fel ez az ének. Részben a Nagy Testvér bölcsességét és fenségét dicsőítő himnuszféle volt, de még inkább önhipnózis: az öntudat szándékos elnyomása a ritmikus lárma segítségével. Winston belső részei szinte jegessé dermedtek. A Két Perc Gyűlölet közben nem tudta visszatartani magát az általános őrjöngésben való részvételtől, de ez az embertelen ének, ez az „N-T!... N T!" mindig borzadállyal töltötte el. Persze ő is együtt énekelt a többivel; nem tehetett másképp. Az érzések eltitkolása, az arckifejezés szabályozása, s annak cselekvése, amit mindenki más is cselekszik, ösztönévé vált. De volt egy pillanat, amikor a szeme könnyen elárulhatta volna. S pontosan ebben a pillanatban történt az a jelentős dolog - ha ugyan egyáltalán megtörtént.

Egy villanásnyi időre elkapta O'Brien tekintetét. O'Brien felállt. Levette szemüvegét, s aztán visszatette az orrára, azzal a bizonyos jellemző mozdulattal. De közben a másodperc töredékére találkozott a pillantásuk, s ekkor Winston tudta - igen, *tudta!* -, hogy O'Brien ugyanarra gondol, amire ő. Félreérthetetlen üzenetváltás volt. Mintha két agyvelő megnyílt volna, s a gondolatok egyikből a másikba ömlöttek volna a szemeken keresztül. Mintha csak ezt mondta volna neki O'Brien: „Veled vagyok. Pontosan tudom, mit érzel. Mindent tudok a benned rejtőző megvetésről, gyűlöletről, utálatról. De ne félj, együtt érzek veled!" Aztán vége is volt az egésznek, s O'Brien arca ismét oly kifürkészhetetlen lett, mint bárki másé.

Csak ennyi történt, s Winston már nem is volt bizonyos benne, hogy egyáltalán megtörtént-e. Az ilyen esetek után soha nem következett semmi. Mindössze arra voltak jók, hogy életben tartsák benne a hitet, vagy legalább a reményt, hogy rajta kívül még mások is ellenségei a Pártnak. Talán mégiscsak igazak a hatalmas földalatti összeesküvésről szállongó hírek - talán mégiscsak létezik a Testvériség! A vég nélküli letartóztatások, vallomások és kivégzések ellenére senki sem vehette biztosra, hogy a Testvériség nem merő legenda. Néha hitt benne Winston, néha nem. Nem bizonyította semmi, csak futó pillantások, amelyek egyformán jelenthettek mindent vagy semmit, elkapott beszélgetésfoszlányok, elmosódott firkák a mosdók falán - néha talán, amikor két ember találkozott, egy apró kézmozdulat, amely mintha az összetartozás jele lett volna. Ez azonban mind csak találgatás volt: valószínű, hogy az egészet csak képzelte. Visszatért a rekeszébe anélkül, hogy újra O'Brienre nézett volna. Pillanatnyi érintkezésük folytatásának gondolata éppen csak átvillant az agyán. Elképzelhetetlenül veszedelmes dolog lett volna még akkor is, ha tudta volna, hogyan lásson neki a dolognak. Egy bizonytalan értelmű pillantást váltottak, egy vagy két másodpercig tartott az egész, s ezzel vége is lett. Mindenesetre így is emlékezetes esemény volt abban a bezárt magányban, amelyben élnie kellett az embernek.

Winston felriadt gondolataiból, és kiegyenesedett ültében. Böfögött egyet. A gin fölcsapott a gyomrából.

Tekintete újra visszatért a papírra. Rádöbbent, hogy miközben reménytelenül töprengve ült, szinte automatikusan írt tovább. S most már nem azokkal a görcsös és félszeg betűkkel, mint az előbb. Tolla élvezettel siklott a sima papíron, széles, szép nagybetűket hagyva maga után:

LE NAGY TESTVÉRREL
LE NAGY TESTVÉRREL
LE NAGY TESTVÉRREL
LE NAGY TESTVÉRREL

és így tovább: félig megtelt az oldal.

Nem tehetett róla, de nyilalló rémületet érzett. Ez nevetséges dolog volt, hiszen ezeknek a rendkívüli szavaknak a leírása már semmivel sem veszedelmesebb, mint maga az a tény, hogy naplót kezdett írni: mégis kísértésbe esett egy pillanatra, hogy kitépi az elrontott oldalt, és felhagy az egész vállalkozással.

De nem tette meg, mert tudta, hogy hiábavaló lenne. Teljesen mindegy, leírta-e azt, hogy LE NAGY TESTVÉRREL vagy sem. A Gondolatrendőrség így is, úgy is egyformán bánik el vele. Elkövette - s elkövette akkor is, ha sohasem vetette volna tollával a papírra - a főbűnt, amely minden más bűnt magába foglal. A gondolatbűnnek nevezett bűnt. S a gondolatbűn nem olyasmi, amit örökké el lehet titkolni. Egy ideig talán sikerül elkerülni a leleplezést, lehet, hogy évekig is, de előbb vagy utóbb a kezükbe kerül az ember.

Mindig éjszaka történik - a letartóztatások mindig éjszaka történnek. Hirtelen felrángatnak álmodból, durva kéz rázza a válladat, világosság vakítja a szemed, kegyetlen arcok gyűrűje az ágy körül. Az esetek nagy többségében tárgyalás sincs, hírt sem adnak a letartóztatásról. Egyszerűen csak eltűnnek az emberek, mindig éjszaka. A nevedet eltávolítják a nyilvántartásokból, eltörlik mindennek az emlékét, amit csak cselekedtél, letagadják, hogy valaha is léteztél, s aztán elfelejtenek. Eltöröltek, megsemmisítettek: *elgőzösítettek* - ahogy mondani szokták.

Egy pillanatra hisztéria fogta el. Kapkodva, csupán kaparva írni kezdett:

le fognak lőni nem törődöm vele tarkón fognak lőni nem törődöm vele le nagy testvérrel mindig tarkón lövik az embert nem törődöm vele le nagy testvérrel

Hátradőlt a széken, kissé elszégyellte magát, és letette a tollat. A következő pillanatban iszonyúan megrémült. Kopogtak az ajtón.

Máris! Csendben ült, mint egy egér, abban a hiú reményben, hogy akárki is az, egyszeri próbálkozás után továbbmegy. De nem: a kopogás megismétlődött. A lehető legszerencsétlenebb dolog lett volna a további késlekedés. Szíve úgy dobogott, mint valami dob, de arca - a hosszú megszokás következtében - valószínűleg kifejezéstelen volt. Felállt, és leverten elindult az ajtó felé.

2

Mikor az ajtó gombjára tette a kezét, akkor vette észre, hogy a naplót nyitva hagyta az asztalon. A kinyitott lap majdnem tele volt a LE NAGY TESTVÉRREL szavakkal, s a betűk akkorák voltak, hogy az ajtóból is el lehetett olvasni. Mérhetetlen ostobaság volt nyitva hagyni a naplót. De - egészen tisztán emlékezett rá - még a rászakadt rémület állapotában sem akarta bemocskolni a krémszínű papírt azzal, hogy becsukja a könyvet, amikor a tinta még nedves.

Nagy lélegzetet vett, és kinyitotta az ajtót. S rögtön el is öntötte a megkönnyebbülés meleg hulláma. Egy színtelen, megtört pillantású, borzas hajú, ráncos arcú asszony állt előtte.

- Ó, elvtárs - kezdte fáradt, nyögdécselő hangon -, jól hallottam hát, hogy hazajöttél. Nem tudnál átjönni egy kicsit, hogy megnézd a mosogatómat? Eldugult és...

Parsons asszony volt, az egyik - ugyanazon az emeleten lakó - szomszédnak a felesége. (Az „asszony” szó használatát eléggé helytelenítette a Párt - elméletileg mindenkit „elvtárs”-nak kellett titulálni -, mégis voltak nők, akiket önkéntelenül is ezzel a megszólítással illettek.) Harminc év körüli nő volt, de sokkal öregebbnek látszott. Az embernek az volt a benyomása, hogy por ülepedett meg az arca redőiben. Winston elindult utána a folyosón. Az ilyen kontármunkák szinte mindennapi bosszúságnak számítottak. A Győzelem-tömböt, ezt az öreg lakóházat 1930-ban vagy akörül építették, s már düledezőfélben volt. A vakolat állandóan hópehelyként hullott a mennyezetről és a falakról, a vízvezetékcsövek folyton megrepedtek, ha keményebb hideg állt be, a tető beázott, ha esett a hó, s a fűtőberendezés rendszerint csak félgőzzel dolgozott, ha ugyan nem volt egészen elzárva takarékosság céljából. A javításokat - az olyanok kivételével, amelyeket az ember maga is el tudott végezni - távoli bizottságoknak kellett jóváhagyniuk, s ezek sokszor még egy ablaktábla pótlását is képesek voltak két évig halogatni.

- Persze, csak azért kérlek, mert Tom nincs itthon - jelentette ki Parsons asszony révetegen.

A Parsons-lakás nagyobb volt, mint Winstoné, és attól egészen elütő módon piszkos. Minden összetörtnek, letaposottnak látszott benne, mintha éppen az imént dúlta volna fel valami dühös vadállat. Sporteszközök - hokibotok, bokszkesztyűk, egy szétrepedt futball-labda és egy kifordított, izzadságszagú sort - hevertek szétszórva a padlón, az asztalon meg mocskos edények és szamárfüles irkák zűrzavaros halma. A falakon a Fiatalok Szövetsége és a Kémek piros zászlai, s egy életnagyságú Nagy Testvér-plakát. Itt is az a megszokott főttkelkáposztaszag terjengett, mint az egész épületben, de átható izzadságszaggal keveredve, amely - s ezt első szippantásra megállapította az ember, anélkül hogy meg tudta volna mondani, miből, egy olyan személy kipárolgása volt, aki pillanatnyilag nem volt jelen. A szomszéd szobában valaki egy fésű és egy darab toalettpapír segítségével megpróbált versenyt harsogni a teleképpel, amely még mindig katonazenét közvetített.

- A gyerekek - magyarázta Parsons asszony, félig-meddig szemrehányó pillantást vetve az ajtóra - még nem voltak ma kint. S persze...

Szokása volt, hogy a mondatait nem fejezte be.

A konyhába beépített mosogató majdnem színültig tele volt piszkoszöld vízzel, amely még büdösebb volt, mint a kelkáposztaszag. Winston letérdelt, és szemügyre vette a mosogató könyökcsövét. Kelletlenül használta a kezét, és kelletlenül hajolt le, mert a lehajlás könnyen köhögésre ingerelte. Parsons asszony reménytelenül figyelte.

- Persze, ha Tom itthon volna, egy pillanat alatt rendbe hozná - állapította meg. - Szívesen foglalkozik ilyesmivel. Tom nagyon ügyes kezű.

Parsons Winston hivatalnoktársa volt az Igazság-minisztériumban. Megdöbbentően ostoba, kövér, de tevékeny ember, egy nagy rakás idióta lelkesedés - egyike azoknak az odaadó szolgáknak, akik jobban biztosították a Párt stabilitását, mint akár a Gondolatrendőrség. Harmincöt éves korában, vagyis nemrég, szinte erőszakkal kellett kitenni a Fiatalok Szövetségéből, előtte pedig, mint gyermek, kiügyeskedte, hogy egy évvel a megszabott korhatáron túl a Kémek között maradhasson. A Minisztériumban valami alsóbbrendű munkát végzett, amelyhez nem kellett intelligencia, ugyanakkor azonban vezető szerepe volt a Sportbizottságban és minden olyan bizottságban, amely közös kirándulások, önkéntes tüntetések, takarékossági hadjáratok és általában spontán megmozdulások szervezésével foglalkozott. Pipájából pöfékelve, büszke öntudattal szokta emlegetni, hogy az utóbbi négy évben minden este megjelent a Közösségi Központban. Átható izzadságszagot árasztott, amerre csak járt, tevékeny életmódja akaratlan bizonyítékaként, s ez a szag távozása után is a levegőben maradt.

- Van csavarkulcsotok? - kérdezte Winston, a könyökcső csavarjával babrálva.

- Csavarkulcsunk? - visszhangozta Parsons asszony, rögtön határozatlanná válva. - Én nem is tudom, valószínűleg van... Talán a gyerekek...

Nagy lábdobogás és újabb fésűharsogás hangzott fel, amint a gyerekek berontottak a nappaliba. Parsons asszony hozta a csavarkulcsot. Winston kiengedte a vizet és utálkozva távolította el a hajcsomót, amely eldugaszolta a csövet. Amennyire csak tudta, megtisztította ujjait a csapból folyó hideg vízzel, és visszament a konyhából a szobába.

- Fel a kezekkel! - üvöltötte egy vad hang.

Csinos, határozott pillantású kilencéves fiú dugta ki fejét az asztal mögül, s célba vette Winstont egy játék automata pisztollyal, miközben húga, aki két évvel fiatalabb volt, ugyanezt cselekedte egy fadarabbal. Mindkettőjükön kék rövidnadrág, szürke ing és vörös nyakkendő, a Kémek egyenruhája. Winston, meglehetősen kényelmetlen érzéssel, a feje fölé emelte a kezét. Olyan rosszindulatú volt a fiú fellépése, hogy egyáltalán nem lehetett játéknak érezni a dolgot.

- Áruló vagy! - üvöltötte a fiú. - Gondolatbűnöző vagy! Eurázsiai kém vagy! Lelőlek, elgőzösítlek, a sóbányákba küldelek!

A következő pillanatban mind a ketten Winston körül ugráltak, és üvöltözték, hogy „áruló!”, „gondolatbűnöző!”. A kislány bátyja minden mozdulatát utánozta. Olyasféle borzadályt keltettek, mint az ugrándozó tigriskölykök, amelyek hamarosan emberevőkké nőnek. Volt a fiú tekintetében valami szándékos vadság, valami nagyon is észrevehető vágy, hogy megüsse vagy megrúgja Winstont, s benne volt ebben a tekintetben az a tudat is, hogy nemsokára elég nagy lesz ahhoz, hogy ezt meg is tehesse. „Még szerencse, hogy nem igazi pisztolyt szorongat a kezében” - gondolta Winston.

Parsons asszony pillantása idegesen röpködött Winstonról a gyerekekre és vissza. A nappali jobb világításában Winston részvéttel állapította meg, hogy *valóban* por ülepedett meg az asszony arcának redőiben.

- Olyan lármásak - motyogta Parsons asszony. - Csalódottak, mert nem nézhetik meg az akasztást. Én nem érek rá. Tom meg nem fog idejében hazajönni a munkából.

- Miért nem mehetünk el megnézni az akasztást - üvöltött a fiú torkaszakadtából.

- Látni akarjuk az akasztást! Látni akarjuk az akasztást! - énekelte a kislány még mindig körben ugrálva.

Winstonnak eszébe jutott, hogy este néhány eurázsiai foglyot fognak felakasztani a parkban, mint háborús bűnösöket. Ilyesmit minden hónapban rendeztek legalább egyszer, s népszerű látványosság volt. A gyerekek követelni szokták, hogy vigyék el őket megnézni az akasztást. Winston elbúcsúzott Parsons asszonytól, és kilépett az ajtón. De alig tett vagy hat lépést a folyosón, amikor valami igen fájdalmasan tarkón ütötte. Még idejében fordult meg ahhoz, hogy láthassa: Parsons asszony a küszöbről ráncigálja vissza a fiát, aki éppen egy csúzlit gyömöszöl a zsebébe.

- Goldstein! - ordította a fiú, mikor az ajtó becsukódott mögötte.

De Winstont leginkább az a tehetetlen rémület ütötte szíven, amely az asszony szürkés arcára ült ki.

Lakásába visszatérve gyorsan elhaladt a telekép mellett, s még mindig a nyakát dörzsölgetve ismét leült az asztalhoz. A teleképből már nem zene harsogott. Egy katonásan pattogó hang tartott felolvasást szinte vad kéjjel annak az új úszó erődnek a fegyverzetéről, amely Izland és a Feröer-szigetek között horgonyzott.

Ilyen gyerekekkel, gondolta Winston, annak a szerencsétlen asszonynak állandó rettegésben kell töltenie az életét. Még egy-két év, s éjjel-nappal figyelni fogják az anyjukat, hogy felfedezzék rajta az eretnekség tüneteit. Manapság majdnem minden gyerektől félni kellett. S az volt a legszörnyűbb, hogy az olyan szervezetek segítségével, amilyen például a Kémek, módszeresen nevelték őket kormányozhatatlan kis vadakká, de úgy, hogy még ez sem ébresztett bennük hajlamot a Párt fegyelme elleni lázadásra. Sőt: imádták a Pártot, s mindent, ami kapcsolatban volt vele. A dalok, a felvonulások, a zászlók, a táborozások, a játék puskákkal való gyakorlatok, a jelszavak üvöltözése, Nagy Testvér imádása - mindez valami pompás sportféle volt a számukra. Minden vadság szabadon kitörhetett belőlük - az Állam ellenségei, a külföldiek, árulók, szabotőrök, gondolatbűnözők ellen. Szinte általános volt, hogy a harminc éven felüliek féltek a saját gyermekeiktől. És okkal, mert alig telt el hét, hogy a *Times* ne közölt volna cikket arról, hogyan hallgatott ki valamelyik kis besúgó - rendszerint „gyermekhősként” emlegették őket - valamilyen kompromittáló megjegyzést, amiért aztán feljelentette szüleit a Gondolatrendőrségnél.

A csúzlilövedék okozta fájdalom csillapodott. Csüggedten fogta ismét kezébe a tollat, tűnődve, hogy vajon van-e még valami, amit a naplóba feljegyezhetne. Hirtelen ismét O’Brien jutott az eszébe.

Évekkel ezelőtt - mennyi ideje is lehet? Legalább hét éve történt - azt álmodta, hogy egy koromsötét szobában járkál. S valaki, aki oldalt ülhetett, így szólt, amikor ő elhaladt mellette: „Találkozunk majd ott, ahol nincs sötétség”. Nagyon nyugodt szavak voltak, mintha csak véletlenül hangzottak volna el - megállapítás volt, nem parancs. Ő megállás nélkül tovább járkált. A különös az volt, hogy akkor álmában ezek a szavak nem gyakoroltak rá mélyebb benyomást. Mintha csak később, fokozatosan kezdtek volna jelentőssé válni. Már nem tudott rá visszaemlékezni, hogy vajon O’Briennel való első találkozása előtt vagy után álmodta-e ezt, arra sem emlékezett, hogy mikor azonosította először ezt a hangot O’Brien hangjával. De az azonosítás megtörtént. O’Brien szólt hozzá a sötétségből.

Winston sohasem tudta eldönteni magában - még a ma délelőtti összepillantás után is lehetetlenség volt eldöntenie -, hogy O’Brien barát-e vagy ellenség. Ezzel azonban nem is törődött sokat. Az egyetértés láncszeme megvolt köztük, s ez fontosabb, mint a rokonszenv vagy az elvbarátság. „Találkozunk majd ott, ahol nincs sötétség” - állapította meg O’Brien. Winston nem tudta, hogy ez mit jelent, csak azt tudta, valahogyan beteljesedik egyszer.

A teleképen szónokló hang elhallgatott. Tiszta, gyönyörű harsonaszó áradt szét a mozdulatlan levegőben. A fülsértő hang újra megszólalt:

- Figyelem! Figyelem! Ebben a pillanatban érkezett távirati jelentés a malabari frontról. Haderőink Dél-Indiában dicsőséges győzelmet arattak. Felhatalmaztak annak közlésére, hogy a győzelem, amelyről most hírt adunk, már a legközelebbi jövőben véget vethet a háborúnak. Íme a távirati jelentés...

Rossz hírek következnek, gondolta Winston. S valóban: az egyik eurázsiai hadsereg megsemmisítéséről szóló véres beszámoló után, amelyben mérhetetlen mennyiségű halott és fogoly szerepelt, következett a bejelentés, hogy a jövő héttől kezdve a csokoládé-fejadagot harminc grammról húsz grammra csökkentik.

Winston ismét böfögött. A gin hatása elmúlt, rossz szájízt hagyva maga után. A telekép - vagy azért, hogy a győzelmet ünnepelje, vagy azért, hogy az elvesztett csokoládémennyiség emlékét feledtesse - az „Érted, Óceánia”-t kezdte harsogni. Ilyenkor vigyázzba kellett állni. Winston azonban jelenlegi helyén láthatatlan volt.

Az „Érted, Óceánia” után vidámabb muzsika következett. Winston az ablakhoz ment, hátat fordítva a teleképnek. Az idő még mindig hideg és derült volt. Valahol a távolban rakétabomba robbant, tompa, messze visszhangzó dörrenéssel. Mostanában hetenként húsz-harminc esett le Londonra.

Lent az utcán a szél ide-oda csapkodta a leszakadt sarkú plakátot, s az ANGSZOC szó szeszélyesen hol felvillant, hol eltűnt. Angszoc. Az Angszoc szent elvei. Újbeszél, *duplagondol*, a múlt változtathatósága. Winston úgy érezte, mintha a tengerfenék őserdeiben bolyongana, beleveszve egy szörnyű világba, ahol ő maga a szörny. Egyedül volt. A múlt halott, a jövő elképzelhetetlen. Micsoda bizonysága van arra, hogy csak egyetlenegy emberi teremtmény is az ő oldalán áll még? És mit tudhatja, hogy a Párt uralma nem fog-e *örökké* tartani? Az Igazság-minisztérium fehér homlokzatáról - mintha csak feleletek volnának a kérdéseire - a három jelmondat nézett szembe vele:

A HÁBORÚ: BÉKE
A SZABADSÁG: SZOLGASÁG
A TUDATLANSÁG: ERŐ

Elővett a zsebéből egy huszonöt centest. Erre is ugyanazok a jelmondatok voltak felírva apró, jól olvasható betűkkel, s a pénzdarab másik oldalán ott volt Nagy Testvér arcképe. Még a pénzről is figyelnek ezek a szemek. A pénzekről, a bélyegekről, a könyvek fedeléről, a zászlókról, a plakátokról, a cigarettacsomagok burkolatáról - mindenhonnan. Mindig a figyelő szemek, s a hang, amely szinte beburkolja az embert. Alvás közben vagy ébren, munkában vagy étkezéskor, házban vagy utcán, fürdőben vagy ágyban - nincs menekvés előlük. Semmi sem a sajátod azon a néhány köbcentiméteren kívül, ami a koponyádban van.

A nap lement, s az Igazság-minisztérium töméntelen ablaka most, hogy már nem ragyogott a napfényben, olyan ijesztő volt, mint valami erődítmény megannyi lőrése. Winston szíve összeszorult a hatalmas piramis láttán. Nagyon is erős ez az épület, nem lehet lerombolni. Ezer rakétabomba sem tudná összezúzni. Ismét eltűnődött rajta, hogy ugyan kinek is írja a naplót. Akár a múltnak, akár a jövőnek - mindkét kor elképzelhetetlen. S előtte ott áll nem a halál, hanem a megsemmisülés. A napló hamuvá lesz, ő pedig gőzzé. Csak a Gondolatrendőrség fogja elolvasni, amit írt, mielőtt kitörölné őt az életből és az emlékezetből. Hogyan fellebbezhetnél a jövőhöz, ha egyetlen nyom, még egy darabka papírra firkált jeltelen szó sem marad utánad?

A telekép tizennégy órát ütött. Tíz perc múlva indulnia kell. Tizennégy óra harminc percre vissza kell mennie a munkahelyére.

Az óra ütése különös módon mintha újra lelket öntött volna Winstonba. Magányos kísértet ő, aki kimondja az igazságot, amelyet soha senki sem hallhat meg. De amíg kimondja, addig valami homályos módon megmarad a folytonosság. Nem azon múlik, hogy megmentheted-e az emberiség örökségét, hogy meghallanak-e, hanem azon, hogy épeszű tudsz-e maradni. Visszament az asztalhoz, fogta a tollat, és ezt írta:

A jövőnek vagy a múltnak, egy olyan kornak, amelyben szabad gondolkozni, amelyben az emberek nem egyformák, és nem kell magányosan élni - egy olyan kornak, amelyben van igazság, s ami történt, nem lehet meg nem történtté tenni:

üdvözlet az egyformaság korából, a magányosság korából, Nagy Testvér korából, a dupla-gondol korából!

Már halott is, gondolta. Úgy érezte, hogy csak most, amikor képes lett rá, hogy formába öntse a gondolatait, tette meg a döntő lépést. Minden cselekedet következményei benne vannak magában a cselekedetben. Folytatta:

A gondolatbűnnek nem következménye a halál: a gondolatbűn MAGA *a halál.*

Most, hogy rájött, hogy voltaképpen már halott, egyszerre fontossá vált számára, hogy ameddig csak lehetséges, életben maradjon. Jobb kezének két ujja tintafoltos lett. Pontosan az efféle apróság lehet árulójává. Valamelyik jó szimatú fanatikus a Minisztériumban (esetleg éppen egy nő, például a kis seszínű hajú, vagy a fekete hajú lány az irodalmi osztályról) elgondolkozhat azon, hogy vajon miért írt az ebédszünet alatt, miért használt ódivatú tollat, s egyáltalán mit írt - s aztán elejthet egy célzást a megfelelő helyen. Bement a fürdőszobába, és gondosan ledörzsölte ujjairól a tintát a szemcsés, sötétbarna szappannal, amely úgy reszelte a bőrt, mint a csiszolópapír, tehát nagyon jól fel lehetett használni erre a célra.

A naplót visszatette a fiókba. Arra hiába is gondolt volna, hogy elrejtse, de legalább abban bizonyos akart lenni, hogy nem fedezi-e fel valaki a létezését. A lapszélekre helyezett hajszál nagyon feltűnő lett volna. Az ujja hegyével felszedett egy jól megkülönböztethető porszemet, és a könyv fedelének a sarkára tette, ahonnan feltétlenül le kell hullania, ha a könyvhöz valaki hozzányúl.

3

Winston az anyjáról álmodott. Számítása szerint tíz- vagy tizenegy éves lehetett, amikor anyja eltűnt. Magas, szoborszerű, hallgatag asszony volt, a mozdulatai lassúak, s a haja csodálatosan szőke. Apja - már sokkal homályosabban - komor, sovány emberként élt az emlékezetében, mindig csinos sötét ruhákban járt (Winston főleg apja cipőinek nagyon vékony talpára emlékezett), és szemüveget hordott. Mindketten valószínűleg az ötvenes évek első nagy tisztogatásai alkalmával tűntek el.

Álmában anyja valami nagyon mély helyen ült, Winston kis húgával a karján. Winston csak úgy emlékezett húgára, mint apró, törékeny csecsemőre, aki mindig hallgat, s nagy, figyelő szeme van. Mindketten felfelé néztek Winstonra. Valami föld alatti helyen voltak - talán egy kút fenekén vagy egy nagyon mély sírban -, s még ez a nagyon mélyen Winston alatt lévő hely is egyre süllyedt lefelé. Igen: egy süllyedő hajó termében ültek, s onnan néztek fel rá az egyre vastagodó víztömegen keresztül. Még volt levegő a helyiségben, még láthatták Winstont, s Winston is őket, de folyton süllyedtek, lejjebb és lejjebb a zöld hullámokba, amelyek a következő pillanatokban örökre el fogják rejteni őket Winston szeme elől. Ő a világosságon volt és a levegőn, s azok ott lefelé süllyedtek a halálhoz, s azért voltak ők ott lenn, mert Winston fenn volt. Ő tudta ezt, és ők is tudták, s láthatta is az arcukon, hogy tudják. De nem volt szemrehányás sem az arcukon, sem a szívükben, csak a tudat, hogy azért kell meghalniuk, hogy ő életben maradhasson, s hogy ez a dolgok kikerülhetetlen rendje.

Nem tudta visszaidézni, mi is történt, de álmában tudta, hogy anyja és húga valamiképpen érte áldozta az életét. Olyan álom volt ez, amelyben megvannak ugyan az álmok jellemző kellékei, mégis valahogyan folytatása az ébrenlétnek, s benne olyan tényekre és gondolatokra jön rá az ember, amelyek ébredés után is újnak és fontosnak tűnnek. Most hirtelen az ütötte szíven Winstont, hogy anyjának huszonkilenc évvel ezelőtti halála valahogy olyan módon volt tragikus és fájdalmas, ahogyan ma már nem lehetne az. Rádöbbent, hogy tragédiák csak hajdan történhettek, azokban az időkben, amikor volt még magánélet, szeretet és barátság, s amikor a családtagok összetartoztak anélkül, hogy összetartozásuk okát tudniuk kellett volna. Anyja emléke azért gyötörte Winstont, mert az asszony úgy halt meg, hogy szerette őt, amikor ő még nagyon fiatal és önző volt ahhoz, hogy viszontszerethesse, s mert valahogyan - nem emlékezett rá, hogyan - a hűségről alkotott sajátos és megváltoztathatatlan elképzeléséhez ragaszkodva áldozta fel magát. Ilyesmi - ezt tudta - manapság nem történhet meg. Manapság van félelem, gyűlölet és kín, de nincs magasrendű érzelem, nincsenek mély, bonyolult fájdalmak. Mintha mindez ott tükröződött volna anyja és húga nagy szemében, mikor fölnéztek rá a zöld vízen keresztül, vagy százölnyi mélységből, egyre mélyebbre süllyedve.

Egyszerre csak rövid füvű, rugalmas pázsiton állt. Nyári alkony volt, a nap ferde sugarai bearanyozták a földet. Az elébe táruló táj oly sokszor visszatért álmaiban, hogy gyakran elgondolkozott: nem látta-e a valóságban is? Mikor ébren volt, Arany Vidéknek nevezte magában. Nyúl rágta hajdani legelő volt, kitaposott ösvény húzódott rajta, s vakondtúrásokkal volt telehintve. A rét túlsó szélén szilfasor állt, a fák ágait gyengéden ringatta a szellő, leveleik sűrű csomói úgy hullámoztak, mint a női haj. Valahol a közvetlen közelben, de a látómezőn kívül, tiszta, lassú sodrú folyó folydogált, és halak úszkáltak a vízbe hajló fűzfák alatt.

A réten át a fekete hajú lány közeledett feléje. Szinte egyetlen mozdulattal tépte le magáról a ruhát, és megvetően félredobta. Teste fehér volt és sima, de nem ébresztett vágyat Winstonban; mindazonáltal mohón bámulta. Elsősorban az a mozdulat keltett benne lenyűgöző csodálatot, amellyel a lány félredobta a ruháját. E mozdulat hanyag bája mintha egy egész kultúrát, egy

egész gondolatrendszert semmisített volna meg, mintha Nagy Testvért, a Pártot és a Gondolatrendőrséget mindenestül elsöpörte volna ez az egyetlen pompás kézmozdulat. Ilyen mozdulat is csak a régmúlt időkben volt lehetséges. Winston a „Shakespeare” szóval az ajkán ébredt fel.

A teleképben fülszaggató sípszó harsant, s harminc másodpercig folytatódott ugyanabban a hangmagasságban. Hét óra tizenöt perc volt, a hivatali dolgozók számára a felkelés ideje. Winston kiugrott az ágyból - meztelenül, mert a Külső Párt tagjai csak háromezer ruhaszelvényt kaptak évenként, s egy pizsamáért hatszáz szelvényt kellett volna leadni -, s felvette piszkos trikóját és rövidnadrágját, amely egy széken hevert. Három perc múlva kezdődik a Reggeli Rángatózás. A következő pillanatban erős köhögésroham fogta el. Ez a roham majdnem minden reggel rátört, közvetlenül felkelés után. A köhögés annyira elgyötörte tüdejét, hogy csak akkor jutott újra levegőhöz, ha hanyatt feküdt és egymásután többször mély lélegzetet vett. Erei kidagadtak az erőlködéstől, s a fekélye égni kezdett.

- Harminc-negyvenes csoport! - vakkantotta egy kellemetlen női hang. - Harminc-negyvenes csoport! Tessék elkészülni! Harminctól negyvenig!

Winston vigyázzállásba vágta magát a telekép előtt, amelyen megjelent egy elég fiatal, csontos, de mégis izmos, kurta ruhába és tornacipőbe öltözött nő.

- Karhajlítás és nyújtás! - hangzott a vezényszó. - Tessék ütemesen végezni, velem együtt! *Egy*, kettő, három, négy! *Egy*, kettő, három, négy! Rajta, elvtársak, egy kis életet belevinni! *Egy*, kettő, három, négy! *Egy*, kettő, három, négy!

A köhögésroham okozta fájdalom nem űzte ki teljesen Winston agyából az álom előidézte benyomásokat, de a gyakorlat ritmikus mozdulatai valamennyire felfrissítették. Miközben gépiesen előre- és hátralökte karjait, s elszántan igyekezett arcára erőltetni az élvezetnek azt a kifejezését, amelyet a Reggeli Rángatózás alatt ajánlatos volt mutatni, megpróbálta felidézni kisgyermekkorának homályos időszakát. Rendkívül nehéz volt. Minden, ami az ötvenes évek vége előtt történt, homályba veszett. Mióta nem voltak írott emlékek, amelyekre támaszkodni lehetett volna, az egyéni élet körvonalai elvesztették élességüket. Tömérdek olyan eseményre is emlékezett az ember, amely minden bizonnyal nem történt meg, emlékezett eseményrészletekre anélkül, hogy képes lett volna a teljes eseményt visszaidézni, s voltak hosszú, üres időszakok, amelyekben semmit sem tudott elhelyezni. Abban az időben minden más volt. Még az országok neve és a formájuk a térképen is más volt. Az Egyes Leszállópályának például nem ez volt a neve akkoriban: Angliának vagy Nagy-Britanniának nevezték, bár Londont - ebben meglehetősen bizonyos volt Winston - mindig Londonnak hívták.

Winston nem tudott határozottan visszaemlékezni arra, amikor az ország még nem viselt háborút, azt azonban sejtette, hogy gyermekkorát megelőzően elég hosszú békeidőszak lehetett, mert legelső emlékeinek egyike egy mindenkire meglepetésszerűen ható légitámadás volt. Talán akkor történhetett ez, amikor Colchesterre atombomba esett. Magáról a támadásról nem maradtak emlékei, csak arra emlékezett, hogy apja megragadta a kezét, s rohantak lefelé, lefelé, lefelé, valahová a föld mélyébe, körbe-körbe egy spirális lépcsőn, amely visszhangzott lábaik alatt, s amelyen végül is annyira kifáradt, hogy nyöszörögni kezdett, s meg kellett állniuk pihenni. Anyja a csecsemőhúgát cipelte - vagy talán csak egy csomó takarót: Winston nem volt benne biztos, hogy húga megszületett-e már akkor. Végül lejutottak egy lármás, zsúfolt helyre, amelyben földalatti-állomásra ismert.

Mindenféle emberek ültek a köves padlón, sokan pedig szorosan egymáshoz préselődve, egymás fölé helyezett fémágyakon üldögéltek. Winstonnak és szüleinek csak a földön sikerült helyet kapniuk, s a közelükben egy öregember és egy öregasszony ült egymás mellett az egyik ágyon. Az öregember csinos fekete ruhát viselt, és fekete posztósapkát, amelyet hátratolt

hófehér haján; arca piros volt, a szeme kék és könnyekkel teli. Ginszaga volt. Mintha izzadság helyett a gin verte volna ki a bőrét, s mintha a szeméből kibuggyanó folyadék is tiszta gin lett volna. De, bár egy kicsit részeg is volt, valamilyen fájdalom is gyötörte, valamilyen mély és elviselhetetlen fájdalom. Winston a maga gyermeki módján felfogta, hogy valami borzasztó, valami megbocsáthatatlan és sohasem orvosolható szörnyűség történhetett vele. Mintha tudta is volna akkor, hogy mi. Valakit, akit az öregember szeretett - talán egyik kis unokáját -, megöltek. Az öregember egyre csak ezt ismételgette:

„Nem kellett volna bíznunk bennük. Megmondtam, ugyi, mama, megmondtam? Ez lett abból, hogy bíztunk bennük. Mindent előre megmondtam. Nem kellett volna bíznunk a gazemberekben."

De hogy miféle gazemberekben nem kellett volna bízniuk, arra Winston már nem emlékezett.

Körülbelül azóta szüntelenül háború volt, ámbár nem mindig ugyanaz a háború. Winston gyermekkorában néhány hónapig zavaros utcai harcok folytak magában Londonban, egyes részleteire még élénken emlékezett. Teljes lehetetlenség volt azonban feltérképezni az egész időszak hiánytalan történetét, megállapítani, hogy egy adott pillanatban ki ki ellen harcolt, mert sem írott szövegekben, sem élőszóban soha nem történt említés másról, mint mindig csak az éppen folyó háborúról. Jelenleg például, 1984-ben (ha csakugyan 1984 volt) Óceánia Eurázsiával háborúzott, és Keletázsiával volt szövetségben. Sem hivatalos, sem magán megnyilatkozásokban nem vallották be soha, hogy a három hatalom időnként másképpen is csoportosult. Pedig - ebben Winston egészen bizonyos volt - Óceánia négy évvel ezelőtt még Keletázsiával állt háborúban s Eurázsiával szövetségben. Ez azonban csak egy rejtett tudásdarabka volt, amelynek csupán azért lehetett birtokában, mert emlékezete még nem került megfelelő mértékű ellenőrzés alá. A hivatalos álláspont szerint partnercsere sohasem történt. Óceánia Eurázsiával folytat háborút: tehát Óceánia mindig is Eurázsiával folytatott háborút. A pillanatnyi ellenséget mindig ördöginek kellett tekinteni, ebből pedig az következett, hogy sem a múltban nem lehetett, sem a jövőben nem lehet szövetségre lépni vele.

A legszörnyűbb, gondolta talán tízezredszer, miközben kínlódva feszítette hátrafelé vállát (csípőre tett kézzel csavargatta derékból a testét, mert ez a gyakorlat állítólag jót tesz a hátizmoknak), a legszörnyűbb az, hogy mindez igaz is lehet. Az, hogy a Párt belenyúlhat a múltba, és azt mondhatja erről vagy arról az eseményről, hogy *sohasem történt meg* - ez feltétlenül borzasztóbb, mint akármilyen kínzás vagy maga a halál.

A Párt azt állította, hogy Óceánia sohasem volt szövetségben Eurázsiával. Ő, Winston Smith, tudta, hogy Óceánia igenis szövetségben volt Eurázsiával, méghozzá nem is olyan régen: négy évvel ezelőtt. De hol létezett ez a tudás? Csak az ő agyában, az pedig szükség esetén könnyen megsemmisíthető. S ha mindenki elhitte a hazugságot, amelyet a Párt állított - ha minden írott emlék ugyanazt a mesét tartalmazta -, akkor a hazugság bevonult a történelembe, és igazsággá vált. „Aki, uralja a múltat - hirdette a Párt jelmondata -, az uralja a jövőt is; aki uralja a jelent, az uralja a múltat is." Ám a múlt, változtatható jellege ellenére, sohasem változott. Ami igaz most, az igaz örökkön-örökké. Nagyon egyszerű az egész. Semmi másra nincs szükség, csak arra, hogy szünet nélkül újra meg újra legyőzze az ember az emlékezetét. „Valóságszabályozásnak" nevezték ezt a módszert, újbeszélül: „duplagondol"-nak.

- Pihenj! - vakkantotta az oktatónő, kissé barátságosabban.

Winston leeresztette karját, és lassan újra teleszívta a tüdejét levegővel. Gondolatai elkalandoztak a duplagondol világának útvesztőiben. Tudni és nem tudni, tudatában lenni a teljes igazságnak s közben gondosan megszerkesztett hazugságokat mondani, egyidejűleg két egymást kizáró vélemény birtokában lenni, tudva, hogy ellentmondanak egymásnak és mégis hinni

mindkettőben, logikát alkalmazni logikával szemben, elutasítani az erkölcs fogalmát s közben mégis igényt tartani rá, hinni, hogy demokrácia nem is létezhet, s ugyanakkor, hogy a Párt a demokrácia őre, elfelejteni valamit, amikor felejteni kell, aztán ismét emlékezni rá, amikor arra van szükség, majd azonnal ismét elfelejteni, s ezenfelül még ezt a módszert alkalmazni magával a módszerrel szemben is - ez az utóbbi volt a legkörmönfontabb az egészben: tudatosan tudattalanságot előidézni s aztán elfeledkezni a végbevitt önhipnózisról. Még a „duplagondol" jelentésének megértéséhez is szükség volt a duplagondol alkalmazására.

Az oktatónő ismét vigyázzt vezényelt. - És most lássuk, melyikünk tudja megérinteni a lábujjait! - szavalta lelkesen. - Csípőből, elvtársak, csípőből! *Egy* - kettő! *Egy* - kettő!...

Winston utálta ezt a gyakorlatot, mert a sarkától a hátáig nyilalló fájdalmat okozott, s gyakran újabb köhögésrohamot idézett elő. Most minderről elfeledkezett. A múltat, gondolta, nem csupán megváltoztatták, hanem teljesen meg is semmisítették. Hogyan lehetne bizonyságot szerezni akár a legnyilvánvalóbb tényekről, ha az embernek semmiféle kútforrása nincs saját emlékezetén kívül? Megpróbált visszaemlékezni rá, hogy mikor hallott először Nagy Testvérről. Valószínűnek tartotta, hogy a hatvanas években, bizonyos azonban nem lehetett benne. A párttörténetben persze úgy szerepelt Nagy Testvér, mint aki a forradalomnak kezdettől fogva vezetője és őre. Cselekedeteit egyre távolabbi időkbe vetítették vissza, egészen a negyvenes és harmincas évek mesebeli világáig, amikor még kapitalisták kocsikáztak London utcáin, furcsa, cilinder formájú kalappal a fejükön, nagy, fényes autóban vagy üvegfalú hintóban. Nem lehetett tudni, mennyi ebben a legendában az igazság, és mennyi a kitalálás. Winston arra sem tudott visszaemlékezni, hogy mikor jött létre maga a Párt. Úgy rémlett neki, hogy 1960 előtt egyáltalán nem hallotta az Angszoc szót, de lehetséges, hogy óbeszél alakjában - mint Angol Szocializmus - már korábban is forgalomban volt. Minden homályba veszett. Néha ugyan rá lehetett tapintani egy-egy nyilvánvaló hazugságra. Nem volt igaz például, hogy a Párt találta fel a repülőgépet, mint ahogyan azt a párttörténetben hirdették. Winston emlékezett rá, hogy már gyermekkorában is voltak repülőgépek. De semmit sem lehetett bizonyítani. Nem volt semmire sem bizonyíték. Egész életében csak egyszer volt a kezében egy történelmi tény meghamisításának félre nem érthető dokumentuma. És akkor...

- Smith! - sivította a fülsértő hang a teleképből. - Smith W. 6079! Igen, te! Mélyebbre hajolni! Jobban is meg tudod csinálni! Miért nem igyekszel? Mélyebbre! Így már jobb, elvtársam! Most pihenj az egész csapatnak, és figyeljetek rám!

Winston egész testén hirtelen forró veríték ütött ki. Arca azonban tökéletesen kifürkészhetetlen maradt. Soha nem mutatni félelmet! Soha nem mutatni bosszúságot! Egyetlen szemvillanás elárulhat! Figyelve állt, miközben az oktatónő a feje fölé emelte karját, és - ha nem is kecses, de figyelemreméltóan ügyes és rugalmas mozdulattal - lehajolt, s ujjai első ízületével megérintette lábujjait.

- Így, elvtársak! Ezt szeretném, ha utánam csinálnátok. Figyeljetek meg még egyszer! Harminckilenc éves vagyok, és négy gyermekem van. Nézzetek ide! - Ismét lehajolt. - Láthatjátok, hogy az én térdem nem hajlik be. Mindnyájan utánam csinálhatjátok, ha akarjátok - tette hozzá, mikor fölegyenesedett. - Negyvenöt éves koráig mindenki képes arra, hogy megérintse a lábujjait. Nem lehet meg mindnyájunknak az a kiváltságunk, hogy az első vonalban harcoljunk, de legalább tartsuk magunkat megfelelő kondícióban. Jussanak eszetekbe a malabari fronton harcoló fiaink! S az úszó erődök tengerészei! Gondoljatok arra, mit szenvednek ők! Próbáljuk meg újra! Most már jobb, elvtársam, most már sokkal jobb - tette hozzá bátorítóan, mikor Winstonnak egy heves mozdulattal sikerült térdhajlítás nélkül megérintenie a lábujjait, évek óta először.

4

Winston - azzal a mély, öntudatlan sóhajjal, amelytől még a telekép közelsége sem tudta visszatartani, mikor megkezdte napi munkáját - magához húzta a beszélírt, lefújta a port a mikrofonról, és feltette szemüvegét. Aztán kibontott és összecsíptetett négy kis papírhengert, amely az íróasztala jobb felén lévő csőpostakészülékből hullott ki.

A rekesz falain három nyílás volt. A beszélírtól jobbra egy kisebb csőpostanyílás az írott üzenetek számára; balra egy nagyobb az újságok számára; s az oldalfalon, ahol Winstonnak keze ügyébe esett, egy téglalap alakú, dróthálóval védett nagy nyílás. Ez az utóbbi a papírhulladék megsemmisítésére szolgált. Ilyen nyílások ezrével és tízezrével voltak mindenfelé az épületben, nemcsak a szobákban, hanem valamennyi folyosón is, egymástól néhány lépésnyi távolságban. Ki tudja, miért, emlékezetlyukaknak becézték őket. Ha valakinek meg kellett semmisítenie valamilyen dokumentumot, vagy egy papírdarabkát látott heverni valahol, gépies mozdulattal felemelte, a legközelebbi emlékezetlyukhoz vitte, és beledobta; onnan aztán meleg légáram sodorta le az épület mélyében elrejtett óriási kemencékbe.

Winston megvizsgálta a négy kigöngyölített papírdarabkát. Mindegyik csak egy-két soros üzenetet tartalmazott, azon a rövidítésekből álló tolvajnyelven, amely nem volt egészen újbeszél, de bőségesen tartalmazott újbeszél szavakat, s minisztériumi belső használatra szolgált. Ez állt rajtuk:

times 84. 3. 17. nt beszéd afrika tévid helyesbíts

times 83. 12. 19. háromévterv 83 negyedik negyedre nyomdahibás előrejel visszamenőleg helyesbíts

times 84. 2.14. minibő csokoládéadag tévid helyesbíts

times 83. 12. 3. nt napiparancs közlemény duplaplusznemjó nemszemélyek eml átír felülben utánikt

Winston bizonyos elégedettséggel tette félre a negyedik üzenetet. Bonyolult és felelősségteljes feladat volt, s a legjobbnak látszott utolsónak foglalkozni vele. A másik három megszokott anyag volt, bár a második valószínűleg unalmas számlista-bogarászást fog igényelni.

Winston a „régi számok”-at tárcsázta a teleképen, és kérte a *Times* megjelölt számait. Ezek néhány perc múlva ki is pottyantak a csőpostából. A kapott utasítások olyan cikkekre vagy hírrészletekre vonatkoztak, amelyeket valamilyen okból szükségesnek tartottak megváltoztatni, vagy, ahogy hivatalosan kifejezték, helyesbíteni. A *Times* március 17-i számából például kitűnt, hogy Nagy Testvér előző napi beszédében azt jósolta: a dél-indiai front nyugodt marad, de rövidesen eurázsiai előnyomulás indul meg Észak-Afrikában. Ehelyett az történt, hogy az eurázsiai főparancsnokság Dél-Indiában indította meg offenzíváját, Észak-Afrikában pedig minden maradt a régiben. Ezért aztán úgy kellett átírni Nagy Testvér beszédében egy szakaszt, mintha azt jósolta volna meg, ami történt. Vagy: a *Times* december 19-i számában hivatalos becslések jelentek meg a fogyasztási javak különböző kategóriáinak várható termelési eredményeiről 1983 negyedik negyedében, amely egyúttal a Kilencedik Hároméves Terv hatodik negyedéve volt. A mai számban viszont jelentést tettek közzé a tényleges termelésről, s ebből kiderült, hogy a becslések minden téren tévesek voltak. Winston feladata az volt, hogy a decemberi adatokat a későbbi adatoknak megfelelően helyesbítse. Ami a harmadik üzenetet illeti, az egy nagyon egyszerű tévedésre vonatkozott, amelyet néhány perc alatt helyre lehetett igazítani. Nemrég, februárban a Bőség-minisztérium szavatolta („kategorikus ígéret” volt rá a

hivatalos kifejezés), hogy 1984 folyamán nem fogják csökkenteni a csokoládéadagot. Ám a csokoládéadagot, miként Winston már értesült róla, a hét végén harminc grammról húsz grammra csökkentik. Csak arra volt szükség, hogy az eredeti ígéretet egy figyelmeztetéssel helyettesítse, amely szerint április körül valószínűleg szükségessé válik az adag csökkentése.

Miután Winston az első három üzenettel végzett, a beszélírral készült javításokat hozzáfűzte a *Times* megfelelő példányaihoz, s az újságokat belökte a csőpostába. Aztán, csaknem öntudatlan mozdulattal, összegyűrte az eredeti üzeneteket s a néhány jegyzetet, amelyet munka közben készített, és beejtette őket az emlékezetlyukba, hogy megsemmisüljenek a lángokban. Azt, hogy mi történik a láthatatlan labirintusban, ahová a csőposták vezetnek, pontosan nem tudta, de általánosságban volt róla fogalma. Mihelyt a *Times*-ban a szükségessé vált valamennyi javítást végrehajtották és ellenőrizték, a szóban forgó számot újranyomtatták, az eredeti példányt megsemmisítették, és a javított példányt tették a helyére. Ezt az állandó változtatási eljárást alkalmazták nemcsak az újságokban, hanem a könyvekben, folyóiratokban, pamfletekben, plakátokon, röpiratokban, filmeken, hanglemezeken, karikatúrákon és fényképeken is - azaz minden olyan irodalmi vagy dokumentációs anyag esetében, amelynek politikai vagy ideológiai szempontból jelentősége lehetett. A múltat napról napra, sőt szinte percről percre a jelenhez igazították. Ily módon minden olyan jóslatnak a helyességét, amelyet a Párt kinyilatkoztatott, bizonyítékok támasztották alá; nem tűrték, hogy egyetlen olyan hírnek vagy kinyilatkoztatásnak nyoma maradjon, amely ellentétben volt a pillanatnyi követelményekkel. Az egész történelem palimpszeszt volt, amelyet annyiszor vakartak tisztára és írtak újra tele, ahányszor csak szükségessé vált: Ha egyszer már megtörtént, soha többé nem lehetett bebizonyítani, hogy hamisítottak. Az irattári osztály legnagyobb részlege - sokkal nagyobb, mint amelyikben Winston dolgozott - csak olyan alkalmazottakból állt, akiknek az volt a dolguk, hogy bevonják és összegyűjtsék azokat a könyv- és újságpéldányokat, valamint egyéb dokumentumokat, amelyeket hatályon kívül helyeztek és megsemmisítésre ítéltek. A *Times* egy-egy számát - a politikai vonalvezetés változása vagy Nagy Testvér rosszul sikerült jóslatai miatt akár tucatszor is újraírták, s mégis az eredeti keltezés volt rajta; egyetlen olyan példány sem maradt belőle, amely ellentmondhatott volna az újraírt példánynak. A könyveket is újra meg újra bevonták, átírták, s megint kiadták anélkül, hogy utaltak volna rá, hogy valamilyen változtatás történt. Még azok az írott utasítások, amelyeket Winston kapott s végrehajtásuk után mindig megsemmisített, sem állították soha, hogy hamisítani kell, ilyesmit még beléjük magyarázni sem lehetett; mindig csak tévedésekre, elírásokra, nyomdahibákra vagy téves idézésekre hivatkoztak, amelyeket a pontosság érdekében kell helyesbíteni.

De hisz csakugyan szó sincs hamisításról, gondolta Winston, miközben a Bőség-minisztérium számadatait igazította helyre. Pusztán az egyik képtelenséget helyettesítik a másikkal. Annak az anyagnak a legnagyobb része, amellyel foglalkoznia kellett, semmilyen összefüggésben sem volt a valósággal, még olyan összefüggésfélében sem, amilyet egy hazugság jelent. Az eredeti statisztikák éppúgy a fantázia szüleményei voltak, mint a helyreigazítottak. Az ember gyakran saját maga volt kénytelen kitalálni őket. A Bőség-minisztérium jelentése például a szóban forgó negyedévben száznegyvenötmillió párra becsülte a cipőtermelést. A tényleges termelést viszont most hatvanhétmillió párban jelölték meg. Winston, miközben átírta a jelentést, még ezt a számot is lecsökkentette ötvenhétmillióra, hogy lehetővé váljék a megszokott propaganda: az irányzatot túlteljesítették. Kétségtelen, hogy a hatvanhétmillió sem állt közelebb az igazsághoz, mint az ötvenhétmillió vagy a száznegyvenötmillió. Lehetséges, hogy egyáltalán nem is gyártottak cipőt. Még valószínűbb, hogy senki sem tudta, mennyit gyártanak, mert nem is érdekelt senkit a dolog. Köztudomású volt, hogy minden negyedévben csak csillagászati számokban kifejezhető mennyiségű cipőt gyártottak - papíron, s közben Óceánia lakosságának mintegy a fele mezítláb járt. S így volt ez minden feljegyzett ténnyel, akár nagy dologról volt

szó, akár kicsiről. Minden beleveszett valami árnyékvilágba, amelyben végül még az évszámok is bizonytalanná váltak.

Winston végigpillantott a termen. A másik oldalon, a vele átellenes rekeszben, egy kicsit túlságosan is precíznek látszó, borostás állú, Tillotson nevű férfi dolgozott serényen, összehajtogatott újsággal a térdén, s száját nagyon szorosan a beszélír mikrofonjához nyomva. Olyan volt az arckifejezése, mintha az, amit mond, csupán az ő és a telekép közös titka volna. Ő is felnézett, s szemüvege ellenségesen villant Winston felé.

Winston alig ismerte Tillotsont, s fogalma sem volt róla, hogy mit dolgozik. Az irattári osztály emberei nem szívesen beszéltek a munkájukról. A hosszú, ablaktalan teremben, amelyben két sor rekesz volt, s amelyben állandóan újságpapír zörgött s hangok zümmögtek a beszélírokba, majdnem egy tucat olyan ember is dolgozott, akiket Winston még névről sem ismert, jóllehet naponként látta őket, amint ide-oda rohangáltak a folyosókon, vagy a Két Perc Gyűlöleten hadonásztak. Tudta, hogy a szomszédos rekeszben a kis seszínű hajú nő naphosszat csak azon fáradozik, hogy kikeresse és kitörölje a sajtóból azoknak az embereknek a nevét, akiket elgőzösítettek, tehát úgy tekintettek, mintha sohasem léteztek volna. Volt némi humora is a dolognak, hiszen néhány évvel ezelőtt az ő férjét is elgőzösítették. Néhány rekesszel arrább egy Ampleforth nevű szelíd, gyöngéd lelkű, álmodozó teremtés, akinek nagyon szőrös fülei voltak, és meglepően értett a rímekkel és időmértékekkel való bűvészkedéshez, azzal foglalkozott, hogy olyan költemények összekuszált változatait - ezeket „végleges szöveg”-nek nevezték - hozta létre, amelyek ideológiailag támadhatókká váltak, valamilyen okból azonban meghagyták őket a versgyűjteményekben. S ez a terem mintegy ötvenfőnyi dolgozójával csak egyetlen alcsoport volt, egyetlen sejt az irattári osztály óriási komplexumában. Mögötte, fölötte, alatta még számtalan munkásraj dolgozott, elképzelhetetlenül sokféle feladaton. Ott voltak az óriási nyomdahelyiségek, számtalan szerkesztővel és tipográfussal, és a fényképhamisítások céljára berendezett pompás stúdiók. Ott volt a teleképes osztály, mérnökeivel, rendezőivel és színészgárdájával, amelynek tagjait a szerint a különleges szempont szerint válogatták össze, hogy mennyire jártasak a hangok utánzásában. S ott volt a hadseregnyi hivatalnok, akiknek csak az volt a dolguk, hogy összeállítsák a bevonandó könyvek és folyóiratok listáit. Ott voltak a hatalmas raktárak, amelyekben a helyesbített dokumentumokat tárolták, s a rejtett kemencék, amelyekben az eredeti példányokat megsemmisítették. S valahol, teljesen névtelenül, ott működtek az irányító agyak, akik ezt az egészet összehangolták, s kidolgozták azt a politikát, amely szükségessé tette, hogy a múlt bizonyos töredékeit megőrizzék, más darabjait meghamisítsák, egyes részeit pedig egyszerűen eltöröljék.

S az irattári osztály még mindig csak egyetlen részlege volt az Igazság-minisztériumnak, amelynek elsőrendű feladata nem is a múlt újjáalakítása volt, hanem az, hogy elhalmozza Óceánia polgárait újságokkal, filmekkel, kézikönyvekkel, teleképműsorokkal, színdarabokkal, regényekkel - vagyis az elképzelhető mindenfajta tájékoztató, oktatási és szórakoztató anyaggal, a szobroktól a jelszavakig, a lírai költeményektől a biológiai értekezésekig, s a gyermekábécéktől az újbeszél szótáráig. A Minisztériumnak nemcsak a Párt sokféle szükségletét kellett kielégítenie, hanem meg kellett ismételnie egész tevékenységét alacsonyabb színvonalon is, a proletariátus kielégítése céljából. Egész sor különleges osztály foglalkozott a proletariátusnak szánt irodalommal, zenével, drámával, vagyis általában a proletariátus szórakoztatásával. Ezek állították elő azokat az értéktelen újságokat, amelyekben sporton, bűnügyeken és horoszkópokon kívül szinte semmi sem volt, az olcsó, hatásvadász regényeket, a nemiségtől csöpögő filmeket és az érzelmes dalokat, amelyeket teljesen gépesített eljárással készítettek, egy „verscsinálónak” nevezett különleges kaleidoszkópféle masina segítségével. Működött itt egy egész szekció - újbeszélül *pornószek*-nek nevezték -, amely a legalantasabb pornográfia előállításával

foglalkozott. Termékeit lepecsételt csomagokban küldték szét, s a rajtuk dolgozó párttagokon kívül egyetlen párttagnak sem volt szabad beléjük pillantani.

Miközben Winston dolgozott, három újabb üzenet potyogott ki a csőpostából, de egyszerű ügyek voltak, s így elintézhette őket, mielőtt még a Két Perc Gyűlölet félbeszakította volna a munkáját. Mikor a Gyűlölet befejeződött, visszatért rekeszébe, levette a polcról az újbeszél szótárát, a beszélírt félretolta, megtörölte a szemüvegét, s nekilátott ma délelőtti legnehezebb feladatának.

Winston számára az életben a legnagyobb élvezetet a munkája jelentette. Igaz, hogy legnagyobbrészt unalmas és gépies munka volt, de akadtak olyan nehéz és bonyolult feladatok is, amelyekben úgy el lehetett merülni, mint valami matematikai probléma mélységeiben - finom hamisítások, amelyeknek a megoldásához semmi más segítsége nem volt, csak az Angszoc alapelveinek ismerete és saját elképzelése arról, hogy mit is kellene a Párt óhaja szerint írnia. Winston jól meg tudta oldani az ilyen feladatokat. Néha még a *Times* teljesen újbeszélül írott vezércikkeinek a helyesbítésével is megbízták. Kigöngyölítette az üzenetet, amelyet az előbb félretett. Így hangzott:

times 83.12. 3. nt napiparancs közlemény duplaplusznemjó nemszemélyek eml átír felülbem utánikt

Óbeszélre így lehetne ezt átültetni:

Nagy Testvér napiparancsának a *Times* 1983. december 3-i számában megjelent szövege a legnagyobb mértékben nem kielégítő, és nemlétező személyekről is tesz említést. Teljesen át kell írni, és a tervezetet iktatás előtt be kell mutatni a magasabb hatóságnak.

Winston elolvasta a sérelmezett cikket. Nagy Testvér szóban forgó napiparancsa láthatólag egy ÚESZ néven ismert szervezet dicsőítésének volt szánva. Ez a szervezet látta el cigarettával és egyéb élvezeti cikkekkel az úszó erődök tengerészeit. Egy bizonyos Withers elvtársat, a Belső Párt egyik prominens tagját külön is kiemelte a napiparancs, s még kitüntetést is adományozott neki: a Kiváló Munkáért Érdemrend ezüst fokozatát.

Három hónap múlva az ÚESZ-t minden indoklás nélkül hirtelen feloszlatták. Feltehető volt, hogy Withers és munkatársai kegyvesztettek lettek, de az ügyről nem történt említés sem a sajtóban, sem a teleképen. Ez várható is volt, hisz szokatlan lett volna, hogy politikai bűnözőket bíróság elé állítsanak, vagy nyilvánosan vádat emeljenek ellenük. Az emberek ezreire kiterjedő nagy tisztogatások, amelyek során az árulók és gondolatbűnözők nyilvános tárgyalásokon vallották be aljas bűneiket, hogy utána kivégezzék őket, különleges színjátékok voltak, s csak pár évenként fordultak elő. A megszokottabb az volt, hogy azok, akik magukra vonták a Párt haragját, egyszerűen eltűntek, s többé hallani sem lehetett róluk. Soha nem lehetett rájönni, mi történt velük. Sok esetben talán meg sem haltak. Winston személyes ismerősei közül - a szüleit nem számítva - mintegy harmincan tűntek el apránként.

Winston gyengéden megcirógatta az orrát egy papírcsíptetővel. Az átellenes rekeszben Tillotson elvtárs még mindig titkolózva lapult beszélírja fölé. Egy pillanatra fölemelte fejét: megint az az ellenséges szemüvegvillanás. Winston eltűnődött rajta, hogy vajon Tillotson elvtárs nem ugyanazon feladattal foglalkozik-e, amelyikkel ő. Egyáltalán nem volt lehetetlen. Egy ilyen rafinált munkadarabot nem bízhattak egyetlenegy személyre; másfelől azonban egy bizottságra sem bízhatták, mert ez nyílt bevallása lett volna a hamisítás tényének. Nagyon valószínű, hogy egyidejűleg legalább egy tucatnyi ember dolgozik most annak a megfogalmazásán, hogy mit is mondott annak idején Nagy Testvér. S aztán majd valamelyik vezérkoponya a Belső Pártból kiválasztja az egyik fogalmazványt, esetleg átjavítja, elindítja a cikkel kapcsola-

tos utalások ugyancsak szükségessé váló helyesbítésének bonyolult folyamatát, s végül a kiválasztott hazugságból maradandó tény lesz, igazsággá válik.

Winston nem tudta, miért lett Withers kegyvesztett. Lehet, hogy korrupció vagy hatáskör-túllépés miatt. Lehet, hogy csak azért, mert Nagy Testvér meg akart szabadulni egy túlságosan népszerű alárendeltjétől. Esetleg elhajló tendenciákkal gyanúsították meg Witherst, vagy valakit, aki közel állt hozzá. Vagy talán - s ez volt a legvalószínűbb - egyszerűen csak azért történt az egész, mert a tisztogatások és elgőzösítések elengedhetetlen tényezői a kormányzás mechanizmusának. Az egyetlen konkrétumot a „nemszemélyek eml" szavakban lehetett megtalálni, amelyek azt jelentették, hogy Withers már halott. Nem minden letartóztatott esetében kellett feltétlenül erre gondolni. A letartóztatottakat néha szabadon bocsátották, és szabadon is hagyták sokszor egy vagy két évig is, mielőtt kivégezték volna őket. Néha egyes személyek, akiket már régen halottnak hitt mindenki, mintegy kísértetként felbukkantak valamelyik nyilvános tárgyaláson, s emberek százait keverték bajba tanúvallomásaikkal, mielőtt újból eltűntek volna, ezúttal csakugyan örökre. Withers azonban már kétségtelenül nemszemély volt. Nem létezik; sohasem létezett. Winston úgy döntött, hogy ebben az esetben nem lesz elég Nagy Testvér beszédének irányát egyszerűen csak megfordítani. Jobb lesz olyasmit kitalálni, ami a beszéd eredeti tárgyával egyáltalán nem függ össze.

Átalakíthatta volna a beszédet az árulók és gondolatbűnözők szokásos megbélyegzésévé, ez azonban nagyon is feltűnő lett volna. Valami háborús győzelmet, a Kilencedik Hároméves Tervvel kapcsolatos túltermelési sikert kitalálni: nagyon is bonyolulttá tehette volna a vele járó helyesbítési munkákat. Olyasmire volt szükség, ami tisztára a fantázia szüleménye. Hirtelen megjelent az agyában, szinte teljesen készen, egy bizonyos Ogilvy elvtársnak a képe, aki nemrég esett el a háborúban, hősökhöz méltó körülmények között. Többször előfordult, hogy Nagy Testvér valamelyik egyszerű, közembersorban lévő párttag emlékének szentelte napiparancsát, s életét és halálát követésre méltó példaként magasztalta. Ezúttal Ogilvy elvtársról fog megemlékezni. Igaz ugyan, hogy Ogilvy elvtárs sohasem létezett, néhány sornyi nyomtatott szöveg és egypár hamisított fénykép azonban egykettőre létrehozza.

Winston gondolkozott egy pillanatig, aztán magához húzta a beszélírt, és diktálni kezdett Nagy Testvér közismert stílusában. Ez a stílus katonás és ugyanakkor pedáns volt, és elég könnyen lehetett utánozni, főleg azért, mert megszokott fogása volt, hogy kérdéseket tett fel, s rögtön felelt is rájuk. („Mire tanít bennünket ez a tény, elvtársak? Arra tanít - és ez egyben az Angszoc alapelveinek egyike is -, hogy..." stb. stb.)

Ogilvy elvtárs már hároméves korában csak dobbal, játék géppisztollyal és helikoptermodellel volt hajlandó játszani. Hat éves volt, amikor - a szokottnál egy évvel korábban, mert kivételesen megengedték neki - belépett a Kémek közé, s kilencéves korára őrsvezető lett. Tizennégy éves korában feljelentette nagybátyját a Gondolatrendőrségnél, miután kihallgatott egy beszélgetést, amelyben véleménye szerint bűnös tendenciák voltak. Tizenhét éves korában az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetség kerületi szervezője lett. Tizenkilenc éves korában egy kézigránátot tervezett, amelyet a Béke-minisztérium el is fogadott, miután kipróbálása alkalmával harmincegy eurázsiai foglyot pusztított el egy csapásra. Huszonhárom éves korában hősi halált halt. Ellenséges harci gépek vették üldözőbe, mikor az Indiai-óceán fölött repült fontos levelekkel; nehezéknek testére kötötte géppuskáját, és a helikopterből a tengerbe vetette magát levelestül, mindenestül - olyan halála volt, mondotta Nagy Testvér, hogy lehetetlen irigység nélkül gondolni rá. Nagy Testvér hozzáfűzött még néhány megjegyzést Ogilvy elvtárs tiszta életéről és egyenes lelkűségéről. Megtartóztatta magát az alkoholtól, és egyáltalán nem dohányzott, a tornateremben töltött napi egy órán kívül más szórakozása nem volt, s nőtlenségi fogadalmat tett, mert úgy vélte, hogy a házasság és a család gondja nem egyeztethető össze a

napi huszonnégy órás kötelességteljesítéssel. Az Angszoc alaptételein kívül más beszédtárgyat nem ismert, s életének célja az eurázsiai ellenség megsemmisítése s a kémek, szabotőrök, gondolatbűnözők és általában az árulók leleplezése volt.

Winston habozott, hogy vajon kitüntesse-e Ogilvy elvtársat a Kiváló Munkáért Érdemrenddel is; végül úgy döntött, hogy nem tünteti ki, mert ez egy csomó további utánjárást és helyesbítést tenne szükségessé.

Még egyszer rápillantott az átellenes rekeszben dolgozó riválisára. Szinte teljes bizonyossággal érezte, hogy Tillotson ugyanennek a feladatnak a megoldásán buzgólkodik. Arra nem volt mód, hogy megtudja, melyikük verzióját fogadják majd el, de mélységesen meg volt győződve róla, hogy az övé lesz az. Ogilvy elvtárs, aki egy órával előbb még képzeletben sem létezett, mostanra valóság lett. Különös érzés volt, hogy halott embereket tud teremteni, de élőket nem. Ogilvy elvtárs, aki sohasem létezett a jelenben, most létezik a múltban, s ha egyszer a hamisítás ténye feledésbe merül, éppoly hitelesen s éppolyan bizonyítékok alapján fog létezni, mint Nagy Károly vagy Julius Caesar.

5

Az alacsony mennyezetű kantinban, mélyen a föld alatt, az ebédre várók sora lassan döcögött előre. A terem már nagyon zsúfolt volt, s elviselhetetlenül zajos. A pulton lévő rostély felől gulyásszag terjengett, savanykás, fémes szaggal keveredve, de nem tudta teljesen elnyomni a Győzelem-gin bűzét. A terem szemközti oldalán egy kis bár volt, csak egy kis lyuk a falban, ahol jó nagy adag gint lehetett venni tíz centért.

- Éppen téged kereslek - szólalt meg egy hang Winston háta mögött.

Winston megfordult. Syme volt, a barátja, aki a kutatási osztályon dolgozott. Igaz, hogy a „barát" nem éppen a helyes kifejezés. Mostanában nincsenek az embernek barátai, hanem elvtársai vannak; mégis: van néhány elvtárs, akiknek a társasága kellemesebb, mint másoké. Syme nyelvész volt, az újbeszél specialistája, annak a nagy sereg szakértőnek egyike, akik az újbeszél szótárának tizenegyedik kiadásán dolgoztak. Kicsi ember volt, alacsonyabb, mint Winston, sötét hajjal és nagy, kidülledő szemekkel, amelyek egyszerre voltak szomorkásak és gunyorosak, s az ember úgy érezte, ha Syme-mal beszélt, mintha ezek a szemek közvetlen közelről fürkészték volna az arcát.

- Meg akartam kérdezni, hogy sikerült-e szerezned borotvapengét - közölte.

- Nem sikerült! - felelte Winston gyorsan, mintha bűnösnek érezné magát. - Mindenfelé próbáltam, de sehol sincs egy darab se.

Mindenki folyton borotvapenge után érdeklődött. Valójában volt neki még két használatlan pengéje félretéve. Hónapok óta pengehiány volt. Mindig akadt valamilyen szükségleti cikk, amit nem lehetett kapni a Párt boltjaiban. Néha gomb nem volt vagy stoppolópamut, néha meg cipőfűző; jelenleg borotvapenge. Csak úgy lehetett hozzájutni, ha egyáltalán hozzá lehetett jutni, hogy az ember többé vagy kevésbé titokban a „szabad" piacon szerzett magának.

- Hat hete ugyanazt a pengét használom - tette hozzá képmutatóan.

A sor megint döccent egyet előre. Amint megálltak, ismét szembefordult Syme-mal. Mindketten leemeltek egy-egy zsíros fémtálcát a pult szélén álló tálcaoszlopról.

- Megnézted este a hadifoglyok akasztását? - kérdezte Syme.

- Dolgoztam - felelte Winston közömbösen. - Bizonyára bemutatják majd a moziban.

- Nagyon tökéletlen pótlék - állapította meg Syme.

Gunyoros pillantása végigfürkészte Winston arcát. Mintha ezt mondta volna a szeme: „Ismerlek, keresztüllátok rajtad, nagyon jól tudom, miért nem nézted meg a hadifoglyok akasztását." A maga értelmiségi módján Syme megszállott vonalas volt. Kellemetlenül kárörvendő elégtételérzéssel szokott beszélni az ellenség falvai ellen intézett helikoptertámadásokról, a gondolatbűnözők tárgyalásairól és vallomásairól, a Szeretet-minisztérium celláiban végrehajtott kivégzésekről. Meglehetősen nehéz volt eltéríteni az ilyen témáktól és az újbeszél aspektusaiba belebonyolítani, amelyekről szakértelemmel és érdekesen tudott beszélni. Winston egy kissé félrefordította a fejét, hogy kikerülje a nagy, sötét szemek kutató pillantását.

- Sikeres akasztás volt - tért vissza Syme esti emlékeihez. - Véleményem szerint elrontják az egészet, ha összekötik a lábukat. Szeretem látni, ahogy rugdalóznak. S főleg a végét, amikor szép kékek lesznek. Főleg ez a része érdekel.

- Következő! - ordította a fehér köpenyes kiszolgáló proli, kezében a merőkanállal.

Winston és Syme a rostély mellé lökte tálcáját. Mindkettőre gyorsan ráhajigálták az egyenebédet: fémtálkában pirosas-szürke gulyás, egy darab kenyér, egy cikk sajt, egy bögre Győzelem-feketekávé és egy szacharintabletta.

- Ott egy üres asztal, az alatt a telekép alatt - mondta Syme. - Útközben szedjünk fel egy adag gint.

A gint fületlen porceláncsészékben szolgálták fel. Keresztültörtettek a zsúfolt termen, s letették tálcáikat a fémtetejű asztalra, amelynek egyik sarkára valaki kilöttyintett egy adag gulyást. Mocskos lében úszó keverék volt, mintha valaki kihányta volna. Winston felemelte a porcelláncsészét, egy pillanatig habozott, aztán összeszedte magát, és lenyelte az olajízű folyadékot. Mire kipislogta szeméből a könnyeket, hirtelen éhséget érzett. Teli kanállal kezdte nyelni a gulyást, amely vizenyős volt, s valami szivacsos, rózsaszínű anyagból készült darabkák úszkáltak benne. Valószínűleg mesterséges húsdarabok. Egyikük sem szólalt meg, míg ki nem kanalazták a tálkákat. A Winstontól balra, egy kissé a háta mögött álló asztalnál közben valaki gyorsan és szünet nélkül beszélt; kellemetlen hadarása majdnem olyan volt, mint a kacsahápogás, s a teremben uralkodó hangzavarból is élesen kihallatszott.

- Hogy haladtok a szótárral? - kérdezte Winston jó hangosan, hogy túlharsogja a lármát.

- Lassan - felelte Syme. - Én éppen a melléknevekkel foglalkozom. Lenyűgöző feladat.

Az újbeszél említésére rögtön felragyogott. Félretolta tálkáját, s egyik jól ápolt kezében a kenyérrel, másikban a sajttal keresztülhajolt az asztalon, hogy ne kelljen ordítania.

- A tizenegyedik kiadás a végleges kiadás lesz - jelentette ki. - Végső formájába öntjük a nyelvet, abba a formába, amilyen akkor lesz, amikor senki se fog már más nyelvet beszélni. Ha befejeztük a munkát, a hozzád hasonló embereknek újra kell majd tanulniuk beszélni. Persze azt hiszed, fogadni mernék rá, hogy a mi fő feladatunk az, hogy új szavakat találjunk ki. Pedig szó sincs róla! Mi pusztítjuk a szavakat - mindennap tömegével, százszámra. Letisztítjuk a nyelvet a csontjáig. A tizenegyedik kiadásban egyetlen olyan szó sem lesz, amelynek 2050-ig el kell avulnia.

Mohón beleharapott a kenyérbe, teli szájjal nyelt néhányat, aztán tovább beszélt, a tudósokra jellemző szenvedéllyel. Keskeny, sötét arca átszellemült, szeme elvesztette gunyoros kifejezését s szinte álmodozóvá vált.

- Gyönyörű dolog ez a szópusztítás. Persze az igék és a melléknevek közt végezzük a legnagyobb irtást, de a főnevek százait is teljes joggal kiirthatjuk. S nemcsak a rokon értelműeket, hanem az ellentétes értelműeket is. Mert ugyan miféle létjogosultsága van egy olyan szónak, amelyik pusztán csak egy másik szónak az ellentéte? Hiszen minden szó magában hordja az ellentétét is. Vegyük például a „jó” szót. Ha egyszer van egy olyan szavunk, mint a „jó”, ugyan mi szükség olyan szóra is, hogy „rossz”? A „nemjó” éppolyan megfelelő, sőt megfelelőbb, mert a „jó” tökéletes ellentéte, míg a másik szó nem az. Ha pedig a „jó” nyomatékosabb kifejezésére van szükség, mi értelme annak, hogy egész csomó olyan, teljesen haszontalan szót használjunk, mint például a „kitűnő, a „ragyogó” meg a többi hasonló? Ezeknek a jelentését tökéletesen fedi a „pluszjó”, vagy a „duplapluszjó”, ha még fokozottabb értelmére van szükségünk. Persze már most is használjuk ezeket a szóalakokat, de az újbeszél végleges változatában csak ezek lesznek meg. A végén a jóság és a rosszaság egész fogalomkörét ki fogja fejezni hat szó - azazhogy igazában egyetlenegy szó. Fel bírod fogni ennek a szépségét, Winston? Persze az egész N. T. ötlete volt eredetileg - tette hozzá mintegy utógondolatként.

Winston arcán fanyar lelkesedésféle suhant át Nagy Testvér említésére. Mindazonáltal Syme rögtön felfedezett bizonyos hiányosságot Winston elragadtatásában.

- Nem értékeled kellőképpen az újbeszélt, Winston - állapította meg majdnem szomorúan. - Ha újbeszélül írsz is, még mindig óbeszélül gondolkodol. Olvastam egyszer-másszor azokat a cikkeket, amelyeket a *Times*-ba írtál. Elég jók, de fordítások. Magadban többre becsülöd az óbeszélt, minden bizonytalanságával, haszontalanságával és jelentésbeli homályosságával együtt. Képtelen vagy méltányolni a szavak elpusztításának szépségét. Tudod-e, hogy az újbeszél az egyetlen nyelv a világon, amelynek a szótára évről évre vékonyabb?

Winston persze tudta ezt. Mosolygott - remélte, hogy rokonszenvezően mosolyog -, ugyanis nem mert beszélni. Syme megint harapott egyet a sötét színű kenyérből, gyorsan megrágta, aztán folytatta:

- Nem érted, hogy az újbeszélnek az a célja, hogy a gondolkodás területét szűkítsük? A végén betű szerint lehetetlenné fogjuk tenni a gondolatbűnt, mert nem lesznek szavak, amelyekkel elkövethető lenne. Minden fogalmat, amelyre egyáltalán szükség lesz, egyetlen szóval fogunk kifejezni, s ennek az egy szónak a jelentése szigorúan meg lesz határozva. Valamennyi fölösleges jelentését el fogjuk törölni és felejteni. Már a tizenegyedik kiadásban sem vagyunk messze ettől. De a folyamat még sokáig folytatódni fog, az után is, hogy te meg én halottak leszünk. Minden évben kevesebb szó, s a gondolkodás területe mindig kisebb valamivel. Persze már most sincs ok vagy mentség gondolatbűn elkövetésére. Pusztán csak önfegyelem, valóságszabályozás kérdése az egész. De a végén még erre sem lesz szükség. A Forradalom akkor fejeződik majd be, mikor a nyelv tökéletessé válik. Újbeszél egyenlő Angszoc, és Angszoc egyenlő újbeszél - tette hozzá valami rajongó önelégültséggel. - Eszedbe jutott már, Winston, valaha is, hogy legkésőbb 2050-től kezdve egyetlen ember sem lesz, aki megértene egy olyan beszélgetést, amilyet például most folytatunk?

- Kivéve... - kezdte Winston habozva, s aztán abba is hagyta a mondatot.

A nyelve hegyén volt, hogy „kivéve a prolikat", de nem mondta ki, mert attól tartott, hogy megjegyzése esetleg eretnekségnek tűnik. Syme azonban megsejtette, hogy mit akart mondani.

- A prolik nem emberek - jelentette ki hanyagul. - 2050-től kezdve, sőt valószínűleg már hamarább, alapjában véve senki sem fogja ismerni az óbeszélt. A múlt egész irodalmát elpusztítjuk. Chaucer, Shakespeare, Milton, Byron - csak újbeszél változatban léteznek majd, ami azt jelenti, hogy nemcsak más lesz írásaik értelme, mint ma, hanem éppen az ellenkezője lesz. Még a pártirodalom is megváltozik. Sőt: a jelszavak is megváltoznak. Hogyan is lehetne megtartani egy olyan jelszót például, mint „a szabadság: szolgaság", ha egyszer a szabadság fogalmát eltöröltük? A gondolkodás maga is teljesen más lesz. Ténylegesen nem is lesz gondolkodás a mai értelemben. A párthűség nemgondolkodást jelent. Azt jelenti, hogy nincs szükség gondolkodásra. Párthűség egyenlő: tudattalanság.

Csak idő kérdése, és Syme-ot elgőzösítik, gondolta Winston hirtelen mély meggyőződéssel. Túlságosan intelligens. Túlságosan világosan lát, és nagyon is nyíltan beszél. A Párt nem szereti az ilyen embereket. Előbb-utóbb eltűnik. Az arcára van írva a sorsa.

Winston végzett a kenyerével és a sajtjával. Egy kissé oldalt fordult a széken, hogy megigya kávéját. A balja felőli asztalnál az éles hangú férfi még mindig könyörtelenül szónokolt. Áldozata egy fiatal nő volt, talán a titkárnője, háttal ült Winstonnak, s láthatólag lelkesen helyeselt mindent, amit a férfi mondott. Winston néha elkapta a nő egy-egy megjegyzését, olyasmit, hogy: „Annyira igaza van, teljesen egyetértek önnel"; fiatalos és elég ostoba hangja volt. De a másik hang egy pillanatra sem hallgatott el, még akkor sem, amikor a lány beszélt. Winston látásból ismerte a férfit, de csak annyit tudott róla, hogy az irodalmi osztályon dolgozik valamilyen fontos beosztásban. Izmos nyakú, széles szájú, harminc év körüli férfi volt. Fejét egy kissé hátravetette, s mivel olyan szögben ült, hogy szemüvegén megtört a fény, Winston a

szeme helyén csak üres korongot látott. Majdnem ijesztően hatott, hogy a száján kiömlő hangáradatból szinte egyetlen szót sem lehetett tisztán kivenni. Még amikor elkapott is Winston egy-egy frázist - „a goldsteinizmus tökéletes és végleges kiküszöbölése” -, az is olyan sebesen s szinte egy tömbben bukott ki a szájából, mint valami szilárd öntvénydarab. Egyébként csak zörej volt az egész, háp-háp-hápogás. És mégis: bár talán nem lehetett érteni, hogy mit mond, semmi kétség se lehetett mondanivalójának lényege felől. Lehet, hogy Goldsteint gyalázta, és szigorúbb megtorlást követelt a gondolatbűnözők és szabotőrök ellen; lehet, hogy az eurázsiai hadsereg kegyetlenkedését ítélte el; lehet, hogy Nagy Testvért vagy a malabari front hőseit magasztalta - lényegében mindegy volt. Akármi volt szónoklata tárgya, afelől bizonyos lehetett az ember, hogy minden szava merő párthűség, tiszta Angszoc. Winstonnak az a különös érzése volt, miközben a szem nélküli arcot és a sebesen fel-le mozgó állkapcsot figyelte, hogy ez az alak nem is emberi lény, hanem valami báb. Nem az agy beszélt e férfiból, csak a gégefő. A száján kiömlő anyag szavakból állt, mégsem volt igazi beszéd, csak öntudatlanul előidézett zörej, mint a kacsahápogás.

Syme egy pillanatra hallgatásba merült, s kanala nyelével mintákat rajzolt a mocskos lébe. A másik asztaltól tovább áradt feléjük a körülöttük uralkodó hangzavarban is könnyen hallható kacsahápogás.

- Van egy szó az újbeszélben - szólalt meg Syme -, nem tudom, ismered-e: *kacsabeszél*, azaz: kacsa módra hápog. Egyike azoknak az érdekes szavaknak, amelyeknek két ellentétes értelmük van. Ha ellenfélre mondjuk, gyalázás; ha valaki olyanra, akivel egy nézeten vagyunk, dicséret.

Feltétlenül elgőzösítik - gondolta ismét Winston. Valami szomorúságfélét érzett, amikor erre gondolt, pedig nagyon jól tudta, hogy Syme lenézi és egy kicsit utálja is őt, s képes volna gondolatbűnözőként feljelenteni, ha okot találna rá. Valahogy nagyon furcsán állt a dolog Syme-mal. Valami hiányzott belőle: a diszkréció, a tartózkodás, az a bizonyos életmentő ostobaság. Nem lehetett azt állítani róla, hogy nem párthű. Hitt az Angszoc elveiben, imádta Nagy Testvért, örvendezett a győzelmeknek, gyűlölte az eretnekeket, méghozzá nemcsak hogy őszintén, hanem olyan nyugtot nem ismerő buzgalommal, olyan naprakész tájékozottsággal, amellyel egy közönséges párttag nem rendelkezhetett. De állandóan valami tisztátalan légkör lengedezett körülötte. Olyan dolgokat mondott, amilyeneket jobb lett volna nem mondania, túlságosan sok könyvet olvasott, s a Gesztenyefa kávéházba járt, festők és muzsikusok tanyájába. Nem tiltotta törvény, még íratlan törvény sem, a Gesztenyefa kávéház látogatását, mégis valahogy baljóslatú hely volt. A Párt egykori, diszkreditált vezetői is ide jártak, mielőtt véglegesen eltisztogatták őket. A szóbeszéd szerint maga Goldstein is látogatta a kávéházat, évekkel, évtizedekkel ezelőtt. Syme sorsát nem volt nehéz megjósolni. S mégis, kétségbevonhatatlan tény, hogy ha Syme megsejtené, akár csak három másodpercre is, Winston titkos gondolatainak természetét, azonnal beárulná a Gondolatrendőrségnél. Ami azt illeti, akárki más is így cselekednék, de Syme mindenkinél inkább. A buzgalom azonban nem elég. Párthűség egyenlő: tudattalanság.

Syme felnézett. - Jön Parsons - állapította meg.

Mintha még az is benne lett volna a hanghordozásában, hogy „az az átkozott hülye” Parsons, Winston lakótársa a Győzelem-tömbben, valóban feléjük törtetett a termen keresztül. Kövér, középtermetű, szőke hajú, békaarcú férfi volt. Harmincöt éves korára már hájgyűrűk keletkeztek a nyakán és a derekán, a mozgása azonban még fürge és fiús volt. Egész megjelenése olyan volt, mint egy nagyra nőtt kisfiúé, úgyhogy jóllehet az előírásos overallt viselte, az embernek az volt az érzése, hogy a Kémek kék rövidnadrágjába, szürke ingébe és piros nyakkendőjébe van öltözve. Aki maga elé képzelte őt, gödrös térdeket és kövér alsókarokat látott maga előtt, amelyeken vissza van tűrve az ing ujja. S Parsons valóban mindig újra felvette a

rövidnadrágot, ha egy közös kirándulás vagy valamilyen egyéb testedzési tevékenység ürügyet adott rá. Kedélyes „Hahó! Hahó!” kiáltásokkal üdvözölte Winstonékat, s leült az asztalukhoz, átható izzadságszagot árasztva magából. Mindenfelé nedvességcseppek gyöngyöztek piros arcán. Izzadóképessége rendkívüli volt. Ha a Közösségi Központban asztaliteniszezett, mindig meg lehetett állapítani ezt valamelyik ütő nyelének a nedvességéről. Syme előhúzott egy papírszalagot, amelyre hosszú sor szó volt felírva, s tintaceruzával a kezében tanulmányozni kezdte.

- Nézd csak, még ebédidő alatt is dolgozik - bökte oldalba Winstont Parsons. - Ez aztán a buzgóság, mi? Mi az ott előtted, öregfiú? Gondolom, olyasmi, ami nekem túlságosan is magas. Tudod, miért vadászom rád, Smith, öregfiú? Azért a felajánlásért, amit elfelejtettél megadni.

- Miféle felajánlásról van szó? - kérdezte Winston, automatikusan a pénze után nyúlva. A fizetéseknek körülbelül a negyedrésze már eleve önkéntes felajánlásokra volt szánva, s annyi ilyen volt, hogy nehezen lehetett eligazodni köztük.

- A Gyűlölet Hetére. Tudod, a házak közötti verseny... A mi házunkban én gyűjtök. Rendkívüli erőfeszítést végeztem, hogy minél nagyszerűbben nézzünk ki, mondhatom, nem az én hibám lesz, ha nem az öreg Győzelem-tömb zászlódísze lesz a leggazdagabb az egész utcában. Két dollárt ígértél.

Winston előkapart és átadott két gyűrött, mocskos bankjegyet. Parsons beírta egy kis noteszbe, a műveletlen emberekre jellemző gondos kézírásával.

- Hogy el ne felejtsem, öregfiú - jegyezte meg közben -, hallom, hogy az én kis ördögfiókám rád lőtt tegnap a gumipuskával. Alapos szidást kapott érte. Megmondtam neki, hogy elveszem a gumipuskáját, ha még egyszer ilyesmit csinál.

- Semmiség az egész - felelte Winston.

- No igen, hogy is mondjam csak, a megfelelő szellemről tanúskodik az eset, mi? Pajkos kis ördögök mind a ketten, de milyen ügybuzgók! Minden gondolatuk a Kémeké, no meg persze a háborúé. Tudod, mit csinált a kislányom a múlt szombaton, mikor a csapatuk kirándult Berkhamstedbe? Két másik kislánnyal megszökött a többitől, és egész délután egy idegen embert követtek. Két óra hosszat voltak a nyomában, árkon-bokron át, s mikor aztán Amershambe érkeztek, átadták az őrjáratnak.

- De miért? - kérdezte Winston kissé megütközve.

Parsons diadalmasan folytatta:

- A kölyköm bizonyos benne, hogy valamilyen ellenséges ügynök volt - lehet például, hogy ejtőernyővel dobták le. De most jön a csattanó, öregfiú! Mit gondolsz, mi keltette föl elsősorban a gyanúját? Észrevette, hogy valami furcsa cipőt visel, azt mondja, eddig még soha senkin sem látott ilyen cipőt. Ebből következtetett arra, hogy az illető idegen. Elég agyafúrt okoskodás egy hétéves kölyöktől, mi?

- S mi történt azzal az emberrel? - kérdezte Winston.

- Ó, azt nem tudom. De egyáltalán nem volnék meglepve, ha... - S Parsons olyan mozdulatot tett, mintha puskával célozna, és csettintett a nyelvével, a durranást jelképezve.

- Remek - állapította meg Syme szórakozottan, anélkül hogy felnézett volna a papírjáról.

- Persze, nem kockáztathatunk semmit - helyeselt Winston is kötelességszerűen.

- Magától értetődik, hiszen háború van - állapította meg Parsons.

Mintha csak ezt a megállapítást támasztaná alá, harsonaszó hangzott fel az éppen a fejük fölött lévő teleképen. Ezúttal azonban mégsem győzelmi hadijelentést olvastak be, hanem csak a Bőség-minisztérium egyik közleményét.

- Elvtársak! - kiáltotta egy lelkes, fiatal hang. - Figyelem, elvtársak! Nagyszerű híreink vannak számotokra! A termelés frontján megnyertük a csatát! A fogyasztási cikkek valamennyi kategóriájának termeléséről most összeállított jelentések azt mutatják, hogy az életszínvonal legalább húsz százalékkal emelkedett az elmúlt év folyamán. Ma reggel egész Óceániában hatalmas arányú spontán örömnyilvánításokra került sor, a dolgozók kivonultak a gyárakból és hivatalokból, és zászlódíszes felvonulásokkal fejezték ki hálájukat Nagy Testvér iránt az új, boldog életért, amelyet az ő bölcs vezetésének köszönhetünk. Íme néhány adat a jelentésekből! Élelmiszerek...

„A mi új, boldog életünk" frázisa gyakran elhangzott. Főleg a Bőség-minisztériumnak volt kedvenc szólama. Parsons, akinek figyelmét megragadta a harsonaszó, félig áhítatos ünnepélyességgel, félig tiszteletteljesen unatkozva figyelt. Nem nagyon tudta követni a számokat, annak azonban tudatában volt, hogy ezek a számok valamiképpen okot szolgáltatnak az elégedettségre. Előhúzott egy óriási, mocskos pipát, amely félig volt töltve elszenesedett dohánnyal. A heti százgrammos dohányadagból csak ritkán lehetett teljesen megtölteni a pipát. Winston egy Győzelem-cigarettát szívott, amelyet nagy gonddal vízszintesen tartott az ujjai közt. A következő adagot csak másnap lehetett kiváltani, s már csak négy cigarettája volt. Pillanatnyilag elzárta fülét a távolabbi zajok elől, és a teleképből áradó zagyvaságra figyelt. Kiderült, hogy hálatüntetéseket rendeztek Nagy Testvérnek a csokoládé-fejadag heti húsz grammra való emeléséért is. Pedig csak tegnap jelentették be, gondolta, hogy az adagot heti húsz grammra csökkentették. Lehetséges volna, hogy ezt is beveszik az emberek, alig huszonnégy óra múlva? Igen, bevették. Parsons könnyen bevette, egy állat ostobaságával. A másik asztalnál ülő szem nélküli teremtmény fanatikusan és szenvedélyesen vette be, égve a dühös vágytól, hogy kinyomozzon, feljelentsen és elgőzösíttessen mindenkit, aki meg merné említeni, hogy a múlt héten harminc gramm volt a fejadag. Syme - valamivel bonyolultabb módon, amelyben a duplagondol is benne foglaltatott - szintén bevette. Winston lenne hát az egyetlen, akinek még van emlékezőtehetsége?

A telekép tovább ontotta a mesébe illő statisztikai adatokat. Az előző évihez képest több volt az élelem, több a ruha, több a ház, több a bútor, több az edény, több a tüzelő, több a hajó, több a helikopter, több a könyv, több a csecsemő - minden több volt, csak a betegség, a bűn és az őrület nem. Évről évre és percről percre mindenki és minden szélsebesen növekedett. Mint Syme az előbb, most Winston fogta a kanalát, és bemártva az asztalon végigfolyt sápadt színű húslébe, hosszú vonalakat huzigált vele. Rosszkedvűen töprengett az élet anyagi minőségén. Mindig ilyen volt vajon, amilyen most? Mindig ilyen íze volt az ételnek, mint most? Körülnézett a kantinban. Alacsony, zsúfolt terem, falai mocskosak a tömérdek emberi test érintésétől; lepusztult fémasztalok és székek, olyan szorosan egymás mellé rakva, hogy az asztaloknál ülők könyöke összeér; görbe kanalak, töredezett szélű tálcák, durva fehér csészék; mindennek a felülete zsíros, minden repedésben piszok; és a rossz gin, rossz kávé, fémízű gulyás és mocskos ruhák összekeveredett, savanykás szaga. Az ember gyomra és bőre mintha örökké tiltakozna; mindig az az érzése, hogy megfosztották valamitől, amihez pedig joga volna. Az kétségtelen, hogy nem volt olyan emléke, amely a mostani állapottól nagyobb mértékben különbözött volna. Ameddig csak vissza tudott emlékezni, sohasem volt elég ennivaló, soha senkinek sem volt olyan harisnyája vagy alsóruhája, amely ne lett volna tele lyukakkal, a bútorok mindig lepusztultak és töröttek, a szobák mindig rosszul fűtöttek, a földalatti vasutak mindig zsúfoltak voltak, a házak darabokra hullóban, a kenyér sötét színű, a tea ritkaság, a kávé mocsokízű, a cigaretta nem elég - semmi sem elég, és semmi sem olcsó, kivéve a

szintetikus gint. Igaz ugyan, hogy mindig minden rosszabb, ha a test elöregszik, mégis: az, hogy az ember undorodik a sok kényelmetlenségtől, mocsoktól és szűkölködéstől, a végtelen telektől, attól, hogy mindig ragadós a harisnyája, hogy a lift sohasem működik, a víz hideg, a szappan homokos, a cigaretta szétesik, s az ételeknek olyan ördögien rossz ízük van, nem annak a jele-e, hogy a dolgok természetes rendje nem ez lenne? Hogyan is érezhetné valaki mindennek az elviselhetetlenségét, ha semmiféle emléke nem volna arról, hogy a dolgok egyszer másképp is voltak?

Ismét körülnézett a kantinban. Majdnem mindenki csúnya volt, és csúnya lett volna akkor is, ha másképp van öltözve, nem a kék overall-egyenruhába. A terem távolabbi részében, egyedül egy asztalnál, egy kicsi, rovarszerű férfi itta a kávéját. Apró szemével gyanakvón pillantott maga köré. Ha az ember nem nézne körül alaposabban - gondolta Winston, milyen könnyen elhihetné, hogy a Párt által hirdetett testi eszménykép - a magas, izmos ifjak és a dús keblű, szőke hajú, életerős, napbarnított, gondtalan lányok eszményképe - valóban létezik, sőt túlsúlyban van. Holott, amennyire ő meg tudta ítélni, az Egyes Leszállópálya lakóinak többsége kicsi, sötét hajú és rossz alakú. Érdekes például, hogy mennyire gyakori ez a rovarszerű típus a minisztériumokban: kicsi, idomtalan emberek, nagyon korán elhíznak, rövid lábuk van, gyors, kapkodó mozgásuk, s kövér, kifürkészhetetlen arcuk, nagyon kicsi szemekkel. Úgy látszik, ez a fajta tenyészik legjobban a Párt uralma alatt.

A Bőség-minisztérium közleménye újabb harsonaszóval befejeződött, s csikorgó zene következett. Parsons, akit mérhetetlenül fellelkesített a számokkal való bombázás, kivette szájából a pipát.

- A Bőség-minisztérium valóban jó munkát végzett az idén - állapította meg okosan bólogatva. - Hogy el ne felejtsem, Smith, öregfiú, nincs véletlenül egy felesleges borotvapengéd?

- Nincs - felelte Winston. - Magam is hat hete használom ugyanazt.

- Jó, jó, csak gondoltam, megkérdezem, öregfiú.

- Sajnálom - mondta Winston.

A szomszéd asztalnál hápogó hang, amely a Minisztérium közleménye alatt átmenetileg hallgatott, most újra megszólalt, éppoly élesen, mint előbb. Winston egyszerre csak azon kapta magát, hogy valamilyen okból Parsons asszonyra gondol, boglyas hajára és az arca redőiben ülő porra. Azok a kölykök két éven belül feljelentik anyjukat a Gondolatrendőrségen. Parsons asszonyt el fogják gőzösíteni. Syme-ot el fogják gőzösíteni. Winstont el fogják gőzösíteni. O'Brient el fogják gőzösíteni. Viszont Parsonst sohasem fogják elgőzösíteni. A hápogó hangú, szem nélküli alakot sohasem fogják elgőzösíteni. A kis rovarszerű embereket, akik olyan sebesen rohangálnak a Minisztérium folyosólabirintusában - szintén sohasem fogják elgőzösíteni. S a fekete hajú lányt, azt a lányt az irodalmi osztályról - őt sem fogják soha elgőzösíteni. Úgy tűnt neki, mintha ösztönszerűleg tudná, ki fog életben maradni és ki fog elpusztulni, bár azt nem egykönnyen tudta volna megmondani, hogy akit életben hagynak, miért hagyják életben.

Ebben a pillanatban mintha heves lökés érte volna, kizökkent révedezéséből. A szomszéd asztalnál ülő lány egy kissé feléje fordult, és ránézett. A fekete hajú lány volt. Csak a szeme sarkából, de különös erővel nézett rá. Rögtön azután, hogy elkapta Winston tekintetét, ismét elfordult.

Winston hátgerincén kiütött a veríték. Iszonyú félelemérzés rándult végig rajta. Szinte ugyanabban a pillanatban el is múlt, de kínzó aggodalmat hagyott maga után. Miért figyeli őt ez a nő? Miért tartózkodik állandóan a közelében? Sajnos, már nem tudott visszaemlékezni rá,

vajon az asztalnál ült-e, amikor ő megérkezett, vagy csak azután jött. Tegnap azonban, a Két Perc Gyűlölet alatt, kétségtelenül közvetlen mögéje ült, bár nyilvánvalóan nem kellett volna feltétlenül oda ülnie. Nagyon valószínű, hogy a nő célja az volt, hogy megfigyelje és meggyőződjék róla, elég hangosan ordítozik-e.

Újra eszébe jutott korábbi gondolata: nem valószínű, hogy a nő tagja a Gondolatrendőrségnek, de pontosan az a fajta amatőr kém, aki a legnagyobb veszedelmet jelenti. Winston nem tudta, hogy a nő mennyi ideig figyelte, de lehet, hogy öt percig is, s az is lehetséges, hogy ezalatt ő nem uralkodott tökéletesen az arcvonásain. Borzasztó következményekkel járhatott, ha az ember kóvályogni hagyta a gondolatait valamilyen nyilvános helyen vagy egy telekép látókörén belül. A legcsekélyebb apróság árulkodó lehetett. Egy ideges rángás, egy öntudatlan kétkedő pillantás, az a szokás, hogy az ember magában mormog valamit - bármi, aminek a szabályostól eltérő látszata van, ami valaminek az eltitkolását jelentheti. Már az büntethető cselekmény volt, ha az ember arcán a helyzethez nem illő kifejezés ült (például ha hitetlenkedve nézett valamilyen győzelem nyilvánosságra hozatala alkalmából). Erre is volt kifejezés az újbeszélten: *arcbűn*-nek nevezték.

A lány ismét háttal ült Winstonnak. Lehet, hogy minden látszat ellenére mégsem őt üldözi; talán csak egyszerű véletlen, hogy két egymást követő napon oly közel ült le hozzá. Winston cigarettája kialudt, óvatosan az asztal szélére fektette. Majd elszívja munka után, ha ugyan megmarad benne addig a dohány. Nagyon valószínű, hogy a szomszéd asztalnál ülő nő a Gondolatrendőrség kémje, s az is nagyon valószínű, hogy ő három napon belül a Szeretetminisztérium celláiba fog kerülni, egy cigarettavéget azonban mégsem szabad elpazarolni. Syme összehajtogatta papírszalagját, és visszadugta a zsebébe. Parsons ismét beszélni kezdett.

- Meséltem már arról, öregfiú - kezdte, körülsomolyogva a pipája szárát -, hogy ez az én két kölyköm meggyújtotta egy vén kofa szoknyáját, mert észrevették, hogy kolbászt csomagolt egy N. T.-plakátba? Mögéje lopóztak és meggyújtották egy doboz gyufával. Egész csúnyán összeégett, azt hiszem. Pokoli kis fickók, mi? Ravaszok, mint a róka! Igaz, elsőrangú kiképzést kapnak manapság a Kémeknél - sokkal jobbat, mint akár az én időmben. Képzeld csak, mivel látták el őket nemrégiben! Kis fülhallgatót adtak nekik, hogy a kulcslyukakon hallgatózhassanak! Valamelyik este a kislány hazahozott egyet, kipróbálta a nappali szobánk ajtaján, és megállapította, hogy kétszer olyan jól hall a tölcsérrel, mintha csak a fülét tenné a lyukra. Persze, ez csak játék, semmi más. Mégis a helyes irányba tereli a gondolataikat, nem?

Ebben a pillanatban fülsértő sípszó hangzott fel a teleképen. Ez volt a jel a munkához való visszatérésre. Mindhárman felugrottak, hogy csatlakozzanak a felvonók körül tusakodók tömegéhez, s Winston cigarettájából kihullott a maradék dohány.

6

Winston a naplóját írta:

Három évvel ezelőtt történt. Sötét este volt, egy szűk mellékutcában, valamelyik nagy vasútállomás közelében. A nő a falnál, egy ajtó mellett állt, egy utcai lámpa alatt, amely alig világított. Fiatalos arca volt, nagyon vastagon kifestve. Éppen a festék vonzott, a fehér arc, amely olyan volt, mint egy álarc, és a ragyogó piros ajkak. Pártnők sohasem festik az arcukat. Senki sem járt az utcán, teleképek sem voltak.

Két dollárt kért. Vele

Pillanatnyilag képtelen volt folytatni. Lehunyta szemét, s ujjait rányomva próbálta kiszorítani belőle a látomást, amely makacsul visszatért. Majdnem ellenállhatatlan kísértést érzett, hogy mocskos szavakat ordítson, ahogy csak a torkán kifér. Vagy verje a fejét a falba, rúgja fel az asztalt, és dobja ki a tintásüveget az ablakon - valami erőszakos, lármás, fájdalmas dolgot műveljen, ami kitörölhetné emlékezetéből azt, ami gyötörte.

Legfélelmetesebb ellenségünk, gondolta, a saját idegrendszerünk. A bennünk lévő feszültség bármelyik pillanatban kész átalakulni valamilyen látható tünetté. Eszébe jutott egy ember, akivel néhány héttel ezelőtt találkozott az utcán: nagyon rendes külsejű ember volt, párttag, harmincnégy-harmincöt éves, magas, karcsú; irattáskát vitt. Néhány méterre voltak egymástól, amikor a férfi bal arcán hirtelen valami görcsféle rángott végig. Ez meg is ismétlődött, éppen akkor, amikor elhaladtak egymás mellett: csak egy rándulás volt, egy rezdülés, gyors, mint a fényképezőgép zárjának a kattanása, de láthatóan gyakori. Emlékezett rá, hogy akkor ezt gondolta: ennek a szegény ördögnek vége. A borzasztó azonban az volt a dologban, hogy ez a rándulás minden valószínűség szerint öntudatlan volt. A leghalálosabb veszély az, ha az ember álmában beszél. Ez ellen nem lehet védekezni, amennyire Winston meg tudta ítélni.

Nagyot lélegzett, és folytatta az írást:

Vele mentem, be az ajtón és át egy hátsó udvaron, egy alagsori konyhába. Egy ágy állt benne a fal mellett, és egy nagyon alacsonyra csavart lánggal égő lámpa az asztalon. A nő

Ideges volt. Köpni szeretett volna. A konyhai nővel egyidejűleg eszébe jutott Katharine, a felesége. Winston nős volt - legalábbis megnősült; valószínűleg még mindig nős volt, legalábbis tudomása szerint nem halt meg a felesége. Megint orrában érezte az alagsori konyha meleg, dohos szagát, azt a poloskaszagból, mocskos ruhák szagából és hitvány, olcsó illatszer szagából összetett szagot, amely mégis vonzó volt, mert a Párt egyetlen nőtagja sem használt illatszert, vagy legalábbis feltételezték, hogy nem használ. Csak a prolik használtak illatszereket. Ez a szag Winston lelkében elválaszthatatlanul összekeveredett a házasságtörés képzetével.

Mikor bement ehhez a nőhöz, ez volt az első botlása két év vagy körülbelül két év óta. Prostituáltakkal érintkezni persze tilos volt, de az ilyen szabályokat megszegni alkalmilag bátorságot vehetett magának az ember. Veszedelmes dolog volt, de nem főbenjáró bűn. Ha rajtakaptak valakit egy prostituálttal, ez öt évet jelenthetett egy kényszermunkatáborban: többet semmi esetre sem, ha egyéb vétket nem követett el. S a dolog elég könnyű is volt, föltéve, ha nem érték tetten az embert. A szegénynegyedekben nyüzsögtek az olyan nők, akik hajlandók voltak áruba bocsátani magukat. Némelyiket meg lehetett szerezni egy üveg ginért, amit a proliknak elvileg tilos volt fogyasztani. Burkoltan a Párt hajlamos volt támogatni a prostitúciót, mint az olyan ösztönök levezető csatornáját, amelyeket másképpen nem lehet elnyomni. Magával az erkölcstelen életmóddal nem sokat törődtek, mindaddig, amíg titkolt

volt és örömtelen, s amíg csak egy lesüllyedt és megvetett osztály asszonyairól volt szó. A megbocsáthatatlan bűn a párttagok közti szerelmi viszony volt. De - bár ez is egyike volt azoknak a bűnöknek, amelyekkel a nagy tisztogatások alkalmával a vádlottak mindig vádolni szokták magukat - nehéz volt elképzelni, hogy ilyesmi valóban előfordulhat.

A Párt célja nem csupán az volt, hogy megakadályozza férfiak és nők közt az olyan kapcsolat kialakulását, amelyet képtelenség felügyelet alatt tartani. A Párt igazi, de be nem vallott célja az volt, hogy a nemi aktust minden élvezettől megfossza. Nem is annyira a szerelmet, hanem inkább az erotikát tekintették ellenségnek, házasságon belül és kívül egyaránt. A párttagok közt tervezett házasságokat egy külön erre a célra felállított bizottságnak kellett jóváhagynia, s ez a bizottság - bár ezt az elvet sohasem fogalmazták meg nyíltan - mindig megtagadta az engedélyt, ha a párról az volt a benyomása, hogy testileg vonzódnak egymáshoz. A házasság egyetlen törvényes célja a Párt szolgálatában való gyermeknemzés volt. A nemi érintkezést valami olyasféle kisebbfajta, jelentéktelen, de utálatos műveletnek tekintették, mint például a beöntést. Ezt szintén sohasem fogalmazták meg nyíltan, közvetett módon, azonban minden párttagba gyermekkorától kezdve beoltották. Külön szervezeteket állítottak fel, mint például az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetséget, amely mindkét nemnek teljes cölibátust propagált: a gyermekeket mesterséges megtermékenyítés útján hozzák majd létre (újbeszélül ezt *mesmeg*-nek nevezték), s állami intézetekben nevelik fel őket. Ezt - Winston nagyon jól tudta - egyáltalán nem gondolták komolyan, de az elképzelés meglehetősen jól beleillett a Párt általános ideológiájába. A Párt megpróbálta kiölni, vagy legalább, ha kiölni nem is tudta, eltorzítani és bemocskolni a nemi ösztönt. Winston nem tudta, hogy miért, de maga is természetesnek érezte, hogy a Párt erre törekszik. S erőfeszítései, legalábbis a nőket illetőleg, igen eredményesek voltak.

Ismét Katharine jutott az eszébe. Körülbelül kilenc-tíz éve lehet - nem, már majdnem tizenegy éve, hogy szétváltak. Különös, hogy milyen ritkán gondolt rá. Néha napokig is képes volt elfelejteni, hogy valamikor megnősült. Körülbelül tizenöt hónapig éltek csak együtt. A Párt a válást elvileg nem engedélyezi, néha azonban hozzájárul a különváláshoz olyan esetekben, amikor a házasságból nem születik gyerek.

Katharine magas, szőke, nagyon sudár, pompás mozgású lány volt. Merész sasarca volt, amelyet nemesnek is lehetett volna nevezni mindaddig, amíg ki nem derült, hogy a szó szoros értelmében nincs semmi mögötte. Házaséletük folyamán nagyon hamar meg kellett állapítania - bár lehet, hogy csak azért történt így, mert közelebbről ismerte meg, mint a többi embert -, hogy az asszony a legostobább, legközhelyszerűbb, legüresebb fajú teremtés a világon. Egyetlen olyan gondolata nem akadt, amely ne lózung lett volna, s nem volt olyan bárgyúság, a legsületlenebb sem, amelyet ne lett volna képes lenyelni, ha a Párt nyújtotta feléje. „Élő hanglemez”-nek csúfolta magában. Mégis együtt tudott volna élni vele, ha nincs ez az egyvalami - a nemiség.

Mihelyt hozzáért, az asszony valósággal megfagyott és megmerevedett. Ha megölelte, mintha csak egy élettelen fabábut ölelt volna. S ami a legfurcsább, Winstonnak még akkor is az volt az érzése, amikor az asszony magához szorította, mintha egyidejűleg teljes erejéből eltaszítaná. Ezt a benyomást a nő izmainak keménysége idézte elő. Behunyt szemmel feküdt ott, ellen sem állva, de együtt sem működve, pusztán csak alávetve magát. Ez rendkívül zavaró volt, s egy idő múlva irtóztató. De még így is képes lett volna együtt maradni vele, ha meg tudtak volna egyezni abban, hogy cölibátusban fognak élni. Ám elég furcsa módon éppen Katharine utasította ezt vissza. Kijelentette, hogy ha csak lehet, létre kell hozniuk egy gyereket. Így aztán folytatódott az érintkezésük, hetenként egyszer, gépies szabályszerűséggel, ha nem jött közbe valami akadály. Az asszony reggelenként maga szokta figyelmeztetni a dologra, mint valami

kötelességre, amelyet este feltétlenül teljesíteniük kell, s a világért sem szabad megfeledkezniük róla. Az asszony kétféleképpen nevezte a dolgot. Egyik kifejezése a „gyereklétrehozás" volt, a másik: „kötelességünk a Párt iránt" (szó szerint ezt a frázist használta). Winstont igen rövid idő múlva valóságos iszony fogta el, valahányszor a kijelölt nap közeledett. Szerencsére azonban gyermek nem lett, s végül is megegyeztek, hogy felhagynak a próbálkozással. Nem sokkal később szétváltak.

Winston hangtalanul sóhajtott. Ismét kezébe fogta a tollat, és folytatta az írást:

A nő levetette magát az ágyra, és egyszerre, minden bevezetés nélkül, a legdurvább, legborzasztóbb módon, amit csak el lehet képzelni, felrántotta a szoknyáját. Én

Látta magát, amint ott állt a homályos lámpafényben, orrában a poloskák és az olcsó illatszer szagával, lelkében vereségérzettel és bosszúsággal, s ezek az érzések egyidejűleg Katharine fehér testének emlékével keveredtek, amelyet örökre megfagyasztott a Párt hipnotikus hatalma. Miért kell ennek mindig így lennie? Miért nem lehet saját asszonya a mocskos nőszemélyek helyett, akiket néhány évenként egyszer-egyszer fölkeres? Egy igazi szerelmi viszony azonban elképzelhetetlen dolog volt. A pártnők mind egyformák voltak. A szűziesség éppolyan mélyen gyökerezett bennük, mint a Párt iránti hűség. Jókor megkezdett, gondos edzéssel, sporttal és hideg vízzel, az iskolában, a Kémeknél és a Fiatalok Szövetségében lármásan ismételt zagyvaságokkal, olvasmányokkal, felvonulásokkal, dalokkal, jelszavakkal és harcias zenével kioltották bennük a természetes érzéseket. Az esze azt mondta Winstonnak, hogy kell lenniük kivételeknek, a szíve azonban nem hitte. Mind hozzáférhetetlenek, mert a Párt azt akarja, hogy azok legyenek. S amit Winston még jobban szeretett volna annál, hogy szerelemmel szeressék, az az volt, hogy legalább egyetlenegyszer áttörhesse ezt az erényfalat. A nemi aktus, ha önmagáért csinálták, lázadás volt. A vágy gondolatbűnnek számított. Ha felébreszthette volna Katharine-t, ha el tudta volna érni nála ezt a célt, azt is csábításnak tekintették volna, habár Katharine a felesége volt.

De még le kellett írnia a történet hátralévő részét. Megint hozzáfogott:

Én felcsavartam a lámpát. S a világosságban megláttam

A mély sötétség után a paraffinlámpa gyenge fénye is nagyon erősnek tűnt. Tulajdonképpen csak most vehette szemügyre a nőt. Egy lépést tett feléje, aztán megállt, vággyal és rettegéssel tele. Kínzóan tudatában volt a kockázatnak, amelyet akkor vállalt, amikor ide bejött. Egyáltalán nem lehetetlen, hogy az őrjárat elcsípi, amikor távozik, lehet, hogy már lesnek is rá az ajtó előtt. Ha eltávozna anélkül, hogy megtenné, amiért odament...!

Le kell írnia, meg kell gyónnia! A lámpafényben döbbent rá hirtelen, hogy a nő öreg! A festék olyan vastagon volt az arcára kenve, hogy le lehetett volna tépni róla, mint egy agyag álarcot. A hajában ősz csíkok voltak; de az igazán borzasztó az volt, hogy ajka egy kissé szétnyílt, s csak egy fekete üreg volt látható mögötte. Egyáltalán nem volt foga.

Eszeveszett iramban, görcsösen írt tovább:

S a világosságban megláttam, hogy a nő egészen öreg, legalább ötvenéves. De mégis hozzáléptem, és megtettem.

Ismét szemhéjaira szorította ujjait. Végül mégiscsak leírta hát, de nem változott meg semmi. A gyógymód nem vált be. Az ösztön, hogy mocskos szavakat üvöltsön, ahogy csak a torkán kifér, erősebb volt benne, mint bármikor.

7

Ha lehet még egyáltalán reménykedni valamiben (írta Winston), csak a prolikban lehet.

Ha van még remény, a prolikban kell lennie, mert csak ez a nyüzsgő, lenézett tömeg, Óceánia lakosságának nyolcvanöt százaléka teremtheti meg azt az erőt, amely elpusztíthatja a Pártot. Belülről nem lehet megbuktatni. Ellenségeinek, ha ugyan vannak egyáltalán ellenségei, nincs módjuk rá, hogy összejöjjenek, még arra sincs, hogy felismerjék egymást.

Még ha létezik is a legendás Testvériség, ami aligha lehetséges, elképzelhetetlen, hogy tagjai nagyobb számban összejöhessenek, mint ketten vagy hárman. Lázadást legfeljebb egy összepillantás, egy hangsúly jelenthet; a legtöbb egy alkalomadtán elsuttogott szó lehet. A proliknak azonban, ha egyszer valahogy tudatára ébredhetnének saját erejüknek, nem lenne szükségük összeesküvésre. Csak fel kellene kelniük és megrázniuk magukat, mint ahogyan a ló rázza le magáról a legyeket. Ha akarnák, holnap reggel darabokra törhetnék a Pártot. Előbb vagy utóbb rá kell döbbenniük, hogy ezt kell tenni. És mégis...!

Eszébe jutott, hogy egyszer egy zsúfolt utcán ment végig, mikor hirtelen sok száz torok - asszonyi torok - félelmetes üvöltése harsant fel egy elég közeli mellékutcában. A harag és a kétségbeesés ijesztő ordítása volt, egy mélyről felszakadt „Óh-ó-ó-ó-óh!", s úgy hangzott, mintha harangot vernének félre. Megdobbant a szíve. Megkezdődött! - gondolta. Lázadás! Végre kitörtek a prolik! Mikor a színhelyre ért, két-háromszáz főnyi asszonysereget látott egy piac bódéi körül tolongani, olyan kétségbeesett arccal, mintha halálra ítélt utasok lennének egy süllyedő hajón. Ekkorra azonban az egyetemes kétségbeesés már egyéni panaszok sokaságává omlott szét. Kiderült, hogy az egyik bódéban óntepsiket árusítottak. Nyomorúságos, gyatra holmik voltak; főzőedényekhez azonban mindig nehéz volt hozzájutni. Nos, a készlet váratlanul kifogyott. Azok az asszonyok, akiknek jutott belőle, lökdösődve próbáltak elillanni tepsijeikkel, s többtucatnyi asszony lármázott a bódé körül, azzal vádolva a tulajdonost, hogy egyeseket jogtalan előnyben részesített, s hogy még van valahol tepsije tartalékban. Aztán újabb üvöltések harsantak. Két kövér asszony - egyiküknek a haja is kibomlott - megragadott egy tepsit, s megpróbálták kicsavarni egymás kezéből. Egyszerre rántották meg mind a ketten, mire kijött a nyele. Winston utálkozva nézte őket. És mégis, ha csak egy pillanatra is, micsoda hátborzongató erő volt abban az ordításban, amely néhány száz torokból hangzott fel! Miért nem tudnak egyszer legalább ekkorát kiáltani valami fontos dologért?

Folytatta az írást:

Amíg nem ébrednek öntudatra, nem fognak fellázadni, s amíg fel nem lázadtak, nem ébredhetnek öntudatra.

Ez, gondolta Winston, majdnem úgy hangzik, mintha a Párt valamelyik szöveggyűjteményéből másoltam volna ki. A Párt persze azt hirdette, hogy megszabadította a prolikat láncaiktól. A Forradalom előtt a kapitalisták förtelmesen elnyomták, éheztették és korbácsolták őket, az asszonyokat arra kényszerítették, hogy szénbányákban dolgozzanak (valójában még most is dolgoztak asszonyok a szénbányákban), a gyerekeket hatéves korukban bekergették a gyárakba. Ezzel egyidejűleg azonban, híven a duplagondol elvéhez, a Párt úgy vélekedett, hogy a prolik alsóbbrendű lények, akiket igában kell tartani, mint az állatokat, néhány egyszerű rendszabály segítségével. Valójában nagyon keveset tudtak a prolikról. Nem is volt szükséges sokat tudni róluk. Amíg dolgoznak és szülnek, egyéb tevékenységüknek semmi jelentősége nincs. Magukra hagyva, mint az Argentína síkságain szabadjára eresztett barmok, visszatértek egy számukra természetesnek tűnő, ősi életmódhoz. Megszülettek, felnőttek a csatornákban,

tizenkét éves korukban dolgozni mentek, átestek a szépség és a nemi vágy gyorsan elvirágzó időszakán, húszéves korukban házasságot kötöttek, harmincéves korukban középkorukat élték, s legtöbbjük hatvanéves korára meghalt. Nehéz testi munka, az otthon és a család gondja, a szomszédokkal való apró viszályok, mozi, futball, sör és főleg kártya töltötte ki életüket. Nem volt nehéz ellenőrzés alatt tartani őket. A Gondolatrendőrség néhány ügynöke mindig köztük forgolódott, álhíreket terjesztett, azonosította és eltette láb alól azt a néhány egyént, akiről feltételezhető volt, hogy veszedelmessé válhat; de meg sem próbálták beoltani őket a Párt ideológiájával. Nem volt kívánatos, hogy a proliknak fejlett politikai érzékük legyen. Minden, amit elvártak tőlük, csak valamiféle primitív patriotizmus volt, amelyre hivatkozni lehetett, valahányszor szükségessé vált, hogy többórai munkára vagy kisebb fejadagokra fogják őket. S ha néha elégedetlenkedni kezdtek, ami egyszer-másszor megtörtént, ez sehová sem vezetett, mert nem lévén egyetemes elképzeléseik, elégedetlenségüket csak apró, egyéni panaszokba tudták sűríteni. A nagyobb gazságok mindig elkerülték figyelmüket. A prolik nagy többségének az otthonában még telekép sem volt. Még a polgári rendőrség is csak nagyon ritkán foglalkozott velük. Mérhetetlen mennyiségű bűntény történt Londonban, egy egész külön világ élt itt, tolvajok, prostituáltak, kábítószer-kereskedők, mindenféle gengszterek; mivel azonban mindez a prolik zárt körében volt, nem bírt semmi jelentőséggel. Valamennyi erkölcsi kérdésben szabadon követhették ősi törvényeiket. A Párt nemi puritanizmusa rájuk nézve nem volt kötelező. Büntetlenül szerelmeskedhettek, a válás is meg volt nekik engedve. Sőt még a vallási szertartásokat is engedélyezték a proliknak, ha valami jelét adták annak, hogy szükségük van rá vagy óhajtják. Alatta álltak minden gyanúnak. Mint a Párt jelszava hirdette: „A prolik és az állatok szabadok”.

Winston lenyúlt, és óvatosan megvakarta lábszárfekélyét, amely ismét viszketni kezdett. Szüntelenül foglalkoztatta a gondolat, hogy lehetetlen megtudni, milyen is volt valójában az élet a Forradalom előtt. Elővett a fiókjából egy gyermekek számára készült történelemkönyvet, amelyet Parsons asszonytól kért kölcsön, és nekilátott az egyik fejezetnek a naplójába való átmásolásához.

A régi időkben - így szólt a szöveg -, *a dicsőséges Forradalom előtt London nem volt olyan szép város, mint amilyennek ma ismerjük. Sötét, mocskos, nyomorúságos hely volt, ahol szinte senkinek sem volt elég ennivalója, s ahol a szegény emberek százainak és ezreinek nem volt cipő a lábán, sem tető a fejük fölött. A nálatok semmivel sem idősebb gyermekeknek napi tizenkét órát kellett dolgozniuk kegyetlen gazdáik számára, akik korbáccsal verték őket, ha lassan dolgoztak, és csak száraz kenyérhéjat és vizet adtak nekik enni és inni. De e szörnyű szegénység közepette volt néhány gyönyörű nagy ház, amelyben gazdag emberek laktak, és volt vagy harminc cselédjük, aki rájuk dolgozott. Ezeket a gazdag embereket kapitalistáknak nevezték. Csúnya, kövér, gonosz arcú emberek voltak, olyanok, amilyet a szemközti lapon láttok. Láthatjátok, hogy hosszú fekete kabátot viseltek, amelynek szalonkabát volt a neve, s különös, fényes, kürtő alakú kalapot, amelyet cilindernek neveztek. Ez volt a kapitalisták egyenruhája, és senki más nem hordhatott ilyet. A kapitalistáké volt minden a világon, s mindenki az ő rabszolgájuk volt. Az övék volt minden föld, minden gyár, minden ház és minden pénz. Ha valaki nem engedelmeskedett nekik, azt börtönbe vetették, vagy elbocsátották a munkából, és halálra éheztették. Ha egy közönséges ember egy kapitalistával beszélt, alázatosan meg kellett hajolnia előtte, le kellett vennie a kalapját, és „uram „-nak kellett szólítania. A kapitalisták főnökét királynak nevezték, és*

Winston már tudta, mi következik még a felsorolásban. Szó lesz a püspökökről, akik hosszú ujjú ruhában jártak, a hermelinpalástos bírákról, a pellengérről, a kalodáról, a taposómalomról, a kötélkorbácsról, a Lord Mayor lakomájáról, és arról, hogy a pápa lábujját meg szokták csókolni. Volt még valami, amit *jus primae noctis*-nak neveztek, de bizonyára nem történt

említés róla a gyermekek számára készült kézikönyvben. Ez az a törvény volt, amely minden kapitalistának jogot adott ahhoz, hogy a gyáraiban dolgozó nők közül bármelyikkel együtt hálhasson.

Hogyan lehetne megállapítani, mennyi mindebben a hazugság? Lehet, hogy az átlagembernek valóban jobb most, mint a Forradalom előtt volt. Az ellenkezőjét csak az ember csontjaiban jelentkező néma tiltakozás bizonyítja, az ösztönös érzés, hogy azok a körülmények, amelyek közt él, elviselhetetlenek, s hogy valamikor másképpen kellett lennie. Winston már rádöbbent, hogy a mai életet nem kegyetlensége és a biztonság hiánya jellemzi igazán, hanem egyszerűen csak a sivársága, mocskossága és elhanyagoltsága. Ezt az életet, ha az ember jól szétnézett maga körül, nemcsak a teleképekből áradó hazugságokkal, de még azokkal az eszmény-képekkel sem lehetett összehasonlítani, amelyeket a Párt célként tűzött ki maga elé. Az élet legtöbb területe, még egy párttag számára is, semleges és nem politikai - küszködés a lélekölő munkával, harc egy-egy helyért a földalattin, egy kilyukadt harisnya megstoppolása, koldulás egy szacharintablettáért, takarékoskodás a cigarettavégekkel. A Párt által megrajzolt eszmény-kép valamilyen óriási, félelmetes és ragyogó dolog volt - a vas és acél, az óriási gépek és ijesztő fegyverek országa, egy nemzet, amely harcosokból és fanatikusokból áll, akik tökéletes egységben menetelnek előre, mind ugyanazokat a gondolatokat gondolják és ugyanazokat a jelszavakat üvöltik, örökké dolgoznak, harcolnak, győznek és üldöznek - háromszázmillió egy-forma arcú ember. Ezzel szemben a valóság: pusztuló, mocskos városok, amelyekben rosszul táplált emberek mászkálnak ide-oda lyukas cipőkben, s omladozó tizenkilencedik századi házakban laknak, amelyeknek állandóan kelkáposzta- és büdös mosogatószaguk van. Mintegy vízióként maga előtt látta Londont, a hatalmas, romokból álló várost, egymillió szemétláda városát, s ez a látomás összefolyt Parsons asszony, a ráncos arcú és borzas hajú nő képével, aki reményt vesztve babrál egy mosogató eldugult könyökcsövén.

Lenyúlt, és ismét megvakarta a bokáját. A teleképek éjjel-nappal üvöltözik az emberek fülébe a statisztikai kimutatásokat, amelyek azt bizonygatják, hogy manapság az embereknek több az élelmük, több a ruhájuk, jobb lakásaik és jobb üdülési lehetőségeik vannak, hogy hosszabb ideig élnek, kevesebb órát dolgoznak, nagyobbak, egészségesebbek, erősebbek, boldogabbak, okosabbak, jobban neveltek, mint az ötven év előtti emberek. Ebből egyetlen szót sem lehet sem bizonyítani, sem megcáfolni. A Párt például azt hirdeti, hogy ma a felnőtt prolik negyven százaléka tud írni és olvasni; a Forradalom előtt viszont, mondják, az írni-olvasni tudók száma csak tizenöt százalékot tett ki. A Párt azt hirdeti, hogy a csecsemőhalandóság aránya ma csak százhatvan az ezerhez, míg a Forradalom előtt háromszáz volt - és így tovább. Olyasmi ez, mint egy kétismeretlenes egyenlet. Lehetséges, hogy a történelemkönyvekben minden, még az olyasmi is, amit az ember kétkedés nélkül elfogad, pusztán a fantázia szüleménye. Winston abban mindenesetre bizonyos volt, hogy sohasem lehetett olyasféle törvény, mint a *jus primae noctis*, olyasféle lény, mint a kapitalista, vagy olyasféle ruhadarab, mint a cilinder.

Minden ködbe veszett. A múltat eltörölték, az eltörlés műveletét elfelejtették, a hazugság valósággá lett. Egész életében csak egyetlenegyszer volt a birtokában - az esemény *után*: ez volt a lényeg - egy hamisítás tényének konkrét, félreérthetetlen bizonyítéka. Legalább harminc másodpercig az ujjai közt tartotta. 1973-ban történhetett - mindenesetre körülbelül abban az időben, amikor ő és Katharine szétváltak. De a valóban lényeges dátum hét vagy nyolc évvel korábbi volt.

A történet igazában a hatvanas évek közepén kezdődött, a nagy tisztogatások idején, amikor a Forradalom eredeti vezetőit végleg kiirtották. 1970-re Nagy Testvér kivételével egyet sem hagytak meg a helyén. A többiről egytől egyig kimutatták, hogy árulók és ellenforradalmárok. Goldstein megszökött és elrejtőzött, senki sem tudta, hová, a többiek közül néhány egyszerűen

eltűnt, nagy többségüket pedig színpadias nyilvános tárgyalások után, ahol megvallották bűneiket, kivégezték. A legtovább életben maradottak közt volt Jones, Aaronson és Rutherford. Körülbelül 1965-ben történhetett, hogy ezt a három embert letartóztatták. Mint gyakran megesett, egy vagy több évre eltűntek, úgyhogy senki sem tudta, élnek-e még vagy már halottak, s aztán egyszerre csak előszedték őket, hogy a szokott módon vádat emeltessenek velük önmaguk ellen. Beismerték, hogy kapcsolatban álltak az ellenséggel (az ellenség abban az időben is éppen Eurázsia volt), közpénzeket sikkasztottak, meggyőződéses párttagokat gyilkoltak meg. Nagy Testvér vezető szerepe ellen már jóval a Forradalom előtt intrikáltak, s százak és ezrek halálát okozó szabotázsakciókat követtek el. Miután mindezeket bevallották, megbocsátottak nekik, visszavették őket a Pártba, fontosnak látszó, valójában azonban jelentéktelen tisztségeket ruháztak rájuk. Mindhárman hosszú, alázatos cikket írtak a *Times*-ba, amelyben elhajlásuk indítékait elemezték, és ígéretet tettek a javulásra.

Rövid idővel szabadon bocsátásuk után Winston mind a hármukkal találkozott a Gesztenyefa kávéházban. Visszaemlékezett arra a rémült igézetfélére, amellyel a szeme sarkából figyelte őket. Öregebbek voltak, mint ő, a régi világ maradványai, valószínűleg az utolsó nagyságok, akik életben maradtak a Párt hősi korszakából. A földalatti harcok és a polgárháborúk varázsa még ott lebegett körülöttük. Winstonnak az volt az érzése, jóllehet akkoriban már eltörölték a tényeket és a dátumokat, hogy az ő nevüket évekkel előbb ismerte, mint Nagy Testvérét. De már ők is törvényen kívül álltak, ellenségek voltak, érinthetetlenek, s bizonyosan egy-két éven belüli kivégzésre voltak ítélve. Aki egyszer a Gondolatrendőrség kezére került, sohasem szabadult meg véglegesen. Már csak hullák voltak, akik arra vártak, hogy visszaküldjék őket a sírba.

A közelükben egyetlen asztalnál sem ültek. Nem volt okos dolog ilyen emberek szomszédságában mutatkozni. Csendesen üldögéltek, előttük szegfűszeges gin, a kávéház különlegessége. Hármuk közül Rutherford külseje gyakorolta a legerősebb benyomást Winstonra. Rutherford valamikor híres karikaturista volt, akinek goromba rajzai hozzájárultak a tömegek lángra lobbantásához a Forradalom előtt és alatt. Időnként még most is jelentek meg torzképei a *Times*-ban. Csupán utánérzései voltak hajdani stílusának, s valahogy különös módon élettelenek és nem meggyőzőek. Mindig a régi témákat melegítették fel: külvárosi lakások, kiéhezett gyermekek, utcai harcok cilinderes kapitalistákkal - a kapitalisták nyilván még a barikádokon is ragaszkodtak a cilindereikhez -, céltalan és reménytelen erőfeszítés volt csupán az egész a múltba való visszatérésre. Rutherford nagydarab férfi volt, zsíros, ősz hajsörénnyel, arca táskás és gyűrött, ajka duzzadt. Valamikor minden bizonnyal mérhetetlenül erős volt; nagy teste most meghajlott, megereszkedett, felpuffadt, s minden irányba szétomlott. Szinte úgy bomlott szét az ember szeme láttára, mint egy lemorzsolódó hegység.

Csendes délután volt, három óra körül. Winston már képtelen volt visszaemlékezni rá, hogyan került ilyen időpontban a kávéházba. A helyiség majdnem üres volt. Nyikorgó muzsika csörgedezett a teleképekből. A három férfi majdnem mozdulatlanul, szótlanul üldögélt a sarokban. A pincér felszólítás nélkül szolgált fel nekik újabb pohár gineket. Egy sakktábla hevert mellettük az asztalon, felállított figurákkal, de játékba nem kezdtek. S akkor, talán csak fél percig tartott az egész, valami történt a teleképekkel. Megváltozott a dallam, s megváltozott a zene hangereje is. Belekezdtek... olyasmi volt ez, amit nehéz leírni. Sajátságos, kellemetlen, harsogó, gúnyolódó dallam volt; Winston sárga dallamnak nevezte magában. S aztán énekszó hangzott fel a teleképen:

Lombos gesztenyefák alatt
Eladtál s eladtalak;
Mi itt s ők ott nyugszanak
Lombos gesztenyefák alatt.

A három férfi meg sem rebbent. De mikor Winston ismét Rutherford szétomlott arcára tekintett, látta, hogy a férfi szeme tele van könnyel. S csak most vette észre, miközben borzongás futott végig belsején, anélkül hogy tudta volna, mitől, hogy Aaronsonnak is, Rutherfordnak is törött az orra.

Nemsokára újból letartóztatták mindhármukat. Kiderült, hogy már szabadon bocsátásuk pillanatában újabb összeesküvésekbe keveredtek. Második perük alkalmával ismét bevallották valamennyi régi bűnüket, új bűnök egész sorával együtt. Kivégezték őket, és sorsukat feljegyezték a párttörténetben, figyelmeztetésül az utókor számára. Körülbelül öt évvel később, 1973-ban, Winston kigöngyölített egy csomó, a csőpostából frissen az asztalára pottyant dokumentumot, s egy papírdarabkára bukkant, amely nyilván véletlenül csúszott a többi közé, s aztán ottfelejtették. Már abban a pillanatban, amint kisimította, fel is fogta a jelentőségét. Egy körülbelül tíz évvel korábbi *Times*-ból kitépett fél lap volt - a lap felső fele, a dátummal -, s egy fénykép volt látható rajta azokról a kiküldöttekről, akik valamilyen pártmegbízatással New Yorkban jártak. A csoport közepén, feltűnő helyen, ott állt Jones, Aaronson és Rutherford. Nem lehetett fel nem ismerni őket; különben a nevük is ott volt a kép alján.

A dolog csattanója az volt, hogy a három ember mindkét pere alkalmával azt vallotta: azon a napon Eurázsia területén tartózkodott. Egy kanadai titkos repülőtérről szöktek egy találkozóra valahová Szibériába, ahol az Eurázsiai Főparancsnokság tagjaival tanácskoztak, és fontos katonai titkokat árultak el nekik. A dátum belerögződött Winston emlékezetébe, mert véletlenül éppen nyárközép napja volt; de az egész históriának még számtalan más helyen is fel kellett lennie jegyezve. Csak egyetlen következtetés volt lehetséges: a vallomások hazugságok voltak.

Persze ez egyáltalán nem ment felfedezésszámba. Winston abban az időben már nem képzelte azt, hogy a tisztogatások alkalmával eltüntetett emberek valóban elkövették a terhükre rótt bűnöket. Ez az újságlap azonban konkrét bizonyíték volt; az elpusztított múlt egy töredéke, olyan, mint egy kiásott csont, amely egyszerre csak felbukkan a föld valamelyik rétegéből, s megsemmisít egy geológiai elméletet. Elég lett volna ahhoz, hogy atomjaira robbantsa a Pártot, ha valamiképpen a világ tudomására lehetett volna hozni, s ismertetni lehetett volna a jelentőségét.

Azonnal folytatta munkáját. Mihelyt észrevette, hogy mit ábrázol a fénykép, s mi a jelentősége, rögtön eltakarta egy másik papírdarabbal. Szerencsére mikor kibontotta, a kép nem került bele a telekép látómezejébe.

Írómappáját a térdére fektette, s a székét hátralökte, hogy a lehető legmesszebb kerüljön a teleképtől. Nem volt nehéz kifejezéstelenül tartania az arcát, s némi erőfeszítéssel a lélegzetét is szabályozni tudta; a szív dobogását azonban nem lehet szabályozni, s a telekép elég finom műszer volt, hogy azt is felvegye. Várt, amíg megítélése szerint körülbelül tíz perc elmúlt, s közben állandóan gyötörte a félelem, hogy valamilyen baleset - például egy asztalán keresztülfújó hirtelen léghuzat - elárulhatja. Aztán, anélkül hogy újból kitakarta volna, egyéb papírhulladékokkal együtt bedobta a fényképet az emlékezetlyukba. A kép a következő percben bizonyára hamuvá porladt.

Ez tíz-tizenegy éve történt. Ma valószínűleg megtartaná azt a fényképet. Különös, hogy azt a tényt, hogy a fényképet az ujjai között tartotta, fontosnak érezte még most is, amikor a fénykép is meg az általa felidézett eset is már csak emlék volt. Vajon kevésbé tartja-e hatalmában a Párt a múltat attól, hogy egy bizonyíték, amely ma már nem létezik, valaha *létezett*? - tűnődött el.

Ma már azonban az a fénykép, még ha valahogyan fel is támaszthatta volna hamvaiból, nem bizonyított volna semmit. Óceánia a kép felfedezése idején már nem Eurázsiával állt harcban, s a három halottnak Keletázsia ügynökeivel kellett volna tárgyalnia, hogy elárulhassa hazáját. S azóta újabb változások is történtek - kétszer-háromszor is, már nem is emlékezett rá, hogy hányszor. Nagyon valószínű, hogy a vallomásokat újra meg újra átírták, mindaddig, míg az eredeti tények és dátumok a lehető legjelentéktelenebbekké nem váltak. A múlt nemcsak változott, hanem állandóan változott. Leginkább az keltette benne a lidércnyomás érzését, hogy sohasem értette meg világosan, miért művelik ezt az óriási arányú csalást. A múlt meghamisításának közvetlen előnyei nyilvánvalóak voltak, a végső indítéka azonban rejtély maradt. Újból kezébe vette a tollat, és leírta:

Azt értem, HOGYAN *csinálják, de nem értem, hogy* MIÉRT.

Eltűnődött rajta, miként járt eddig is sokszor, hogy vajon nem ő maga tébolyodott-e. Lehet, hogy az őrültség egyszemélyes kisebbséget jelent. Valamikor az volt az őrültség jele, ha valaki azt hitte, hogy a föld forog a nap körül; ma talán az, ha valaki azt hiszi, hogy a múlt megváltoztathatatlan. Lehet, hogy ő az egyetlen, aki ebben a hitben él, s ha így van, akkor őrült. Az a gondolat azonban, hogy őrült is lehet, nem nagyon zavarta; attól félt inkább, hogy téved.

Fogta az iskoláskönyvet, és szemügyre vette Nagy Testvérnek a címlapon látható arcképét. A hipnotikus szemek a szemébe meredtek. Mintha valami óriási erő nyűgözné le az embert - valami, ami behatol a koponyájába, összetöri az agyát, elriasztja meggyőződéseitől, s szinte rábeszéli, hogy tagadja meg azt is, amit érzékei bizonyítanak. A végén a Párt ki fogja jelenteni, hogy kettő meg kettő öt, s mindenki el fogja hinni. Elkerülhetetlen, hogy előbb vagy utóbb ki ne jelentsék ezt: helyzetük logikája megköveteli. Filozófiájuk ki nem mondottan tagadja nemcsak a tapasztalás érvényességét, hanem a külső valóság tényleges létezését is. Az eretnekségek eretneksége a józan ész. S az iszonyú nem az, hogy megölhetik az embert azért, mert másképpen gondolkozik, hanem az, hogy igazuk is lehet. Egyáltalán, honnan tudhatjuk, hogy kettő meg kettő valóban négy? Vagy hogy a nehézségi erő működik? Vagy hogy a múlt megváltoztathatatlan? Ha mind a múlt, mind pedig a külső világ csak tudatunkban létezik, s ha tudatunk maga szabályozható - akkor mi a helyzet?

Azért sem! Bátorsága egyszerre tiltakozni kezdett a beletörődés ellen. Bár semmiféle konkrét gondolattársítás nem idézte elő, tudatában felmerült O'Brien arca. Tudta, nagyobb biztonsággal, mint eddig, hogy O'Brien az ő oldalán áll. A naplót O'Brien számára - O'Briennek írja; olyasmi volt ez, mint valami véget nem érő levél, amelyet soha senki sem fog elolvasni, mégis egy bizonyos személyhez íródik, s ez a tény adja sajátos színezetét.

A Párt azt kívánja, hogy tagadjuk meg a szemünk és fülünk révén szerzett tapasztalást. Ez végső, leglényegesebb parancsa. Winston elbátortalanodott, ha a vele szemben álló irtózatos erőre gondolt; arra a könnyedségre, amellyel bármelyik pártértelmiségi legyőzhetné őt, ha vitára kerülne a sor; a ravasz érvekre, amelyeket ő nem lenne képes megérteni, s még kevésbé tudna felelni rájuk. És mégis neki van igaza! Azoknak nincs igazuk, és neki igaza van. A nyilvánvaló, egyszerű és igaz dolgokat kell megvédenie. A maguktól értetődő dolgok igazak, ehhez kell ragaszkodnia! A fogható világ létezik, törvényei nem változnak. A kő kemény, a víz nedves, az alá nem támasztott tárgyak a föld középpontja felé zuhannak. Azzal az érzéssel, hogy O'Brienhez beszél, s hogy amit kimond, fontos igazság, ezt írta le:

A szabadság az, ha szabadságunkban áll kimondani, hogy kettő meg kettő négy. Ha ezt megtehetjük, minden egyéb magától következik.

8

Valahonnan, egy folyosó mélyéről, pörkölt kávé illata áradt ki az utcára, valódi kávé illata, nem Győzelem-kávéé. Winston önkéntelenül megállt. Vagy két másodpercre visszakerült gyermekkora félig elfelejtett világába.

Aztán becsaptak egy ajtót, s az illat szinte olyan hirtelen megszűnt, mintha hang lett volna.

Néhány kilométernyi sétát tett a kövezeten, s lábszárfekélye erősen lüktetett. Három héten belül már másodízben nem jelent meg este a Közösségi Központban: vakmerő cselekedet volt, mert bizonyos lehetett benne, hogy a Központban való megjelenését mindenkinek erősen számon tartják. Elvileg a párttagoknak soha sincs szabad idejük, és soha sincsenek egyedül, csak az ágyukban. Feltételezték, hogy ha a párttag nem dolgozik, nem eszik vagy nem alszik, akkor valamilyen közös szórakozásban vesz részt; olyasmit csinálni, amiből arra lehetett következtetni, hogy valaki magányra vágyik, vagy éppen céltalanul sétál: meglehetősen veszedelmes dolog volt. Volt rá egy szó az újbeszélben: *sajátélet*-nek nevezték, s individualizmust, különcködést jelentett. Mégis, ezen az estén, amikor kijött a Minisztériumból, megkísértette a balzsamos áprilisi levegő. Az ég kékségét még nem látta ilyen melegnek ebben az évben, s egyszerre elviselhetetlennek érezte a hosszú, zajos estét a Központban, az unalmas, idegölő játékokat, a felolvasásokat, a ginnel olajozott, csikorgó elvtársiaskodást. Valamiféle ösztön eltérítette a buszmegállótól, és vándorolni kezdett London labirintusában, előbb dél, aztán kelet felé, végül meg északra tévedt, irányt vesztve az ismeretlen utcák során. De nem is nagyon törődött vele, hogy merre jár.

„Ha lehet még egyáltalán reménykedni valamiben - írta a naplójába -, csak a prolikban lehet." E mondat, e misztikus módon igaz és mégis nyilvánvalóan abszurd megállapítás újra meg újra felmerült gondolataiban. Valahol ott járt a homályos, barnás északkeleti nyomornegyedben, amerre valamikor a Saint Pancras-állomás volt. Egy macskaköves utcán sétált fölfelé. Kétoldalt apró kétszintes házak álltak. Ütött-kopott kapuik közvetlenül a járdára nyíltak, s különös szuggesztivitással patkánylyukakra emlékeztettek. Itt-ott piszkos víztócsák terültek el a kövek közt. A sötét kapukon kívül és belül s az utca két oldaláról nyíló szűk mellékutcákban elképesztően sok ember nyüzsgött - virágzásuk teljében lévő lányok, vadul kifestett szájjal, a lányokra vadászó ifjak, puffadt, döcögő asszonyok, akik bemutatták, milyenek lesznek a lányok tíz év múlva, öreg, hajlott, nehézkes lábaikon ügyetlenül csoszogó teremtések, rongyos, mezítlábas gyermekek, akik a pocsolyában játszadoztak, aztán anyjuk dühös kiáltásaira szétszéledtek. Az utca ablakainak mintegy negyedrésze be volt törve, s deszkával pótolták az üveget. A legtöbben ügyet sem vetettek Winstonra; néhányan méregették csak óvatos kíváncsisággal. Az egyik kapu előtt két terebélyes asszony beszélgetett, téglavörös karját összefonva köténye fölött. Winston elkapott néhány foszlányt a beszélgetésükből, amint feléjük közeledett.

- Igen, mondom neki, ez mind igaz, mondom. De ha te lettél volna az én helyemben, te is ugyanazt csináltad volna, amit én. Könnyű kritizálni, mondom, mikor neked egészen más problémáid vannak, mint nekem.

- Úgy van - felelte a másik -, úgy is van. Jól megadtad neki.

Az éles hangon folytatott beszélgetés hirtelen megszakadt. A két asszony ellenséges csendben figyelte Winstont, amint elhaladt mellettük. Azazhogy igazában nem is ellenségesség volt ez; inkább valami óvatosságféle, pillanatnyi meghökkenés, mintha valamilyen szokatlan állat haladt volna el mellettük. Egy ilyen utcában valószínűleg nem volt mindennapi látvány a Párt kék overallja. Igazán nem okos ilyen helyeken mutatkozni, hacsak nincs valamilyen határozott

dolga erre az embernek. Az őrjáratok megállíthatják, ha véletlenül beléjük botlik. „Láthatnánk a papírjaidat, elvtárs? Mi dolgod erre? Mikor hagytad abba a munkát? Ez a szokott utad hazafelé?" - és így tovább és így tovább. Semmiféle rendelet sem tiltotta, hogy ne a megszokott úton menjen haza, az ilyesmi mégis elég volt ahhoz, hogy az ember magára vonja a Gondolat-rendőrség figyelmét, ha tudomást szerzett róla.

Hirtelen az egész utca izgalomba jött. Mindenfelől figyelmeztető kiáltások hangzottak fel. Az emberek úgy surrantak be a kapukon, mint a nyulak. Egy fiatalasszony, nem messze Winstontól, kiugrott a kapu alól, felkapott egy pocsolyában játszó kisgyereket, becsavarta a kötényébe, s ismét eltűnt a kapuban, szinte egyetlen lendülettel. Ugyanabban a pillanatban egy sötét ruhába öltözött férfi, aki az egyik mellékutcából bukkant elő, rohant Winston felé, s izgatottan mutogatott az égre.

- Masina! - üvöltötte. - Vigyázat, tatuskám! Mindjárt pukkan! Hasra!

„Masiná"-nak a rakétabombákat csúfolták valamiért a prolik. Winston rögtön hasra vetette magát. A prolik majdnem mindig eltalálták, hogy rakétabomba közeledik. Mintha valamiféle ösztön súgta volna meg nekik néhány másodperccel előbb, hiszen a rakéták valószínűleg gyorsabban száguldottak, mint a hang. Winston a fejére szorította két karját. Akkora dörrenés hallatszott, hogy szinte megmozdult a kövezet: csillogó tárgyak záporoztak a hátára. Mikor feltápászkodott, észrevette, hogy egy közeli ablak üvegtörmeléke borította el.

Továbbment. A bomba kétszáz méterrel feljebb egy egész háztömböt elpusztított. Fekete füstbokréta terjengett az égen, alatta vakolatporfelleg, amelyben már nagy tömeg gyűlt össze a romok körül. Winston közelében egy kis vakolatcsomó hevert a járdán, s a közepéből csillogó vörös csík folydogált. Mikor közelebb ment hozzá, látta, hogy egy törzsétől elvált emberi kéz hever ott. A vérző felülettől eltekintve, a kéz olyan tökéletesen fehér volt, mint egy gipszöntvény.

Berúgta a kezet a csatornába, aztán, hogy elkerülje a tömeget, betért egy jobb felé nyíló mellékutcába. Három-négy perc múlva kijutott a bomba sújtotta területről, s ott már úgy folyt a piszkos, zsúfolt utcákon az élet, mintha mi sem történt volna. Már nyolc óra felé járt az idő, s a prolik italmérései dugig voltak vendégekkel. Szünet nélkül nyíló és csukódó mocskos csapóajtóikon vizelet, fűrészpor és savanyú sör erős szaga áradt ki. Az egyik ház kiugró homlokzata által alkotott szögletben három férfi állt szorosan egymás mellett, a középső egy összehajtogatott újságot tartott a kezében, s a másik kettő a vállán keresztül tanulmányozta. Winston még nem ért elég közel hozzájuk ahhoz, hogy arckifejezésüket láthassa, de már testtartásukból következtethetett rá, hogy igen elmélyedtek az újságban. Nyilván valamilyen fontos hírt olvastak. Néhány lépésre volt tőlük, mikor a csoport hirtelen felbomlott, és a három férfi közül kettő heves vitába kezdett. Egy pillanatig úgy látszott, hogy ökölre mennek.

- Hát nem akarod megérteni, amit mondok? Én mondom, hogy tizennégy hónapja egyetlen hetesre végződő szám se nyert!

- Igenis nyert!

- Nem, nem és nem! Otthon le vannak írva egy darab papírra két évre visszamenőleg az összes nyerő számok. Pontosan feljegyeztem őket. S én mondom, hogy egyetlen hetesre végződő szám se...

- Igenis, egy hetes nyert! Majdnem pontosan meg tudom neked mondani azt az átkozott számot. Négy-nulla-hétre végződött. Februárban volt, február második hetében.

- Az öreganyád volt februárban! Minden számot pontosan felírtam. S mondom, hogy egyetlen...

- Hagyjátok már a fenébe! - szólalt meg a harmadik férfi.

A sorsjátékról tárgyaltak. Winston vagy harmincméternyi távolságból visszanézett rájuk. Még mindig hevesen vitatkoztak, arcukon szenvedélyes kifejezés ült. A sorsjáték volt az egyetlen nyilvános esemény, amelyre a prolik komoly figyelmet fordítottak, a sorsjáték a hetenként kifizetett óriási nyereményeivel. Valószínű, hogy sok millió prolit elsősorban - ha ugyan nem egyedül - a sorsjáték tartott életben. Ez volt az örömük, az élvezetük, a fájdalomcsillapítójuk, szellemi izgatószerük. Ha a sorsjátékról volt szó, még az írni-olvasni alig tudó emberek is bonyolult számításokra és szinte meghökkentő emlékezetmutatványokra voltak képesek. Egész csomó ember élt pusztán abból, hogy tippelési szisztémákat, jóslatokat és szerencseamuletteket árult. Winstonnak semmi köze sem volt a sorsjátékhoz, amelyet a Bőség-minisztérium bonyolított, de nagyon jól tudta (különben a Pártban mindenki tudta), hogy a legtöbb nyeremény képzeletbeli. Ténylegesen csak kis összegeket fizettek ki, a nagy pénzeket nem létező személyek nyerték. Mivel Óceánia egyes részei közt a gyakorlatban semmiféle érintkezési lehetőség nem adódott, nem volt nehéz így intézni a dolgot.

De ha lehet még egyáltalán reménykedni valamiben, csak a prolikban lehet. Ehhez a véleményhez ragaszkodnia kellett. Így, szavakba öntve, egészen ésszerűen hangzott; csak akkor vált hit kérdésévé, ha végignézett a járdán, a mellette elhaladó emberi lényeken. Az utca, amelybe befordult, lejtett. Az volt az érzése, hogy járt már valamikor ezen a környéken, s hogy nem messze innen valamilyen főútvonal húzódik. Valahonnan, nem messziről, zűrzavaros lárma hallatszott. Az utca éleset kanyarodott, s egy lépcsőben végződött, amely levitt egy mélyebben fekvő utcára, ahol néhány bódéban hervadtnak látszó zöldségféléket árultak. Ebben a pillanatban Winston rájött, hogy hol van. Ez az utca kivezetett a főútra, s lenn, a legközelebbi kanyarulatnál, innen alig öt percre, volt az az ócskásbolt, ahol azt az üres könyvet vásárolta, amelyet most naplónak használt. S onnan nem messze, egy kis papírboltban vásárolta a tollszárat és az üveg tintát.

Egy pillanatra megállt a lépcső tetején. Az utcácska túlsó oldalán piszkos kis kocsma állt, amelynek az ablakai mintha be lettek volna fagyva, valójában azonban csak porréteg fedte őket. Egy hajlott hátú, de még mozgékony öregember, akinek előremeredő, fehér harcsabajusza volt, lökte be éppen a csapóajtót. Winstonnak, ahogy elnézte, eszébe jutott, hogy ez az öregember, aki legalább nyolcvanéves, már középkorú férfi lehetett, mikor a Forradalom végbement. Ő és még néhány hozzá hasonló korú ember az utolsó láncszem, amely a mai világot a kapitalisták letűnt világával összeköti. Magában a Pártban nem sok olyan embert hagytak meg, akinek a gondolatvilága a Forradalom előtt alakult ki. Az idősebb nemzedéket majdnem teljesen kiirtották az ötvenes és hatvanas évek nagy tisztogatásai során, s azt a néhány embert, aki ezeket a tisztogatásokat túlélte, már régóta teljes szellemi megadásra kényszerítették. Ha egyáltalán volt még valaki, aki megbízható beszámolót adhatott a század első felének életkörülményeiről, az csak egy proli lehetett. Winstonnak hirtelen eszébe jutott a történelemkönyvnek az a fejezete, amelyet bemásolt a naplójába, s egy őrült ösztön kerítette a hatalmába. Bemegy a kocsmába, összeismerkedik azzal az öregemberrel, és kikérdezi. Azt fogja neki mondani: „Mondd el nekem, hogyan éltél, amikor még kisfiú voltál! Olyan volt akkor is az élet, mint manapság? Jobb volt, mint most, vagy rosszabb?”

Nehogy ideje legyen elborzadni a vállalkozástól, rohanva sietett le a lépcsőn, és keresztülment a szűk utcán. Őrültség volt, persze. Arra vonatkozólag sem volt határozott rendelet, hogy prolikkal beszélgetni s kocsmáikat látogatni nem szabad, de nagyon is feltűnő cselekedet volt, s ha észrevették, nem tértek csak úgy napirendre felette. Ha felbukkan a járőr, mentegetőzhetik azzal, hogy rosszul lett, de nem valószínű, hogy elhiszik. Belökte az ajtót, és savanyú sör- és undorító sajtszag csapott az arcába. Mikor belépett, a hangzavar némileg elcsendesedett,

érezte, hogy a háta mögött mindenki az ő kék overallját nézi. A helyiség túlsó végében folyó célbadobós játék is félbeszakadt egy fél percre. Az öregember, aki után bejött, a söntésnél állt, s valamin vitatkozott a csapossal, egy megtermett, izmos, kampós orrú fiatalemberrel, akinek hatalmas alsókarjai voltak. Egy csomó ember állt körülöttük, pohárral a kezében, s figyelte a jelenetet.

- Nem beszéltem tán elég udvariasan, mi? - kérdezte az öregember, harciasan kidüllesztve a mellét. - Azt állítod, hogy nincs egy pintes korsó ebben az egész vacak kricsmiben?

- Mi az ördögöt hívnak egyáltalán pintnek? - kérdezett vissza a csapos, ujjai hegyével a pultra támaszkodva.

- A fenébe is! Csaposnak mondja magát, s nem tudja, hogy micsoda a pint! Nohát, a pint egy kvartnak a fele, és egy gallonban négy kvart van. Legközelebb az ábécére kell megtanítanom!

- Sosem hallottam róla - válaszolta kurtán a csapos. - Liter vagy fél liter - csak ezzel szolgálhatok. Ott vannak a poharak a polcon az orrod előtt.

- Egy pintes korsót szeretnék - makacskodott az öreg. - Ha akarnál, könnyen keríthetnél nekem egy pinteset. Mikor én fiatalember voltam, szó sem volt még ezekről az átkozott literekről.

- Mikor te fiatalember voltál, még mindnyájan a fák tetején éltünk - válaszolt a csapos, rá-kacsintva a többi vendégre.

Nagy kacagás tört ki, s a Winston belépése okozta kényelmetlen érzés mintha eltűnt volna. Az öregember fehér szőrrel borított arcát pír öntötte el. Morgott magában valamit, megfordult, és beleütközött Winstonba. Winston gyengéden megfogta a karját.

- Meghívhatlak egy pohárra, bátyám? - kérdezte.

- Te úriember vagy - felelte az öreg, ismét kihúzva magát. Úgy látszik, nem vette észre Winston kék overallját. - Egy pintet! - vetette oda harciasan a csaposnak. - Egy pint sört!

A csapos kiöblített a pult alatt álló vödörben két vastag félliteres poharat, és megtöltötte sötétbarna sörrel. A proli kocsmákban csak sört lehetett kapni. A prolikról feltételezték, hogy nem isznak gint, bár gyakorlatilag elég könnyen hozzájuthattak. A célbadobós játék teljes lendülettel folytatódott, s a pultnál álló embercsoport sorsjegyekről kezdett beszélgetni. Winston jelenlétéről pillanatnyilag megfeledkeztek. Az ablak alatt volt egy deszkaasztal, amelynél Winston és az öregember elbeszélgethetett anélkül, hogy tartani kellett volna attól, hogy kihallgatják őket. Borzasztóan veszélyes volt a dolog, telekép azonban nem volt a helyiségben, erről Winston már akkor bizonyosságot szerzett, amikor belépett.

- Keríthetett volna egy pinteset - dörmögött az öreg, mikor leült a pohara mellé. - Fél liter nem elég. Nem oltja a szomjamat. Egy egész liter meg nagyon sok. Megduzzasztja a hólyagomat. Nem is beszélve az áráról.

- Bizonyára nagy változásokat éltél meg fiatal korod óta - tapogatózott Winston.

Az öreg halványkék szeme a céltábláról a söntésre, a söntésről az „Urak" felírású ajtóra vándorolt, mintha az ivóban lehetne valami, ami eszébe juttathatja a változásokat.

- A sör jobb volt - jelentette ki végül. - És olcsóbb! Mikor fiatalember voltam, a könnyű sörnek négy penny volt pintje. Ez persze a háború előtt volt.

- Melyik háború előtt? - kérdezte Winston.

- Mindig háború van - felelte tétovázva az öreg. Felvette poharát, és ismét kihúzta magát. - Egészségedre!

Sovány nyakán az élesen kiugró ádámcsutka meglepő gyorsasággal mozgott fel és alá, s a sör eltűnt. Winston a pulthoz ment, s újabb fél literekkel tért vissza. Az öregember láthatólag megfeledkezett az egész liter elfogyasztása iránt táplált előítéletéről.

- Te sokkal öregebb vagy, mint én - kezdte újból Winston. - Valószínűleg már felnőtt voltál, amikor megszülettem. Emlékezhetsz hát arra, hogy milyen volt az élet hajdanában, a Forradalom előtt. A magam korabeli emberek igazán semmit sem tudnak azokról az időkről. Csak könyvekben olvashatunk róluk, s ami a könyvekben áll, nem feltétlenül igaz. Szeretném hallani a véleményedet arról az időről. A történelemkönyvek azt állítják, hogy a Forradalom előtt egészen más volt az élet, mint most. A legszörnyűbb elnyomás, igazságtalanság és szegénység uralkodott, sokkal rosszabb volt a helyzet, mint ahogy egyáltalán el tudjuk képzelni. Itt Londonban a nagy néptömegek születésüktől halálukig állandóan éheztek. A lakosság fele még cipőt sem hordott. Naponta tizenkét órát dolgoztak, kilencéves korukban ott kellett hagyniuk az iskolát, tízen aludtak egy szobában. S ugyanakkor volt néhány ember, csak néhány száz - kapitalistáknak nevezték őket -, akik gazdagok és hatalmasak voltak. Az övék volt minden. Hatalmas, pompás házakban éltek, harminc cselédjük volt, gépkocsin és négylovas hintón jártak, pezsgőt ittak, és cilindert viseltek...

Az öregember hirtelen felragyogott.

- Cilinder! - kapott a szón. - Érdekes, hogy említed. Éppen tegnap jutott nekem is az eszembe. Nem tudom, miért. Még rágondolni is vicces, évek óta nem láttam cilindert. Eltaláltad, létezett ilyen kalap. Utoljára a sógornőm temetésén volt ilyen a fejemen. S az, hát nem tudnám pontosan megmondani a dátumot, de legalább ötven évvel ezelőtt volt. Persze csak arra az alkalomra kölcsönöztem, gondolhatod.

- Nem is olyan lényeges ez a cilinder - folytatta Winston türelmesen. - A lényeg az, hogy ezek a kapitalisták, meg néhány ügyvéd és pap, akik belőlük éltek - ezek voltak a föld urai. Minden az ő kegyüktől függött. Ti - a közönséges emberek, a munkások - az ő rabszolgáik voltatok. Azt tehették veletek, amit akartak. Kanadába szállíthattak benneteket, mint a barmokat. A lányaitokkal hálhattak, ha akartak. Kiadhatták a parancsot, hogy korbácsoljanak meg benneteket valami kötélből font korbácsfélével. Le kellett vennetek a kalapot, amikor elhaladtatok mellettük. Minden kapitalistát egy sereg lakáj kísért, akik...

Az öregember ismét felragyogott.

- Lakájok! - kiáltott fel. - Ez is olyan szó, amit már nagyon rég nem hallottam. Lakájok! Ez aztán igazán eszembe juttatja a múltat. Emlékszem rá - hej, de marha régen volt! -, vasárnap délután ki szoktam menni a Hyde Parkba, hogy meghallgassam az ott dumáló alakokat. Üdvhadsereg, római katolikusok, zsidók, indiaiak, mindenfélék voltak ott. Volt ott egy fickó - hát a nevét nem tudnám megmondani -, az aztán igazán nagyszerű szónok volt. Jól megadta nekik! „Lakájok! - kiabálta -, a burzsoázia lakájai! Az uralkodó osztály tányérnyalói!” Meg parazitákat is mondott. És hiénáknak, egészen határozottan emlékszem, hiénáknak is nevezte őket. Persze a Munkáspártra célzott, gondolhatod.

Winstonnak az volt az érzése, hogy két malomban őrölnek.

- Amit igazán tudni szeretnék - szólt közbe -, az az, hogy mit gondolsz: több szabadságod van most, mint azokban az időkben volt? Most inkább emberként kezelnek? A régi világban a gazdagok, a cilinderesek...

- A Lordok Háza - vetette közbe az öreg, felidézve emlékeit.

- A Lordok Háza, ha úgy tetszik. Azt kérdeztem, hogy csakugyan képesek voltak ezek az emberek alsóbbrendű lényként bánni veled, csak azért, mert ők gazdagok voltak, s te szegény? Például valóban „uram”-nak kellett szólítanod őket, s le kellett venned a kalapot, amikor elmentél mellettük?

Az öreg láthatólag mélyen elgondolkozott. Megitta sörének körülbelül a negyedét, mielőtt válaszolt volna.

- Igen - felelte. - Szerették, ha az ember megemelte előttük a kalapját. Ez tiszteletadást jelentett, tudod. Én magam ugyan nem értettem egyet a dologgal, de azért elég gyakran megtettem. Csak ennyit tudok mondani.

- És valóban az volt a szokásuk - csak azt idézem, amit a történelemkönyvekben olvastam -, valóban azt szokták csinálni ezek az emberek meg a szolgáik, hogy a magadfajta embereket lelökték a járdáról a csatornába?

- Egyikük lelökött egyszer - felelte az öreg. - Úgy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna. A regatta estéjén volt - szörnyű bunyók szoktak lenni a regatta estéjén -, s én beleütköztem egy fiatal fickóba a Shaftesbury Avenue-n. Egészen bizonyos, hogy úriember volt - frakking, cilinder, fekete felöltő volt rajta. Cikcakkban haladt a járdán, s én történetesen belébotlottam. Aszongya: „Miért nem néz maga elé?” - aszongya. Aszondom: „Azt hiszi, hogy kibérelte az egész nyavalyás járdát?” Aszongya: „Kitekerem azt az átkozott nyakát, ha szemtelenkedik.” Aszondom: „Maga részeg. Mindjárt átadom a rendőrnek” - mondom. S akár hiszed, akár nem, a mellemre tette a kezét, s úgy meglökött, hogy majdnem egy busz kerekei alá kerültem. De akkor még fiatal voltam ám, s lekentem volna neki egyet, csak...

Winstont a reménytelenség érzése fogta el. Az öregember emlékezetében csak egy halom értéktelen részlet maradt meg. Napokig faggathatná anélkül, hogy értékes adatokat kapna tőle. Valamiképpen mégiscsak lehet valami igazság a párttörténetben; sőt: lehet, hogy minden igaz benne. Még egy utolsó kísérletet tett.

- Talán nem fejeztem ki magam elég világosan - mondta. - A következőt akartam kérdezni. Te már nagyon hosszú ideje élsz. Életed felét a Forradalom előtt élted le. 1925-ben például már felnőtt férfi voltál. Meg tudnád mondani, már amennyire vissza tudsz rá emlékezni, hogy 1925-ben jobb volt-e az élet, mint most, vagy rosszabb? Ha választhatnál, 1925-ben élnél szívesebben, vagy most?

Az öregember töprengve meredt a céltáblára. Kiitta sörét, sokkal lassabban, mint az előbb. Mikor megszólalt, béketűrő, filozofikus kifejezés ült az arcán, mintha a sör megszelídítette volna.

- Tudom, mit akarsz hallani tőlem - kezdte. - Azt akarod hallani, hogy szeretnék-e újra fiatal lenni. A legtöbben azt mondanák erre, hogy szeretnének újra fiatalok lenni, ha lehetne. Az ember visszakapná ifjúkori egészségét és erejét. Az én koromban már mindig van valami baja az embernek. Valami nincs rendben a lábammal, és rettenetesen fáj a hólyagom. Éjszakánként hatszor-hétszer is ki kell bújnom az ágyból. Másfelől azonban nagy előnyei is vannak az öregségnek. Az embernek már nincs annyi gondja. Nem kell az asszonyokkal bajlódni, és ez nagy dolog ám! Akár hiszed, akár nem, majdnem harminc éve nem volt dolgom nőkkel. Mi több, nem is kívántam őket.

Winston nekidőlt az ablakpárkánynak. Nem volt értelme folytatni. Újabb adag sört akart rendelni, mikor az öreg hirtelen felugrott, és sietve kicsoszogott a helyiség túlsó oldalán bűzlő vizeldébe. Hatni kezdett a fél liter ráadás. Winston egy-két percig üres poharára meredve ült, s szinte észre sem vette, mikor lába ismét kivitte az utcára. Húsz év sem kell már, gondolta, s

egyszer s mindenkorra megválaszolhatatlanná válik a nagy és mégis oly egyszerű kérdés: „Jobb volt-e az élet a Forradalom előtt, mint most?” Ténylegesen azonban már most is megválaszolhatatlan, mert az a néhány ember, aki még megmaradt a régi világból, képtelen a két kort összehasonlítani. Visszaemlékeznek számtalan lényegtelen dologra egy-egy munkástárssal folytatott civakodásra, egy elveszett kerékpárpumpa utáni hajszára, egy régóta halott nővér arckifejezésére, egy hetven év előtti szeles reggelen kavargó porfellegekre; a fontos dolgok azonban már mind kiestek emlékezetükből. Olyanok, mint a hangya, amely kis tárgyakat meglát, de nagyokat nem. S ha az emlékezet cserbenhagy, s az írott feljegyzéseket meghamisítják - mint ahogy meg is teszik -, akkor el kell fogadni a Párt kérkedését, hogy megjavította az emberi élet körülményeit, mert már nincs és soha többé nem is lehet semmiféle mérték, amellyel ennek az állításnak az igazságát le lehetne mérni.

Ebben a pillanatban Winston gondolatmenete hirtelen megszakadt. Megállt és felnézett. Egy szűk utcában volt, ahol a lakóházak közt néhány sötét, apró boltocska volt elszórva. Éppen a feje fölött három színét vesztett fémgolyó függött, amelyek mintha be lettek volna aranyozva valamikor. Úgy érezte, hogy ismerős helyen jár. Hát persze! Az ócskásbolt előtt állt, ahol a naplót vette.

Ijedtséghullám öntötte el. Elég elhamarkodott cselekedet volt megvenni a könyvet, s akkor meg is fogadta, hogy többé a közelébe sem jön ennek a helynek. S lám, abban a pillanatban, ahogy gondolatait engedte szabadon csapongani, lába saját akaratából visszahozta ide. Pontosan az ilyenfajta öngyilkos ösztönök ellen akarta megóvni magát azzal, hogy naplóírásba kezdett. Rögtön észrevette azt is, hogy jóllehet majdnem huszonegy óra volt, az üzlet még nem zárt be. Úgy érezte, kevésbé lesz gyanús odabent, mintha kint álldogál a járdán, s átlépte a küszöböt. Ha megkérdezik, miért tette, elég elfogadható felelet lesz, hogy borotvapengét akart venni.

A tulajdonos éppen akkor gyújtott meg egy függő olajlámpát, amely bűzös, de barátságos szagot árasztott. Mintegy hatvanéves, törékeny, hajlott hátú férfi volt, az orra hosszú, jóindulatú, s a szeme, amelyet vastag szemüveg torzított el, szelíd. Haja már majdnem teljesen fehér volt, szemöldöke azonban bozontos és fekete. Szemüvege, nyájas sürgés-forgása, s az, hogy kopott fekete bársonyujjast viselt, azt a homályos érzést keltette, hogy valamiféle értelmiségi, esetleg irodalommal foglalkozik, vagy talán muzsikus. Hangja lágy volt, szinte fáradt, s a kiejtése nem olyan ordináré, mint a prolik többségéé.

- Már odakint megismertelek - jegyezte meg rögtön. Te vagy az, aki megvette azt a fiatal hölgynek való albumot. Gyönyörű papírja volt, mondhatom. Erezett krémpapírnak szoktuk nevezni. Olyan papírt nem gyártanak már... merem állítani, hogy ötven éve. - Szemüvege fölött Winstonra nézett. - Van valami különleges óhajod? Vagy éppen csak körül akarsz nézni?

- Erre jártam - felelte Winston határozatlanul -, s csak benéztem. Tulajdonképpen semmit sem akarok.

- Akkor rendben van - jelentette ki a boltos -, mert alig hiszem, hogy ki tudnálak elégíteni. - Puha tenyerű kezével védekező mozdulatot tett. - Láthatod, mi van: mondhatni, üres az üzlet. Magunk közt szólva, a régiségkereskedelemnek vége. Nincs többé sem kereslet, sem áru. Bútorok, porcelán, üveg... fokozatosan minden tönkremegy. A fémanyagot meg persze legnagyobbrészt beolvasztották. Évek óta nem láttam egyetlen réz gyertyatartót sem.

A kis üzlethelyiség valójában kényelmetlenül zsúfolt volt, de szinte semminek sem volt benne a legcsekélyebb értéke sem. A járható terület nagyon szűk volt, mert körös-körül a falak mellett számtalan poros képkeretet halmoztak fel. A kirakatban csavarok, zárak, életlen vésők, törött pengéjű zsebkések, piszkos órák hevertek, amelyeket már rendbe rakni sem volt érdemes, s

mindenféle egyéb limlom. Csak az egyik sarokban, egy kis asztalon hevert egy halom apróság - lakkozott dohányszelencék, achát melltűk és ilyesmik -, amelyek közt akadhatott valami érdekes. Mikor Winston az asztalhoz közeledett, megpillantott egy kerek, sima tárgyat, amely lágyan csillogott a lámpafényben. A kezébe vette.

Súlyos, egyik oldalán gömbölyű, a másikon lapos üvegdarab volt, majdnem olyan, mint egy félgömb. Az üveg színének is, anyagának is olyan sajátságos lágysága volt, mint az esővíznek. A belsejében különös, piros és spirális valami lapult, amelyet a domború felület megnagyított s amely egy rózsára vagy valamilyen tengeri csillagra emlékeztetett.

- Mi ez? - kérdezte Winston elbűvölve.

- Korall - felelte az öregember. - Valószínűleg az Indiai-óceánból került ide. Üvegben helyezik el őket. Ez itt legalább száz évvel ezelőtt készült. Sőt, ahogy elnézem, talán még régebben.

- Gyönyörű - állapította meg Winston.

- Gyönyörű - helyeselt a másik. - Bizony, nem sok mindenről lehet manapság ezt elmondani. - Köhögött. - Nos, ha véletlenül meg akarnád venni, négy dollárért odaadom. Emlékszem, volt idő, mikor az ilyesmi nyolc fontért kelt volna el, s nyolc font... nos, nem tudom pontosan, hogy mennyi, de rengeteg pénz volt. De hát kinek kellenek manapság különleges régiségek... még az a kevés is, ami megmaradt?

Winston rögtön kifizette a négy dollárt, és a megkívánt tárgyat a zsebébe csúsztatta. Nem annyira a szépsége vonzotta, hanem inkább az, hogy olyan korból valónak látszott, amely egészen más lehetett, mint a jelen. A lágy, esővízszerű üveg nem hasonlított semmilyen eddig látott üveghez. Kétszeresen vonzó volt számára a nyilvánvaló céltalansága miatt is, bár sejtette, hogy annak idején papírnyomónak szánták. Súlya erősen lehúzta a zsebét, szerencsére azonban nem nagyon dudorodott ki. Gyanús, sőt kompromittáló lehetett, ha egy párttagnak ilyesmi volt a birtokában. Minden, ami régi, s különösen minden, ami szép, mindig meglehetősen gyanús volt. Az öregember észrevehetően nyájasabb lett, mikor megkapta a négy dollárt. Winston rájött, hogy valószínűleg csak három, esetleg két dollárra számított.

- Van még egy másik helyiség is az emeleten, esetleg azt is megnézhetnéd - ajánlotta a boltos. - Nincs sok minden benne. Éppen csak néhány darab. Világosságot kell vinnünk magunkkal, ha felmegyünk.

Meggyújtott egy másik lámpát, s hajlott háttal, lassan felvezette Winstont a meredek, kikopott lépcsőn, s egy parányi folyosón egy szobába kalauzolta, amely nem az utcára, hanem egy kövezett udvarra és egy egész erdőnyi kéményre nézett. Winston észrevette, hogy a bútorzat még mindig úgy van elrendezve, mintha laknának a helyiségben. Szőnyeg futott végig a padlón, néhány kép lógott a falakon, s egy mély, kopott karosszék volt a kandalló mellé húzva. A kandalló párkányán ódivatú, tizenkét számjegyes üvegóra ketyegett. Az ablak alatt hatalmas ágy állt, amely a szobának majdnem a negyedrészét elfoglalta, s még matrac is volt rajta.

- Itt laktunk, amíg a feleségem élt - magyarázta szinte mentegetőzve az öregember. - A bútorokat apránként eladtam. Most már csak ez a szép mahagóniágy van meg - legalábbis szép lenne, ha a poloskákat ki lehetne irtani belőle. De merem állítani, hogy elég nehéz feladat lenne.

Magasra emelte a lámpát, hogy bevilágítsa az egész szobát, s a helyiség a szelíd félhomályban rendkívül vonzónak tűnt. Winston agyán átsuhant a gondolat, hogy bizonyára könnyen kibérelhetné heti néhány dollárért, ha vállalni merné a kockázatot. Vad, lehetetlen ötlet volt, rögtön el is ejtette, mihelyt felvillant benne; a szoba azonban valami nosztalgiafélét, valami régire való emlékezést ébresztett. Úgy tűnt neki, mintha pontosan tudná, milyen érzés egy ilyen szobában üldögélni a nyílt tűz mellett, karosszékben, lábát a kandalló rácsára helyezve, miközben víz forr

a melegítőn; tökéletesen egyedül, tökéletes biztonságban, úgy, hogy senki se figyelje, semmiféle hang ne üldözze, csak az űst duruzsolását és az óra barátságos ketyegését hallja.

- Itt nincs telekép - mormolta önkéntelenül.

- Nincs - felelte az öregember -, olyasmim sohasem volt. Nagyon költséges. S valahogyan sohasem éreztem a hiányát. Nos, itt van a sarokban egy finom kecskelábú asztal. Igaz, újra kellene vasaltatni a sarkait, ha a szárnyait is használni akarnánk.

A másik sarokban egy kis könyvszekrény állt, s Winston már igyekezett is feléje. Semmi sem volt benne, csak limlom. A könyvek felkutatása és megsemmisítése a prolinegyedekben ugyanolyan körültekintéssel történt, mint mindenütt másutt. Valószínűleg nem létezett sehol egész Óceániában egyetlen olyan könyv sem, amelyet 1960 előtt nyomtattak. Az öregember, még mindig a lámpával a kezében, megállt egy rózsafa keretben lévő kép előtt, amely a kandalló másik oldalán, az ággyal átellenben függött a falon.

- Ha esetleg érdekelnek a régi nyomtatványok - jegyezte meg tapintatosan.

Winston odalépett, hogy szemügyre vegye a képet. Egy négyszögletes ablakokkal s a homlokzatán aprócska toronnyal díszített ovális alakú épületet ábrázoló rézmetszet volt. Az épület rácskerítéssel volt körülvéve, s a háttérben valami szobornak látszó alakot lehetett kivenni. Halványan ismerősnek rémlett, ámbár a szoborra nem emlékezett.

- A keret a falhoz van rögzítve - közölte az öregember-, de lesrófolhatom, ha akarod.

- Ismerem ezt az épületet - állapította meg végül Winston. - Most romokban hever. Ott van az Igazságügyi Palota mellett húzódó út közepén.

- Úgy van. A Törvényszék mellett. Lebombázták ezer... ó, már nagyon régen. Valamikor templom volt. St. Clement Danes volt a neve. - Bocsánatkérően mosolygott, mint aki tudatában van annak, hogy valami nevetségesnek látszó dolgot mond, aztán hozzátette: - Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja.

- Hogyan? - figyelt fel Winston.

- Ó! Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja. Egy rigmus, még kisgyermekkoromból. A folytatására nem emlékszem, de a végét tudom. Ágyad fejéhez itt jön egy fáklya, Itt meg egy balta, fejed levágja. Valami táncféléhez énekeltük. Felemeltük a kezünket, hogy át lehessen bújni alatta, aztán amikor odaértünk, hogy Itt meg egy balta, fejed levágja, hirtelen leengedtük, és megfogtuk azt, aki alatta bújt. Csupa templomnévből állt a rigmus. Minden londoni templom neve benne volt, legalábbis a fontosabbaké.

Winston eltűnődött rajta, hogy vajon melyik századból való lehet a templom. London épületeinek keletkezési idejét általában nehéz volt meghatározni. Minden nagy és hatásos épületről automatikusan azt állították, hogy a Forradalom után épült, ha a külseje ehhez elég újnak látszott, nyilvánvalóan régebbi időben keletkezett épületekről pedig azt, hogy valamikor a Középkornak nevezett homályos korszakban jöttek létre. A kapitalizmus századairól azt tanították, hogy semmilyen értékeket sem teremtettek. Az építészet történetéről csak annyit lehetett megtudni, amennyit a könyvek közöltek róla. Szobrokat, feliratokat, emléktáblákat, utcaneveket - mindent, ami fényt vethetett volna a múltra, szisztematikusan cserélgettek.

- Sose tudtam, hogy templom volt ez az épület - jegyezte meg Winston.

- Pedig egy csomót meghagytak közülük - felelte az öregember -, ha más célokra használják is őket. Ejnye, hogy is folytatódik az a rigmus? Ó, már tudom!

Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja,
Tartozol tíz fityinggel, St. Martin így csilingel.

- Ennyi eszembe jutott. Fityingnek egy kis rézpénzt neveztünk, olyasféle volt, mint a cent.

- Hol volt a St. Martin-templom? - kérdezte Winston.

- A St. Martin? Az még ma is megvan. A Győzelem téren, a képtár mellett. A homlokzata felül háromszög alakú, oszlopok tartják, és nagy lépcsősor vezet fel hozzá.

Winston jól ismerte ezt az épületet. Múzeumnak használták, mindenféle propagandakiállításokat szoktak benne rendezni - rakétabombák és úszó erődök modelljeiből, az ellenség kegyetlenkedéseit ábrázoló viaszfigurákból és hasonló dolgokból.

- St. Martin's-in-the-Fieldsnek nevezték - tette hozzá az öregember -, bár nem emlékszem rá, hogy valaha is mezők lettek volna arrafelé.

Winston nem vette meg a képet. Sokkal alkalmatlanabb jószág volt, mint az üveg papírnyomó, s csak úgy vihette volna haza, ha kiveszik a keretből. Néhány percig azonban még ott maradt, és elbeszélgetett az öreggel, akinek a neve, mint kiderült, nem Weeks volt - miként a bolt homlokzatán lévő felírás alapján gondolni lehetett -, hanem Charrington. Mr. Charrington hatvanhárom éves özvegyember volt, s harminc éve kereskedett ebben a boltban. Noha állandóan tervezte, hogy kicseréli a kirakat fölött olvasható nevet, sohasem került rá sor, hogy meg is tegye. Beszélgetés közben Winston agyában folyton a félig felidézett rigmus zsongott: Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja, Tartozol tíz fityinggel, St. Martin így csilingel! Miközben a rigmust mondogatta magában, az a különös érzése támadt, hogy valósággal hallja is a harangokat, egy elsüllyedt London harangjait, a városét, amely mégiscsak létezett még valamilyen formában, ha álöltözetben és elfelejtve is. Úgy érezte, hogy valami szellemtoronyból hallatszik az erős harangzúgás. Pedig, amennyire vissza tudott rá emlékezni, soha életében nem hallott még templomi harangszót.

Elbúcsúzott Mr. Charringtontól, és egyedül ment le a lépcsőn, hogy az öreg ne lássa, hogy körülkémlel az utcán, mielőtt kilépne az ajtón. Már elhatározta, hogy bizonyos idő elteltével - mondjuk, egy hónap múlva - ismét megkockáztatja, hogy felkeresi a boltot. Talán ez sem sokkal veszedelmesebb, mint a Központból való elmaradás. Az igazi őrültséget úgyis most követte el, mikor visszajött ide, miután előzőleg megvette a naplót, anélkül hogy tudta volna, meg lehet-e bízni a boltosban. Mindenesetre...

Igen, határozta el ismét, vissza fog ide jönni. Egyéb szépséges haszontalanságokat fog vásárolni. Megveszi a St. Clement Danest ábrázoló metszetet, ki fogja venni a keretből, és hazacsempészi az overallja alatt. Mr. Charrington emlékezetéből ki fogja csiholni annak a rigmusnak a többi sorát is. Még az az őrült terv is újra megvillant az agyában, hogy kibéreli az emeleti szobát. A lelkesedés néhány másodpercre vigyázatlanná tette, s kilépett az utcára anélkül, hogy előzőleg óvatosan körülnézett volna a kirakaton át. Mindjárt útnak is indult, valamilyen rögtönzött dallamra dúdolgatva magában:

Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja,
Tartozol tíz fityinggel, St. Martin...

Hirtelen úgy érezte, hogy jéggé dermed a szíve, s a gyomra összeszorul. Egy kék overallos alak közeledett a járdán, vagy tízméternyire tőle. Az a lány volt az irodalmi osztályról, a fekete hajú lány. Rossz volt a világítás, mégsem volt nehéz felismernie. A lány egyenesen az arcába nézett, aztán sietve folytatta útját, mintha észre se vette volna.

Winston néhány másodpercre szinte megbénult. Aztán jobbra fordult, és gyorsan továbbment, rá sem ébredve, hogy rossz irányba halad. Mindenesetre választ kapott egy kérdésre. Most már kétségtelen, hogy a lány kémkedik utána. Egészen bizonyos, hogy követte őt, mert elképzelhetetlen, hogy teljesen véletlenül sétálgasson ugyanazon az estén ugyanabban a homályos mellékutcában, több kilométernyire azoktól a városrészektől, ahol a párttagok laknak. Ez túlságosan sok ahhoz, hogy véletlen lehessen. Az már nem is lényeges, hogy tényleg a Gondolatrendőrség ügynöke-e, vagy csak műkedvelő kém, aki magánszorgalomból tevékenykedik. Elég az, hogy figyeli őt. Nyilván azt is látta, hogy bement a boltba.

Szörnyű erőfeszítésébe került a járás. A zsebében lévő üveg minden lépésnél a combjának ütődött, s már-már arra gondolt, hogy kiveszi és eldobja. A legkínosabb a beleit kínzó görcs volt. Néhány percig az volt az érzése, hogy meghal, ha nem talál azonnal egy vécét. Az efféle városrészekben azonban nem voltak nyilvános vécék. Aztán a görcs megszűnt, tompa fájdalmat hagyva maga után.

Az utca zsákutca volt. Winston megállt, néhány másodpercig határozatlanul tűnődött, hogy mit csináljon, aztán megfordult, és elindult visszafelé. Amint megfordult, eszébe jutott, hogy a lány csak három perccel ezelőtt haladt el mellette, s ha szaladna, valószínűleg utolérné. A nyomában maradhatna, amíg valamilyen elhagyatott helyre nem érnek, s akkor egy darab kővel beverhetné a fejét. A zsebében lévő üveg is megfelelne a célnak. De rögtön el is vetette az ötletet, mert még az a gondolat is elviselhetetlen volt, hogy valamilyen testi erőfeszítést kell tennie. Képtelen lenne szaladni, képtelen lenne ütni. Különben is, a nő fiatal és izmos, védekezne. Arra gondolt, hogy elrohan a Közösségi Központba, és záróráig ott marad, hogy legalább részleges alibije legyen az estére. De ez is lehetetlenség volt. Halálos fáradtság lepte el. Csak arra vágyott, hogy gyorsan hazajusson, leülhessen és pihenhessen.

Huszonkét óra után ért haza. A villanyt általában huszonhárom óra harminckor kapcsolták ki. Kiment a konyhába, s felhajtott majdnem egy teáscsészényi Győzelem-gint. Aztán leült a beugróban lévő asztalhoz, s elővette a fiókból a naplót. De nem nyitotta ki. A teleképen egy kellemetlen női hang valami hazafias dalt harsogott. A könyv márványeres fedelére meredt, s megpróbálta kiszorítani tudatából a hangot, de nem sikerült.

Éjszaka szokták elvinni az embert, mindig éjszaka. Tulajdonképpen az cselekszik legokosabban, aki öngyilkos lesz, mielőtt érte jönnek. Egészen bizonyos, hogy sokan ezt csinálják. Sok eltűnésnek öngyilkosság a tényleges oka. De kétségbeesett bátorság kell ahhoz, hogy valaki megölje magát, mikor sem lőfegyvert, sem pedig gyorsan ható, biztos mérget nem lehet szerezni. Csodálkozva döbbent rá a fájdalom és a félelem biológiai céltalanságára, az áruló emberi testre, amely pontosan akkor dermed tehetetlenségbe, mikor különleges erőfeszítésre lenne szükség. Elhallgattatta volna a fekete hajú lányt, ha elég gyorsan cselekszik; de éppen a veszély rendkívülisége következtében vesztette el cselekvőképességét. Rádöbbent, hogy a válságos pillanatokban az ember sohasem valamilyen külső ellenség, hanem mindig a saját teste ellen harcol. Még most is, hiába ivott gint, a gyomrában érzett tompa fájdalom lehetetlenné tette a logikus gondolkodást. Így van ez, értette meg, minden hősiesnek vagy tragikusnak látszó helyzetben. A csatatéren, a kínzókamrában, a süllyedő hajón az ember mindig elfelejti azokat a célokat, amelyekért küzdött, mert a teste akkorára növekszik, hogy betölti a világegyetemet; s még ha nem bénítja is meg a félelem, ha nem üvölt is a fájdalomtól, az élet minden pillanatban küzdelem az éhség, a hideg, az álmatlanság, a gyomorsav vagy a fogfájás ellen.

Kinyitotta a naplót. Szükségét érezte, hogy leírjon valamit. Az énekesnő új dalba kezdett a teleképen. Hangja olyan ellenállhatatlanul nyomult az agyába, mint az üvegszilánk. Megpróbált O'Brienre gondolni, akinek - vagy akihez - a naplót írta, ám ehelyett azon kezdett gondolkodni, hogy mi történik majd vele, ha a Gondolatrendőrség elhurcolja. Semmi lenne az

egész, ha azonnal megölnék. Úgyis ez a sors vár mindenkire. Mielőtt azonban meghal (az ilyen dolgokról senki sem beszélt, de mindenki tudott róluk), át kell esnie a vallatáson: a padlón csúszkáláson, az irgalomért való kiáltozáson, az összetört csontok recsegésén, a kiütött fogakon és a véres hajcsomókon. Miért kell mindezt elviselni, ha a vége mindig ugyanaz? Miért nem lehet néhány napot vagy hetet egyszerűen kivágni az életből? Senki sem kerüli el a leleplezést, és senki sem kerüli el a vallatást. Ha egyszer gondolatbűnbe esett valaki, záros határidőn belül feltétlenül meghal, mire való hát ez a félelem, amely nem változtat semmin, ami a jövőben bekövetkezik?

Ismét megpróbálta maga elé idézni O'Brien arcát, s most valamivel jobban sikerült, mint az előbb. „Találkozunk majd ott, ahol nincs sötétség" - mondta O'Brien. Winston tudta, vagy legalábbis tudni vélte, hogy mit jelent ez. Az a hely, ahol nincs sötétség, a képzeletbeli jövő, amelyet sohasem láthat meg, de valamilyen misztikus módon, valami beleérzés révén része lehet benne. A teleképből áradó fülszaggató hang miatt azonban képtelen volt tovább követni a gondolatsort. Cigarettát dugott a szájába. A dohány fele rögtön kihullott a nyelvére, s a keserű port csak nagy nehezen tudta kiköpni. Nagy Testvér arca merült fel a gondolataiban, s O'Brien arcának a helyére tolakodott. Mint néhány nappal előbb, most is kivett a zsebéből egy pénzdarabot, és megnézte. Az arc méltóságteljes, nyugodt, oltalmazó kifejezéssel nézett vele szembe, de vajon mit rejtegethet az a mosoly a sötét bajusz alatt? Mint a lélekharang, kondultak vissza feléje válaszként a jelszavak:

A HÁBORÚ: BÉKE
A SZABADSÁG: SZOLGASÁG
A TUDATLANSÁG: ERŐ

Második rész

1

A délelőtti munkaidő fele telhetett el. Winston kilépett a rekeszéből, s a mosdóba indult.

Egy magányos alak közeledett feléje a hosszú, élesen megvilágított folyosó másik végéről. A fekete hajú lány. Négy nap múlt el az óta az este óta, amikor összetalálkoztak az ócskásbolt előtt. Mikor a lány közelebb ért, Winston észrevette, hogy a jobb karja fel van kötve; a kötést távolabbról alig lehetett látni, mert ugyanolyan színe volt, mint az overallnak. Bizonyára azoknak a nagy kaleidoszkópoknak a forgatása közben sértette meg a kezét, amelyekkel a regények cselekményét „munkálják ki". Az efféle balesetek gyakoriak voltak az irodalmi osztályon.

Talán négyméternyire lehettek egymástól, mikor a lány megbotlott, s szinte teljes hosszában végigvágódott a folyosón. Éles fájdalomkiáltást hallatott. Nyilván a sérült karjára esett. Winston azonnal megállt. A lány térdére tápászkodott. Arca tejsárga színűvé vált, s ajka még pirosabbnak látszott, mint máskor. Szemét esdeklő kifejezéssel szögezte Winstonra, s tekintetében több volt a félelem, mint a fájdalom.

Különös érzés támadt Winston szívében. Ott volt előtte egyik ellensége, aki meg akarta ölni; ugyanakkor azonban ember is volt ez a teremtmény, akinek kínjai voltak, s talán csontja is törött. Ösztönszerűleg indult feléje, hogy segítsen rajta. Már amikor azt látta, hogy felkötött karjára esik, mintha a saját testében érezte volna a fájdalmat.

- Fáj valamid? - kérdezte.

- Semmi az egész. A karom. Egy pillanat, s minden rendben lesz.

Úgy beszélt, mintha a szíve hevesebben dobogna. Kétségtelen, hogy nagyon elsápadt.

- Nem tört el valami?

- Nem. Már nincs is semmi bajom. Csak egy pillanatig fájt.

Winston felé nyújtotta ép karját, s Winston talpra segítette. A lány arcába valamennyire visszatért a vér, s láthatólag sokkal jobb állapotban volt már.

- Semmi az egész - ismételte meg kurtán. - Csak egy kicsit megütöttem a csuklómat. Köszönet, elvtársam!

S ezzel továbbment, abba az irányba, amerre tartott, olyan fürgén, mintha valóban semmi sem történt volna. Az egész incidens legfeljebb fél percig tarthatott. Az a szokása, hogy semmilyen érzését ne engedje tükröződni az arcán, Winstonnak már ösztönévé vált, s hozzá még éppen egy telekép előtt történt az eset. Mégis rendkívül nehéz volt el nem árulnia hirtelen meglepődését, mert az alatt a két-három másodperc alatt, míg talpra segítette a lányt, az a kezébe csúsztatott valamit. Nem kétséges, hogy szándékosan tette. Valami kis, lapos holmi volt. Winston, miközben belépett a mosdó ajtaján, a zsebébe csúsztatta és megtapogatta az ujjai hegyével. Egy négyszögletesre összehajtogatott papírdarabka volt.

Míg a vécében állt, sikerült néhány apró ujjmozdulattal széthajtogatnia a papírt. Nyilván valamilyen üzenet van ráírva. Egy pillanatra elfogta a kísértés, hogy belép valamelyik fülkébe s ott elolvassa. De jól tudta, hogy ez őrültség lenne. Sehol sem lehetett bizonyosabb abban, hogy a teleképek szüntelenül szemmel tartják, mint a vécében.

Visszament a rekeszébe, leült, a papírdarabkát mintegy véletlenül az asztalán heverő papírok közé dobta, feltette a szemüvegét, és közelebb húzta a beszélírt. „Öt perc - mondogatta magában -, legalább öt perc!" Szíve ijesztő hangosan dobogott a mellében. Szerencsére az a

munkadarab, amelyen éppen dolgozott, gépies feladat volt: egy hosszú számlista helyesbítése, s ez nem igényelt különösebb figyelmet.

Bármi volt is a papírra írva, feltétlenül politikai jellegű üzenetnek kellett lennie. Amennyire meg tudta ítélni a dolgot, csak két lehetőség foroghatott fenn. Az egyik - s ez a valószínűbb - az, hogy a lány a Gondolatrendőrség ügynöke, miként már régebben is tartott tőle. Nem tudta, miért választhatta a Gondolatrendőrség az üzenetkézbesítésnek ezt a módját, de nyilván oka volt rá. A papírra írt üzenet lehet fenyegetés, idézés, öngyilkossági parancs, esetleg valamilyen csapda. De volt egy másik, képtelenebb lehetőség is, amely minduntalan felötlött az agyában, hiába próbálta elhessegetni. S ez az volt, hogy az üzenet egyáltalán nem a Gondolatrendőrségtől jön, hanem valamilyen földalatti szervezettől. Talán mégiscsak létezik a Testvériség! Talán a lány is tagja! Kétségtelenül képtelen gondolat volt, de rögtön ez jutott eszébe, amikor megérezte a kezében a papírdarabkát. Rövid két percen belül persze eszébe jutott az előbbi, sokkal valószínűbb magyarázat is. De még most is, jóllehet az esze azt mondta, hogy az üzenet valószínűleg halált jelent - még mindig a másik lehetőségben hitt, makacsul ragaszkodott esztelen reményéhez, a szíve dobogott, s csak nehezen tudta megakadályozni, hogy ne remegjen a hangja, miközben a számokat a beszélírba mormolja.

Összegöngyölte a befejezett munkadarabot, és becsúsztatta a csőpostába. Nyolc perc telt el. Megigazította orrán a szemüvegét, sóhajtott, és magához húzta a következő munkadarabot, tetején az üzenettel. Kisimította a papírdarabkát. Nagy, idomtalan betűkkel ez volt ráírva:

Szeretem

Néhány másodpercig még ahhoz is kába volt, hogy bedobja a veszedelmes papírdarabot az emlékezetlyukba. Mikor végül megtette - jóllehet tudta, milyen veszélyes dolog valami iránt túlságosan nagy érdeklődést mutatni -, nem állhatta meg, hogy még egyszer el ne olvassa, hogy megbizonyosodjék róla: valóban ez van a papírra írva.

A délelőtt hátralévő részében alig tudott dolgozni. Már az sem volt könnyű, hogy figyelmét egy csomó jelentéktelen feladatra összpontosítsa, de még nehezebb volt izgatottságát eltitkolni a telekép előtt. Úgy érezte, mintha tűz égne a beleiben. Az ebéd a meleg, zsúfolt, zajos kantinban kínszenvedés volt. Azt remélte, hogy legalább az ebédidő alatt magában lesz, de balszerencséjére az idióta Parsons zöttyent le melléje, izzadságszaga a gulyás bádogszagánál is áthatóbb volt, s szűnni nem akaró szóáradattal öntötte el Winstont a Gyűlölet Hetére való előkészületekről. Különösen egy kétméteres, papírmaséból készült Nagy Testvér-fejért lelkesedett, amelyet a lánya Kém-őrse készített erre az alkalomra. Az idegesítő az volt, hogy a nagy hangzavarban Winston alig értette Parsons szavait, s minduntalan meg kellett kérnie, hogy ismételje meg ostoba megjegyzéseit. Csak egyszer sikerült elkapnia a lány tekintetét, aki ezúttal a terem másik végében ült két másik lánnyal. A lány úgy viselkedett, mintha nem látná őt, s Winston nem nézett többé abba az irányba.

A délután már elviselhetőbb volt. Rögtön ebéd után egy élvezetesebb, nehezebb munkadarab érkezett, amelyen több órán át kellett dolgoznia, minden egyebet félretéve. Két évre visszamenőleg meg kellett hamisítania egy csomó termelési jelentést, mégpedig olyan módon, hogy ezek diszkreditálják a Belső Párt egyik prominens tagját, akinek most fellegzett be. Ez olyan feladat volt, amelyhez Winston nagyon értett, s több mint két óra hosszat sikerült teljesen kivernie a fejéből a lányt. Utána azonban ismét eszébe jutott az arca, s őrjöngő, tűrhetetlen vágy fogta el, hogy egyedül lehessen. Amíg nincs egyedül, lehetetlen az új felfedezést jól átgondolnia. Az estét a Közösségi Központban kellett töltenie. Befalt egy ugyancsak íztelen vacsorát a kantinban, elrohant a Központba, részt vett egy „vitacsoport” ünnepélyes ostobaságaiban, lejátszott két játszma asztaliteniszt, felhajtott néhány pohár gint, s félóráig egy

fölolvasást hallgatott, amelynek ez volt a címe: „Az Angszoc és a sakk”. Gyötörte az unalom, ezúttal azonban nem érzett ösztönzést arra, hogy megszökjék a Központban töltendő este elől. A *Szeretem* szó láttán elöntötte a vágy, hogy életben maradjon, s egyszerre ostobaságnak látta, hogy kockázatokat vállaljon. Még huszonhárom óra sem volt, amikor hazaérkezett és ágyba került, ahol - a sötétségben még a teleképtől is biztonságban lehetett az ember addig, amíg hallgatott - már képes volt összefüggően gondolkodni.

Egy fizikai problémát kellett megoldania: hogyan léphetne kapcsolatba a lánnyal és hozhatna létre vele egy találkozót. Már nem is vette fontolóra azt a lehetőséget, hogy a lány csapdát állíthat neki. Abból a félreérthetetlen izgatottságból, amellyel átadta a cédulát, tudta, hogy erről szó sem lehet. Nyilvánvalóan megrémült a saját tettétől, s teljes joggal. Winstonnak eszébe sem jutott, hogy visszautasítsa a közeledését. Csak öt napja azzal a gondolattal foglalkozott, hogy egy darab kővel szétveri a lány fejét; ez azonban már nem volt fontos. A lány meztelen fiatal testére gondolt, ahogy álmában látta. Őt is olyan ostobának képzelte, mint a többi nőt, akinek hazugságokkal és gyűlölködéssel van tömve a feje, s a benseje merő jég. Valóságos láz fogta el arra a gondolatra, hogy elveszítheti, hogy a fehér, fiatal test kicsúszhat a keze közül! A legjobban attól félt, hogy a lány érzelmei megváltoznak, ha nem tud hamarosan kapcsolatba kerülni vele. A találkozás fizikai nehézsége azonban mérhetetlen volt. Mint amikor valaki akkor akar lépni sakkozás közben, amikor már mattot kapott. Akárhová mégy, a teleképek mindenütt figyelnek.

Az üzenet elolvasása után öt perc alatt végiggondolta a lánnyal való kapcsolatteremtés valamennyi lehetséges módját; most azonban, ideje lévén a töprengésre, újra sorra vette egyiket a másik után, mintha szerszámokat rendezgetne egy asztalon.

Nyilvánvaló, hogy a találkozás ma reggeli módja nem ismételhető meg. Ha a lány is az irattári osztályon dolgozna, a helyzet bizonyos mértékig egyszerűbb lenne, arról azonban csak nagyon halvány sejtelme volt Winstonnak, hogy hol van az épületben az irodalmi osztály, s nem is lett volna semmiféle ürügye, hogy arra járjon. Ha tudta volna, hol lakik a lány, és mikor hagyja abba a munkát, módját ejthette volna a találkozásnak valahol útközben; de hazafelé vezető útján követni sem biztonságos, mert ebben az esetben a Minisztérium környékén kellene álldogálnia, s erre feltétlenül fölfigyelnének. Arról, hogy postán küldjön neki levelet, egyszerűen szó sem lehetett. Egyáltalán nem volt titok, hogy minden levelet hivatalból fel szoktak bontani. Alig akadtak már, akik leveleztek. Az alkalmilag elkerülhetetlen üzenetek céljára levelezőlapokat nyomtattak hosszú sor frázissal, csak ki kellett húzni a fölöslegeseket. De nem is tudta a lány nevét és címét. Végül is úgy találta, hogy a legbiztonságosabb helynek a kantin látszik. Ha sikerül egy asztalhoz kerülnie a lánnyal, valahol a terem közepén, nem túlságosan közel a teleképekhez, s körülöttük elég nagy a beszélgetés zaja - ha ezek a feltételek fennállnak, mondjuk, harminc másodpercig, lehetséges lesz néhány szót váltaniuk.

Ezután egy hétig olyan volt az élete, mint valami nyugtalan álom. Másnap a lány csak akkor jelent meg a kantinban, mikor Winston éppen távozott, a sípszó elhangzása után. Valószínűleg későbbi turnusba osztották be. Úgy mentek el egymás mellett, hogy egy pillantást sem váltottak. A rákövetkező napon a lány megint a megszokott időben jelent meg a kantinban, de három másik lány társaságában, s közvetlenül egy telekép alá ült. Aztán három izgalommal teli napon egyáltalán nem tűnt fel. Winston egész lelkét és testét szinte elviselhetetlennek tetsző érzékenység gyötörte, mintha átlátszó lett volna, s ez minden mozdulatot, minden hangot, minden érintést, minden szót, amelyet ki kellett ejtenie vagy meg kellett hallgatnia, halálos gyötrelemmé változtatott. Még álmában sem tudott szabadulni egy pillanatra sem a lány képétől. Ezekben a napokban hozzá sem nyúlt a naplójához. Csak a munka jelentett némi megkönnyebbülést: ha dolgozott, néha meg tudott feledkezni magáról egyhuzamban vagy tíz

percre. Sejtelme sem volt róla, mi történhetett a lánnyal. Még csak nem is kutathatott utána. Lehet, hogy elgőzösítették, lehet, hogy öngyilkos lett, lehet, hogy elszállították Óceánia egy másik részébe, de az is lehet - s ez volt a legrosszabb és legvalószínűbb valamennyi lehetőség közül -, hogy egyszerűen csak megváltoztak Winston iránti érzelmei, s úgy határozott, hogy elkerüli.

Negyednap újra megjelent a lány. A karja már nem volt felkötve, csak a csuklója körül volt egy ragtapaszszalag. Winston annyira megkönnyebbült, amikor meglátta, hogy néhány pillanatig önkéntelenül is rábámult. Másnap sikerült beszélnie vele. Mikor a kantinba lépett, a lány a faltól jó messze ült egy asztalnál, teljesen egyedül. Még korán volt, s a helyiség nem telt meg egészen. A sor lassan haladt előre, Winston már majdnem a pulthoz ért, de ekkor vagy két percre elakadt, mert a sor elején valaki panaszt emelt, hogy nem kapta meg a szacharintablettáját. A lány azonban még mindig egyedül ült az asztalnál, mikor Winston hozzájutott a tálcájához, s elindult feléje. Mintha csak véletlenül indult volna abba az irányba, helyet keresve valamelyik asztalnál a lány közelében. Már csak háromméternyire lehetett tőle. Két másodperc múlva leül melléje. S ekkor a háta mögött egy hang a nevén szólította: Smith! - Úgy tett, mintha nem hallaná. - Smith! - ismétlődött meg, most már hangosabban. Hiába. Vissza kellett fordulnia. Egy Wilsher nevű szőke hajú, ostoba képű fiatalember invitálta mosolyogva az asztalához, pedig alig ismerte. A meghívást veszélyes lett volna visszautasítani. Ha már nevén szólították, nem mehet tovább, nem ülhet le egy magányosan ülő lány asztalához. Túlságosan feltűnő lenne. Barátságos mosollyal leült hát Wilsher mellé. Az együgyű szőke arc felragyogott rá. Winston legszívesebben csákánnyal vágott volna bele. A lány asztalánál lévő helyeket néhány perc múlva elfoglalták.

A lánynak azonban látnia kellett, hogy feléje közeledik, s talán megértette, mi volt a célja. Másnap ügyelt rá, hogy korán érkezzék. A lány majdnem ugyanazon a biztonságos helyen ült, ismét egyedül. Közvetlenül Winston előtt egy kicsi, fürge mozgású, rovarszerű, lapos arcú és apró, gyanakvó szemű emberke állt a sorban. Mikor Winston a tálcával a kezében elfordult a pulttól, látta, hogy a kis ember egyenesen a lány asztala felé tart. Reményei ismét szertefoszlóban voltak. A szomszéd asztalnál is volt egy üres hely, de a kis ember külsejében valami azt súgta, hogy kényelmi szempontból a legüresebb asztalt fogja választani. Winston jéggé dermedt szívvel követte. Nem ér az egész semmit, ha nem lehet egyedül a lánnyal. A következő pillanatban iszonyú csattanás hallatszott. A kis ember hasra vágódott, tálcája messze elrepült, levese és kávéja végigfolyt a padlón. Miközben feltápászkodott, gyűlölködő pillantást vetett Winstonra, akit nyilván azzal gyanúsított, hogy elgáncsolta őt. De minden rendben volt. Öt másodperccel később Winston - dobogó szívvel - a lány asztalánál ült.

Nem nézett rá. Lerakodott a tálcájáról, és rögtön enni kezdett. Rendkívül fontos volt, hogy késedelem nélkül megszólaljon, mielőtt még valaki más is leülne az asztalhoz, de szörnyű rettegés kerítette hatalmába. Egy hét telt el azóta, hogy a lány kapcsolatba lépett vele. Azóta megváltozhattak az érzelmei, egészen biztos, hogy meg is változtak! Lehetetlen, hogy ez az ügy szerencsésen végződjék: ilyesmik nem történnek a való életben. Talán egyáltalán meg se szólalt volna, ha ebben a pillanatban észre nem veszi Amplefortht, a szőrös fülű költőt, amint imbolyogva botorkál végig a termen, tálcával a kezében, ülőhelyet keresve. Ampleforth a maga módján vonzódott Winstonhoz, s bizonyos volt, hogy melléje ül, ha észreveszi. Talán csak egy perce van még a cselekvésre. Winston is és a lány is szünet nélkül evett. A híg lötty ezúttal zöldbableves volt. Winston halkan, mormolva megszólalt. Egyikük sem nézett fel; megállás nélkül kanalazták a vizes lét, s két kanál közt ejtették ki a néhány szükséges mondatot, halk, kifejezéstelen hangon.

- Mikor hagyja abba a munkát?

- Tizennyolc harminckor.

- Hol találkozhatunk?

- A Győzelem téren, az emlékműnél.

- Tömve van teleképpel.

- Nem baj, ha sokan vannak.

- Mi legyen a jel?

- Semmi. Csak akkor közelítsen hozzám, ha sok ember közt leszek. És ne nézzen rám. Csak legyen a közelemben.

- Mikor?

- Tizenkilenckor.

- Jó.

Ampleforth nem vette észre Winstont, és leült egy másik asztalhoz. A lány sietve befejezte az ebédet, és eltávozott. Winston még ott maradt, rágyújtott egy cigarettára. Többet nem beszéltek, s amennyire két, ugyanannál az asztalnál egymással szemközt ülő ember egyáltalán megteheti, nem is néztek egymásra.

Winston már a megjelölt időpont előtt a Győzelem téren volt. Körülsétálta a hatalmas, rovátkolt emlékoszlopot, amelynek a csúcsán Nagy Testvér szobra meredt dél felé, a felhőkbe, ahol az Egyes Leszállópályáért vívott csatában megsemmisítette az eurázsiai repülőflottát (néhány évvel ezelőtt még keletázsiai flottát emlegettek). Szemközt vele egy lovasszobor állt, valószínűleg Oliver Cromwell szobra. A megbeszélt idő után öt perccel a lány még nem volt sehol. A szörnyű rettegés ismét elfogta Winstont. Nem jött el, megváltoztak az érzelmei! Lassan elsétált a tér északi részére, s örömmel vegyes elégtételt érzett, amiért az ott lévő romról tudja, hogy valaha a St. Martin templom volt, s a harangjai, amikor még voltak harangjai, azt csilingelték, hogy „tartozol tíz fityinggel". Aztán meglátta a lányt, az emlékmű talapzatánál állt, s egy feliratot olvasott - vagy tettette, hogy olvassa -, amely spirálisan futott fel az oszlopra. Veszélyes lett volna megközelíteni, míg nem gyűlik köréje néhány ember. Körös-körül teleképek voltak felszerelve a házak ormaira. Ebben a pillanatban váratlanul kiáltozás és nehéz kocsik dübörgése hangzott fel valahonnan balról. Szinte kivétel nélkül mindenki rohanni kezdett, keresztül a téren. A lány fürgén megkerülte az emlékmű talapzatát díszítő oroszlánokat, és csatlakozott a szaladókhoz. Winston követte. Futás közben néhány hangos megjegyzésből kivette, hogy eurázsiai fogolyszállítmány vonul arrafelé.

Már sűrű embertömeg tolongott a tér déli részén. Winston, aki különben mindenféle csődületből kifelé szokott igyekezni, most lökdösődött, tülekedett, könyökét használta, hogy bejuthasson a tömeg közepébe. Már csak kartávolságnyira volt a lánytól, de még útjában állt egy nagy termetű proli s egy majdnem ugyanolyan terebélyes nő, valószínűleg a felesége, s ezek áttörhetetlennek tetsző húsfalat alkottak előtte. Winston oldalt csavarodott, s heves lökéssel igyekezett közéjük préselni a vállát. Egy pillanatig úgy érezte, mintha belső részei péppé zúzódnának a két izmos csípő között, de azután sikerült áttörnie, bár egy kissé beleizzadt. Közvetlenül a lány mellé került. A válluk összeért, de mindketten mereven előrenéztek.

Hosszú sor teherautó vonult végig lassan az utcán, s a kocsik mindegyik sarkában faarcú, géppisztolyos őrök álltak. A kocsikon kis sárga emberek kuporogtak szorosan összezsúfolva, rongyos, zöldesszürke egyenruhákban. A szomorú mongol arcok teljes közönnyel bámultak kifelé a teherautók oldalainak pereme fölött. Néha, amikor valamelyik autó zökkent egyet,

fémcsörgés hallatszott: valamennyi fogoly lábán bilincs volt. Egyik rakomány szomorú arc a másik után gördült tova. Winston tudta, hogy ott vonulnak, de látni csak időnként látta őket. A lány válla és karja, egészen a könyökéig, az övéhez préselődött. Az arca olyan közel volt az övéhez, hogy szinte érezte a melegét. A lány, akárcsak a kantinban, rögtön átvette az irányítást. Beszélni kezdett, ugyanolyan kifejezéstelen hangon, mint ott, alig mozgatva ajkát. Mormolás volt csak, amelyet könnyen elfojtott az emberi hangok és a teherautók dübörgésének zűrzavara.

- Érti, mit mondok?

- Igen.

- Szabad lesz vasárnap délután?

- Igen.

- Akkor figyeljen nagyon. Meg kell jegyeznie, amit mondok. Induljon el a Paddington-állomásról.

Olyan katonás pontossággal jelölte meg az útirányt, hogy Winston egészen elképedt. Félóráig utazzék a vonaton; az állomásról kiérve induljon balra; két kilométert haladjon az országúton; elérkezik egy kapuhoz, amelynek nincs szemöldökfája; onnan ösvény vezet egy réten keresztül; aztán egy fűvel benőtt dűlőút; végül a bokrok közt egy csapás, amíg el nem érkezik egy mohos törzsű, kiszáradt fához. Mintha csak térkép lett volna a fejében. - Megjegyzett mindent? - mormolta befejezésül.

- Igen.

- Balra fordul, aztán jobbra, aztán megint balra. S a kapunak nincs szemöldökfája.

- Értem. Hánykor?

- Tizenöt óra körül. Lehet, hogy várnia kell majd. Én más úton megyek. Biztos, hogy mindent megjegyzett?

- Igen.

- Akkor most távozzon, amilyen gyorsan csak tud.

Ezt mondania sem kellett volna. Pillanatnyilag azonban nem lehetett kijutni a tömegből. Az autók még mindig sorjáztak, s az emberek még mindig kielégületlenül álltak a helyükön. Kezdetben még elhangzott néhány fütty és pisszegés, de csak a tömegben lévő párttagok részéről, s hamarosan meg is szűnt. Az uralkodó érzelem a kíváncsiság volt. A külföldiek, akár eurázsiaiak voltak, akár keletázsiaiak, különleges állatfajtának számítottak. Soha senki sem láthatott külföldit, csak hadifogolyként, s ilyenkor is csak futó pillantást vethetett rájuk. Nem lehetett tudni, mi lesz a sorsuk, attól a néhánytól eltekintve, akit háborús bűnösként felakasztanak; a többi egyszerűen eltűnik, valószínűleg kényszermunkatáborokba kerül. A kerek mongol arcok után európai típusúak következtek, mocskosak, szakállasak, kimerültek. A borostás pofacsontok fölött tekintetek kapcsolódtak Winston tekintetébe, néha egészen különös erővel, aztán ismét elmosódtak. Az autókaraván véget ért. Az utolsó kocsin egy öregembert látott, az arca egyetlen ősz szőrcsomó volt, egyenesen állt, a csuklóit keresztbe tette maga előtt, mintha hozzá volna szokva, hogy össze vannak kötve. Most már ideje volt, hogy Winston és a lány elváljon. Az utolsó pillanatban azonban, amikor a tömeg még körülzárva tartotta őket, a lány keze Winstoné után nyúlt, és sebtében megszorította.

Tíz másodpercig sem tarthatott, s mégis hosszúnak tűnt az idő, míg kezük össze volt kulcsolva. Winstonnak elég ideje volt kitapasztalni a lány kezének minden részletét. Megvizsgálta a

hosszú ujjakat, a formás körmöket, a bőrkeményedésekkel teli, munkától cserzett tenyeret s a puha húst a csukló alatt. Csak érezte a kezet, de mintha már látásból is ismerte volna. Ugyanakkor eszébe jutott, hogy nem is tudja, milyen színű a lány szeme. Valószínűleg barna, bár a fekete hajú embereknek néha kék a szemük. Oldalt fordítani a fejét, ránézni a lányra azonban eszeveszett őrültség lett volna. Az emberi testek présében láthatatlanul, összekulcsolt kezekkel állhatatosan néztek előre, s a lány szeme helyett az öreg fogoly szeme meredt szomorúan Winstonra a szőrcsomók közül.

2

Winston felfelé haladt a fény- és árnyékfoltokkal tarkított úton, aranytócsákba lépve ott, ahol az ágak szétváltak. A balra eső fák alatt a földet harangvirág borította. A levegő mintha csókolgatta volna a bőrét. Május második volt. Valahonnan mélyebbről, a fák közül galambbúgás hallatszott. Kissé korán érkezett. Az utazás körül semmi nehézség nem volt, s a lány a jelek szerint annyira biztos volt a dolgában, hogy Winston sokkal kevésbé félt, mint amennyire félnie lehetett volna. Úgy érezte, rá lehet bízni a lányra, hogy biztonságos helyet találjon. Általánosságban nem volt feltételezhető, hogy vidéken biztonságosabb, mint Londonban. Itt persze nem voltak teleképek, de mindig fennállt a veszély, hogy rejtett mikrofonok felveszik az ember hangját, s ennek alapján megállapítják kilétét; aztán meg egyedül elutazni valahová sem könnyű úgy, hogy fel ne figyeljenek az emberre. Száz kilométernél rövidebb távolságra nem kellett ugyan láttamoztatni az útlevelet, néha azonban őrjáratok cirkáltak a vasútállomások körül, megvizsgálták az ott talált párttagok iratait, és kellemetlen kérdéseket tettek fel. Őrjáratokkal ezúttal nem találkozott, s amikor elindult az állomásról, óvatos hátrapillantások révén megbizonyosodott róla, hogy senki sem követi. A vonat tele volt prolikkal, akik ünnepi hangulatban voltak a nyárias idő miatt. A fapados kocsi, amelyben Winston utazott, szinte csordultig telt egyetlen hatalmas családdal, amelyben a fogatlan dédmamától az egy hónapos csecsemőig minden nemzedék képviselve volt. Egy délutánt vidéken akartak tölteni „családi körben", s - miként fesztelenül elmagyarázták Winstonnak - egy kis vajat akartak szerezni feketén.

Az út kiszélesedett, s egy perc múlva rábukkant az ösvényre, amelyről a lány beszélt, egy, a bozót közt rejtőző közönséges marhacsapásra. A harangvirág olyan sűrűn nőtt a lába alatt, hogy lehetetlen volt rá nem taposni. Letérdelt, és szedni kezdett a virágból, hogy eltöltse valamivel az időt, meg aztán felötlött benne az a gondolat is, hogy csokrot köt, s átadja a lánynak, ha megérkezik. Nagy csokorra való virágot szedett össze, s szagolgatta a kissé émelyítő illatot, mikor a háta mögül dermesztő hangot hallott: félreismerhetetlenül emberi lépések közeledtek a reccsenő gallyakon. Folytatta a virágszedést. Ez volt a legokosabb, amit tehetett. Lehet, hogy a lány jön, de lehet, hogy mégiscsak követte valaki. Ha körülnéz, elárulja, hogy bűnösnek érzi magát. Letépett még egy szálat, aztán még egyet. Egy könnyű kéz érintette meg a vállát.

Felnézett. A lány volt az. Megrázta a fejét, nyilván figyelmeztetésül, hogy csendben kell maradniuk, aztán szétválasztotta a bokrokat, és sietve elindult az erdőbe vezető keskeny csapáson. Nyilván járt már ezen az úton, mert szinte automatikusan kerülte ki az ingoványosabb helyeket. Winston követte, még mindig szorongatva a csokrát. Első érzése a megkönnyebbülés volt, de amint az előtte haladó erős, karcsú testet figyelte, a szoros bíbor övvel, amely kiemelte a csípő domborulatát, ránehezedett saját alsóbbrendűségének tudata. Még most is nagyon valószínűnek látszott, hogy ha a lány megfordul és ránéz, elijed tőle. A levegő édessége és a levelek zöldje elbátortalanította. Már az állomásról errefelé jövet az az érzése támadt a májusi napfényben, hogy piszkos, sápadt, négy fal közé való lény, s bőrének pórusai London kormos porával vannak tele. Eszébe jutott, hogy a lány valószínűleg sohasem látta még őt a szabadban, világos nappal. Elérkeztek a kidőlt fához, amelyről a lány beszélt. Felugrott rá, és széthúzta a bokrokat, amelyek közt látszólag nem volt semmiféle nyílás. Mikor Winston utánament, egy természetes tisztáson találta magát, egy mindenfelől magas, fiatal fákkal szegélyezett, tökéletesen körülzárt kis füves halmon. A lány megállt, és visszafordult.

- Megérkeztünk - jelentette ki.

Winston néhány lépésnyi távolságból nézte. Még mindig nem mert közelebb menni hozzá.

- Nem akartam útközben beszélni - folytatta a lány -, mert lehet, hogy mikrofonok vannak elrejtve a fák közt. Nem valószínű ugyan, de lehetséges. S előfordulhat, hogy valamelyik disznó megismeri az ember hangját. Itt biztonságban vagyunk.

Winstonnak még mindig nem volt bátorsága közelíteni a lányhoz. - Itt biztonságban vagyunk? - ismételte meg gyámoltalanul.

- Igen. Nézze meg ezeket a fákat! - Fiatal kőrisfák voltak. Az öreg fákat valamikor kivágták, s most újból kisarjadtak, valóságos rúderdőt alkottak. Alig csuklóvastagságúak voltak. - Egyik sem elég vastag még, hogy mikrofont rejthessenek el benne. Különben is voltam már itt.

Még mindig csak társalogtak. Winstonnak sikerült valahogy közelebb jutnia a lányhoz, aki nagyon egyenesen állt előtte, kicsit gúnyosnak látszó mosollyal az arcán, mintha azon csodálkozna, hogy miért cselekszik olyan lassan. A harangvirágok a földre szóródtak. Mintha saját akaratukból hullottak volna le. Winston megfogta a lány kezét.

- Elhiszi-e - kezdte -, hogy mostanáig azt sem tudtam, milyen színű a szeme? - Barna volt, elég világosbarna, sötétebb pillákkal. - Most, hogy látja, milyen vagyok a valóságban, még mindig el tud viselni?

- Miért ne?

- Harminckilenc éves vagyok. Feleségem van, nem tudok szabadulni tőle. Visszértágulásom és öt műfogam van.

- Nem érdekel - felelte a lány.

A következő pillanatban Winston karjában volt. A férfi aligha tudta volna megmondani, hogyan került oda. Eleinte teljesen hihetetlennek érezte az egészet. A fiatal test nekifeszült az övének, a sötét hajtömeg az arcára borult, és igen! a lány csakugyan felemelte hozzá az arcát, s ő megcsókolta a széles, piros szájat. A lány a nyaka köré fonta a karját, kedvesének, drágájának, szerelmének nevezte. Winston lefektette a földre, a lány egyáltalán nem ellenkezett, s ő azt tehetett vele, amit akart. Az igazság az, hogy Winston fizikailag semmit sem érzékelt az érintése puszta tényén kívül. Csak hitetlenség és büszkeség töltötte el. Boldog volt, hogy ez történik vele, de nem érzett testi vágyat. Nagyon is hamar jött-e, a lány fiatalsága és szépsége riasztotta-e meg, vagy már nagyon is hozzászokott, hogy nő nélkül éljen - nem tudta az okát. A lány föltápászkodott, és kiszedett a férfi hajából egy harangvirágot. Melléje ült, s karját a dereka köré fonta.

- Semmi baj, drágám. Nem kell sietnünk. Miénk az egész délután. Ugye pompás rejtekhely? Egy közös kiránduláson bukkantam rá, mikor elvesztettem a csoportomat. Ha jön valaki, száz méterről meghalljuk.

- Mi a neve? - kérdezte Winston.

- Julia. Én tudom a magáét. Winstonnak hívják. Winston Smithnek.

- Hogy tudta meg?

- Azt hiszem, én jobban értek az ilyesmihez, mint maga, drágám. Mondja el, mit gondolt rólam, mielőtt átadtam a cédulát.

Winstonnak eszébe se jutott, hogy hazudjon. Sőt: szinte szerelmi vallomásnak érezte, hogy mindjárt az elején elmondja a legrosszabbat.

- Gyűlölet fogott el, ha megláttam - felelte. - Szerettem volna erőszakot elkövetni magán, s utána meggyilkolni. Két héttel ezelőtt komolyan arra gondoltam, hogy beverem a fejét egy darab kővel. Ha igazán tudni akarja, azt képzeltem, hogy kapcsolatban van a Gondolatrendőrséggel.

A lány elragadtatva nevetett, nyilván büszke volt rá, hogy milyen remekül tud színlelni.

- A Gondolatrendőrséggel? Csak nem hitte komolyan?

- Hát, nem is tudom... De egész megjelenéséből - csak azért, mert fiatal és erős meg egészséges - arra következtettem, hogy nyilván...

- Arra következtetett, hogy jó párttag vagyok. Szóban és cselekedetben egyaránt tökéletes. Zászlók, felvonulások, jelszavak, sport, közös kirándulások - és egyéb ostobaságok. És azt hitte, hogy ha csak egy parányi bizonyítékom is volna, feljelenteném és megöletném, mint gondolatbűnözőt?

- Igen, valami effélét hittem. Tudja, hogy nagyon sok fiatal lány ilyen.

- Ez az átkozott vacak az oka - felelte a lány, s letépte derekáról az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetség bíbor övét, és egy ágra hajította. Aztán, mintha eszébe jutott volna valami, mikor a csípőjéhez ért, benyúlt az overallja zsebébe, és előhúzott egy kis tábla csokoládét. Kettétörte, és az egyik felét Winstonnak adta. Mielőtt még a kezébe vette volna, Winston már a szagáról érezte, hogy nem mindennapi csokoládé. Fényesfekete volt, s ezüstpapír borította. A fejadagként járó csokoládé tompabarna, morzsolódó anyag, aminek olyan az íze, ha egyáltalán ki lehet fejezni ezt az ízt, mint az égett rongy szaga. Valamikor azonban Winston is evett már olyan csokoládét, amilyet most kapott a lánytól. Mikor megcsapta a csokoládé illata, valamilyen emlék kavarodott fel benne. Nem tudta tisztázni, hogy micsoda, de erős, nyugtalanító emlék volt.

- Hol szerezte? - kérdezte.

- A feketepiacon - felelte közömbösen a lány. - Látszatra csakugyan olyanféle lány vagyok. Jól értek a sportokhoz. Őrsvezető voltam a Kémeknél. Hetenként három este társadalmi munkát végzek az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetség számára. Órákat áldozok arra, hogy átkozott zagyvaságaikat terjesszem London-szerte. Mindig én viszem a felvonulásokon valamelyik transzparens egyik rúdját. Mindig derűs vagyok, és nem bújok ki semmi alól. Mindig együtt üvölteni a tömeggel, ez a jelszavam. Csak így lehet biztonságban az ember.

Winston nyelvén elolvadt a csokoládé első darabkája. Csodálatos íze volt. Tudata peremén azonban még mindig ott volt az az emlék, valami, amit erősen érzett, de nem volt határozott formába önthető, mint az olyan tárgy, amelyet csak a szeme sarkából lát az ember. Igyekezett elűzni magától, mert érezte, hogy valami olyan cselekedet emléke, amelyet szeretne meg nem történtté tenni, de nem lehet.

- Nagyon fiatal - állapította meg. - Tíz-tizenöt évvel fiatalabb nálam. Mi vonzhatja egy magamfajta emberhez?

- Az arcában van valami. Gondoltam, megpróbálom. Ösztönösen felismerem azokat, akik nem tartoznak hozzájuk. Ahogy megláttam, mindjárt tudtam, hogy *ellenük* van.

Ez az *ellenük* nyilván a Pártra, s elsősorban a Belső Pártra vonatkozott, amelyről a lány olyan nyílt és ingerült gyűlölettel beszélt, hogy Winston kényelmetlenül érezte magát miatta, bár tudta, hogy ha egyáltalán biztonságban lehetnek valahol, akkor itt biztonságban vannak. Meglepte a lány kifejezéseinek durvasága. A párttagokról feltételezték, hogy nem káromkodnak, s Winston maga csakugyan nagyon ritkán szokott, legalábbis fennhangon. Julia azonban, úgy

látszik, képtelen volt úgy beszélni a Pártról, különösen a Belső Pártról, hogy ne használjon olyan szavakat, amilyenek a mellékutcákban szoktak díszelegni a falakon. Winston nem bánta. Ez csak egyik megnyilvánulási formája volt a lány lázadásának a Párt és a Párt módszerei ellen, s olyan természetesnek és egészségesnek tűnt, mint amikor a ló prüszköl, ha fülledt szénát érez. Elhagyták a tisztást, és ismét keresztülsétáltak az árnyékkockákon. Ahol az ösvény elég széles volt ahhoz, hogy egymás mellett mehessenek, átkarolták egymás derekát. Winston észrevette, hogy mennyivel lágyabbnak érzi a lány derekát most, hogy nincs rajta az öv. Csak suttogva beszéltek. A tisztásról kiérve Julia azt mondta, hogy okosabb, ha csendben haladnak. Kiértek a kis erdő szélére.

A lány megállította Winstont.

- Ne lépjünk ki az erdőből! Hátha figyel valaki. Semmi baj sem lesz, ha a bokrok közt maradunk.

Mogyoróbokrok árnyékában álltak. A levelek sokaságán átszűrődő napfény még mindig melegítette az arcukat. Winston kinézett a bokrok mögött elterülő rétre, s különös, kellemes meghökkenést érzett. Látásból ismerte a tájat. Nyúl rágta hajdani legelő volt, kitaposott ösvény húzódott keresztül rajta, s mindenfelé vakondtúrásokkal volt teleszórva. A rét túlsó szélén szilfasövény ágait ringatta alig észrevehetően a szellő, a levelek sűrű csomói úgy hullámoztak, mint a női haj. Egészen bizonyos, hogy valahol a közelben, ha nem is lehet látni, folyó folydogál, amelynek zöld vizében halak úszkálnak.

- Nincs egy folyó valahol a közelben? - suttogta.

- De van. Mindjárt itt a rét túlsó szélén. Halak is vannak benne, jó nagyok. Meg lehet lesni őket, amint a vízben fekszenek a fűzfák alatt, s a farkukat mozgatják.

- Hiszen ez az Arany Vidék! - mormolta Winston.

- Miféle Arany Vidék?

- A valóságban nem létezik. Álmomban láttam néha egy ilyen tájat.

- Nézze! - suttogta Julia.

Egy rigó szállt az ágra, alig ötméternyire tőlük, körülbelül az arcuk magasságában. Valószínűleg nem vette észre őket. A rigó napsütésben volt, ők árnyékban. Kitárta, aztán kecsesen leeresztette szárnyát, egy pillanatra meghajtotta a fejét, mintha hódolattal köszöntené a napot, aztán áradni kezdett torkából a dal. A délutáni csendben lenyűgözően hatott ez a hangáradat. Winston és Julia elbűvölve simult egymáshoz. A dallam egyre áradt, percről percre újabb, káprázatos változatokban. A madár egyszer sem ismételte önmagát, mintha csak készakarva mutogatná csodálatos képességeit. Néha megpihent néhány másodpercre, kitárta s leeresztette szárnyait, aztán felfújta pettyes begyét, s új dalra zendített. Winston tisztelettel figyelte. Kinek s miért énekel ez a madár? Sem jó barát, sem vetélytárs nem hallgatja. Mi ültette oda a magányos fa ágára, miért zengi dalait a semmibe? Arra gondolt, hátha mégis rejtőzik valahol a közelben egy mikrofon és Julia csak suttogva beszél, s a mikrofon nem foghatja fel szavaikat, de felfoghatja a rigó énekét. S a drót másik végén talán egy kis rovarszerű emberke figyel feszülten - figyeli a dalt. A hangok áradata azonban lassanként elnyomta töprengéseit. Mintha valamilyen folyékony anyag öntötte volna el, a leveleken átszűrődő napfénnyel összekeveredve. Már nem gondolkozott, csak érzett. A lány dereka puhán és melegen simult a karja hajlatába. Magához húzta Juliát úgy, hogy a mellük összeért: a lány teste szinte beleolvadt az övébe. Akárhol nyúlt hozzá, lágy volt, mint a víz. Szájuk egymásra tapadt. Ez a csók már egészen más volt, mint az előbbi, érzés nélküli csókok. Mikor ajkuk szétvált, mindketten mélyet sóhajtottak. A rigó megijedt és elrepült.

Winston a lány fülére nyomta ajkát. - *Most* - suttogta.

- Ne itt - súgta a lány. - Menjünk vissza a rejtekhelyünkre. Biztosabb.

Lábuk alatt meg-megreccsent egy gally, amint sietve visszamentek a tisztásra. Mikor megint a fiatal fák gyűrűjében voltak, a lány feléje fordult, és ránézett. Mindketten zihálva lélegeztek, de az a mosoly újból megjelent a lány szája körül. Egy pillanatig állt, s nézte Winstont, aztán megfogta az overallja cipzárját. És igen! Mintha csak álmában történt volna. Épp olyan gyorsan tépte le magáról a ruhát, ahogyan Winston elképzelte, s amikor félredobta, ugyanazzal a pompás mozdulattal tette, amely mintha egy egész civilizációt semmisített volna meg. Teste fehéren csillogott a napsütésben. Winston azonban egy pillanatig nem nézett a testére; tekintetét a szeplős arca, halvány, kihívó mosolya tartotta fogva. Letérdelt a lány elé, s a kezébe fogta a kezét.

- Megtette ezt már máskor is?

- Persze. Százszor is - mindenesetre nagyon sokszor.

- Párttagokkal?

- Igen, mindig párttagokkal.

- A Belső Párt tagjaival?

- Nem, azokkal a disznókkal nem. Pedig sokan szerették volna. Nem olyan szentek, amilyennek tettetik magukat.

Winston szíve ugrált örömében. Nagyon sokszor megtette már; bárcsak százszor, ezerszer tette volna meg! Mindig vad reménykedéssel töltötte el minden, ami a rothadást jelenthette. Ki tudja? Hátha a felszín alatt már rothad is a Párt, a józanság- és önmegtagadás-kultusz csak a romlottságát titkoló látszat. Ha megfertőzhette volna az egész bandát leprával vagy szifilisszel, milyen boldogan megtette volna! Mindent megrohasztani, meggyengíteni, aláaknázni! Lerántotta magához a lányt, úgyhogy szemközt térdeltek egymással.

- Ide figyeljen! Minél több férfival tette meg, annál jobban szeretem. Érti ezt?

- Igen, tökéletesen.

- Gyűlölöm a tisztaságot, gyűlölöm a jóságot. Nem akarom, hogy erény létezzék egyáltalában. Azt szeretném, ha mindenki a velejéig rothadt lenne.

- Akkor magának való vagyok, drágám. A velőmig rothadt vagyok.

- Szívesen csinálja? Nem csak arra gondolok, hogy velem szívesen csinálja-e; magára a tényre gondolok.

- Imádom.

Ezt, mindenekfölött ezt akarta hallani. A nemcsak egy bizonyos személy iránt érzett szerelem, hanem az állati ösztön, a közönséges, differenciálatlan vágy: csak ez lehet az erő, amely darabokra törheti a Pártot. Lenyomta a lányt a fűre, a leszóródott harangvirágok közé. Ezúttal nem volt semmi nehézség. Aztán a normális ütemig lassult mellük hullámzása, s gyönyörteli bágyadtsággal váltak szét. A nap mintha forróbban sütött volna. Mindketten álmosak voltak. Winston a félrelökött overall után nyúlt, és a lányra dobta. Szinte ugyanabban a pillanatban el is aludtak, s aludtak körülbelül félóráig.

Winston ébredt fel elsőnek. Felült, és szemügyre vette a még békésen alvó lány szeplős arcát. A lány feje a tenyerén pihent. A szája kivételével nem volt szépnek mondható. Ha jobban megnézte az ember, akadt egy-két ránc is a szeme körül. Rövid fekete haja rendkívül sűrű és puha volt. Eszébe jutott, hogy még mindig nem tudja a vezetéknevét, sem azt, hogy hol lakik.

A kiszolgáltatottan alvó erős test a szánakozás, az oltalmazni vágyás érzését ébresztette fel benne. Az a gondolat nélküli gyengédség azonban, amely a mogyoróbokrok mellett fogta el, most nem lepte meg újból. Félrelökte az overallt, s tanulmányozni kezdte a lány puha, fehér csípőjét. Hajdanában, gondolta, a férfi megnézte a lány testét, látta, hogy kívánatos, s ennyi elég is volt. Manapság azonban sem tiszta szerelmet, sem tiszta gyönyört nem érezhet az ember. Semmilyen érzés sem lehet tiszta, mert minden félelemmel és gyűlölettel keveredik. Az ő ölelésük ütközet volt, csúcspontja pedig győzelem. A Pártra mért csapás volt. Politikai tett.

3

- Egyszer még eljöhetünk ide - állapította meg Julia. - Kétszer általában nyugodtan fel lehet keresni ugyanazt a rejtekhelyet. Persze nem egy-két hónapon belül.

Amint felébredt, rögtön megváltozott a magatartása. Éber és gyakorlatias lett, felvette a ruháját, dereka köré kötötte a bíbor övet, s hozzálátott a hazatérés előkészítéséhez. Magától értetődőnek látszott, hogy ezt rá kell hagyni. Nyilvánvalóan megvolt benne a gyakorlati érzék, ami Winstonból hiányzott, s alaposan megismerte London környékét a számtalan közös kirándulás alkalmával. Winston számára egészen más útvonalat jelölt ki, mint amerre jött, s egy másik vasútállomásra irányította. - Sohase térjen haza ugyanazon az úton, amelyiken jött - nyilatkoztatta ki mintegy alapelvként. Ő indul elsőnek, Winston csak félóra múlva induljon utána.

Megnevezett egy helyet, ahol négy nap múlva munka után találkozhatnak. Egy rendszerint zsúfolt és zajos piac volt ez, az egyik szegénynegyed valamelyik utcájában. Ő a bódék közt fog ácsorogni, mintha cipőfűzőt vagy cérnát keresne. Ha tisztának látja a levegőt, az orrát fogja fújni, mikor Winston közeledik; ellenkező esetben Winstonnak nem szabad tudomást vennie róla. Ha szerencséjük van, a tömegben biztonságosan elbeszélgethetnek egy negyedóráig is, és megállapodhatnak a következő találkozóban.

- És most mennem kell - jelentette ki, mihelyt kiadta az utasításokat. - Londonban kell lennem tizenkilenc harmincra. Két órát áldozok az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetségnek, röpiratokat vagy mit fogok osztogatni. Hát nem szörnyűség? Seperjen le, kérem! Nem maradt gally a hajamban? Bizonyos benne? Akkor hát isten vele, szerelmem, isten vele!

A karjába vetette magát, szinte őrjöngve megcsókolta, egy pillanat múlva elszökellt a fiatal fák közt, s alig ütve zajt, eltűnt az erdőben. Még csak a vezetéknevét vagy a címét sem tudta meg Winston. Igaz, mindegy volt, hiszen el sem lehetett képzelni, hogy négy fal között találkozhassanak, vagy írott üzenetet válthassanak.

Soha többé nem találkoztak az erdei tisztáson. Május folyamán még egy alkalommal sikerült szeretkezniük. Ez Juliának egy másik rejtekhelyén történt, egy romba dőlt templom harangtornyában, egy teljesen kihalt vidéki helyen, ahová harminc évvel azelőtt atombomba esett. Jó rejtekhely volt, ha sikerült odajutni, de az oda vezető út nagyon veszedelmes. Egyébként csak az utcán találkozhattak, minden este másutt, s mindig legfeljebb félórára. Az utcán rendszerint sikerült beszélgetniük. Miközben a zsúfolt járdákon sodródtak, nem nagyon közel egymáshoz, nem nézve egymásra, különös, szaggatott társalgást folytattak, amely úgy lobbant fel és aludt ki, mint egy világítótorony fénykévéje. Ha pártegyenruha közeledett, vagy teleképhez értek, hirtelen elhallgattak, aztán néhány perc múlva egy mondat közepén folytatták a beszélgetést; mikor az előre megbeszélt ponton szétváltak, ugyancsak hirtelen szokott abbamaradni a beszélgetésük, s másnap aztán szinte bevezetés nélkül folytatták. Julia láthatólag nagyon hozzászokott az ilyenfajta társalgáshoz, amelyet „részletekben való beszélgetésnek” nevezett. S meglepően értett az ajakmozgatás nélküli beszédhez is. Az egész hónap folyamán egyetlenegy esti találkozásuk alkalmával sikerült csókot váltaniuk. Szótlanul haladtak egy mellékutcában (Julia sohasem volt hajlandó beszélgetni, csak a főutcákon), amikor fülsiketítő dörej hallatszott, a föld megrengett, az ég elsötétült, s Winston a földön fekve találta magát, összezúzva és halálra rémülten. Nagyon közel eshetett le egy rakétabomba. Egyszerre csak a tudatára ébredt, hogy Julia arca néhány centiméterre fekszik az övétől, halottfehéren, mint a kréta. Még az ajka

is elszíntelenedett. Meghalt! Magához ölelte, s akkor jött rá, hogy élő, meleg arcot csókol. De valami homokszerű anyag tapadt az ajkára. Mindkettőjük arcát vastag vakolatréteg fedte.

Voltak esték, amikor találkoztak ugyan, de úgy kellett elmenniük egymás mellett, hogy még csak egymásra sem pillanthattak, mert őrjárat jelent meg éppen a sarkon, vagy helikopter lebegett a fejük felett. Ha nincsenek ilyen veszélyek, akkor is elég nehéz lett volna a találkozás idejét összeegyeztetni. Winston heti munkaideje hatvan óra volt, Juliáé még több, szabadnapjaik a munka sürgőssége szerint változtak, s csak ritkán estek egybe. Juliának mindenesetre ritkán volt teljesen szabad estéje. Elképesztően sok időt töltött azzal, hogy felolvasásokon és felvonulásokon vett részt, röpiratokat osztott az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetség szolgálatában, zászlókat készített a Gyűlölet Hetére, gyűjtött a takarékossági verseny keretében, s hasonlókat művelt. Kifizetődik, jelentette ki; igen jó szemfényvesztésnek. Ha betartja az ember a kisebb szabályokat, megszegheti a nagyokat. Winstont is rávette, hogy áldozza fel még egy estéjét, s jelentkezzék alkalmi hadianyaggyártási munkára, amit a buzgó párttagok önként szoktak végezni. Így aztán, hetenként egyszer, Winston négy őrjítően unalmas esti órát töltött el azzal, hogy fémdarabkákat csavart egymásba - valószínűleg bombák gyújtószerkezetének alkatrészei voltak - egy huzatos, rosszul világított műhelyben, ahol a kalapácsütések zaja és a teleképekből áradó zene iszonyú hangzavarrá keveredett.

Mikor a templomtoronyban találkoztak, kitöltötték a töredékes beszélgetéseikben maradt réseket. Ragyogó délután volt. A harangok fölötti négyszögletes kis kamrában forró és áporodott volt a levegő, s átható galambtrágyaszagú. Órákig beszélgettek a poros, szalmával beszórt padlón, s egyikük vagy másikuk időnként a keskeny ablakrésekhez lépett, hogy megbizonyosodjék róla, nincs-e valaki a közelben.

Julia huszonhat éves volt. Egy otthonban lakott, hat másik lánnyal együtt („Mindig női bűzben, hogy gyűlölöm a nőket!" - vetette közbe), s ahogy Winston sejtette, az irodalmi osztályon dolgozott, a regényírógépek mellett. Szerette a munkáját, amely főleg abból állt, hogy egy hatalmas, elmés szerkezetű villanymotort kellett működtetnie és gondoznia. Nem volt „tehetséges", de szeretett babrálni, és jól érezte magát a gépek közt. Elmesélte a regénygyártás egész folyamatát, a tervezőbizottság által kiadott általános utasításoktól kezdve az újraíró csoport által végrehajtott utolsó simításokig. A késztermék azonban nem érdekelte. - Nem nagyon szeretek olvasni - jelentette ki. - A könyv is csak szükségleti cikk, amelyet elő kell állítani, mint a lekvárt vagy a cipőfűzőt.

Semmiről sem voltak emlékei a hatvanas éveket megelőző időkből, s az egyetlen olyan személy, aki gyakran beszélt neki a Forradalom előtti korról, az egyik nagyapja volt, aki akkor tűnt el, amikor ő nyolcéves lett. Az iskolában a hokicsapat kapitánya volt, s két egymást követő évben megnyerte a tornadíjat. Őrsvezető volt a Kémeknél, s részlegtitkár a Fiatalok Szövetségében, mielőtt az Ifjúsági Nemiségellenes Szövetségbe belépett. Mindig kiváló minősítést kapott. Még arra is méltónak tartották (s ez jó hírnevének kétségtelen bizonyítéka), hogy a pornószekben, az irodalmi osztálynak abban a szekciójában dolgozzék, ahol olcsó pornográfiát gyártottak a prolik számára. - Ganéháznak csúfoltuk, akik ott dolgoztunk - jegyezte meg. Itt működött egy évig, s az olyan, lepecsételt csomagokban szállított ponyvafüzetek előállításában segédkezett, mint például a *Fenékre verés* vagy az *Egy éjszaka a leányiskolában*. Ezeket a proletárifjúság titokban vásárolta, mert azt hitte, hogy illegális.

- Milyenek ezek a könyvek? - kérdezte kíváncsian Winston.

- Ó, szemét valamennyi. Még csak nem is érdekesek. Mindössze hatféle alapötletük van, ezeket kevergetik. Én persze csak a kaleidoszkópnál dolgoztam. Az újraíró csoportban nem. Nem értek az irodalomhoz, drágám, még annyit sem, amennyi az ilyesmihez kell.

Winston megdöbbenve vette tudomásul, hogy a pornószekben, az osztályvezetők kivételével, mind lányok dolgoznak. A Párt nézete szerint a férfiakat, akiknek nemi ösztöne kevésbé szabályozható, mint a nőké, könnyebben megronthatja a mocsok, amellyel ez a szekció foglalkozik.

- Még férjes nők sem dolgozhatnak ott - tette hozzá Julia. - A lányok szerintük mind romlatlanok. Mindenesetre itt most láthat egyet, aki nem az.

Első szerelmi viszonyát tizenhat éves korában bonyolította le, egy hatvanéves párttaggal, aki később öngyilkos lett, hogy ne tartóztathassák le. - S ezt nagyon okosan tette - állapította meg Julia -, különben a vallatás során kiszedték volna belőle a nevemet. - Azóta volt sok más ügye. Az élet, ahogy Julia látta, nagyon egyszerű. Az ember jól akar élni; „azok" - s ez a Pártot jelentette - meg akarják ezt akadályozni; meg kell tehát szegni a szabályokat, ahol csak lehet. A jelek szerint Julia éppen olyan magától értetődőnek tartotta azt, hogy „azok" meg akarják fosztani az embert az élvezetektől, mint azt, hogy az ember viszont el akarja kerülni, hogy rajtakapják. Gyűlölte a Pártot, s ennek igen durva szavakkal adott kifejezést, általánosságban azonban nem bírálta. Egyáltalán nem is érdeklődött a Párt doktrínái iránt, kivéve azokat, amelyek az ő életét is érintették. Winston megfigyelte, hogy a lány sohasem használ újbeszél szavakat, csak azt a néhányat, amely már átment a köztudatba. Sohasem hallott a Testvériségről, s nem is volt hajlandó hinni a létezésében. A Párt elleni szervezett lázadás bármilyen formáját ostobaságnak tartotta, mert véleménye szerint úgyis bukásra van ítélve. Az ésszerű dolog: a szabályokat áthágni s mégis életben maradni. Winston eltűnődött rajta, hányan lehetnek még hozzá hasonlók a fiatalabb nemzedékben - emberek, akik a Forradalom világában nőttek fel, semmi mást nem ismernek, belenyugszanak, hogy a Párt olyan megváltoztathatatlan valami, akár az égbolt, s nem is lázadnak a hatalma ellen, egyszerűen csak kikerülik, ahogy a nyúl tér ki a kutya elől.

Összeházasodásuk lehetőségéről nem tárgyaltak. Annyira elképzelhetetlen, hogy nem is érdemes gondolkodni rajta. Nem létezik olyan bizottság, amely egy ilyen házasságot jóváhagyna, még abban az esetben sem, ha Katharine, Winston felesége, valahogy elválna. Hiú ábránd lett volna.

- Milyen volt a felesége? - kérdezte Julia.

- Olyan... ismeri azt az újbeszél szót, hogy *jógondolos*? Természettől párthűt jelent, olyat, aki egy rossz gondolatra képtelen.

- Nem, a szót nem ismerem, de elég jól ismerem az ilyenfajtákat.

Winston el akarta beszélni házassága történetét, Julia azonban csodálatosképpen mintha már ismerte volna a leglényegesebb részleteket. Úgy mondta el Winstonnak, mintha csak ő maga látta vagy érezte volna, hogyan merevedett meg Katharine teste, amint Winston hozzáért, s tudott arról is, hogy Katharine mintha teljes erejéből eltaszította volna magától Winstont, még akkor is, mikor karját szorosan köréje fonta. Winston úgy érezte, hogy Juliával nem nehéz ilyen dolgokról beszélni. Katharine mindenesetre már nem volt kínos emlék, egyszerűen csak kellemetlen emlékké vált.

- Még így is kibírtam volna, ha egyvalami nincs - jelentette ki Winston. S beszélt a lánynak a frigid kis szertartásról, amelyre Katharine a hétnek mindig ugyanazon az estéjén kényszerítette. - Katharine gyűlölte a dolgot, de nem volt hajlandó abbahagyni. Úgy szokta nevezni, hogy... el sem tudja képzelni.

- Kötelességünk a Párt iránt - vágta rá Julia gondolkodás nélkül.

- Honnan tudja?

- Én is jártam iskolába, drágám. Havonként egyszer nemiórákat tartanak a tizenhat éven felülieknek. Még az ifjúsági mozgalomban is. Évekig ezt fújják. S mondhatom, hogy sok esetben eredményesen. Persze sohasem lehet biztosan tudni; az emberek nagyon képmutatók.

S elkezdett részletesen értekezni a tárgyról. Juliával, akármiről volt szó, mindig a szexualitásnál lyukadtak ki. Mihelyt ezt a témát érintették, a lány nagyon éleselméjűnek mutatkozott. Winstonnal ellentétben ő megsejtette a Párt szexuális puritanizmusának igazi értelmét. Nemcsak azért követelik meg a puritanizmust, mert a szexuális ösztön a Párt ellenőrzésén kívül eső, külön világot teremt az emberben, amelyet ellenőrizhetetlensége miatt lehetőleg el kell pusztítani. A fontosabbik ok az, hogy a szexuális nyomor hisztériát idéz elő, ez pedig kívánatos, mert át lehet alakítani háborús lázzá vagy vezérimádattá. Ezt a következőképpen magyarázta meg Julia:

- Ha szeretkezünk, energiát használunk el; utána boldognak érezzük magunkat, és senkinek sem akarunk ártani. Ezek nem tudják elviselni, hogy ilyen érzésünk legyen. Azt akarják, hogy állandóan fűtsön az energia. Ez az egész ide-oda menetelés, éljenzés és zászlólobogtatás mind csak besavanyodott szexualitás. Ha bensőnkben boldogok vagyunk, ugyan mi okunk volna, hogy Nagy Testvérért, a Hároméves Tervekért, a Két Perc Gyűlöletért és a többi átkozott zagyvaságért izguljunk?

Nagyon igaz, gondolta Winston. Közvetlen, belső összefüggés van a szüzesség és a párthűség között. Hogyan tudnák elérni, hogy a félelmet, a gyűlöletet és a holdkóros hiszékenységet a kellő fokon tartsák a párttagokban, ha nem fojtanának el valamilyen hatalmas ösztönt, hogy aztán hajtóerőként felhasználhassák? A szexuális ösztön veszedelmes a Párt számára, tehát a Párt a maga javára fordítja. Hasonló trükkel játsszák ki a szülői érzést is. A családot jelenleg még nem tudják eltörölni, sőt: az embereket bátorítják is arra, hogy gyermekeiket szinte ódivatú módon szeressék. A gyermekeket viszont módszeresen szüleik ellen fordítják, ráveszik őket, hogy kémkedjenek utánuk, s jelentsék eltévelyedéseiket. A család gyakorlatilag a Gondolatrendőrség szerve lett. E ravasz fogás segítségével mindenkit éjjel-nappal olyan besúgókkal vesznek körül, akik közvetlen közelről ismerik őket.

Gondolatai hirtelen visszatértek Katharine-hez. Katharine feljelenthette volna őt a Gondolatrendőrségnél, ha történetesen nem túlságosan ostoba ahhoz, hogy felfedezze nézetei eretnek voltát. Igazában a fullasztó délutáni hőség juttatta eszébe e pillanatban Katharine-t, a hőség, amelytől izzadsággyöngyök jelentek meg a homlokán. Mesélni kezdett Juliának valamiről, ami tizenegy évvel azelőtt, egy hasonló fülledt nyári délután történt, vagyis inkább nem történt.

Házasságkötésük után három vagy négy hónappal lehetett. Eltévedtek egy közösségi kiránduláson, valahol Kentben. Csak néhány percnyi távolságra ballagtak a többiek mögött, de rosszul kanyarodtak be valahol, és kis idő múlva egy régi mészkőbánya pereméhez jutottak. Tíz-húsz méter mély, meredek falú szakadék volt alattuk, a fenekén sziklákkal. Senki sem járt arra, aki megmutathatta volna nekik az utat. Mikor Katharine rájött, hogy eltévedtek, nagyon nyugtalan lett. Az, hogy csak egy pillanatra is távol van a kirándulók lármás tömegétől, azt az érzést váltotta ki belőle, hogy helytelenül cselekszik. Vissza akart rohanni az úton, amerről jöttek, s elindulni a másik irányba. Abban a pillanatban azonban Winston észrevett néhány különös, virágzó bokrot az alattuk lévő szikla repedéseiben. Az egyik bokron kétféle színű virágok nőttek, bíborvörösek és téglaszínűek, noha nyilvánvalóan ugyanarról a tőről fakadtak. Sohasem látott még ilyet, s Katharine-t is figyelmeztette rá.

- Nézd csak, Katharine! Nézd meg azokat a virágokat! Azon a bokron ott lenn, majdnem az alján. Kétféle színük van, látod?

Az asszony már elindult visszafelé, de azért elég kelletlenül visszament egy pillanatra. Ki is hajolt a szikla pereme fölé, hogy megnézze, mit mutat Winston. A férfi mögötte állt, s kezét a nő csípőjére tette, hogy egyensúlyban tartsa. Abban a pillanatban egyszerre csak rádöbbent, hogy milyen tökéletesen egyedül vannak. Sehol egy emberi lény, levél sem rezdült, még csak egy madár sem röppent fel. Ilyen helyen nagyon kicsi volt a veszélye annak, hogy rejtett mikrofon lehet valahol, s ha volt is, csak hangokat vehetett fel. A délután legforróbb, legbágyasztóbb órájában jártak. A nap lángolt a fejük fölött, az izzadság csípte Winston arcát. S agyába villant a gondolat...

- Miért nem lökött rajta egy nagyot? - szólt közbe Julia. - Én megtettem volna.

- Igen, drágám, maga megtette volna. Én is megtettem volna, ha az vagyok, aki ma vagyok. Vagy talán... nem, ezt sem veszem biztosra.

- Sajnálja, hogy nem tette meg?

- Igen. Alapjában véve sajnálom, hogy nem tettem meg.

Egymás mellett ültek a poros padlón. Winston közelebb húzta magához a lányt. A lány feje Winston vállán pihent, hajának gyönyörűséges illata elnyomta a galambtrágya szagát. Még nagyon fiatal, gondolta Winston, még vár valamit az élettől, még nem értheti meg, hogy ha egy alkalmatlan személyt lelökünk egy szikláról, nem oldottunk meg semmit.

- Igazában akkor sem változott volna semmi - állapította meg.

- Akkor hát miért sajnálja, hogy nem tette meg?

- Azért, mert többre becsülök egy pozitívumot egy negatívumnál. Ebben a játékban, amelyet mi játszunk, nem nyerhetünk. Bizonyos fajta kudarcok mégis jobbak a többinél, ennyi az egész.

Érezte, hogy a lány válla tiltakozásszerűen megrándul. Mindig ellentmondott, ha Winston ilyesmit beszélt. Képtelen volt természeti törvényként elfogadni, hogy az egyént mindig legyőzik. A maga módján tudomásul vette ugyan, hogy ő is halálra van ítélve, hogy a Gondolatrendőrség előbb-utóbb elfogja és megöli, ám tudat alatt mégis meg volt győződve róla, hogy fel lehet építeni egy titkos világot, amelyben úgy él, ahogy akar. Csak szerencse, ügyesség és merészség kell hozzá. Képtelen volt megérteni, hogy olyasmi, mint például a boldogság, nem létezik, hogy győzelem csak a távoli jövőben, jóval az ő haláluk után lesz lehetséges, hogy a Pártnak való hadüzenet pillanatától kezdve legokosabb, ha már halottnak is tekinti magát.

- Halottak vagyunk - jelentette ki Winston.

- Még nem vagyunk halottak - felelte Julia tárgyilagosan.

- Ténylegesen még nem. Még van hat hónapunk, egy évünk, esetleg öt évünk. Én félek a haláltól, maga fiatal, feltehető tehát, hogy még jobban fél tőle, mint én. Nyilvánvaló, hogy amennyire csak lehet, el kell odáznunk. Ez azonban nagyon keveset számít. Amíg az ember ember marad, a halál és az élet közt nincs különbség.

- Ostobaság! Kivel hál szívesebben, velem vagy egy csontvázzal? Nem örül annak, hogy él? Nem örül az érzésnek, hogy ez vagyok én, ez a kezem, ez a lábam, valóság vagyok, erős vagyok, élek?! Nem örül ennek?

Megfordult, és mellét a férfiához szorította. Winston az overallján keresztül is érezte, milyen érett s feszes a keble. A lány teste mintha átöntött volna valamennyit saját fiatalságából és életerejéből az ő testébe is.

- De igen, ennek örülök - felelte.

- Akkor hát ne emlegesse a halált! És most ide figyeljen, drágám, meg kell beszélnünk a következő találkánkat. Most már nyugodtan elmehetünk megint oda az erdei tisztásra. Elég régen jártunk ott. Ezúttal azonban más úton kell odamennie. Már kiterveltem az egészet. Vonatra száll... különben inkább lerajzolom.

S szokott gyakorlatiasságával összesepert egy kis pornégyszöget, egy galambfészekből kihúzott egy gallyacskát, s hozzáfogott térképet rajzolni a padlóra.

4

Winston körülnézett a Mr. Charrington boltja fölötti kopott kis szobában. Az ablak mellett álló óriási ágy meg volt vetve, rajta néhány rongyos takaró és egy huzat nélküli párna. A kandalló párkányán ott ketyegett az ódivatú, tizenkét számjegyes óra. A sarokban, a kecskelábú asztalkán lágyan csillogott a félhomályban az üveg papírnyomó, amelyet legutóbbi látogatása alkalmával vásárolt.

A kandalló rácsán Mr. Charrington jóvoltából ott állt egy ütött-kopott bádog petróleumfőző, egy serpenyő és két csésze. Winston meggyújtotta az égőt, s feltett egy serpenyő vizet. Egy egész csomag Győzelem-kávét és néhány szacharintablettát is hozott magával. Az óra hét óra húsz percet mutatott; igazában persze tizenkilenc óra húsz perc volt. Juliát tizenkilenc harmincra várta.

Őrültség, őrültség, dobogta a szíve szüntelenül: tudatos, értelmetlen, öngyilkos őrültség! Az összes bűnök közül, amelyeket csak elkövethet egy párttag, ezt lehet a legkevésbé eltitkolni. Tény, hogy az ötlet akkor fordult meg először a fejében, amikor maga elé képzelte, hogyan tükröződnék vissza a kecskelábú asztalka lapján az üveg papírnyomó. Miként előre látta, Mr. Charrington nem akadékoskodott a szoba bérbe adásával. Nyilván örül a néhány dollárnak, amelyet a szobáért kap. Akkor sem ütődött meg, és sértőnek sem tekintette, mikor kiderült, hogy Winston szerelmi légyott lebonyolítására szánja a szobát. Mindenesetre félrenézett, és általánosságokat mondott, olyan tapintatos arckifejezéssel, mintha azt a benyomást akarná kelteni, hogy láthatatlanná vált. A magány, jelentette ki, nagyon értékes kincs. Mindenki vágyik egy olyan hely után, ahol időnként egyedül lehet. S ha nekik lesz ilyen helyük, mindenki más részéről, aki tud róla, egyszerű udvariasság csupán, hogy nem árulja el senkinek. Még azt is hozzátette, miközben szinte semmivé enyészett, hogy a háznak két bejárata van, a másik a hátsó udvarra nyílik, amelyen keresztül egy kis mellékutcába lehet jutni.

Az ablak alatt valaki énekelt. Winston kikukucskált a muszlinfüggöny oltalmából. A júniusi nap még magasan járt az égen, s lenn a napsütötte udvaron egy hatalmas termetű nő, vaskos, akár egy román oszlop, csoszogott ide-oda egy mosóteknő és egy ruhaszárító kötél között. Alsókarja barnásvörös volt, s köténynek egy zsákdarab volt a dereka köré kötve. Egy csomó négyszögletes fehér holmit aggatott fel a kötélre. Winston felismerte, hogy csecsemőpelenkák. Mikor a nő szája nem volt tele ruhacsíptetőkkel, zengő alt hangon énekelt:

Reménytelen ábránd volt csak,
Áprilisi múló nap.
Az álmaim mégis felkavartak,
S a szívemet elloptad.

A dal hetek óta kísértett Londonban. A közül a számtalan hasonló dal közül való volt, amelyet a zenei osztály egyik szekciója adott ki a prolik boldogítására. E dalok szövegét emberi közreműködés nélkül, a „verscsináló”-nak nevezett géppel állították elő. Ez az asszony azonban olyan dallamosan énekelt, hogy a lehetetlen zagyvaság szinte tetszetős dallá alakult át. Behallatszott a szobába az asszony éneke s cipőinek csoszogása a kövezeten, a gyermekek lármája az utcáról, valahonnan a messzi távolból egy vonat dübörgése is, s a szoba különösképpen mégis csendesnek tűnt, mert nem volt benne telekép.

Őrültség, őrültség, őrültség! - ötlött az agyába ismét. Elképzelhetetlen, hogy néhány hétnél hosszabb ideig eljárhassanak ide anélkül, hogy rajtakapnák őket. A kísértés azonban, hogy legyen valahol a közelben egy olyan négy fallal körülvett búvóhelyük, amely vitathatatlanul az

övék, túlságosan nagy volt mindkettőjük számára. A templomtorony után egy ideig sehogyan sem sikerült találkozniuk. A Gyűlölet Hete miatt munkaidejük rendkívül meghosszabbodott. Még több mint egy hónap volt odáig, a nagyarányú és bonyolult előkészületek azonban máris külön munkával terheltek meg mindenkit. Végül mégis mindketten biztosítottak maguknak egy szabad délutánt, ugyanegy napon. Előző este rövid időre találkoztak az utcán. Winston szokás szerint alig pillantott Juliára, miközben egymás mellett sodródtak a tömegben, de még így is észrevette, hogy a lány sápadtabb, mint máskor.

- Fuccs az egésznek - mormolta Julia, amikor úgy érezte, hogy veszélytelenül beszélhet. - A holnapra értem.

- Minek fuccs?

- A holnap délutánnak. Nem mehetek.

- Miért nem?

- Ó, a szokásos okból. Ezúttal hamarább megjött.

Winston egy pillanatig mérhetetlen dühöt érzett. Az alatt a hónap alatt, amióta ismerte a lányt, utána való vágyának a jellege megváltozott. Kezdetben csak kevés igazi érzékiség volt ebben a vágyban. Első szeretkezésük csupán akarati cselekvés volt. A második után azonban megváltozott a helyzet. A lány hajának illata, szájának íze, bőrének tapintása szinte átitatta egész testét, vagy legalábbis a körülötte lévő levegőt. A lány testi szükségletté vált számára, olyasvalamivé, amit nemcsak kívánt, de amihez, úgy érezte, joga is van. Mikor a lány azt mondta, hogy nem jöhet, Winston úgy érezte, megcsalták. De ugyanabban a pillanatban a tömeg egymáshoz szorította őket, s a kezük véletlenül összeért. A lány sebtiben megszorította Winston ujjainak a hegyét, s ez a szorítás, úgy érezte, nem vágyat, hanem szeretetet kíván ébreszteni benne. Rádöbbent, hogy ha valaki egy nővel él, ezt az időnkénti csalódást természetes, szabályosan ismétlődő dolognak kell tekintenie; s hirtelen olyan mélységes gyöngédség fogta el, amilyet eddig még sohasem érzett a lány iránt. Szerette volna, ha már tíz éve házastársak lennének. Szerette volna, ha úgy sétálhatna Juliával az utcán, mint most, de nyíltan és félelem nélkül, hétköznapi dolgokról beszélgetve s mindenféle háztartási cikket vásárolva. A legjobban azonban azt szerette volna, ha lenne egy helyük, ahol egyedül lehetnének, anélkül hogy kötelességüknek éreznék minden találkozás alkalmával szeretkezni. Nem pontosan abban a pillanatban, hanem valamikor másnap jutott eszébe, hogy ki kellene bérelnie Mr. Charrington szobáját. Mikor Juliának is megemlítette, a lány nem remélt készséggel egyezett bele. Mindketten tudták, hogy őrültséget művelnek. Mintha csak készakarva közelebb léptek volna a sírjukhoz. Miközben az ágy szélén ült és várakozott, ismét a Szeretet-minisztérium celláira gondolt. Különös, hogy ez az elkerülhetetlen borzalom hogyan jelentkezett és halványult el időnként az ember tudatában. A halálnak kilencvenkilenc százalékos bizonyossággal be kellett következnie a közvetlen közeli jövőben. Senki sem kerülheti el, elodázni azonban esetleg sikerülhet; s ehelyett az ember szinte szándékosan, készakarva igyekszik újra meg újra megrövidíteni az időt a halál bekövetkeztéig.

E pillanatban gyors léptek hangzottak fel a lépcsőn. Julia rontott be a szobába. Durva barna vászonból készült szerszámtáskát cipelt, amilyet Winston a Minisztériumban is látott néha a kezében. Feléje indult, hogy a karjába ölelje, a lány azonban elég hamar kibontakozott az ölelésből, részben azért is, mert még mindig a kezében volt a szerszámtáska.

- Egy pillanat! - mondta. - Hadd mutassam meg, mit hoztam. Hozott abból a vacak Győzelem-kávéból? Gondoltam. Eldobhatja, nem lesz rá szükség. Ide nézzen!

Letérdelt, kinyitotta a táskát és kiszórt a tetejéről néhány csavarkulcsot és csavarhúzót. A szerszámok alatt csinos papírcsomagok rejtőztek. Az első csomagnak, amelyet Winstonnak átnyújtott, különös és mégis ismerős tapintása volt. Valamilyen nehéz homokszerű anyag volt benne, amely mindenütt engedett, ahol hozzáért.

- Csak nem cukor? - kérdezte Winston.

- Valódi cukor. Nem szacharin, cukor! S itt van egy egész cipó - tiszta fehér kenyér, nem az az átkozott massza - meg egy kis üveg lekvár. Egy doboz tej is van. De várjon! Itt van, amire igazán büszke vagyok. Becsavartam egy zsákdarabba, mert...

De nem is kellett megmondania, hogy miért csavarta be. A csomag illata máris betöltötte a szobát. Átható, barátságos illat volt, mintha kisgyermekkorából áradt volna feléje. Időnként még mostanában is találkozott vele: néha egy becsapott ajtó mögül szállt ki valamelyik mellékutcában, néha egy utcakereszteződést árasztott el titokzatos módon; csak egy pillanatig lehetett érezni, aztán ismét eltűnt.

- Kávé - mormolta Winston. - Valódi kávé!

- A Belső Párt kávéja. Egy egész kiló - felelte a lány.

- Hogy sikerült ezekre szert tennie?

- A Belső Párttól. Azoknak a disznóknak mindenük van. Persze a pincérek meg az inasok meg az egyéb személyzet elemel egyet-mást, és... nézze, egy csomag teám is van.

Winston leguggolt a lány mellé. Felszakította a csomag egyik sarkát.

- Valódi tea. Nem szederlevél.

- Rengeteg teához jutottak nemrég. Elfoglalták Indiát vagy mit - mondta a lány bizonytalanul. - De figyeljen csak ide, drágám! Szeretném, ha néhány percre elfordulna. Üljön az ágy másik oldalára! De ne menjen közel az ablakhoz! És ne forduljon vissza, amíg nem szólok!

Winston szórakozottan bámult keresztül a muszlinfüggönyön. Lenn az udvaron a vörös karú nő még mindig ide-oda járkált a mosóteknő és a szárítókötél közt. Megint kivett a szájából két csíptetőt, és mély átérzéssel énekelt:

Azt mondják, az idő gyógyít,
Hogy feledni is lehet -
A mosolyok s könnyek mégis, most is
Kínozzák a szívemet.

Úgy látszik, betéve tudta az egész zagyvaságot. Hangja a kellemes nyári levegővel együtt szállt fölfelé, nagyon dallamos volt, s valami boldog mélabú töltötte el. Szinte úgy érezte az ember, hogy ez a nő tökéletesen elégedett lenne, ha a júniusi este sose érne véget, és a ruhakészlet sose fogyna ki, ha itt maradhatna ezer évig, teregethetné a pelenkákat, és ostoba dalokat énekelhetne. Winston most döbbent rá arra a furcsa tényre, hogy még sohasem hallott egyetlen párttagot sem egyedül és önszántából énekelni. Az ilyesmit majdnem olyan eretnek dolognak, olyan veszedelmes különcködésnek tekintették volna, mint amikor valaki magában beszél. Lehet, hogy csak valahol az éhhalál szintje körül van énekelnivalójuk az embereknek.

- Megfordulhat - szólalt meg Julia. Winston megfordult, s egy másodpercig szinte rá sem ismert a lányra. Tulajdonképpen arra volt elkészülve, hogy meztelen lesz, de nem volt meztelen. Átalakulása sokkal meglepőbb volt, mintha levetkőzött volna. Kifestette magát.

Bizonyára besurrant valamelyik proletárnegyedbeli boltba, s vett egy készlet szépítőszert. Ajka mélyvörös volt, arca piros, orra púderes; még a szeme alá is kent valami festéket, hogy

fényesebbnek tűnjék. Nem valami ügyesen csinálta. Winston mércéje azonban ilyen dolgokban nem volt magas. Eddig még sohasem látott, de elképzelni sem tudott kifestett arcú pártnőt. Elképesztő volt, hogy milyen előnyösen változott meg a lány külseje. Az alig néhány, de megfelelő helyre felrakott színfolt nemcsak sokkal csinosabbá, hanem elsősorban sokkal nőiesebbé tette. Rövid haja és fiús overallja csak fokozta a hatást. Mikor Winston átölelte, szintetikus ibolyaillat csapta meg az orrát. Eszébe jutott egy félhomályos alagsori konyha és egy üreges női száj. Ugyanezt az illatot használta az a nő is; de ez most nem számított.

- Parfümje is van - szólalt meg.

- Igen, drágám, parfümöm is. S tudja, mit csinálok legközelebb? Szerzek valahonnan egy igazi női szoknyát, és azt fogom viselni e helyett az átkozott nadrág helyett. Selyemharisnyát és magas sarkú cipőt fogok viselni! Ebben a szobában nő leszek, nem elvtárs.

Ledobálták ruháikat, és felmásztak az óriási mahagóniágyra. Most történt meg először, hogy Winston meztelenre vetkőzött a lány jelenlétében. Mostanáig nagyon szégyellte sápadt, sovány testét, megdagadt, kiálló ereit a lábikráján, s az elszíntelenedett kötést a bokája fölött. Lepedőjük nem volt, a pokróc azonban, amelyen feküdtek, kopott volt és puha, s az ágy nagysága és rugalmassága mindkettőjüket meglepte. - Biztos, hogy tele van poloskával állapította meg Julia -, de kit érdekel. - Mostanában csak a prolilakásokban lehetett dupla ágyat látni. Winston néha aludt ilyenben gyermekkorában, Julia azonban még sohasem, legalábbis nem emlékezett rá.

Aztán elaludtak egy kis időre. Mikor Winston felébredt, az óra mutatója már kilenc felé járt. Nem mozdult meg, mert Julia fejét az ő könyökhajlatába fektetve aludt. Az arcára kent festék legnagyobb része rákenődött Winston arcára meg a párnára, de egy ragyogó piros folt még mindig kiemelte pofacsontja szépségét. A lenyugvó nap aranyos sugara az ágy vége fölött rásütött a kandalló rácsára, ahol a serpenyőben még mindig forrt a víz. Lenn az udvarban már nem énekelt az asszony, de a gyerekek lármája még gyengén behallatszott az utcáról. Eltűnődött rajta, vajon az eltörölt múltban elő szokott-e fordulni, hogy hűvösödő nyári estén ilyen ágyban feküdt ruhátlanul egy férfi és egy nő, akik akkor szeretkeztek, amikor akartak, arról beszéltek, amiről akartak, nem kényszerítette őket semmi, hogy felkeljenek, egyszerűen csak feküdtek, és hallgatták a kívülről jövő békés hangokat. Valószínűleg nem is volt soha olyan kor, amikor az ilyesmi mindennapi dolog lehetett. Julia felébredt, megdörzsölte a szemét, s a könyökére támaszkodva ránézett a petróleumfőzőre.

- A víz fele elforrt - állapította meg. - Felkelek, és egy pillanat alatt főzök kávét. Még van egy óránk. Maguknál mikor szokták eloltani a villanyt?

- Huszonhárom harminckor.

- Nálunk huszonháromkor. De hamarabb haza kell mennünk, mert... Hé! Ki innen, mocskos dög!

Villámgyorsan átvetette magát az ágyon, felkapott egy cipőt a padlóról, és fiús karmozdulattal a sarokba vágta, pontosan úgy, ahogy a szótárt vágta Goldstein képéhez azon a délelőttön, a Két Perc Gyűlölet alatt.

- Mi volt az? - kérdezte Winston meglepődve.

- Patkány. Észrevettem, amint kidugta utálatos orrát a faburkolatból. Egy lyuk van ott. Jól megijesztettem, az biztos.

- Patkány! - mormolta Winston. - Ebben a szobában!

- Mindenütt akad - felelte Julia közömbösen, amint megint lefeküdt. - Még az otthon konyhájában is. London némelyik részében csak úgy nyüzsögnek. Tudja, hogy még gyermekeket is megtámadnak? Bizony. Egyes utcákban az asszonyok nem merik a csecsemőiket két percre sem egyedül hagyni. Azok a nagy barnák ilyen pofátlanok. S az az undorító, hogy ezek a dögök mindig...

- Ne folytassa! - kiáltott föl Winston, szorosan lehunyt szemmel.

- Drágám! Egészen elsápadt! Mi baj? Csak nem a patkánytól érzi rosszul magát?

- A legborzasztóbb dolog a világon... a patkány!

A lány ráborult, és köréje fonta tagjait, mintha a teste melegével akarná megnyugtatni. Winston egy darabig nem nyitotta ki a szemét. Néhány pillanatig úgy érezte, hogy megint azt a rémképet látja maga előtt, amely egész életén át kísértette időről időre. Mindig pontosan egyformán folyt le álmában a dolog. Egy sötétségből szőtt fal előtt állt, s a fal túlsó oldalán valami olyan elviselhetetlen, olyan szörnyű dolog volt, amivel borzadt szembenézni. Az álom közben a legbenső érzése mindig az volt, hogy ámítja magát, mert tulajdonképpen tudja, mi van a sötétségfal mögött. Mintha a saját agyából tépett volna ki egy darabot, halálos erőfeszítéssel a világosságra vonszolta azt a valamit. Ilyenkor azonban mindig felébredt, anélkül, hogy megtudta volna, mi is az; mindenesetre valahogy összefüggésben volt azzal, amiről Julia beszélt, amikor az előbb félbeszakította.

- Sajnálom - mondta végül. - Nincs semmi baj. Nem bírom a patkányokat, ez az egész.

- Ne nyugtalankodjon, drágám, itt nem fognak mutatkozni többé a ronda dögök. Mielőtt elmegyünk, betömöm a lyukat egy zsákdarabbal. S legközelebb hozok egy kis gipszet, és szépen bedugaszolom.

A rémület fekete pillanata már-már feledésbe merült. Kissé szégyenkezve ült fel s támaszkodott neki az ágy fejének. Julia felkelt, felvette overallját, és megfőzte a kávét. A serpenyőből felszálló illat olyan erős és izgató volt, hogy becsukták az ablakot, nehogy odakinn valaki felfigyeljen rá, és kutatni kezdjen az eredete után. Még a kávé ízénél is jobb volt a cukor képében hozzáadott selymes anyag, amelyet Winston szinte már teljesen el is felejtett a szacharinos évek folyamán. Julia egyik kezét zsebre vágta, a másikban egy darab lekváros kenyérrel körülsétált a szobában, közömbösen pillantott a könyvszekrényre, megmutatta, hogyan lehet a legegyszerűbben megjavítani a kecskelábú asztalt, belevetette magát a kopott karosszékbe, hogy kipróbálja, elég kényelmes-e, s elnéző derűvel vette szemügyre az ódivatú, tizenkét számjegyes órát. Az üveg papírnyomót odavitte az ágyhoz, hogy a világosságnál jobban megnézhesse. Winston kivette a kezéből; elbűvölte, mint mindig, az üveg lágy, esővízszerű anyaga.

- Mi lehet ez, mit gondol? - kérdezte Julia.

- Nem hiszem, hogy valami volna... úgy értem, aligha van valamilyen határozott rendeltetése. Éppen ezért szeretem. Egy darabka történelem, amelyet elfelejtettek meghamisítani. Üzenet volna száz év előttről, ha tudnánk, hogyan kell elolvasni.

- S az a kép ott - intett a lány a szemközti falon függő metszet felé -, az is van százéves?

- Régebbi. Merem állítani, hogy kétszáz is megvan. Nem lehet tudni. Manapság semminek sem lehet megállapítani a korát.

A lány odament a képhez.

- Itt dugta ki az orrát az a dög - állapította meg, s belerúgott a faburkolatba közvetlenül a kép alatt. - Mi ez az épület? Láttam már valahol.

- Egy templom - legalábbis az volt. St. Clement Danes volt a neve. - Eszébe jutott a rigmustöredék, amelyre Mr. Charrington tanította, és sóvár hangon hozzátette: - Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja...

Nagy meglepetésére a lány folytatta:

Tartozol tíz fityinggel, St. Martin így csilingel.
Mikor adod meg? kérdi komoran az Old Bailey...

- A folytatása nem jut eszembe. De a végére még emlékszem valamennyire. Ágyad fejéhez itt jön egy fáklya, Itt meg egy balta, fejed levágja!

Mintha egy jelszó két felét illesztették volna össze. Az Old Bailey után azonban még kellett lennie egy sornak. Talán ki lehet ásni Mr. Charrington emlékezetéből, ha megfelelő hangulatban lesz.

- Ki tanította meg erre? - kérdezte Winston.

- A nagyapám. Ő szokta mondogatni nekem, még kislánykoromban. Elgőzösítették, mikor nyolcéves voltam, mindenesetre eltűnt. Szeretném tudni, milyen volt a citrom - folytatta minden átmenet nélkül. - Narancsot, azt láttam. Olyan vastag bőrű, gömbölyű, sárga gyümölcsféle volt.

- Én még emlékszem a citromra is - mondta Winston. Az ötvenes években még egészen közönséges dolog volt. Olyan savanyú, hogy már a szagától is elvásott a foga az embernek.

- Fogadni mernék, hogy poloskák vannak a kép mögött - jelentette ki Julia. - Egyszer majd leveszem, és jól megpucolom. Azt hiszem, most már hamarosan indulnunk kell. Hozzá kell látnom lemosni ezt a festéket, a fene enné meg. Aztán majd leszedem a rúzst az arcáról.

Winston még néhány percig fekve maradt. Lassan sötét lett a szobában. A világosság felé fordult, és belebámult az üveg papírnyomóba. Nem a koralldarabka volt végtelenül érdekes, hanem magának az üvegnek a belseje. Annyira mély volt, s mégis áttetsző, mint a levegő. Mintha az üveg felülete az égbolt íve lett volna, amely egy egész kis világot zár magába, teljes atmoszférájával együtt. Úgy érezte, hogy be tudna hatolni a mélységbe, s hogy igazában már benne is van, a mahagóniággyal, a kecskelábú asztallal, az órával, a rézmetszettel és magával a papírnyomóval együtt. A papírnyomó volt a szoba, s a korall Julia és az ő élete, mintegy örökre belerögzítve a kristálydarab közepébe.

5

Syme eltűnt. Egyik reggel nem jelent meg a munkahelyén. Néhányan meggondolatlanul találgatni kezdték, hogy mi lehet vele. Másnap már senki sem emlegette. Harmadnap Winston lement az irattári osztály előcsarnokába, s megnézte a hirdetőtáblát. Az egyik hirdetmény a sakkbizottság tagjainak nyomtatott névsora volt. Syme is a bizottság tagjai közé tartozott. A névsor látszatra majdnem pontosan olyan volt, mint máskor - törlést nem látott benne -, egy névvel azonban megrövidült. Ennyi is elég volt. Syme megszűnt létezni: sohasem is létezett.

Iszonyú volt a forróság. A Minisztérium labirintusában az ablaktalan, léghűtéses szobák megtartották rendes hőmérsékletüket, odakint azonban az ember talpát perzselte a járda, s a földalattin a nagy forgalmú órákban elviselhetetlen volt a büdösség. A Gyűlölet Hetére teljes lendülettel folytak az előkészületek, s a minisztériumok személyzete állandóan túlórázott. Mindenféle felvonulásokat, gyűléseket, katonai parádékat, felolvasásokat, viaszfigura-kiállításokat, filmbemutatókat, teleképműsorokat kellett szervezni; emelvényeket kellett építeni, képeket festeni, jelszavakat kieszelni, dalokat írni, rémhíreket terjeszteni, fényképeket hamisítani. Julia csoportja az irodalmi osztályon abbahagyta a regények gyártását, és egy csomó pamfletet csapott össze az ellenség atrocitásairól. Winston, rendes munkáján felül, mindennap hosszú időt töltött el azzal, hogy visszamenőleg végigböngéssze a *Times* évfolyamait, s megváltoztasson és megszépítsen bizonyos híreket, amelyekre a szónoklatok hivatkozni fognak. Esténként, mikor lármás prolitömegek hömpölyögtek az utcákon, a városban különösen lázas volt a légkör. A rakétabombák az eddiginél is sűrűbben hullottak, s a messzi távolból néha óriási robbanások hallatszottak, amelyekre senki sem tudott magyarázatot adni, így aztán a legvadabb hírek keringtek felőlük.

A Gyűlölet Hetére szánt új indulót (a Gyűlölet Dalát) megkomponálták, s a teleképek szünet nélkül bömbölték is. Vad, ugatós ritmus volt, éppenséggel nem lehetett dallamosnak nevezni, inkább dobpergéshez hasonlított. Ha sok száz torok üvöltötte a menetelő lábak ütemére, ijesztő volt. A prolik megszerették, s az éjszakai utcán versenyzett népszerűségben a még mindig közkedvelt „Reménytelen ábránd volt csak" kezdetű dallal. A Parsons gyerekek éjjel-nappal ezt fújták toalettpapírba burkolt fésűn. Elviselhetetlen volt. Winston estéi zsúfoltabbak voltak minden eddiginél. A Parsons szervezte önkéntes brigádok készítették elő az utcát a Gyűlöletet Hetére: lobogókat varrtak, plakátokat festettek, zászlórudat állítottak fel a tetőkön, s életük kockáztatásával drótokat feszítettek ki keresztben az utca fölött a transzparensek számára. Parsons azzal dicsekedett, hogy csak a Győzelem-tömböt négyszáz méter anyag fogja díszíteni. Most érezte magát igazán elemében, s boldog volt, akár a pacsirta. A hőség és a munka ürüggyel szolgált neki arra, hogy esténként felvehesse a rövidnadrágot és a nyitott inget. Mindenütt ott volt, húzogatott, tologatott, varrt, kalapált, ötleteket adott, mindenkiben elvtársias buzdításokkal serkentette a munkakedvet, s csípős izzadságszagot árasztott teste minden hajlatából. Izzadságkészlete kimeríthetetlennek látszott.

Egyszerre csak egy új plakát tűnt fel mindenfelé Londonban. Szöveg nem volt rajta, csupán egy óriási, három-négy méter magas eurázsiai katona, amint támadólag lép előre; kifejezéstelen mongol arca és óriási csizmái voltak, csípője mellől célzásra emelt géppisztoly meredt előre. Akármilyen szögből nézett az ember a plakátra, a géppisztoly csövének jelképesen nagyított torkolata mindig pontosan a nézőre célzott. Ezzel ragasztottak tele minden üres helyet minden falon, szinte még a Nagy Testvér-portréknál is nagyobb mennyiségben. A háború iránt különben közömbös prolikat most belehajszolták periodikusan jelentkező hazafias őrjöngéseik egyikébe. Szinte az általános hangulattal összhangban a rakétabombák is sokkal több embert

öltek meg, mint máskor. Stepneyben egy bomba egy zsúfolt filmszínházra esett, s több száz áldozat ott égett a romok közt. A környék egész lakossága megjelent a temetésükön, a gyászmenet órákig vonult s a temetésből valóságos tiltakozó gyűlés lett. Egy másik bomba egy játszótérnek használt üres telekre esett, s darabokra tépett több tucat gyermeket. Újabb dühös tüntetések törtek ki, elégették Goldstein képmását, százával tépték le és vetették tűzre az eurázsiai katonát ábrázoló plakátokat, s a zűrzavarban kifosztottak egy csomó üzletet; aztán az a hír terjedt el, hogy a rakétabombákat rádióhullámok segítségével kémek irányítják, mire egy öreg házaspárra, akikről azt gyanították, hogy külföldi származásúak, rágyújtották a házat, s az öregek megfulladtak a füstben.

A Mr. Charrington boltja fölötti szobában, amikor csak sikerült eljutniuk oda, Julia és Winston egymás mellett feküdt a puszta ágyon a nyitott ablak alatt, a hőség miatt meztelenül. A patkány nem mutatkozott többé, a poloskák azonban förtelmesen elszaporodtak a melegben. Nem sokat törődtek velük. Akár piszkos a szoba, akár tiszta - paradicsom. Valahányszor felmentek, mindent beszórtak feketén vásárolt borssal, levetették ruhájukat, és izzadó testtel szeretkeztek, aztán elaludtak, s arra ébredtek, hogy a poloskák is magukhoz tértek, és ellentámadásra gyülekeznek.

Négyszer-ötször, vagy talán hatszor-hétszer is találkoztak itt június folyamán. Winston leszokott a rendszeres ginivásról. Már nem érezte szükségét. Meghízott, érdaganata lelohadt, csak egy barna folt maradt utána a bokája fölött, reggeli köhögési rohamai megszűntek. Az életet már nem érezte elviselhetetlennek, már nem érzett késztetést, hogy grimaszokat vágjon a teleképre, vagy torokszakadtából átkozódjék. Most, hogy biztos rejtekhelyük, mondhatni, otthonuk volt, már az sem bosszantotta, hogy csak ritkán találkozhatnak, s akkor is csak egy-két órára. A lényeg az volt, hogy az a szoba ott az ócskásbolt fölött létezik. Már maga a tudat, hogy a szoba ott van, sérthetetlenül, majdnem annyit jelentett, mintha benne is lett volna. Az a szoba egy egész világ volt, egy darab abból a múltból, amelyben még éltek a ma már kihalt állatfajták. Mr. Charrington, gondolta Winston, szintén ilyen kihalt állatfajta. Winston el szokott beszélgetni néhány percig Mr. Charringtonnal, mielőtt felment a lépcsőn. Az öregember nagyon ritkán, szinte sohasem lépett ki az utcára, s jóformán egyáltalán nem voltak vevői. Kísértetként járkált a sötét kis bolt és a még kisebb hátsó konyha közt, ahol ennivalót kotyvasztott magának, s ahol, sok egyéb holmi mellett, volt egy óriás tölcséres, hihetetlenül régi gramofonja is. Úgy látszott, örül neki, hogy alkalma van beszélgetni. Miközben ide-oda imbolygott értéktelen raktárában, hosszú orrával, vastag szemüvegével, hajlott hátával, ujjas mellényében valahogy inkább műgyűjtőnek látszott, mint kereskedőnek. Valami fásult lelkesedésfélével szokta megmutogatni egy-egy ócskaságát - egy porcelándugót, egy törött burnótszelence festett fedelét, egy műarany medaliont, amelyben egy rég halott csecsemő hajfürtje volt -, és sohasem azt kérdezte, hogy Winston nem akarja-e megvenni, csak azt, hogy nem akarja-e megcsodálni. Ha vele beszélgetett az ember, mintha egy kopott zenélődoboz csilingelését hallgatta volna. Emlékezete zugaiból előkotort még néhány töredéket elfelejtett rigmusokból. Az egyik huszonnégy rigóról szólt, a másik egy gyűrött szarvú tehénről, a harmadik a szegény Robin kakas haláláról. - Az imént jutott eszembe, talán érdekel - szokta mondogatni restelkedő kis mosollyal, valahányszor egy-egy újabb töredéket produkált. De sohasem tudott a rigmusokból egy-két sornál többet felidézni.

Mindketten tudták - ez valahogy állandóan a tudatukban volt -, hogy ez az állapot nem tarthat sokáig. Voltak percek, amikor a rájuk váró halál ténye olyan megfoghatónak látszott, mint az ágy, amelyen feküdtek, s ilyenkor olyan kétségbeesett bujasággal fonódtak össze, mint ahogyan az elkárhozott lélek kapkod a gyönyör utolsó morzsái után, mikor tudja, hogy végórája öt percen belül ütni fog. De voltak olyan perceik is, amikor nemcsak hogy azt képzelték, hogy biztonságban vannak, hanem azt is, hogy ez a biztonság tartós. Amíg ebben a szobában voltak,

mindketten úgy érezték, hogy nem történhet bajuk. Idejönni nehéz és veszedelmes, de maga a szoba sérthetetlen szentély. Olyasmi volt ez, mint amikor Winston a papírnyomó belsejébe bámult, s az volt az érzése, hogy be lehetne hatolni az üvegvilág mélyébe, s ott benn meg lehetne állítani az időt. Gyakran átengedték magukat a megmenekülés ábrándképeinek is. Szerencséjüknek soha nem lesz vége, s egészen természetes halálukig folytathatják jelenlegi kettős életüket. Vagy meghal Katharine, s valamilyen ügyes manőverrel sikerül összeházasodniuk. Esetleg öngyilkosságot követnek el együtt. Vagy eltűnnek, felismerhetetlenné teszik magukat, megtanulnak proletár kiejtéssel beszélni, munkát vállalnak valamelyik gyárban, s leélik életüket egy mellékutcában anélkül, hogy lelepleznék őket. Ez persze mind lehetetlen volt, mindketten jól tudták. A valóságban nem volt lehetőségük a megmenekülésre. Az egyetlen kivihető tervre, az öngyilkosságra, nem tudták elhatározni magukat. Legyőzhetetlennek látszott bennük az ösztön, hogy egyik napról a másikra, egyik hétről a másikra éljenek, hosszabbítsák a jelent, amely után nem következik jövő, mint ahogy a tüdő is mindig be akarja szívni a következő szippantást, amíg csak van élvezhető levegő.

Néha még az is szóba került, hogy cselekvőleg fellázadnak a Párt ellen, de fogalmuk sem volt róla, hogyan tegyék meg az első lépést. Még ha létezett is a legendás Testvériség, ott állt előttük a nehéz probléma: hogyan találják meg hozzá az utat. Winston beszámolt a lánynak arról a különös belső kapcsolatról, amely közte és O'Brien között fennállt, azaz fennállni látszott, s arról az időnként érzett belső ösztönzésről, hogy egyszerűen járuljon O'Brien színe elé, jelentse be, hogy ellensége a Pártnak, s kérje a segítségét. Érdekes, hogy a lány nem tartotta ezt lehetetlen, őrült gondolatnak. Ő az arcukról szokta megítélni az embereket, így aztán természetesnek vette, hogy Winston egyetlen szemvillanás alapján bizalomra méltónak találja O'Brient. Sőt Julia még azt is adottnak tekintette, hogy titokban mindenki vagy majdnem mindenki gyűlöli a Pártot, s megszegné a szabályokat, ha gondolná, hogy biztonságban megteheti. Azt azonban nem volt hajlandó elhinni, hogy széles körű, szervezett ellenzék létezik vagy létezhet. A Goldsteinről és földalatti hadseregéről terjesztett mesék, jelentette ki, közönséges hazugságok, amelyeket a Párt agyalt ki saját céljaira. Pártgyűléseken és felvonulásokon ő maga is számtalanszor követelte torkaszakadtából üvöltve olyan emberek kivégzését, akiknek a nevét sem hallotta soha, olyan bűnök miatt, amelyekben a legkisebb mértékben sem hitt. Mikor nyilvános tárgyalások folytak, ő is ott volt annak idején a Fiatalok Szövetsége küldöttségeiben, amelyek reggeltől estig a Törvényszék körül álldogáltak, s időnként azt ordították, hogy „Halál az árulókra!". A Két Perc Gyűlölet alatt mindig ő kiáltotta Goldstein felé a legválogatottabb gyalázkodásokat. S ugyanakkor a leghalványabb sejtelme sem volt róla, hogy kicsoda Goldstein, s miféle tanokat tulajdonítanak neki. A Forradalom után nőtt fel, s fiatal kora miatt nem emlékezhetett az ötvenes és hatvanas évek ideológiai harcaira. Az olyasmi, mint például egy független politikai mozgalom, kívül esett képzelete határain; s különben is, a Párt legyőzhetetlen. Mindig lesz, és mindig ugyanaz lesz. Lázadni ellene csak titkos engedetlenséggel lehet, vagy legfeljebb elszigetelt erőszakos cselekedetekkel, például úgy, hogy megöl az ember valakit, vagy felrobbant valamit.

Sokkal jobban átlátott a dolgokon, mint Winston, és sokkal kevésbé volt fogékony a Párt propagandája iránt. Mikor egyszer Winston valamivel kapcsolatban véletlenül megemlítette az Eurázsia elleni háborút, nagy elképedésére a lány közömbösen megjegyezte, hogy véleménye szerint ilyen háború nincs is. A naponta Londonra hulló rakétabombákat valószínűleg magának Óceániának a kormánya löveti ki, „csak azért, hogy az embereket rettegésben tartsa". Ez olyan gondolat volt, amely sohasem jutott Winston eszébe. A lány azzal is irigységet ébresztett benne, mikor elmondta, milyen nehezen állja meg, hogy a Két Perc Gyűlölet alatt ne törjön ki nevetésben. A lányt csak abban az esetben érdekelték a Párt tanításai, ha valamiképpen az ő életét is érintették. Számtalanszor kész volt elfogadni a hivatalos mitológiát, egyszerűen csak

azért, mert az adott esetben nem tartotta fontosnak az igazság és a hamisítás közti különbséget. Elhitte például - mivel így tanulta az iskolában -, hogy a Párt találta fel a repülőgépet. (Winston visszaemlékezett rá, hogy az ő iskoláskorában, az ötvenes évek végén, még csak a helikopterről állították, hogy a Párt találta fel; vagy tizenkét évvel később, mikor Julia volt iskolás, már a repülőgép feltalálásával kérkedtek; még egy nemzedék, s a gőzmozdony feltalálásával fognak dicsekedni.) S amikor megmondta neki, hogy a repülőgépet már az ő születése előtt feltalálták, jóval a Forradalom előtt, a lány egyáltalán nem tartotta ezt lényegesnek. Mit számít egyáltalában, hogy ki találta fel a repülőgépet? Még jobban megütközött Winston akkor, amikor Julia néhány elejtett megjegyzéséből rájött: a lány nem emlékszik arra, hogy Óceánia négy évvel azelőtt Keletázsiával volt háborúban s Eurázsiával békében. Igaz, hogy az egész háborút szemfényvesztésnek tartotta, azt azonban észre sem vette, hogy az ellenség neve megváltozott. Azt hiszem, mindig Eurázsiával voltunk háborúban - jelentette ki révedezve. Ez egy kissé megijesztette Winstont. A repülőgépet jóval a lány születése előtt találták fel, a háborús partnercsere azonban csak négy éve történt, mikor a lány már felnőtt volt. Körülbelül negyedóráig bizonygatta ezt. Végül sikerült addig erőltetnie a lány emlékezőtehetségét, míg homályosan rémleni kezdett neki, hogy valamikor Keletázsia volt az ellenség és nem Eurázsia. De ez az eredmény sem jelentett számára semmit. - Kit érdekel? - kérdezte türelmetlenül. - Egyik átkozott háború a másikat követi, és köztudomású, hogy a hírek valamiképpen mindig hazugságok.

Néha beszélt a lánynak az irattári osztályról, s a gyalázatos hamisításokról is, amelyeket ő művel ott. Az ilyesmi sem rémisztette meg a lányt. Neki nem volt az az érzése, hogy szakadék nyílik meg a lába alatt arra a gondolatra, hogy a hazugságból igazság lesz. Winston elmondta Jones, Aaronson és Rutherford történetét, s beszélt arról a fontos papírdarabról is, amely egyszer a kezébe került. Nem gyakorolt vele rá valami nagy hatást. Sőt a lány eleinte alig értette meg a történet csattanóját.

- A barátai voltak? - kérdezte.

- Nem, nem is ismertem őket. A Belső Párt tagjai voltak. És sokkal idősebbek voltak nálam. A múlthoz, a Forradalom előtti időkhöz tartoztak. Még látásból is alig ismertem őket.

- Akkor hát mit törődik velük? Mindig öltek meg embereket, vagy nem?

Megpróbálta megértetni vele a dolgot.

- Ez egy különleges eset volt - magyarázta. - Itt nemcsak arról volt szó, hogy megöltek valakit. Hát nem érti, hogy a múltat, már a tegnaptól kezdve, rögtön meghamisítják? Ha meg is marad valami, az mindig csak szilárd tárgy, amelyhez nem tartoznak szavak, amilyen például ez az üvegdarab. Már szinte semmit sem tudunk a Forradalomról és a Forradalom előtti időkről. Minden emléket elpusztítottak vagy meghamisítottak, minden könyvet újraírtak, minden képet újrafestettek, minden szobrot, utcát és épületet újrakereszteltek, minden dátumot megváltoztattak. S ez a művelet napról napra, percről percre folytatódik. A történelmet megszüntették. Csak egy vég nélküli jelen létezik, amelyben mindig a Pártnak van igaza. Én persze *tudom*, hogy a múltat meghamisították, de sohasem tudnám bebizonyítani, még olyan esetekben sem, amikor magam végeztem a hamisítást. A hamisítás tényének sohasem marad nyoma. Az egyetlen nyom az én tudatomban van, s nem tudom, van-e még emberi lény, akinek hasonló emlékei vannak. Egész életemben csak akkor egyszer, egyetlen pillanatban volt a birtokomban a tényleges, konkrét bizonyíték az esemény *után* - évekkel utána.

- S mit ért vele?

- Semmit, mert néhány perc múlva eldobtam. De ha ma kerülne a kezembe, megtartanám.

- Hát én nem! - jelentette ki Julia. - Szívesen vállalnék kockázatot, de csak valami értékes dologért, és nem ócska újságfoszlányokért. Mit csinálhatott volna vele, ha megtartja is?

- Lehet, hogy nem sokat. De bizonyíték volt. Talán el tudtam volna hinteni itt-ott némi kételyt, feltéve, hogy meg mertem volna mutatni valakinek. Én nem hiszem, hogy bármin is változtathatunk a mi életünk folyamán. De el lehet képzelni itt-ott felbukkanó kis ellenállási csomópontokat, egymással összeköttetésben álló emberek apró, de fokozatosan növekvő csoportjait, akik esetleg még néhány feljegyzést is hagynak maguk után, amelyek alapján a következő nemzedék tovább folytathatja, ahol mi abbahagytuk.

- Engem nem érdekel a következő nemzedék, drágám. Engem a *mi* dolgunk érdekel.

- Maga csak a derekától lefelé lázadó - állapította meg Winston.

A lány ezt szellemes tréfaként fogta fel, és gyönyörűséggel ölelte át a férfit.

A párt ideológiai tételei iránt a leghalványabb érdeklődést sem tanúsította. Valahányszor Winston az Angszoc alapelveiről, a duplagondolról, a múlt megváltoztathatóságáról és a tárgyi valóság tagadásáról elmélkedett, s újbeszél szavakat használt, a lány unatkozni kezdett, zavart lett, s kijelentette, hogy ilyesmivel sohasem törődött. Nyilvánvaló, hogy mindez csak zagyvaság, minek hát törődni velük? Ő tudja, hogy mikor kell ujjongani, s mikor üvölteni, s ennél többre nincs szükség. Ha Winston ennek ellenére is tovább beszélt ezekről a dolgokról, a lány rendszerint - s ez már bosszantó szokásává lett - elaludt. Azok közé tartozott, akik mindig és mindenütt el tudnak aludni. A lánnyal folytatott beszélgetések során jött rá Winston, milyen könnyű párthűnek látszani anélkül, hogy az embernek a leghalványabb sejtelme lenne arról, mit is jelent a párthűség. Kétségtelen, hogy a Párt világnézete az olyan emberekre kényszeríthető rá a legeredményesebben, akik képtelenek azt megérteni. Az ilyenekkel el lehet fogadtatni a valóság legdurvább megsértését is, mert nem is sejtik, milyen iszonyú az, amit tőlük kívánnak, s nem törődnek annyira közügyekkel, hogy rájöjjenek, tulajdonképpen mi is történik. Az értelem hiánya következtében egészségesek maradnak. Egyszerűen lenyelnek mindent, s amit lenyelnek, nem árt meg nekik, mert éppen úgy nem marad meg bennük, mint amikor a gabonaszem megemészthetetlenül megy át a madár testén.

6

Megtörtént végre. A remélt üzenet megérkezett. Winston úgy érezte, hogy egész életében erre várt.

A Minisztérium hosszú folyosóján haladt végig, s körülbelül ahhoz a ponthoz érkezett, ahol Julia a kezébe csúsztatta a cédulát, mikor tudatára ébredt, hogy egy nála nagyobb termetű ember lépked közvetlenül mögötte. Az illető, akárki volt is, köhintett egyet, nyilván annak jeléül, hogy mondani akar valamit. Winston rögtön megállt és megfordult. O'Brien volt az.

Végre szemtől szembe álltak egymással, s Winston úgyszólván csak egyetlen vágyat érzett: elszaladni. A szíve hevesen vert. Képtelen lett volna megszólalni. O'Brien azonban megállás nélkül folytatta útját, kezét egy pillanatra barátságosan Winston karjára téve, úgyhogy egymás mellett haladtak tovább. S O'Brien beszélni kezdett, a maga egyéni, komoly és udvarias modorában, amely megkülönböztette őt a Belső Párt legtöbb tagjától.

- Már kerestem az alkalmat, hogy beszélhessek veled - kezdte. - Olvastam a minap egyik újbeszélül írt cikkedet a *Times*-ban. Tudományosan is érdeklődsz az újbeszél iránt, ugyebár?

Winston visszanyerte önuralma egy részét.

- Nem merném mondani - felelte. - Csak műkedvelő vagyok. Nem ez a szakmám. Sohasem működtem közre a nyelvszerkesztés munkálataiban.

- De azért egész kitűnően írsz újbeszélül - állapította meg O'Brien. - Ez nemcsak az én véleményem. Nemrégiben szót váltottam egy barátoddal, aki feltétlenül szakembernek számít. A neve pillanatnyilag nem jut eszembe.

Winston szíve ismét fájdalmasan megdobbant. El sem tudta képzelni, hogy O'Brien másvalakire célozhatott volna, mint Syme-ra. Syme azonban nemcsak meghalt, hanem el is törölték - *nemszemély* volt. A rá való bármilyen felismerhető utalás halálos veszedelmet jelenthetett. O'Brien megjegyzése nyilvánvalóan valamilyen jeladás, jelszó akart lenni. Azzal, hogy egy ilyen apró gondolatbűn elkövetésébe belevonta őt, mintegy cinkosságot teremtett kettejük között. Lassan ballagtak tovább a folyosón, most azonban O'Brien állt meg. Azzal az egyéni, megnyerő nyájassággal, amely ezt a mozdulatát mindig jellemezte, megigazította szemüvegét az orrán. Aztán így folytatta:

- Tulajdonképpen azt akartam mondani, hogy felfedeztem a cikkedben két olyan szót, amely már elavult. Igaz ugyan, hogy csak nemrégiben helyezték őket használaton kívül. Láttad az újbeszél szótárának tizedik kiadását?

- Nem - felelte Winston. - Nem is sejtettem, hogy már megjelent. Az irattári osztályon még a kilencedik kiadást használjuk.

- A tizediknek, úgy tudom, csak néhány hónap múlva kell megjelennie. Néhány előzetes példány azonban már forgalomban van. Az én birtokomban is van egy. Érdekelne esetleg?

- Nagyon - felelte Winston, aki rögtön rájött, hová akar kilyukadni O'Brien.

- Néhány újítás rendkívül zseniális benne. Azt hiszem, téged elsősorban az igék számának csökkentése érdekelne. Nézzük csak, eljuttatnám hozzád a szótárt egy küldönccel. Csak attól tartok, hogy elfelejtem, mint ahogy el szoktam felejteni az ilyesmit. Talán te is elvihetnéd a lakásomról, amikor éppen ráérsz. Várj csak. Hadd adom meg a címemet.

Éppen egy telekép előtt álltak. O'Brien két zsebét is szórakozottan végigtapogatta, végül előhúzott egy bőrkötésű kis noteszt és egy arany töltőtollat. Közvetlenül a telekép mellett, olyan helyzetben, hogy a készülék másik végén bárki elolvashatta, felfirkantott egy címet, a lapot kitépte, és átnyújtotta Winstonnak.

- Esténként rendszerint otthon szoktam lenni - tette hozzá. - Ha nem lennék otthon, az inasomtól megkapod a szótárt.

Ezzel elment, otthagyva Winstont, kezében a papírdarabkával, amelyet ezúttal nem kellett eldugnia. Ennek ellenére gondosan megtanulta a felírt címet, s a cédulát néhány órával később egy csomó egyéb papírral együtt bedobta az emlékezetlyukba.

Legfeljebb két percig tartott a beszélgetésük. A jelenetnek csak egyetlen értelmet lehetett tulajdonítani. Azért eszelte ki O'Brien, hogy valamilyen módon tudtára adhassa a címét Winstonnak. Ez szükséges is volt, mert különben csak nyílt nyomozással lehetett megállapítani, hogy hol lakik valaki. Semmiféle címtár nem létezett. „Ha fel akarsz keresni egyszer, itt találhatsz meg" - ez volt O'Brien szavainak az értelme. Az is lehetséges, hogy valamilyen üzenet van elrejtve valahol a szótárban. Egyvalami azonban kétségtelenül bizonyossá vált. Az összeesküvés, amelyről Winston álmodott, létezik, s ő most eljutott a közelébe.

Tudta, hogy előbb-utóbb engedelmeskedni fog O'Brien felszólításának. Talán már másnap, talán csak jóval később - ebben még nem volt bizonyos. Ami most történt, csak egy évekkel ezelőtt megindult folyamatnak a következménye. Az első lépés egy titkos, önkéntelen gondolat volt; a második a napló megkezdése. A gondolatoktól eljutott a szavakig, s most a szavaktól a tettekig. Az utolsó lépés az a valami lesz, ami a Szeretet-minisztériumban fog történni. Beletörődött. A vég benne volt már a kezdetben. Mégis ijesztő volt; vagyis pontosabban olyan volt, mintha előre belekóstolt volna a halálba, mintha egy kissé már nem is élne. Már az O'Briennel való beszélgetés közben, mikor a szavak értelme a tudatába hatolt, fagyos borzadály kerítette hatalmába a testét. Az volt az érzése, hogy nyirkos sírba lép, s az sem tette könnyebbé a dolgot, hogy mindig is tudta: az a sír már megvan, és várja őt.

7

Winston könnybe lábadt szemmel riadt fel álmából. Julia álmosan melléje gurult, s valami olyasmit dünnyögött, hogy: „Mi baj?”

- Azt álmodtam... - kezdte Winston, de rögtön abba is hagyta. Túlságosan bonyolult volt az álom, semhogy szavakba lehessen foglalni. Ott volt maga az álom, s aztán ott volt a hozzá-kapcsolódó emlék, amely az ébredését követő másodpercekben merült fel a tudatában.

Lehunyta a szemét, és visszadőlt, még mindig az álom atmoszférájába merülten. Terjedelmes, világos álom volt, szinte az egész élete kitárult benne, mint valami táj egy eső utáni nyári alkonyon. Mindez az üveg papírnyomóban történt, az üveg felülete azonban az ég boltozata volt, s a boltozat alatt mindent ragyogó, puha fény árasztott el, amelyben végtelen távol-ságokba lehetett látni. Benne volt az álomban - illetőleg bizonyos értelemben éppen ebből állt az álom - anyjának egy kézmozdulata is, amelyet harminc év múlva megismételt az a film-híradóban látott zsidó nő, mikor megpróbálta megvédeni kisfiát a golyóktól, mielőtt a heli-kopterek mindkettőjüket darabokra tépték volna.

- Tudja-e - szólalt meg -, hogy eddig a pillanatig azt hittem, hogy én öltem meg az anyámat?

- Miért ölte meg? - kérdezte Julia félálomban.

- Nem öltem meg. Fizikailag nem.

Álmában eszébe jutott az utolsó pillantás, amelyet anyjára vetett, s a felébredését követő pillanatokban az a seregnyi apró esemény is felötlött az emlékezetében, amely ezt az utolsó pillantást megelőzte és követte. Olyan emlék volt, amelyet éveken át készakarva ki kellett zárnia a tudatából. Az esemény időpontjában nem volt egészen bizonyos, mindenesetre úgy tíz-, esetleg tizenegy éves lehetett akkoriban.

Apja nem sokkal azelőtt tűnt el; eltűnése időpontjára nem tudott pontosan visszaemlékezni. Jobban megmaradtak emlékezetében azoknak az időknek lármás, nyugtalanító körülményei: a légitámadások miatt újra meg újra kitörő pánik, a földalatti állomásaira való menekülések, a romhalmazok mindenfelé, az utcasarkokon kiragasztott érthetetlen kiáltványok, az egyforma színű inget viselő ifjak bandái, a péküzletek előtt álldogáló végeláthatatlan sorok, a távolból időnként felhangzó géppuskaropogás - s mindenekfelett az a tény, hogy sohasem volt elég ennivaló. Emlékezett rá, hogy más fiúkkal együtt hosszú délutánokon keresztül kutatott a szemétládákban és a szemétdombokon, kiszedték a káposztatorzsákat, a krumplihéjat, s néha kenyérdarabkákat is találtak, amelyekről gondosan lekaparták a piszkot; teherautókra lestek, amelyekről tudták, hogy marhaeledelt szállítanak, s ha zökkennek egyet-egyet az út buktatóin, lehullik róluk néhány darabka olajpogácsa.

Mikor apja eltűnt, anyján nem látszott semmiféle meglepődés vagy erősebb fájdalom, mégis egyszerre csak megváltozott. Mintha teljesen lélektelenné vált volna. Még Winston is érezte, hogy anyja vár valamire, amiről tudja, hogy meg kell történnie. Megcsinált mindent, amit meg kellett csinálnia - főzött, mosott, foltozott, ágyat vetett, felsöpörte a padlót, leporolta a kandalló párkányát -, de mindezt nagyon lassan, feltűnően, minden felesleges mozdulat nélkül, akár egy saját akaratából mozgó bábfigura. Erős, formás teste szinte magától értetődően hanyatlott bénaságba. Néha órákig képes volt szinte mozdulatlanul ülni az ágyon, Winston kishúgát, egy apró, beteges, nagyon csendes, két-három éves kisgyermeket dajkálva, akinek az arca egészen majomszerűvé vált a sovány-ságtól. Nagy ritkán Winstont is a karjába vette, és

sokáig szorította magához egyetlen szó nélkül. Winston fiatalsága és önzése ellenére is tudta, hogy ez valahogyan összefügg azzal a sohasem említett dologgal, ami készülőben van.

Emlékezett a szobára is, amelyben laktak. Sötét, zárt levegőjű szoba volt, amelyet majdnem félig betöltött egy fehér terítős ágy. A tűzhelyen egyetlen gázláng égett, s egy polcuk volt, amelyen az élelmiszert tartották. Kinn a lépcsőházban volt egy barna cseréptartály, amelyet több szoba közösen használt. Visszaemlékezett anyja szoborszerű testére, amint a gázláng fölé hajol, hogy megkavarjon valamit egy lábasban. Leginkább azonban arra emlékezett, hogy állandóan éhes volt, s hogy az étkezések idején vad, csúnya veszekedések folytak. Szitkozódva kérdezte minden egyes alkalommal az anyjától, hogy miért nincs több ennivaló, kiabált és dühöngött (még a hangja színére is visszaemlékezett: korán kezdett mutálni, s néha furcsán dörmögött), vagy szánalmat keltő pityergéssel próbált az adagjánál többet kierőszakolni. Anyja nagyon szívesen adott volna neki többet. Elismerte, hogy neki, a „fiúnak" jár a legnagyobb adag; de akármilyen sokat adott neki, ő mindig többet akart. Anyja minden étkezésük alkalmával könyörgött, hogy ne legyen önző, gondoljon arra, hogy kishúga beteg, és neki is kell ennie, de nem ment vele semmire. Winston mindig őrjöngve kiabált, mikor az anyja már nem tálalt neki többet, megpróbálta kicsavarni kezéből a lábast és a kanalat, ellopkodta az ételt húga tányérjáról. Tudta, hogy a másik kettő éhezik miatta, de képtelen volt másképpen cselekedni; sőt úgy érezte, joga van ahhoz, hogy így cselekedjék, mert a gyomrában lármázó éhség igazolja őt. Ha anyja nem vigyázott, napközben is lopkodott a polcon tartott kevés ennivalóból.

Egyszer csokoládéadagot osztottak, hetek vagy hónapok óta először. Winston egészen tisztán emlékezett az értékes kis csokoládédarabra. Egy kétunciás szeletet kaptak (akkoriban még unciában számoltak) hárman. Magától értetődő volt, hogy három egyenlő részre kell osztaniuk. Winston egyszerre csak meghallotta a saját hangját, mintha csak másvalaki kiabált volna, amint hangosan üvöltve magának követeli az egész darabot. Anyja figyelmeztette, hogy ne legyen falánk. Hosszú, szitkokkal teli vita kerekedett, amely egyre tovább gyűrűzött, ordítozással, nyögésekkel, sírással, tiltakozással, alkudozással. Kishúga, aki pontosan úgy kulcsolta át anyja nyakát karjával, mint egy majomcsecsemő, tágra nyílt szemmel, szomorúan figyelte Winstont. Az anyja végül is letörte a csokoládé háromnegyed részét, és odaadta Winstonnak, a megmaradt negyedrészt pedig a húgának. A kislány elvette, és bután nézte, talán nem is tudta, micsoda. Winston egy pillanatig nézte a húgát, aztán egy váratlan, gyors mozdulattal odaugrott hozzá, kikapta a kezéből a csokoládédarabot, s az ajtó felé rohant.

- Winston! Winston! - kiáltott utána az anyja. - Gyere vissza! Add vissza a húgodnak a csokoládéját!

Winston megállt, de nem ment vissza. Anyja aggódó pillantása az arcára szegeződött. Igen, most is azon a dolgon gondolkozott - Winston nem tudta, hogy mi az -, ami készülőben volt. A kislány, annak tudatában, hogy megfosztották valamitől, erőtlen sírásban tört ki. Anyja magához szorította a gyermeket, s az arcát a keblébe temette. Volt valami a mozdulatában, ami azt súgta Winstonnak, hogy a húga haldoklik. Megfordult, és lerohant a lépcsőn, kezében a nyúlóssá olvadt csokoládéval...

Soha többé nem látta az anyját. Miután befalta a csokoládét, valami szégyenkezésféle fogta el, s órákig csavargott az utcákon, míg az éhség haza nem hajtotta. Mire hazaért, anyja eltűnt. Az ilyesmi akkoriban már mindennapos dolog volt. Semmi sem hiányzott a szobából anyján és a húgán kívül. Egyetlen ruhadarabot sem vittek el, még anyja felsőkabátját sem. Winston mind a mai napig nem bizonyosodott meg róla, hogy anyja meghalt. Előfordulhatott, hogy csak kényszermunkatáborba vitték. Ami a húgát illeti, lehet, hogy - akárcsak Winston - az otthontalan gyermekek valamelyik telepére került (javítóközpontoknak nevezték e telepeket),

amelyek a polgárháború egyik eredményeként jöttek létre; de lehet, hogy őt is elvitték a kényszermunkatáborba anyjával együtt; vagy egyszerűen otthagyták valahol, hogy pusztuljon el.

Álma még mindig élénken a tudatában volt, különösen az a betakaró, oltalmazó karmozdulat, amely mintha az egész álom lényege lett volna. Eszébe jutott két hónappal előbbi másik álma. Anyja pontosan úgy ült a mocskos fehér terítős ágyon, a nyakába kapaszkodó gyermekkel, ahogy a süllyedő hajón ült, mélyen Winston alatt, s percről percre lejjebb merült, de még mindig fölnézett Winstonra a fölötte sötétülő vízen át.

Elbeszélte Juliának anyja eltűnésének a történetét. A lány, anélkül hogy kinyitotta volna a szemét, arrább gurult, s kényelmesebb pózba helyezkedett.

- Azt hiszem, ronda kis disznó lehetett maga - motyogta. - Minden gyerek disznó.

- Az. A történet igazi csattanója azonban...

A lány lélegzetvétele elárulta, hogy megint elaludt. Pedig Winston szeretett volna még beszélni az anyjáról. Nem tartotta - már amennyire vissza tudott rá emlékezni - rendkívüli asszonynak, még csak intelligensnek sem; s mégis volt benne valamiféle nemesség, tisztaság, egyszerűen azért, mert a törvények, amelyeknek engedelmeskedett, saját törvényei voltak. Érzései is a sajátjai voltak, s nem lehetett kívülről megváltoztatni őket. Eszébe sem jutott, hogy valamilyen cselekedetet, csak azért, mert annak nincs semmi haszna, értelmetlennek tartson. Ha szeret valaki, viszontszereted, s ha semmi egyebet nem tudsz neki adni, szeretetet még mindig adhatsz. Mikor nem volt már csokoládéja, anyja a karjába szorította gyermekét. Nem volt semmi haszna, semmin sem változtatott, nem szerzett vele több csokoládét, nem hárította el gyermeke vagy a saját halálát; de természetesnek érezte, hogy így cselekszik. A menekülő nő ott a csónakban szintén eltakarta kisfiát a karjával, amely nem nyújtott több védelmet a golyók ellen, mint egy papírdarab. Az a szörnyű, hogy a Párt elhiteti az emberekkel, hogy a puszta ösztönök, a puszta érzések nem fontosak, s ugyanakkor megfosztja őket az anyagi világ fölötti minden hatalomtól. Ha egyszer a Párt markában vagy, a szó szoros értelmében mindegy, hogy mit érzel vagy mit nem érzel, mit cselekszel vagy nem cselekszel. Így is, úgy is megsemmisítenek, és soha többé nem hall senki sem rólad, sem cselekedeteidről. Tökéletesen kitörölnek a történelem folyamatából. S lám: a csak két nemzedékkel ezelőtt élt embereknek ez még nem látszott volna mindennél fontosabbnak, mert akkor még nem akarták megváltoztatni a történelmet. Saját érzéseik irányították őket, s ezt természetesnek tekintették. Az egyéni viszonylatok voltak a lényegesek, s egy tökéletesen céltalan mozdulatnak, egy ölelésnek, egy könnynek, egy haldoklónak mondott szónak is lehetett önmagában értéke. A prolik, jutott hirtelen eszébe Winstonnak, megmaradtak ebben az állapotban. Ők nem egy párthoz, egy országhoz vagy egy eszméhez ragaszkodnak, hanem egymáshoz. Életében először nem becsülte le a prolikat, s nemcsak tunya erőként gondolt rájuk, amely egyszer életre ébredhet, és megújíthatja a világot. A prolik emberek maradtak. Nem váltak bensőjükben érzéketlenné. Megőrizték egyszerű érzelmeiket, amelyeket ő maga tudatos erőfeszítéssel kényszerült újratanulni. S miközben erre gondolt, eszébe jutott, anélkül hogy az összefüggés nyilvánvalóvá vált volna előtte, hogyan pillantott meg néhány héttel ezelőtt egy leszakított kezet a járdán, s hogyan rúgta be a csatornába, mint valami káposztacsutkát.

- A prolik emberi lények - állapította meg fennhangon. - Mi nem vagyunk azok.

- Miért nem? - kérdezte Julia, aki megint felébredt.

Winston gondolkozott egy kicsit. - Gondolt-e már arra - kérdezte -, hogy az volna a legokosabb, ha egyszerűen kisétálnánk innen, mielőtt még túlságosan késő lenne, és soha többé nem találkoznánk?

- Igen, drágám, ez nekem is eszembe jutott már néha. De semmi esetre sem tudnám megtenni.

- Eddig szerencsénk volt - folytatta a férfi -, ez azonban nem tarthat sokáig. Maga fiatal. Normálisnak és ártatlannak látszik. Ha távol tartja magát a magamfajta emberektől, még ötven évig is életben maradhat.

- Nem. Én ezt már mind végiggondoltam. Amit maga cselekszik, azt cselekszem én is. S ne legyen túlságosan bátortalan. Én elég jól értek hozzá, hogyan kell életben maradni.

- Együtt lehetünk még fél évig... egy évig... nem tudhatjuk, meddig. Csak az bizonyos, hogy végül is elszakadunk egymástól. El tudja képzelni, hogy akkor majd milyen tökéletesen magunkra maradunk? Ha egyszer elfognak bennünket, egyikünk sem tehet a másikért semmit, a szó szoros értelmében semmit. Ha vallok, akkor is agyonlövik magát, s ha nem leszek hajlandó vallani, akkor is. Akármit cselekszem, mondok vagy nem mondok, nem odázhatja el a halálát még öt percre sem. Azt sem fogja tudni egyikünk sem, hogy a másik él-e még vagy meghalt. Teljesen ki leszünk szolgáltatva. Csak az a fontos, hogy ne áruljuk el egymást, bár a sorsunkon az sem változtat majd egy hajszálnyit sem.

- Ha a beismerést érti ezen - felelte a lány -, hát bizony beismerünk majd mindent. Mindenki mindent be szokott ismerni. Ezen nem lehet segíteni. Meg fognak kínozni.

- Nem a beismerésre gondolok. A beismerés nem árulás. Nem számít, hogy mit mondunk vagy cselekszünk; csak az érzések számítanak. Ha el tudnák érni azt, hogy megszűnjek szeretni magát... az lenne az igazi árulás.

A lány elgondolkozott. - Ezt nem tehetik meg - jelentette ki végül. - Ez az egyetlen dolog, amit nem tehetnek meg. Azt kikényszeríthetik, hogy bármit... bármit mondjon, de azt nem, hogy azt gondolja is. A lelkét nem keríthetik hatalmukba.

- Nem - felelte Winston kissé bizakodóbban -, nem: ez igaz. A lelket nem keríthetik hatalmukba. Ha az ember érezni tudja, hogy embernek maradni érdemes, diadalmaskodik felettük, még ha nem is lesz semmi következménye diadalának.

A mindig fülelő teleképre gondolt. Kémlelhetnek éjjel-nappal, mégis túl lehet járni az eszükön, ha az ember nem veszíti el a fejét. Akármilyen agyafúrtak, annak a titka még sincs a birtokukban, hogy egy másik emberi lény gondolatait ki tudják találni. Lehet, hogyha már a kezükben van az ember, akkor nem egészen ez a helyzet. Senki sem tudhatja, mi történik a Szeretetminisztérium falai között, sejteni azonban lehet: kínzás, kábítószerek, az ember idegreakcióit kimutató finom műszerek, álmatlansággal, magánzárkával és állandó vallatással történő fokozatos kifárasztás. Megtörtént dolgokat semmi esetre sem lehet letagadni. Ezeket ki lehet nyomozni, kínzással ki lehet csikarni az emberből. De ha a cél nem az életben maradás, hanem hogy ember maradj, végül is mit számít az ilyesmi? Az érzéseidet nem változtathatják meg. Hiszen magad sem tudod megváltoztatni őket, még ha akarnád is. A legapróbb részletekig felfedhetnek mindent, amit tettél, mondtál vagy gondoltál; a szíved belseje azonban, amelynek működése még önmagad számára is rejtély, bevehetetlen.

8

Megtették, végre megtették!

A szoba, amelyben álltak, hosszúkás és kellemesen világított volt. A telekép annyira le volt halkítva, hogy csak csendesen mormolt; a vastag, sötétkék szőnyeg olyan érzést keltett, mintha bársonyon járnának. A szoba végében O'Brien ült egy asztalnál, zöld ernyős lámpa alatt, mindkét oldalán egy csomó irat hevert. Még csak fel sem pillantott, mikor az inas Juliát és Winstont bevezette.

Winston szíve olyan erősen dobogott, hogy attól tartott: képtelen lesz megszólalni. Megtették, végre megtették, csak erre tudott gondolni. Őrültség volt egyáltalán idejönni, s még nagyobb őrültség volt együtt megérkezni; igaz ugyan, hogy különböző utakon jöttek, s csak O'Brien ajtaja előtt találkoztak. De már ahhoz is mérhetetlen bátorság kellett, hogy egy ilyen helyre jöjjenek. Csak nagyon ritka alkalmakkor láthatta valaki belülről a Belső Párt tagjainak lakását, sőt még abba a városnegyedbe is csak ritkán juthatott be, ahol a Belső Párt tagjai laktak. Az óriási háztömb egész légköre, a helyiségek fényűző berendezése és tágassága, a jó ételek és a jó dohány szokatlan illata, a csendesen és hihetetlenül gyorsan föl-le suhanó felvonók, a sürgő-forgó, fehér kabátos inasok - minden félelmet keltett. Habár jó ürügye volt az idejövetelre, minden lépésnél gyötörte a félelem, hogy hirtelen felbukkan a sarkon egy fekete egyenruhás őr, az okmányait kéri, s megparancsolja, hogy távozzék. O'Brien inasa mindenesetre akadékoskodás nélkül beengedte mindkettőjüket. Apró, fekete hajú, fehér kabátos emberke volt, gyémánt alakú, tökéletesen kifejezéstelen arccal, amely egy kínai arca is lehetett volna. A folyosót, amelyen végigvezette őket, puha szőnyeg borította, falait krémszínű tapéta és fehér faburkolat, s minden kínosan tiszta volt. Ez is félelmet ébresztett. Winston nem emlékezett rá, hogy valaha is látott volna olyan folyosót, amelynek a falai ne lettek volna mocskosak az emberi testek érintésétől.

O'Brien egy darab papírt tartott az ujjai közt, s láthatólag figyelmesen tanulmányozta. Széles arca, amelyet annyira lehajtott, hogy látni lehetett az orra vonalát, félelmetesnek és ugyanakkor értelmesnek is látszott. Mintegy húsz másodpercig moccanás nélkül ült. Aztán közelebb húzta a beszélírt, és a minisztériumok keverék zsargonjában bediktált egy üzenetet:

egy pont vessző öt pont vessző hét pont tétel jóváhagyva stop hat pont tételben foglalt javaslat duplaplusz nevetséges szinte bűngondol törölni stop gyártásosan nemfolytatni pluszteljes előbbbecslést rezsiköltségesen stop üzenet vége

Megfontoltan felemelkedett a székből, és feléjük indult a hangfogó szőnyegen. Az újbeszél szavakkal együtt mintha a hivatalos légkörből is elenyészett volna róla egy kevés, arckifejezése azonban a szokottnál komorabb volt, mintha nem tetszett volna neki, hogy megzavarták. A félelemhez, amelyet Winston már eddig is érzett, most hirtelen közönséges zavarodottság is járult. Egészen elképzelhetőnek tartotta, hogy ostoba hibát követett el. Miféle bizonyítéka van rá tulajdonképpen, hogy O'Brien valamiféle politikai összeesküvő? Semmi, csak egy szemvillanás és egy bizonytalan értelmű megjegyzés; ezenkívül csak a saját titkos elképzelései, amelyeket egy álomra alapozott. Most már az az ürügy sem ért semmit, hogy a szótárt jött kölcsönkérni, hiszen ebben az esetben Julia jelenlétét lehetetlen megmagyarázni. Mikor O'Brien elhaladt a telekép mellett, nyilván eszébe jutott valami. Megállt, megfordult, és megnyomott egy gombot a falon. Éles kattanás hallatszott. A hang megszűnt.

Julia apró kis hangot hallatott, valami sikoltásfélét, amivel meglepődését fejezte ki. Winston még rettegése tetőpontján is annyira megdöbbent, hogy meg tudta mozdítani a nyelvét.

- Ki tudod kapcsolni! - kiáltotta.

- Igen - felelte O'Brien -, mi ki tudjuk kapcsolni. Megvan ez az előjogunk.

Most szemközt állt velük. Izmos alakja föléjük tornyosodott, s arckifejezése még mindig megfejthetetlen volt. Várta, meglehetős komoran, hogy Winston beszéljen, de miről? Még mindig teljesen elképzelhető volt, hogy O'Brien csak egy elfoglalt ember, aki most ingerülten tűnődik azon, hogy miért zavarták meg. Senki sem szólt. A telekép kikapcsolása után a teremben szinte halotti csend lett. A másodpercek iszonyú gyorsan múltak. Winston csak nehezen tudott O'Brien szemébe nézni. S ekkor a zord arcon hirtelen valami olyasmi jelent meg, mint egy mosoly kezdete. O'Brien szokott jellegzetes mozdulatával megigazította szemüvegét az orrán.

- Mondjam én, vagy mondod te? - kérdezte.

- Mondom én - vágta rá azonnal Winston. - Az ott valóban ki van kapcsolva?

- Igen, minden ki van kapcsolva. Egyedül vagyunk.

- Azért jöttünk ide, mert...

Elakadt, mert most fogta fel első ízben saját indítékainak határozatlanságát. Mivel tényleg nem tudta, miféle segítséget vár O'Brientől, nem volt könnyű megmondania, miért jött ide. Aztán folytatta, teljes tudatában annak, hogy amit mond, ostobán és mesterkélten hangzik:

- Azt gondoljuk, hogy létezik valami összeesküvésféle, valamilyen titkos szervezet, amely a Párt ellen dolgozik, s amelyben neked is részed van. Mi is csatlakozni akarunk hozzá, és dolgozni akarunk érte. Ellenségei vagyunk a Pártnak. Nem hiszünk az Angszoc elveiben. Gondolatbűnözők vagyunk. S házasságtörők is. Azért mondom el ezt, mert ki akarjuk szolgáltatni magunkat kényednek-kedvednek. Ha azt akarod, hogy valamilyen más módon emeljünk vádat magunk ellen, készek vagyunk rá.

Abbahagyta, és a háta mögé pillantott, mert az volt az érzése, hogy kinyílt az ajtó. Valóban, a kis sárga arcú inas lépett be kopogtatás nélkül. Winston látta, hogy egy tálca van nála, rajta üveg és poharak.

- Martin közénk tartozik - mondta O'Brien közömbösen. - Hozd ide az italt, Martin. Tedd a kerek asztalra! Van elég székünk? Akkor üljünk le, és beszélgessünk kényelmesen. Hozz egy széket magadnak is, Martin! Az ügyről van szó. Tíz percre nem kell inasnak lenned.

A kis ember leült, egészen magától értetődően, s mégis szolgai kifejezéssel az arcán, az olyan szolgáéval, akinek előjogai vannak. Winston a szeme sarkából figyelte. Rádöbbent, hogy ennek az embernek az egész élete szerepjátszás, s úgy érzi, veszedelmes lenne akár csak egy pillanatra is kiesnie a szerepéből. O'Brien nyakon fogta a palackot, és sötétpiros folyadékkal töltötte meg a poharakat. Ez a látvány homályos emlékeket ébresztett Winstonban valamiről, amit egy falon vagy deszkakerítésen látott valamikor - óriási, villanykörtékből kirakott palack volt, amely föl-le mozgott, s a tartalma beleömlött egy pohárba. Felülről nézve a folyadék majdnem feketének látszott, a palackban azonban úgy csillogott, mint a rubin. Fanyarédes illata volt. Látta, hogy Julia felemeli a poharát, és leplezetlen kíváncsisággal megszagolja.

- Ezt nevezik bornak - jegyezte meg O'Brien finom mosollyal. - Könyvekben kétségtelenül olvastatok már róla. Attól tartok, a Külső Pártnak nem sok jut belőle. - Arca ismét ünnepélyessé vált, és felemelte a poharát. - Gondolom, úgy illik, hogy az első pohárral felköszöntsünk valakit. Vezérünkre: Emmanuel Goldsteinre!

Winston bizonyos mohósággal emelte fel a poharát. A bor olyasmi volt, amiről olvasott és álmodott. Akár az üveg papírnyomó, vagy Mr. Charrington félig elfelejtett rigmusai, ez is az

elpusztított, regényes múlt tartozéka volt, a hajdankoré, ahogyan titkos gondolataiban nevezni szerette. Maga sem tudta, miért, mindig úgy képzelte el a bort, hogy áthatóan édes íze van, mint a szederlekvárnak, s azonnali részegítő hatása. Most, mikor végre ihatott belőle, a folyadék határozottan kiábrándító volt. Az igazság az, hogy miután évekig csak gint ivott, alig érezte a bor ízét. Letette az üres poharat.

- Tehát valóban létezik egy Goldstein nevű személy? - kérdezte.

- Igen, létezik, és életben is van. Hogy hol, azt nem tudom.

- És az összeesküvés, a szervezet? Az is valóság? Nem csak a Gondolatrendőrség kitalálása?

- Nem. Az is valóság. Testvériségnek nevezzük. Sohasem fogsz többet megtudni a Testvériségről, mint hogy létezik, s hogy hozzá tartozol. Rögtön vissza fogok térni rá. Rápillantott a karórájára. - Még a Belső Párt tagjai számára sem tanácsos a teleképet félóránál hosszabb időre kikapcsolni. Bizonyára nem együtt jöttetek ide, s külön-külön kell távoznotok is. Te fogsz elsőnek távozni, elvtársnő - bólintott Julia felé. - Körülbelül húsz perc áll rendelkezésünkre. Bizonyára megértitek, hogy bevezetésül fel kell tennem néhány kérdést. Általánosságban fogalmazva, mire vagytok hajlandók vállalkozni?

- Mindenre, amire képesek vagyunk - felelte Winston.

O'Brien kissé oldalt fordult a székén, úgyhogy szembe nézett Winstonnal. Juliáról szinte tudomást sem vett, nyilván feltételezte, hogy Winstonnak joga van helyette is beszélni. Egy pillanatra lehunyta a szemét. Halk, kifejezéstelen hangon kezdett kérdezni, mintha csak formaság lenne az egész, valami katekizmusféle, amelynek legtöbb kérdésére már ismeri a feleletet.

- Hajlandók lennétek feláldozni az életeteket?

- Igen.

- Hajlandók lennétek gyilkosságot elkövetni?

- Igen.

- Hajlandók lennétek olyan szabotázscselekményekre, amelyek ártatlan emberek százainak halálát okozhatják?

- Igen.

- Elárulnátok nemzetünket idegen hatalmaknak?

- Igen.

- Hajlandók lennétek csalni, hamisítani, zsarolni, gyermekek lelkét megrontani, tiltott kábítószereket árulni, a prostitúciót elősegíteni, nemi betegségeket terjeszteni, azaz mindent megtenni, ami csak erkölcsi züllést okozhat és gyengíti a Párt hatalmát?

- Igen.

- Ha például céljaink érdekében kénsavat kellene önteni egy gyermek arcába - erre is hajlandók lennétek?

- Igen.

- Hajlandók lennétek feladni személyiségeteket, s életetek hátralévő részét pincérként vagy dokkmunkásként leélni?

- Igen.

- Hajlandók lennétek öngyilkosságot elkövetni, ha és amikor ezt parancsolnánk?

- Igen.

- Hajlandók lennétek mind a ketten arra, hogy elszakadjatok egymástól, és soha többé ne lássátok egymást?

- Nem! - vágott közbe Julia.

Winston úgy érezte, hogy nagyon hosszú idő telt el, mielőtt ő is felelt. Egy pillanatra mintha még a beszélőképességét is elvesztette volna. Nyelve hangtalanul működött, s először az egyik szó kezdő hangzóját formálta meg, aztán a másikét, újra meg újra. Amíg ki nem mondta a szót, nem tudta, melyiket fogja kimondani. - Nem - mondta végül.

- Jól tettétek, hogy megmondtátok - felelte O'Brien. - Mindent tudnunk kell.

Julia felé fordult, s valamivel kifejezéstelibb hangon tette hozzá:

- Érted, ugye, hogy belőle, még ha életben marad is, esetleg egészen másvalaki lesz? Esetleg kénytelenek leszünk új egyéniséget adni neki. Az arca, a mozgása, a keze formája, a haja színe, sőt még a hangja is más lesz. S lehet, hogy neked is át kell alakulnod más személlyé. Sebészeink a felismerhetetlenségig át tudják alakítani az embereket. Néha szükség is van rá. Néha még egy-egy testrészt is amputáltatunk.

Winston nem állhatta meg, hogy egy oldalpillantást ne vessen Martin mongolos arcára. Nem voltak rajta észrevehető forradások. Julia egy árnyalattal sápadtabb lett, úgyhogy szeplői láthatóvá váltak, de azért bátran szembenézett O'Briennel. Mormogott valamit, amit helyeslésnek lehetett érteni.

- Jó. Ezt tehát elintéztük.

Egy ezüst cigarettásdoboz hevert az asztalon. O'Brien máshová gondoló arckifejezéssel a többiek felé tolta, ő is kivett egy cigarettát, aztán felállt, s lassan fel-alá kezdett járkálni, mintha állva jobban tudna gondolkozni. Nagyon jó cigaretták voltak, erősen tömöttek és jól csomagoltak, a papírjuk szokatlanul selymes. O'Brien ismét az órájára pillantott.

- Jó lesz, ha visszatérsz a konyhába, Martin - mondta. - Negyedórán belül be kell kapcsolnom a teleképet. Mielőtt távozol, nézd meg jól ezeknek az elvtársaknak az arcát. Még találkozni fogsz velük. Én aligha.

A kis ember sötét szeme, pontosan úgy, mint az ajtó előtt, végigfürkészte az arcukat. Viselkedésében nyoma sem volt a jóindulatnak. Emlékezetébe véste külsejüket, de nem érzett iránt uk semmi érdeklődést, vagy nem mutatta, hogy érez. Winston arra gondolt, hogy egy mesterségesen létrehozott arc talán nem is képes változtatni kifejezését. Martin egyetlen szó vagy bármiféle köszönés nélkül kiment, zajtalanul csukva be maga mögött az ajtót. O'Brien fel-alá járkált, egyik kezét fekete overallja zsebébe dugta, a másikban cigarettáját tartotta.

- Meg kell értenetek - mondta -, hogy sötétben fogtok harcolni. Mindig sötétben lesztek. Parancsokat kaptok, és engedelmeskedtek a parancsoknak, anélkül hogy tudnátok, miért. Később majd küldök egy könyvet, amelyből megismerhetitek társadalmunk igazi természetét, s azt a stratégiát, amellyel szét fogjuk zúzni ezt a társadalmat. Ha elolvastátok a könyvet, teljesen tagjává váltok a Testvériségnek. De harcunk általános céljain s a pillanatnyi, közvetlen feladatokon kívül soha semmit sem fogtok tudni. Azt megmondom, hogy a Testvériség létezik, de nem mondhatom meg, hogy száz tagja van-e vagy tízmillió. Személyes tapasztalatok alapján még azt sem fogjátok tudni soha, hogy legalább egy tucatnyi tagja van-e. Három vagy négy személlyel lesztek kapcsolatban, s ha ezek eltűnnének, időről időre új kapcsolatokat teremtünk.

Mivel ez az első kapcsolatotok, ez meg fog maradni. Ha parancsokat kaptok, azok tőlem fognak érkezni. Ha szükségesnek találjuk, hogy közöljünk valamit veletek, Martin lesz a közvetítőnk. Ha végül elfognak benneteket, vallani fogtok. Ez elkerülhetetlen. De nagyon kevés beismernivalótok lesz saját cselekedeteiteken kívül. Egy maroknyi jelentéktelen embernél többet nem fogtok tudni elárulni. Valószínűleg még engem sem fogtok tudni elárulni. Lehet, hogy addigra már halott leszek, vagy másvalakivé változom, más arcom lesz.

Tovább járkált fel és alá a puha szőnyegen. Nagy teste ellenére feltűnően kecsesen lépkedett. Ez a kecsesség megnyilvánult egyéb mozdulataiban is, például ahogy zsebre dugta a kezét, vagy a cigarettájával babrált. Nem annyira az erő benyomását keltette az emberben, mint inkább a biztonságét és valamiféle iróniával színezett megértését. Akármilyen határozott volt, nem volt benne semmi a fanatikusokat jellemző egysíkú gondolkodásmódból. Mikor gyilkosságról, öngyilkosságról, nemi betegségekről, amputált testrészekről és megváltozatott arcokról beszélt, mindezt bizonyos finoman csípős gúnnyal tette. Mintha csak az lett volna a hangjában, hogy „Mindez elkerülhetetlen, mindezt meg kell cselekednünk, habozás nélkül. De nem kell majd ilyeneket cselekednünk, ha ismét érdemes lesz élni." Winstonból szinte az imádatig fokozódott csodálatnak a hulláma áradt O'Brien felé. Pillanatnyilag megfeledkezett Goldstein árnyalakjáról. O'Brien hatalmas vállát és darabos, csúnya és mégis oly művelt arcát látva lehetetlenség volt elhinni, hogy ezt az embert le lehet győzni. Nem lehet olyan cselszövés, amellyel ő föl ne érne, olyan veszély, amelyet előre ne látna. Még Julia is láthatólag a hatása alá került. Megfeledkezett a cigarettájáról, és feszülten figyelt. O'Brien folytatta:

- Hallottatok már mendemondákat a Testvériség létezéséről. Kétségtelen, hogy megvan róla a saját elképzelésetek is. Valószínűleg összeesküvők óriási alvilági szervezetének képzelitek, akik sejtszerűen, titokban gyűléseznek, üzeneteket firkálnak a falakra, s jelszavak vagy különleges kézmozdulatok segítségével ismerik fel egymást. Semmi ilyesmi nem létezik. A Testvériség tagjainak nincs módjukban egymásra ismerni, s egy-egy tag a többiek közül csak nagyon kevésnek a kilétéről tudhat. Még Goldstein maga sem tudná, ha a Gondolatrendőrség kezébe kerülne, megadni nekik a tagok teljes névsorát, de még csak olyan információt sem, amely egy teljes névsorhoz juttathatná őket. Ilyen névsor nem is létezik. A Testvériséget azért nem lehet megsemmisíteni, mert nem közönséges értelemben vett szervezet. Semmi más nem tartja össze, csak egy eszme, amely elpusztíthatatlan. Nem kaptok soha egyéb támogatást, csak ezt az eszmét. Nem lesz részetek sem bajtársiasságban, sem bátorításban. S ha végül elfognak bennetek, nem segítünk. Sohasem segítünk a tagjainkon. Legfeljebb, ha feltétlenül szükséges, hogy valakit elhallgattassunk, néha be tudunk csempészni a fogoly cellájába egy borotvapengét. Bele kell törődnötök, hogy eredmények nélkül és remény nélkül éljetek. Egy ideig dolgozni fogtok, aztán elfognak bennetek, vallani fogtok, s aztán meghaltok. Csak ezek lesznek a látható eredmények. Nincs esély rá, hogy bármilyen észrevehető változás létrejöjjön még a mi életünkben. Mi már halottak vagyunk. Igazi életünk a jövőben van. Egy maroknyi porként és csonthalmazként veszünk majd részt benne. De hogy milyen messze van ez a jövő, nem tudhatjuk. Lehet, hogy százévnyire. Jelenleg csak annyit tehetünk, hogy apránként kiszélesítjük az értelem területét. Nem léphetünk fel kollektíven. Tudásunkat kifelé csak egyéntől egyénig, nemzedékről nemzedékre terjeszthetjük. A Gondolatrendőrséggel szemben nincs más lehetőségünk.

Abbahagyta, és harmadszor is az órájára pillantott.

- Mindjárt távoznod kell, elvtársnő - fordult Julia felé. - Várj csak. Az üveg még félig van borral.

Megtöltötte a poharakat, s felemelte a magáét.

- Most mire igyunk? - kérdezte, még mindig ugyanazzal a finom iróniával. - A Gondolatrendőrség kijátszására? Nagy Testvér halálára? Az emberiségre? A jövőre?

- A múltra - felelte Winston.

- A múlt fontosabb - helyeselt O'Brien komolyan. Kitették poharaikat, s Julia már fel is állt, hogy távozzék. O'Brien egy szekrény tetejéről levett egy kis dobozt, s átadott a lánynak egy lapos, fehér tablettát azzal, hogy tegye a nyelvére. Fontos, jelentette ki, hogy ne legyen borszaga: a felvonókezelők nagyon szemfülesek. Mihelyt az ajtó becsukódott mögötte, láthatólag meg is feledkezett a lány létezéséről. Megint járkált egy kicsit fel-alá, aztán megállt.

- Néhány részletkérdést még meg kell beszélnünk - jelentette ki. - Feltételezem, hogy van valamilyen rejtekhelyed.

Winston beszámolt a Mr. Charrington üzlete fölött lévő szobáról.

- Pillanatnyilag megfelel. Később majd keresünk neked valami más rejtekhelyet. Fontos, hogy az ember gyakran változtassa a rejtekhelyeit. Közben küldök egy példányt a *könyvből* - Winston észrevette, hogy még O'Brien is szinte úgy ejti ki ezt a szót, mintha dőlt betűvel volna szedve -, Goldstein könyvéből, tudod, mihelyt csak lehetséges lesz. Beletelhetik néhány nap, míg szerezni tudok egyet. Képzelheted, hogy nincs sok belőle. A Gondolatrendőrség vadászik rá, s majdnem olyan iramban pusztítja, mint amilyenben mi elő tudjuk állítani. Különben ez nem sokat számít. A könyv elpusztíthatatlan. Ha az utolsó példány is elveszne, akkor is reprodukálni tudnánk szinte szóról szóra. Szoktál irattáskát vinni magaddal a munkahelyedre? - tette hozzá.

- Igen, előírás szerint.

- Milyen az a táska?

- Fekete, nagyon kopott. Kétszíjas.

- Fekete, kétszíjas, nagyon kopott... rendben van. A legközelebbi napok valamelyikén - pontos dátumot nem tudok mondani - délelőtti munkadarabjaid közt lesz egy sajtóhibát tartalmazó szöveg. Kérd, hogy ismételjék meg. Másnap irattáska nélkül menj munkába. A nap folyamán valamikor, az utcán megérinti majd egy férfi a karodat, s ezt fogja mondani: „Azt hiszem, te ejtetted el ezt az irattáskát." Abban a táskában, amelyet átad, lesz Goldstein könyvének egy példánya. Tizennégy napon belül vissza kell szolgáltatnod.

Egy pillanatig hallgattak.

- Néhány percünk van még, mielőtt távoznod kell mondta O'Brien. - Találkozunk majd... ha találkozunk...

Winston felnézett rá. - Ott, ahol nincs sötétség? - kérdezte tétovázva.

O'Brienen nem látszott meglepődés. Bólintott. - Ott, ahol nincs sötétség - felelte, mintha megértette volna a célzást. - S addig is, nincs valami mondanivalód, mielőtt távozol? Valami üzenet? Valamilyen kérdés?

Winston elgondolkozott. Úgy érezte, semmi sincs már, amit meg kellene kérdeznie; még kevésbé érezte szükségét annak, hogy nagyképű általánosságokat mondjon. Az O'Briennel vagy a Testvériséggel közvetlenül összefüggő dolgok helyett valami összetett képféle merült fel a tudatában; benne volt ebben a képben az a sötét hálószoba, amelyben anyja töltötte utolsó napjait, a Mr. Charrington boltja fölötti szobácska, az üveg papírnyomó meg a rózsafa keretes rézmetszet. Szinte akaratlanul kérdezte:

- Nem hallottad véletlenül azt a régi rigmust, amely úgy kezdődik, hogy: „Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja”?

O’Brien ismét bólintott. Szinte ünnepélyes méltósággal végigmondta a strófát:

Narancs és citrom, bongja St. Clement harangja,
Tartozol tíz fityinggel, St. Martin így csilingel,
Mikor adod meg? kérdi komoran az Old Bailey,
Majd ha lesz vagyonom, zengi a Shoreditch-templom.

- Az utolsó sort is tudod! - kiáltott fel Winston.

- Igen, az utolsó sort is tudom. S most már alighanem itt az ideje, hogy távozz. De várj csak. Hadd adjak neked is egy ilyen tablettát.

Mikor Winston felállt, O’Brien kezet nyújtott. Hatalmas marka megropogtatta Winston tenyerének csontjait. Winston az ajtóból visszanézett, O’Brien azonban már kezdte kikapcsolni őt a tudatából. Kezét a telekép szabályozógombján tartva várakozott. Mögötte Winston láthatta az íróasztalt a zöld ernyős lámpával, a beszélírral és az iratokkal színültig teli drótkosarakkal. Az epizód lezárult. Harminc másodperc múlva - ötlött az eszébe - O’Brien tovább folytatja a Párt számára végzett, s rövid időre megszakított fontos munkáját.

9

Winston kocsonyás volt a fáradtságtól. Kocsonyás - ez a találó kifejezés. Ez jutott az eszébe önkéntelenül. Nemcsak hogy kocsonyásan lágynak érezte a testét, hanem kocsonyásan áttetszőnek is. Az volt az érzése, hogy ha felemelné a tenyerét, áttetszene rajta a napfény. Minden vére és nedve kiapadt az irtózatosan túlhajtott munka folyamán, s csak az idegek, a csontok és a bőr törékeny építménye maradt meg. Mintha mindent megsokszorozva érzett volna. Az overall marta a vállát, a járda ingerelte a talpát, s még markának kinyitása és összecsukása is olyan erőfeszítésbe került, hogy belecsikordultak az ízületei.

Öt nap alatt több mint kilencven órát dolgozott. Mindenki így volt a Minisztériumban. Most már mindenen túl volt, s másnap reggelig a szó szoros értelmében nem volt semmi dolga, még pártmunkája sem. Hat órát tölthetett a rejtekhelyükön, s még kilencet a saját ágyában. Nyájas délutáni napsütésben, lassan ballagott egy piszkos utcán Mr. Charrington boltja felé. Fél szemmel az őrjáratokra ügyelt, de ugyanakkor - teljesen ésszerűtlenül - meg volt győződve róla, hogy ezen a délutánon nem fenyegeti annak a veszélye, hogy beleütközik valakibe. A kezében lógó nehéz irattáska minden lépésnél a térdének ütődött, s végigbizsergette a lábszára bőrét. A táskában volt *a könyv*, amely már hat napja a birtokában volt, s még ki sem nyitotta, még csak nem is látta.

A Gyűlölet Hetének hatodik napján - felvonulásokkal, szónoklatokkal, üvöltözéssel, énekszóval, zászlókkal, plakátokkal, filmekkel, viaszfigura kiállításokkal, dobok pergésével és kürtök harsogásával, menetelő lábak dobogásával, tankok hernyótalpainak nyikorgásával, repülőgépek tömegeinek dübörgésével, ágyúk dörgésével teli hat nap után -, mikor az izgatottság a tetőfokára hágott, s az Eurázsia iránt érzett általános gyűlölet olyan őrjöngéssé fokozódott, hogy ha a tömeg a kezébe keríthette volna a kétezer eurázsiai háborús bűnöst, akiket az ünnep utolsó napján nyilvánosan szándékoztak felakasztani, feltétlenül darabokra szaggatja őket - éppen ebben a pillanatban adták tudtul, hogy Óceánia mégsem Eurázsia ellen visel háborút, Óceánia ellenfele Keletázsia. Eurázsia szövetséges hatalom.

Azt persze nem vallották be, hogy valamilyen változás történt. Egyszerűen csak köztudomású lett, rendkívüli gyorsasággal és mindenütt egy időben, hogy az ellenség Keletázsia és nem Eurázsia. Winston éppen egy tömeggyűlésen vett részt London belvárosának egyik terén, mikor a dolog történt. Este volt, a fehér arcokat és vörös zászlókat harsány fény öntötte el. A téren sok ezer ember zsúfolódott össze, egy külön blokkban mintegy ezerfőnyi iskolás gyermek szorongott a Kémek egyenruhájában. Egy vörös drapériával bevont emelvényről a Belső Párt egyik szónoka hergelte a tömeget: sovány, apró emberke, aránytalanul hosszú karokkal, széles, kopasz koponyáján csak néhány vékony hajfürt lengedezett. A paprikajancsiszerű, gyűlölettől eltorzult figura egyik markával a mikrofon nyakát szorongatta, miközben másik, csontos karja végén óriásinak tűnő mancsa fenyegetően markolászta a levegőt a feje fölött. A hangszórók jóvoltából ércesen csengő hangja a kegyetlenkedések, mészárlások, deportálások, fosztogatások, rablások, fogolykínzások, a polgári lakosság ellen intézett bombatámadások, propagandahazugságok, orvtámadások, megszegett szerződések végtelen sorozatáról üvöltözött. A szónokot hallgatva szinte lehetetlenség volt állításait el nem hinni s aztán fel nem dühödni rajtuk. A tömeg őrjöngése szinte pillanatonként felforrt, s a szónok hangját ezer meg ezer torokból fékezhetetlenül feltörő vadállati ordítás harsogta túl. A legvadabbul az iskolás gyerekek visítottak. Körülbelül húsz perce beszélt a szónok, mikor küldönc rohant fel az emelvényre, s egy cédulát dugott a markába. A szónok kibontotta és elolvasta, anélkül hogy félbeszakította volna a beszédét. Sem hangja, sem előadásmódja, sem mondanivalójának tartal-

ma nem változott semmit, csupán a szavak lettek hirtelen mások. Kimondott szavak nélkül is a megértés hulláma fodrozott végig a tömegen. Óceánia Keletázsia ellen visel háborút! A következő pillanatban iszonyú kavarodás támadt. A teret díszítő zászlók és plakátok mind rosszak! Legalább a felükön nem megfelelő arcképek vannak. Ez szabotázs! Goldstein ügynökeinek a műve! Zajos közjáték következett, amelynek során a plakátokat letépték a falakról, a zászlókat összehasogatták, és rájuk tapostak. A Kémek csodálatosan dolgoztak: felmásztak a háztetőkre és levagdosták a kéményeken lengő lobogókat. De két-három perc alatt vége volt az egésznek. A szónok, még mindig a mikrofon nyakát szorongatva, előregörbült vállal, szabad kezével a levegőt markolászva, megállás nélkül folytatta beszédét. Még egy perc, s a vadállati bosszúüvöltés ismét kitört a tömegből. A Gyűlölet pontosan úgy folyt tovább, mint azelőtt, csak a célpontja változott meg.

Visszatekintve az esetre, Winstonra különösen az gyakorolt nagy benyomást, hogy a szónok éppen mondat közben kapcsolt át egyik vonalról a másikra, s nemcsak hogy szünetet nem tartott, de még a mondatszerkezetet sem törte meg. Abban a pillanatban azonban egyéb dolgok kötötték le Winston figyelmét. A zűrzavar perceiben történt, miközben a plakátokat tépdesték le, hogy egy férfi, akinek az arcát nem láthatta, megérintette a vállát, és így szólt: - Bocsánat, azt hiszem, te ejtetted el ezt az irattáskát. - Szórakozottan, szó nélkül vette át a táskát. Tudta, hogy napokig nem lesz alkalma belenézni. Mikor a gyűlés véget ért, egyenesen az Igazságminisztériumba ment, noha már majdnem huszonhárom óra volt. A Minisztérium egész személyzete hasonlóképpen cselekedett. A teleképeken át kiadott rendelkezésekre, amelyekkel visszahívták őket munkahelyeikre, alig volt szükség.

Óceánia Keletázsia ellen visel háborút: Óceánia mindig is Keletázsia ellen viselt háborút. Öt esztendő politikai irodalmának nagy része most tökéletesen elavult. Villámgyorsan helyesbíteni kell mindenféle tudósítást és feljegyzést, újságokat, könyveket, röpiratokat, filmeket, hanglemezeket és fényképeket. Noha semmiféle utasítást nem adtak ki, mindenki tudta, hogy az osztály vezetői azt szeretnék: egy hét múlva egyetlen célzás se maradjon sehol az Eurázsiával való háborúra vagy a Keletázsiával való szövetségre. Gyötrelmes munka volt, annál is inkább, mert a vele kapcsolatos eljárásokat nem lehetett igazi nevükön nevezni. Az irattári osztályon mindenki napi tizennyolc órát dolgozott a huszonnégyből, kétszer három órás alvással megszakítva. Matracokat hoztak fel a pincéből és telerakták velük a folyosókat. Az ebéd, vacsora és reggeli szendvics és Győzelem-kávé volt, amelyet a kantin személyzete gördülő asztalokon hordott körbe. Winston, valahányszor abbahagyta a munkát, hogy aludjék egyet, igyekezett üresen hagyni az asztalát, s valahányszor visszabotorkált, bedagadt szemmel és fejfájósan, megint papírhengerözön borította az asztalt, mintha hó fújta volna be. A papírhengerek szinte eltemették a beszélírt, s leömlöttek a padlóra is, úgyhogy az első dolga mindig az volt, hogy rendezett oszlopokba rakta őket, s így helyet csinált magának a munkához. A legrosszabb az volt, hogy a munka egyáltalán nem volt gépies. Sok esetben csak a neveket kellett kicserélni, bizonyos részletesebb tudósításoknál azonban nagy gondra és képzelőerőre volt szükség. Egyes esetekben még alapos földrajzi tudás is kellett a háborúnak a világ egyik részéből a másikba való áthelyezéséhez.

A harmadik napon már elviselhetetlenül fájt a szeme, s szinte percenként meg kellett törölnie a szemüvegét. Olyan volt ez, mint valami fárasztó fizikai munkával való kínlódás, amelyet igazság szerint nem lett volna szabad elvállalni, s amelyet mégis mindenki kínos gonddal igyekezett elvégezni. Ameddig csak vissza tudott emlékezni, sohasem zavarta az a tény, hogy minden szó, amelyet a beszélírba mormol, a tintaceruzájának minden vonása megfontolt hazugság. Ő is éppoly kínos gonddal ügyelt rá, mint bárki más az osztályon, hogy a hamisítás tökéletes legyen. A hatodik nap délelőttjén a papírhengerek áradata elapadt. Mintegy félóráig semmi sem hullott ki a csőpostából; aztán jött még egy henger, aztán semmi. Mindenütt

körülbelül egy időben fogyott el a munka. Titokban mély sóhaj szakadt fel mindenkiből az osztályon. Végrehajtottak egy hatalmas feladatot, amelyről még csak említést sem lehet soha tenni. Most már lehetetlenség, hogy bárki is okmányszerűen bizonyíthassa: valamikor háborút viseltek Eurázsia ellen. Tizenkét órakor váratlanul kihirdették, hogy a Minisztérium minden dolgozója szabad másnap reggelig. Winston, akinél még mindig ott volt *a könyvet* tartalmazó irattáska, amelyet munka közben a lába közt tartogatott, s alvás közben maga alá helyezett, hazament, megborotválkozott, s majdnem elaludt a kádban, pedig a víz alig volt langyosnál melegebb.

Ízületei szinte kéjesen csikorogtak, miközben felmászott a lépcsőn Mr. Charrington boltja fölé. Fáradt volt, de már nem volt álmos. Kinyitotta az ablakot, meggyújtotta a mocskos kis petróleumfőzőt, s föltett egy serpenyő vizet kávénak. Julia rögtön jön; addig ott van *a könyv*. Leült a rongyos karosszékbe, és kicsatolta az irattáska szíjait.

Súlyos, fekete kötet volt, amatőr kötésben, a fedelén se név, se cím. A nyomás is szabálytalannak látszott egy kissé. A lapok szakadozottak voltak a szélükön, s könnyen szétestek, mintha a könyv sok kézen ment volna keresztül. A címlapon ez volt olvasható:

AZ OLIGARCHIKUS KOLLEKTIVIZMUS
ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA

Írta:

EMMANUEL GOLDSTEIN

Winston olvasni kezdett.

1. fejezet

A TUDATLANSÁG: ERŐ

Amikortól írásos emlékeink vannak, de valószínűleg már a neolit korszak végétől fogva, háromféle ember élt a világon: felül, középen és alul lévő. Sokféleképpen osztályozták őket, számtalan különböző elnevezésük volt, számarányuk és egymáshoz való viszonyuk korszakról korszakra változott; a társadalom lényegbeli felépítése azonban sohasem változott meg. Még óriási földrengések és látszólag visszafordíthatatlan változások után is mindig visszaállt ugyanez a képlet, éppen úgy, ahogy a giroszkópnak mindig helyreáll az egyensúlya, bármennyire kibillentik is valamelyik oldatra.

E három embercsoport céljai teljesen összeegyeztethetetlenek...

Winston abbahagyta az olvasást, főleg azért, hogy kellőképpen értékelje a tényt, hogy olvas, kényelemben és biztonságban. Egyedül volt: a szobában nem volt telekép, senki sem hallgatózott a kulcslyuknál, s nem érzett ideges ösztönzést, hogy a válla fölött hátrapillantson, vagy eltakarja kezével a lapot. Kellemes nyári levegő cirógatta az arcát. Valahonnan messziről gyermekek kiabálását lehetett hallani: magában a szobában azonban semmiféle hang sem hallatszott, csak az óra csendes ketyegése. Mélyebbre süppedt a karosszékben, s a lábát feltette a kandalló rácsára. Ez maga volt az üdvösség, az örökkévalóság. Hirtelen, ahogy az olyan könyvvel szokta tenni az ember, amelyikről tudja, hogy úgyis elolvassa és újraolvassa minden szavát, máshol nyitotta ki, a harmadik fejezetnél. Itt folytatta az olvasást:

3. fejezet

A HÁBORÚ: BÉKE

A világnak három nagy szuperállamra való szakadása olyan esemény, amely már a huszadik század közepe előtt kétségtelenül előre látható volt. Európának Oroszország általi és a Brit Birodalomnak az Egyesült Államok általi elnyelése után a jelenleg létező három hatalom közül kettő, Eurázsia és Óceánia, lényegében már létrejött. A harmadik, Keletázsia, csak újabb évtizednyi zűravaros harcok után alakult ki elkülönült egységként. A három szuperállam közt a határok egyes helyeken önkényesek, más helyeken a hadiszerencsétől függően hullámzanak, általában azonban földrajzi vonalakhoz igazodnak. Eurázsia magába foglalja az európai és ázsiai szárazföld egész északi részét, Portugáliától a Bering-szorosig. Óceánia magába foglalja egész Amerikát, az Atlanti-szigeteket a brit szigetekkel együtt, Ausztrálázsiát és Afrika déli részét. Keletázsia, amely kisebb a másik kettőnél, és nyugat felé kevésbé határozottak a határai, magába foglalja Kínát és a tőle délre eső országokat, a japán szigeteket, és Mandzsúriának, Mongóliának és Tibetnek egy nagy, de állandóan hullámzó részét.

Ez a három szuperállam ilyen vagy olyan kombinációban állandóan háborút folytatott egymással az utolsó huszonöt év folyamán. Ez a háború azonban már nem az a kétségbeesett, megsemmisítő küzdelem, ami a huszadik század korábbi évtizedeiben volt. Korlátozott célú hadviselés ez olyan ellenfelek között, akik képtelenek elpusztítani egymást, anyagi okuk a küzdelemre nincs, és semmiféle lényeges ideológiai különbség nem választja el őket. Azt nem lehet állítani, hogy akár maga a hadviselés, akár a vele kapcsolatban uralkodó magatartás kevésbé vérszomjassá vagy lovagiasabbá vált volna. Ellenkezőleg: a háborús hisztéria mindhárom országban állandó és egyetemes; olyan cselekedeteket, mint a rablás, fosztogatás, gyermekek lemészárlása, egész népek rabszolgasorba vetése, a hadifoglyokkal szemben alkalmazott megtorlások - egészen az elevenen megfőzésig és eltemetésig -, szabályszerűnek tekintik, s ha nem az ellenség követi el őket, hanem a saját hadseregük, még érdemnek is. De fizikai értelemben a háború csak nagyon csekély számú embert foglalkoztat, főleg magas képzettségű szakembereket, s aránylag csekély veszteségeket okoz. A küzdelem, ha egyáltalán van ilyen, bizonytalan határokon folyik, amelyeknek hollétét az átlagember csak sejtheti, vagy pedig a tengeri utak stratégiailag fontos pontjait őrző úszó erődök körül. A civilizáció központjaiban a háború csak a fogyasztási javak állandó hiányát s időnként egy-egy rakétabomba robbanását jelenti, ami néhány tucat ember halálát okozhatja. A háború karaktere megváltozott. Pontosabban: megváltozott azoknak az okoknak a fontossági sorrendje, amelyek miatt háborút viselnek. Olyan indítékok, amelyeknek csak kisebb jelentőségük volt a huszadik század elejének nagy háborúiban, most uralkodó szerepet játszanak, s ezeket tudatosan keresik és újra meg újra felidézik.

Hogy megérthessük a jelenlegi háború természetét - mert a néhány évenként megismétlődő újracsoportosulások ellenére ez a háború mindig ugyanaz a háború -, elsősorban azt kell tudomásul vennünk, hogy ebben a háborúban lehetetlen a döntés. A három szuperállam közül egyiket sem lehet soha meghódítani, még akkor sem, ha a másik kettő szövetséget köt ellene. Nagyon is egyenlő erejűek, s természetes védelmi lehetőségeik félelmetesek. Eurázsiát hatalmas területe védi, Óceániát az Atlanti-óceán és a Csendes-óceán végtelen vizei, Keletázsiát lakóinak szaporasága és szorgalma. Másodsorban, anyagi értelemben nincs is semmi, amiért harcolniuk kellene. Az önellátó gazdasági rendszerek kiépítésével, amelyekben a termelés és a fogyasztás egymáshoz igazodik, a piacokért folytatott küzdelem, amely az előző háborúk egyik fő oka volt, megszűnt, s a nyersanyagokért való versengés sem élet-halál kérdése többé. Tény, hogy mind a három szuperállam olyan óriási kiterjedésű, hogy szinte majdnem minden olyan nyersanyag a birtokában van, amelyre saját határain belül szüksége lehet. Amennyiben

egyáltalán van valamilyen közvetlen gazdasági célja ennek a háborúnak, ez a munkaerőért folytatott küzdelem. A szuperállamok között egy nagyjából négyszög alakú terület fekszik, amelyet egyik sem tud véglegesen meghódítani, s amelynek négy csúcsát Tanger, Brazzaville, Darwin és Hongkong alkotja. Ezen a területen lakik a föld népességének körülbelül egyötöd része. Ennek a sűrűn lakott területnek a birtoklásáért, valamint az Északi-sarkért küzd állandóan a három hatalom. Gyakorlatilag soha egyik sem tudja uralma alá hajtani a vitatott terület egészét. Részletekben szokott állandóan gazdát cserélni, s a lehetőség, hogy egyik vagy másik töredékét váratlan hitszegésekkel elhódíthatják egymástól, a szövetségi rendszerek folytonos változását idézi elő.

A vitás területeken értékes ásványok találhatók, s egyes részeken olyan fontos növényi anyagok teremnek, mint például a kaucsuk, amelyet hűvösebb éghajlat alatt aránylag költséges eljárással, szintetikus úton kell előállítani. Mindenekelőtt azonban az olcsó munkaerő kimeríthetetlen forrása ez a terület. Amelyik hatalom birtokában van az Egyenlítő környékének Afrikája, a Közel-Kelet, Dél-India, vagy az indonéziai szigetvilág, az olcsón és keményen dolgozó kulik százezrei és milliói fölött rendelkezik. E területek lakói, akiket többé vagy kevésbé nyíltan rabszolgasorban tartanak, állandóan egyik hódító kezéről a másikéra kerülnek, s úgy használják fel őket, mint a szenet vagy az olajat, azaz még több fegyvert állítanak elő a munkájukkal, ami újabb területek meghódítását teszi lehetővé, ami által ismét több munkaerőhöz jutnak, ami megint több fegyver termelését jelenti, ezáltal megint több terület foglalható el, s így tovább a végtelenségig. Meg kell jegyeznünk, hogy a küzdelem valójában sohasem folyik a vitás területek határain túl. Eurázsia határai előre-hátra hullámzanak a Kongó-medence és a Földközi-tenger északi partja közt; az Indiai-óceán és a Csendes-óceán szigeteit állandóan elfoglalja és visszafoglalja Óceánia és Keletázsia; Mongóliában az Eurázsia és Keletázsia közti választóvonal sohasem stabil; a Sark körül mind a három hatalom óriási területekre tart igényt, amelyek legnagyobbrészt lakatlanok és felderítetlenek; a hatalmi egyensúly azonban nagyjából mindig változatlan, s az egyes szuperállamok szívét alkotó területek mindig sértetlenek maradnak. Az Egyenlítő körüli kizsákmányolt népek munkájára valójában semmi szüksége nincs a világgazdaságnak. Semmivel sem gazdagíthatják a világot, mert termelvényeiket háborús célokra használják fel, s egy-egy háború megindításának a célja mindig egy olyan kedvezőbb helyzet megteremtése, amelyben újabb háborút lehet indítani. A rabszolganépek teszik lehetővé munkájukkal az állandó hadviselés tempójának meggyorsítását. De ha nem léteznének, a világtársadalom struktúrája, s az az eljárás, amellyel e struktúra fenntartja magát, akkor sem lenne szükségszerűen más.

A modern hadviselés elsődleges célja (ezt a célt a Belső Párt irányító elméi a *duplagondol* elveinek megfelelően beismerik és nem ismerik be) a gépek termékeinek elhasználása az általános életszínvonal emelése nélkül. Az a probléma, hogy mit csináljanak a fogyasztási javak fölöslegével, már a tizenkilencedik század vége óta ott lappangott az iparosodott társadalomban. Jelenleg, amikor kevés embernek van elegendő ennivalója, a probléma nyilvánvalóan nem égető, s még akkor sem válhatna azzá, ha mesterséges eljárásokkal nem pusztítanák a fölöslegeket. Napjaink világa meztelen, éhes, romba dőlt világ az 1914 előttihez képest, s még inkább annak látjuk akkor, ha azzal a képzeletbeli jövővel hasonlítjuk össze, amelyre annak a kornak az emberei számítottak. A huszadik század elején majdnem minden írástudó elméjében ott élt a látomás egy eljövendő társadalomról, amely hihetetlenül gazdag, munkától mentes, rendezett és kényelmes lesz - egy ragyogó és egészséges, üvegből, acélból és hófehér betonból épült világ. A tudomány és a technika csodálatos iramban fejlődött, s természetesnek látszott a feltevés, hogy továbbra is fejlődni fog. Ez a fejlődés azonban megállt, részben a háborúk és forradalmak hosszú sora okozta elszegényedés miatt, részben azért, mert a tudomány és technika haladása az empirikus gondolkodás függvénye, ez pedig nem maradhatott fenn egy

szigorúan irányított társadalomban. Ami a világ egészét illeti, kezdetlegesebb ma, mint ötven évvel ezelőtt volt. Bizonyos elmaradott területeken történt fejlődés, s létrejöttek különböző találmányok is, amelyek valamiképpen mindig a hadviseléssel és a rendőri kémkedéssel voltak összefüggésben, a kísérletezés és a feltalálás azonban általában igen nagy mértékben elakadt, s az ezerkilencszázötvenes évek atomháborújának pusztításait sohasem hozták helyre teljesen. Mindazonáltal a gépesítéssel összefüggő veszélyek nem csökkentek. Attól a pillanattól fogva, amikor az első gép megjelent, minden gondolkodó ember számára világossá vált, hogy a nehéz emberi munka szükségessége s ezzel együtt az emberek egyenlőségének egy igen nagy akadálya is megszűnt. Ha a gépet tudatosan erre a célra használták volna, az éhséget, a robotot, a mocskot, a tudatlanságot és a betegségeket néhány nemzedék alatt ki lehetett volna küszöbölni. Mi több, anélkül hogy ilyen célra használták volna fel, pusztán egy automatikus folyamat eredményeképpen - mivel akkora gazdagságot termelt, amelyet lehetetlen volt időnként szét nem osztani -, a gép az átlagember életszínvonalát mintegy ötvenévnyi időtartamra igen nagy mértékben megemelte a tizenkilencedik század végén és a huszadik század elején.

De az is nyilvánvaló volt, hogy a jólét általános növekedése a hierarchikus társadalmi rend elpusztításával fenyeget - azazhogy bizonyos értelemben annak már elpusztítása is. Egy olyan világban, amelyben mindenki csak néhány órát dolgozik, elegendő ennivalója van, fürdőszobával és jégszekrénnyel ellátott házban lakik, s gépkocsi- vagy éppen repülőgép-tulajdonos, az egyenlőtlenség legszembetűnőbb s talán legjelentősebb formája már el is tűnt. Ha egyszer a jólét általánossá válik, el kell tűnniük a különbségeknek. Elképzelni kétségtelenül lehetséges egy olyan társadalmat, amelyben a jólétnek személyes tulajdonok és kényelmi cikkek formájában mindenki egyenlően részese s a hatalom ugyanakkor egy kis kiváltságos kaszt kezében marad. A gyakorlatban azonban egy ilyen társadalom nem lehet sokáig stabil. Ha mindenki egyforma kényelemnek és biztonságnak örvend, az emberek nagy tömegei, amelyeket a szegénység rendszerint elbutít, kiművelődnek, és megtanulnak önállóan gondolkodni; s ha egyszer ez megtörtént, előbb-utóbb rájönnek, hogy a kiváltságos kisebbségnek nincs semmi funkciója, s el fogják söpörni. Végeredményben hierarchikus társadalom csak a szegénységre és tudatlanságra épülhet. A földművelő múlthoz való visszatérés, amiről a huszadik század elején néhány gondolkodó álmodott, nem volt kivihető. Ütközött a gépesítésre irányuló törekvéssel, amely szinte az egész világon ösztönszerűvé vált, azonfelül egy iparilag elmaradott ország katonai szempontból kiszolgáltatta volna magát, s közvetve vagy közvetlenül behódolni kényszerült volna előbbre járó versenytársainak.

A tömegek szegénységben tartására a javak termelésének korlátozása sem bizonyult kielégítő megoldásnak. Ez történt a kapitalizmus végső szakaszában, nagyjából 1920 és 1940 között. Sok ország gazdasági fejlődését hagyták megrekedni, a földeket nem művelték meg, a tőkeberuházásokat nem növelték, a lakosság nagy csoportjaitól elvették a munkalehetőséget, s állami jótékonyság révén éppen csak hogy életben tartották őket. De ennek is katonai gyengeség lett az eredménye, s mivel az így előidézett nyomorúság nyilvánvalóan szükségtelen volt, elkerülhetetlenül bekövetkezett a tömegek ellenállása. A probléma az volt: hogyan tartsák működésben az ipar gépezetét úgy, hogy a világ gazdasága ne növekedjék. Javakat kellett termelni, szétosztani azonban nem volt szabad őket. S a gyakorlatban a megoldás egyetlen módjának az állandó hadviselés bizonyult.

A háború lényege a pusztítás - nem feltétlenül emberi életeké, hanem az emberi munka eredményeié. A háború lehetővé teszi, hogy darabokra törjük, a sztratoszférába röpítsük vagy a tenger mélyére süllyesszük azokat az anyagokat, amelyekkel, ha másképpen használnák fel őket, a tömegeket sokkal jobban ellátottá s ennek következtében, nagyobb távlatban, sokkal műveltebbé lehetne tenni. Még amikor nem pusztítanak is a fegyverek, előállításuk megfelelő módja a munkaerő felhasználásának, anélkül hogy fogyasztási cikkeket termelnénk. Egy úszó

erőd megépítéséhez például annyi munkát használnak fel, amennyivel több száz teherhajót lehetne építeni. Aztán szétrombolják mint elavult dolgot, anélkül hogy bárkinek bármilyen anyagi hasznot hozott volna, s újabb óriási munkabefektetéssel egy másik úszó erődöt építenek. Elvben a háborús erőfeszítéseket mindig úgy tervelik ki, hogy azt a fölösleget eméssze fel, amely a lakosság elemi szükségleteinek kielégítése után marad fenn. A gyakorlatban a lakosság szükségleteit mindig alábecsülik, s az eredmény az, hogy az élethez szükséges dolgok fele állandóan hiányzik; ezt azonban hasznosnak is tekintik. Tervszerű politika, hogy még a kivételezett csoportokat is valahol a nélkülözés határán tartják, mert az általános szűkölködés állapota megnöveli az apró előjogok jelentőségét, s így az egyes csoportok közti különbséget is. A huszadik század elejének mértékével mérve még egy Belső Párt-tag is kemény, fáradságos életet él. Mégis: az a néhány kiváltság, amelyben részesül - a nagy és jól berendezett lakás, ruháinak jobb szövete, ételének, italának és dohányának jobb minősége, két-három cselédje, magángépkocsija vagy helikoptere -, azt jelenti, hogy egészen más világban él, mint egy Külső Párt-tag, s a Külső Párt tagjai az alul lévő, általuk „prolik”-nak nevezett tömegekéhez képest hasonlóképpen kedvezőbb helyzetben vannak. A társadalmi légkör olyan, mint egy ostromlott városé, ahol egy darab lóhús birtoklása jelenti a különbséget gazdagság és szegénység között. S ugyanakkor a tudat, hogy háborúban állunk, s következésképp veszélyben vagyunk, azzal jár, hogy a megmaradás természetes, elkerülhetetlen feltételének tartjuk azt, hogy minden hatalom egy kis kaszt kezében van.

A háború, ezt látnunk kell, nemcsak hogy elvégzi a szükséges pusztítást, hanem lélektanilag is elfogadható módon végzi el. Elvben nagyon egyszerű lenne a világ munkaerő-fölöslegét templomok vagy piramisok építésére pazarolni, lyukakat ásatni és betemettetni őket, vagy éppen nagy mennyiségű javakat termeltetni s aztán felgyújtani. Ez azonban csak a gazdasági alapot teremtené meg a hierarchikus társadalom számára, az érzelmit nem. Ebből a szempontból nem a tömegek lelkiállapota fontos - az ő állásfoglalásuk nem érdekes mindaddig, amíg szorgalmasan dolgoznak -, hanem magáé a Párté. Még a legegyszerűbb párttagtól is elvárják, hogy serény, tevékeny, sőt: szűk határokon belül értelmes legyen, ugyanakkor azonban hiszékeny és tudatlan fanatikusnak is kell lennie, akinek uralkodó érzelmei a félelem, a gyűlölet, a hízelgés és a győzelmi mámor. Más szavakkal: a háborús állapotnak megfelelő mentalitása kell hogy legyen. Nem az a lényeg, hogy valóban van-e háború, s mivel döntő győzelem úgysem lehetséges, nem is az, hogy a háború jól megy-e vagy rosszul. Csak arra van szükség, hogy háborús állapot legyen. A tudathasadás, amelyet a Párt megkíván a tagjaitól, s amely háborús légkörben könnyebben elérhető, már majdnem általános, de minél magasabban van valaki a ranglétrán, annál szembeötlőbb. Éppen a Belső Pártban a legerősebb a háborús hisztéria és az ellenség gyűlölete. Vezető funkciójában gyakran tudnia kell egy Belső Párttagnak, hogy ez vagy az a háborús hír nem igaz, s gyakran annak is tudatában lehet, hogy valójában nincs is háború, vagy egészen más célokért folyik, mint a deklarált célok; az ilyen tudat azonban könnyen semlegesíthető a *duplagondol* technikájával. Tény, hogy egyetlen Belső Párt-tag sem inog meg egy pillanatra sem abban a szinte vallásos hitében, hogy a háború valódi, s hogy győzelemmel kell végződnie, vagyis Óceánia az egész világ vitathatatlan ura lesz.

A Belső Párt minden tagja úgy hisz ebben az eljövendő győzelemben, mint valami hittételben. Úgy fogják elérni, hogy vagy fokozatosan egyre több területet hódítanak meg, s így építenek ki egy mindenen győzedelmeskedő hatalmi túlsúlyt, vagy pedig feltalálnak valamilyen új fegyvert, amely ellen nincs védekezés. Az új fegyverek utáni kutatás szüntelenül folyik, s egyike ez a még fennmaradt nagyon csekély számú tevékenységnek, amelyekben a feltaláló vagy tervező típusú szellem kiélheti magát. Óceániában jelenleg a régi értelemben vett tudomány szinte teljesen megszűnt létezni. Az újbeszélben nincs szó a „tudomány” fogalmára. A gondolkodás

empirikus módszere, amelyen a múlt valamennyi tudományos eredménye alapult, ellentétben áll az Angszoc leglényegesebb elveivel. Még technikai fejlődés is csak akkor következik be, ha eredményeit valamiképpen fel lehet használni az emberi szabadság csökkentésére. A hasznot hajtó tudományok területén a világ vagy megtorpant, vagy visszafejlődött. A szántóföldeket ló vontatta ekével művelik meg, s közben könyveket írnak a gépesítésről. Létfontosságú dolgokkal kapcsolatban azonban - a gyakorlatban a háború és a rendőri kémkedés jelenti ezeket - még megkívánják, vagy legalább megtűrik az empirikus módszert. A Párt két célja: meghódítani az egész földet, s egyszer s mindenkorra eltörölni a független gondolkodás lehetőségét. Két nagy probléma van tehát, amelyet a Párt megoldani igyekszik. Az egyik: hogyan lehet megtudni, akaratuk ellenére, hogy mit gondolnak az emberek, a másik: hogyan lehet megölni több száz millió embert néhány másodperc alatt, előzetes figyelmeztetés nélkül. Amennyiben folyik még tudományos kutatás, annak ezek a tárgyai. Napjaink tudósa vagy a pszichológusnak és az inkvizítornak a keveréke, aki rendkívüli aprólékossággal tanulmányozza az arckifejezések, mozdulatok és hangsúlyok jelentését, és a kábítószerek, elektromos kezelések, a hipnózis és a testi kínzások igazmondást kiváltó hatását vizsgálja; vagy pedig kémikus, fizikus vagy biológus, aki szaktudományának csak azokkal az ágaival foglalkozik, amelyek az élet elpusztításával függnek össze. A Béke-minisztérium hatalmas laboratóriumaiban és a brazíliai őserdőkben, az ausztráliai sivatagban és az Antarktisz elhagyatott szigetein elrejtett kísérleti állomásokon tudósok seregei dolgoznak fáradhatatlanul. Egyesek csak a jövendő háborúk kitervezésén munkálkodnak; mások egyre nagyobb hajtóerejű rakétabombákat, egyre hatásosabb robbanóanyagokat, egyre áthatolhatatlanabb védőlemezeket terveznek; megint mások új, még halálosabb gázok után kutatnak, vagy olyan oldható mérgek után, amelyeket akkora mennyiségben lehet előállítani, hogy egész kontinensek növény- és állatvilágát el lehessen pusztítani velük, vagy olyan járványcsírafajták után, amelyek minden lehetséges ellenszerrel szemben immunisak. Némelyikük olyan járművet igyekszik előállítani, amely úgy fúr utat magának a föld alatt, mint a tengeralattjáró a vízben, vagy olyan repülőgépet, amely éppoly független a bázisától, mint a vitorlás hajó; van olyan tudós is, aki még távolabbi lehetőségeket mérne fel, amilyen például a nap sugarainak összegyűjtése a világűrben sok ezer kilométernyi távolságban elhelyezett lencsék segítségével, vagy mesterséges földrengések és tengerárak előidézése a föld középpontjában lévő hő felhasználásával.

E tervek közül azonban soha egyik sem fog még csak közel sem jutni a megvalósuláshoz, s a három szuperállam közül soha egyik sem fog számottevő fölénybe kerülni a másik kettővel szemben. Sokkal figyelemreméltóbb, hogy mind a három hatalomnak birtokában van már egy olyan fegyver, az atombomba, amely hatalmasabb, mint bármi, amit a most folyó kutatások során esetleg felfedeznek. Jóllehet a Párt, szokásához híven, magának igényli az atombomba feltalálásának dicsőségét, az első atombombák már az ezerkilencszáznegyvenes években megjelentek, s nagyarányú alkalmazásukra körülbelül tíz évvel később került sor először. Abban az időben több száz atombomba esett ipari központokra, főleg Oroszország európai részén, Nyugat-Európában és Észak-Amerikában. A következmény az lett, hogy valamennyi ország vezető csoportjai rájöttek: még néhány atombomba a szervezett társadalom végét s következésképpen az ő hatalmuk megszűnését jelentené. Ettől kezdve, noha formális egyezményt nem kötöttek, nem dobtak le több bombát. Mindhárom hatalom tovább folytatja az atombombák gyártását és felhalmozását a döntő alkalomra, amely meggyőződésük szerint előbb vagy utóbb bekövetkezik. S közben a hadviselés módja harminc vagy negyven éve szinte változatlan. A helikoptereket hatékonyabban alkalmazzák, mint régen, a bombázógépeket önhajtású lövedékekkel helyettesítették, a törékeny és mozgékony csatahajókat pedig a szinte elsüllyeszthetetlen úszó erődökkel; különben alig történt valami fejlődés. A tank, a tengeralattjáró, a torpedó, a géppuska, sőt a puska és a kézigránát is használatban van még. A sajtóban és a teleképeken hírül adott vég nélküli mészárlások ellenére a korábbi háborúk kétségbeesett

csatái, amelyekben gyakran emberek százezreit, sőt millióit ölték meg néhány hét alatt, soha többé nem ismétlődtek meg.

A három szuperállam közül egyik sem kísérel meg soha olyan manővert, amely komoly vereség kockázatával jár. Ha nagyobb hadműveletre vállalkoznak, az rendszerint a szövetségesük elleni meglepetésszerű támadás. A stratégia, amelyet a három hatalom alkalmaz, vagy úgy tesz, mintha alkalmazna, ugyanaz. A séma, amely harcnak, alkudozásnak és jól időzített hitszegésnek a kombinációja, az, hogy olyan bázisgyűrűre tesznek szert, amely tökéletesen körülveszi egyik vagy másik riválisállamot, aztán barátsági szerződést kötnek ezzel a riválissal, s békében maradnak vele mindaddig, amíg gyanakvását elaltatják. Ez alatt az idő alatt atombombákkal töltött rakétákat halmoznak fel valamennyi stratégiai ponton; végül egyszerre kilövik valamennyit, s ennek olyan pusztító a hatása, hogy az lehetetlenné teszi a megtorlást. Ekkor barátsági szerződést kötnek a megmaradt világhatalommal, s felkészülnek az újabb támadásra. Ez a terv, szinte mondanunk sem kell, puszta lázálom, megvalósulása lehetetlen. Egyébként sohasem fordul elő, hogy az Egyenlítő és a Sark körüli vitás területeken kívül másutt is harcolnának; sohasem vállalkoznak ellenséges területre való behatolásra. Ez magyarázza azt a tényt, hogy egyes helyeken a szuperállamok közti határok önkényesek. Eurázsia például könnyen meghódíthatná a brit szigeteket, amelyek földrajzilag Európához tartoznak, vagy másfelől Óceánia számára is lehetséges volna, hogy előretolja határait a Rajnáig, sőt a Visztuláig. Ez azonban megsértené a kulturális integritás elvét, amelyet minden fél elfogad, bár sohasem fogalmazták meg. Ha Óceánia meghódítaná azokat a területeket, amelyeket hajdan Franciaországnak és Németországnak neveztek, akkor vagy ki kellene irtania e területek lakóit, ami nagy fizikai nehézséget jelentő feladat lenne, vagy pedig asszimilálnia kellene egy körülbelül százmilliós néptömeget, amely, legalábbis a technikai fejlődést illetően, nem áll Óceánia színvonalán. A probléma mindhárom szuperállam számára ugyanaz. Felépítésük feltétlenül szükségessé teszi, hogy külföldiekkel ne történjék érintkezés, kivéve - s csak megszabott mértékig - a hadifoglyokat és a színes rabszolgákat. Még a pillanatnyi hivatalos szövetségest is a legsötétebb gyanakvással figyelik. A hadifoglyoktól eltekintve, Óceánia átlagpolgára soha egy pillantást sem vethet eurázsiai vagy keletázsiai polgárra, s tilos számára az idegen nyelvek ismerete. Ha külföldiekkel érintkezhetne, rájöhetne, hogy azok is hozzá hasonló teremtmények, s hogy a legtöbb dolog, amit róluk hallott, hazugság. A lepecsételt világ, amelyben él, feltörhetne, s a félelem, gyűlölet és önelégültség, amelyek lelkiállapotának alapvonásai, elpárologhatnának. Ezért minden oldalon az a gyakorlat, hogy akármilyen gyakran cserél gazdát Perzsia, Egyiptom, Jáva vagy Ceylon, a fő határvonalakat soha semmi sem lépheti át, csak a bombák.

Emögött egy olyan tény rejlik, amelyet hangosan sohasem emlegetnek, hallgatólagosan azonban közismert és elfogadott: az tudniillik, hogy az életkörülmények mindhárom szuperállamban tökéletesen azonosak. Óceániában Angszocnak nevezik az uralkodó elméletet, Eurázsiában neobolsevizmusnak, Keletázsiában pedig kínai neve van, amelyet halálimádatnak szoktak fordítani, az önkiirtás kifejezés azonban talán pontosabb. Óceánia polgárának semmit sem szabad ismernie a másik két elmélet tanításából, de utálnia kell őket, mint az erkölcsön és a józan észen kívül eső barbár gyalázatosságokat. Valójában a három elmélet alig különböztethető meg egymástól, s a társadalmi rendszerek, amelyek rájuk épülnek, semmiben sem különböznek. Mindenütt ugyanolyan piramis szerkezetű a társadalom felépítése, mindenütt ugyanúgy imádnak egy félistennek tekintett vezért, s ugyanolyan a gazdasági szisztéma, amelyet az állandó hadviselés következtében és érdekében tartanak fenn. Ebből következőleg nemcsak hogy a három szuperállam egyike sem hódíthatja meg a másikat, de ha megtenné, sem lenne semmi haszna belőle. Ellenkezőleg: amíg háborúban állnak egymással, egymást támogatják, mint három gabonakéve. És szokás szerint mind a három hatalom vezető csoportjai egyidejűleg tudatában vannak és nincsenek tudatában, hogy mit cselekszenek. Életüket a

világ meghódításának szentelték, ugyanakkor azt is tudják, hogy a háborúnak örökké folytatódnia kell, méghozzá győzelem nélkül. S közben az a tény, hogy nem fenyegeti őket a meghódítás veszélye, lehetővé teszi a valóság megtagadását, ami sajátos jellemvonása az Angszocnak és a riválisgondolatrendszereknek. Itt meg kell ismételnünk, amit már mondottunk: hogy a háború, azáltal, hogy állandóvá lett, alapvetően megváltoztatta jellegét.

A múlt korokban a háború előbb vagy utóbb befejeződött, rendszerint félreérthetetlen győzelemmel vagy vereséggel. A múltban a háború egyike volt azoknak a fő eszközöknek, amelyek révén az emberi társadalmak érintkezésben maradtak a fizikai valósággal. Valamennyi korszak valamennyi vezetője megpróbált hamis világnézetet kényszeríteni híveire, de nem engedhette meg magának, hogy olyan illúziót bátorítson, amely veszélyeztetné a katonai hatóerőt. Amíg a vereség a függetlenség elvesztését vagy más, általánosan nemkívánatos dolgot jelentett, a vereség elleni óvintézkedéseknek komolynak kellett lenniük. Fizikai tényeket nem lehetett tudomásul nem venni. Filozófiában, vallásban, erkölcstanban, politikában kettő meg kettő lehetett öt, de ha valaki ágyút vagy repülőgépet tervezett, négynek kellett lennie. A megfelelő hatóerővel nem rendelkező nemzeteket előbb vagy utóbb mindig leigázták, s a kellő hatóerőért folytatott harc nem tűrt ábrándképeket. Sőt, a hatékonyság eléréséhez tanulni, okulni kellett tudni a múltból, ami azt jelenti, hogy meglehetősen pontos fogalmakkal kellett rendelkezni arra vonatkozólag, mi történt a múltban. Az újságok és a történelemkönyvek persze mindig szépítettek és elfogultak voltak, de az olyasféle hamisítás, amilyet ma művelnek, lehetetlen lett volna. A háború a józan ész biztosítéka volt, a vezető osztályokat illetően pedig a legfontosabb valamennyi biztosíték közül. Amíg a háborúkat meg lehetett nyerni vagy el lehetett veszteni, a vezető osztályok nem viselkedhettek teljesen felelőtlenül.

Amikor azonban a háború szó szerint folytonossá válik, meg is szűnik veszélyesnek lenni. Ha a háború folytonos, nincs többé olyasmi, mint például a katonai szükségszerűség. A technikai fejlődés abbamaradt, s a legnyilvánvalóbb tényeket le lehet tagadni, semmibe lehet venni. Mint láttuk, háborús célok érdekében még mindig folytatnak tudományosnak nevezhető kutatásokat, ezek azonban lényegileg csak ábrándok. Nincs többé szükség hatékonyságra, még katonai hatóerőre sem. Óceániában semmi sem hatékony, kivéve a Gondolatrendőrséget. Mivel a három szuperállam mindegyike meghódíthatatlan, valójában mindegyik egy külön világ, amelyen belül biztonságban lehet gyakorolni szinte bármiféle gondolatelferdítést. A valóság kényszere csak a mindennapi élet szükségletein keresztül érvényesül - szükséges enni és inni, fedél alá húzódni és öltözködni, elkerülni azt, hogy mérget igyunk vagy kilépjünk egy ház legfelső emeletének ablakán és így tovább. Az élet és a halál, a testi gyönyör és a testi fájdalom között még van különbség, de ez minden. Elvágva a külvilággal való érintkezéstől s elvágva a múlttól, Óceánia polgára olyan, mint a csillagok közti űrben lebegő ember, akinek nincs módjában megtudni, merre van föl és merre van le. Egy ilyen állam vezetői akkora önkényurak, amekkorák még a fáraók vagy cézárok sem lehettek. Kénytelenek megakadályozni, hogy alattvalóik oly nagy számban haljanak éhen, ami már kényelmetlen tenne, kénytelenek a haditechnikának ugyanazt az alacsony színvonalát elérni, amit versenytársaik elértek; de ha egyszer ezt a minimumot teljesítették, a valóságot olyan alakba csavarhatják, amilyenbe akarják.

A háború éppen ezért, ha az előző háborúk mértékével mérjük, merő szemfényvesztés. Olyan, mint amikor kérődző állatok harcolnak, amelyeknek a szarva olyan szögben hajlott, hogy képtelenek megsebezni egymást. De ha nem valódi is a háború, mégsem értelmetlen. Felemészti a fogyasztási javak fölöslegét, és segít fenntartani azt a sajátos lelki atmoszférát, amelyre egy hierarchikus társadalomban szükség van. A háború, ezt látnunk kell, ma már tisztán belügy. A múltban valamennyi ország vezető csoportjai - ha felismerték is közös érdekeiket, s ennek következtében korlátozták is a háború pusztító jellegét - egymás ellen harcoltak, s a győztes mindig kifosztotta a legyőzöttet. Napjainkban egyáltalán nem egymás

ellen harcolnak. A háborút mindegyik vezető csoport saját alattvalói ellen indítja, s a cél nem az, hogy területeket hódítsanak meg, vagy a hódítást megakadályozzák, hanem az, hogy a társadalmi struktúrát érintetlenül fenntartsák. Maga a „háború" szó éppen ezért megtévesztővé vált. Valószínűleg pontosabbak lennénk, ha azt mondanánk, hogy a háború, azáltal, hogy folytonossá vált, megszűnt létezni. Az a sajátos nyomás, amelyet a neolit korszak és a huszadik század eleje közt gyakorolt az emberekre, eltűnt, s valami egészen más helyettesítette. Az eredmény körülbelül ugyanaz lenne, ha a három szuperállam, ahelyett hogy egymás ellen harcol, megegyezne, hogy örökös békében fog élni, mindegyik sértetlenül a maga határain belül. Mert ebben az esetben mindegyik még inkább önmagába zárt világot alkotna, örökre megszabadulva a külső veszély józanító befolyásától. Az olyan béke, amely valóban állandó, ugyanaz lenne, mint az állandó háború. Ez a rejtett értelme - noha a párttagok nagy többsége csak felszínesen fogja fel - a Párt jelmondatának: *A háború: béke.*

Winston egy pillanatra abbahagyta az olvasást. Valahol a messzi távolban rakétabomba robbant. A boldogító érzés, hogy egyedül van a tiltott könyvvel egy olyan szobában, amelyben nincs telekép, nem múlt el. A magány és a biztonság fizikai érzés volt, valahogy összekeveredve teste fáradtságával, a szék puhaságával s az ablakon beáramló szellő érintésével, amely az arcát simogatta. Bizonyos értelemben semmi újat nem mondott neki, de ez csak hozzájárult varázsához. Azt mondta el, amit ő mondott volna el, ha lehetővé vált volna számára, hogy rendezhesse szétszórt gondolatait. Egy olyan elme műve volt, amely hasonló az övéhez, de mérhetetlenül hatalmasabb, rendszeresebb, a félelemtől sokkal kevésbé lenyűgözött. A legjobb könyvek, értette meg, azok, amelyek azt mondják el az embernek, amit már tud. Éppen visszalapozott az 1. fejezethez, amikor meghallotta Julia lépéseit a lépcsőn, s felállt, hogy elébe menjen. A lány ledobta barna szerszámtáskáját a padlóra, s Winston karjába vetette magát. Több mint egy hete nem látták egymást.

- Megkaptam *a könyvet* - mondta Winston, mikor kibontakoztak az ölelésből.

- Ó, megkapta? Nagyszerű - felelte a lány minden különösebb érdeklődés nélkül, s már le is térdelt a petróleumfőző mellé, hogy megfőzze a kávét.

Nem tértek vissza a tárgyra, amíg ágyban voltak egy félóráig. Az este elég hűvös volt, s magukra kellett húzniuk a takarót. Alulról felhallatszott az ismerős énekhang és a cipőcsoszogás a kövezeten. Az izmos vörös karú asszony, akit Winston első ittléte alkalmával látott, szinte elmaradhatatlan tartozéka volt az udvarnak. Úgy látszik, nem volt a napnak olyan órája, amikor ne járkált volna ide-oda a mosóteknő és a szárítókötél között, hol ruhacsíptetőkkel a szájában, hol pedig epedő dalban törve ki. Julia az oldalán feküdt, s láthatólag elalvóban volt már. Winston a könyv után nyúlt, amely a padlón hevert, s az ágy fejének támaszkodva felült.

- Ezt el kell olvasnunk - jelentette ki. - Magának is. A Testvériség minden tagjának el kell olvasnia.

- Olvassa - felelte a lány lehunyt szemmel. - Olvassa hangosan. Így a legokosabb. És közben elmagyarázhatja nekem, amit olvas.

Az óra mutatói hat órát, vagyis tizennyolcat mutattak. Még volt három-négy órájuk. Winston a térdének támasztotta a könyvet, s olvasni kezdett:

1. fejezet

A TUDATLANSÁG: ERŐ

Amikortól írásos emlékeink vannak, de valószínűleg már a neolit korszak végétől fogva, háromféle ember élt a világon: felül, középen és alul lévő. Sokféleképpen osztályozták őket, számtalan különböző elnevezésük volt, számarányuk és egymáshoz való viszonyuk korszakról korszakra változott; a társadalom lényegbeli felépítése azonban sohasem változott meg. Még óriási földrengések és látszólag visszafordíthatatlan változások után is mindig visszaállt ugyanez a képlet, éppen úgy, ahogy a giroszkópnak mindig helyreáll az egyensúlya, bármennyire kibillentik is valamelyik oldalra.

- Ébren van, Julia? - kérdezte Winston.

- Igen, drágám, figyelek, folytassa. Csodálatos.

- Winston tovább olvasott.

E három embercsoport céljai teljesen összeegyeztethetetlenek. A felül lévő célja az, hogy ott maradjon, ahol van. A középen lévőé, hogy helyet cseréljen a felül lévővel. Az alul lévők célja az, ha van céljuk - az alul lévőket ugyanis nagyon összetöri a robot, s csak időnként ébrednek a tudatára valaminek, ami mindennapi életükön kívül esik -, hogy eltöröljenek minden különbséget, s olyan társadalmat teremtsenek, amelyben minden ember egyenlő. Így aztán az egész történelem folyamán újból és újból megismétlődik egy fő körvonalaiban mindig azonos küzdelem. A felül lévők hosszú időszakokon át látszólag biztosan hatalmon vannak, de előbb vagy utóbb mindig elkövetkezik egy pillanat, amikor elvesztik vagy az önmagukba vetett hitüket, vagy azt a képességüket, hogy eredményesen kormányozzanak, vagy mind a kettőt. Ilyenkor megbuktatják őket a középen lévők, akik a maguk oldalára állítják az alul lévőket, azzal, hogy úgy tesznek, mintha a szabadságért és az igazságért harcolnának. Mihelyt a középen lévők elérték céljukat, az alul lévőket visszataszítják régi szolgai helyzetükbe, s belőlük lesz a felsőréteg. Nemsokára egy új középső csoport válik ki a másik két csoport valamelyikéből vagy mindkettőből, s a küzdelem újból megkezdődik. A három csoport közül egyedül az alsó az, amelyiknek sohasem sikerült, még átmenetileg sem, elérni céljait. Túlzás volna azt állítani, hogy anyagi értelemben nem volt fejlődés a történelem folyamán. Még ma is, amikor hanyatlási szakaszban vagyunk, fizikailag jobb helyzetben van az átlagember, mint néhány évszázaddal ezelőtt volt. De sem a jólét növekedése, sem a bánásmód enyhülése, sem a reform vagy forradalom nem hozta soha egy milliméterrel sem közelebb az emberi egyenlőséget. Az alul lévők nézőpontjából egyetlen történelmi változás sem jelent sokkal többet, mint uraik nevének változását.

A tizenkilencedik század végétől fogva sok megfigyelő számára nyilvánvaló lett ennek a sablonnak az ismétlődése. Ekkor filozófiai iskolák keletkeztek, amelyek ciklikus folyamatként értelmezték a történelmet, s igyekeztek kimutatni, hogy az egyenlőtlenség az emberi élet megváltoztathatatlan törvénye. Ennek az elméletnek persze mindig voltak követői, most azonban jelentős változás mutatkozott a módban, ahogyan jelentkezett. A múltban a hierarchikus társadalmi forma szükségessége jellegzetesen a felsőosztály tanítása volt. Ezt prédikálták királyok és arisztokraták, papok és jogászok, s mindazok, akik rajtuk élősködtek, s általában ígéretekkel enyhítették, azzal, hogy egy síron túli képzelt világban majd kárpótlás jár érte. A középső réteg, amíg a hatalomért harcolt, mindig olyasféle jelszavakat használt, mint „szabadság”, „igazság” és „testvériség”. Most azonban az emberi testvériség fogalmát olyan

emberek kezdték támadni, akik még nem voltak abban a helyzetben, hogy parancsolhassanak, csak remélték, hogy hamarosan eljön ez az idő. A múltban a középső réteg forradalmakat csinált az egyenlőség zászlaja alatt, aztán új zsarnokságot teremtett, mihelyt a régit megdöntötte. Az új középső csoportok lényegében előre meghirdették zsarnokságukat. A szocializmus elmélete, amely a tizenkilencedik század elején tűnt fel, s az utolsó szem volt egy eszmeláncban, amely az ókori rabszolgalázadásokig nyúlik vissza, még mélyen meg volt fertőzve az elmúlt korszakok utópizmusával. A szocializmusnak körülbelül 1900-tól fogva feltűnt valamennyi változatában azonban egyre nyíltabban feladták a szabadság és egyenlőség megteremtésének célkitűzését. A század közepén feltűnt új mozgalmaknak - Óceániában az Angszocnak, Eurázsiában a neobolsevizmusnak, Keletázsiában pedig, ahogy nevezni szoktuk, a halálimádatnak - már a szabadságnélküliség és az egyenlőtlenség állandósítása volt a tudatos célja. Ezek az új mozgalmak persze a régiekből nőttek ki, igyekeztek megtartani nevüket, s színleg hűek maradtak azok ideológiájához. A célja azonban mindegyiknek az volt, hogy feltartóztassa a fejlődést, s egy megválasztott időpontban befagyassza a történelmet. A szokásszerű ingalengés még egyszer megtörtént, s aztán megállt. Mint máskor is, a középső csoport kilökte helyéről a felsőt, s belőle lett felső; ezúttal azonban, tudatos stratégia révén, a felső csoport állandóan meg tudja tartani pozícióját.

A új tanok létrejöttének oka részben a történelmi tudás felhalmozódása és a történelmi érzék megnövekedése, ami a tizenkilencedik század előtt alig létezett. A történelem ciklikus mozgása érthető lett, vagy annak tűnt; s ha érthető, akkor megváltoztatható. A legfőbb, az alapvető ok azonban az, hogy már a huszadik század elején technikailag lehetségessé vált az emberi egyenlőség. Az még mindig igaz volt, hogy az emberek velük született képességei nem egyformák, s hogy a munkaterületek olyan módon specializálódtak, hogy az bizonyos egyéneknek a többiek rovására kedvez; de nem volt többé szükség osztálykülönbségekre vagy nagy eltérésekre a jólét területén. A régebbi korokban az osztálykülönbségek nemcsak elkerülhetetlenek voltak, hanem kívánatosak is. Az egyenlőtlenség volt a civilizáció ára. A gépi termelés fejlődésével azonban megváltozott a helyzet. Bár még mindig szükséges volt, hogy az emberek különböző fajta munkákat végezzenek, nem volt többé szükségszerű különböző társadalmi vagy gazdasági színvonalon élniük. Ennek következtében azoknak az új csoportoknak a szemszögéből, amelyek éppen azon a ponton voltak, hogy magukhoz ragadják a hatalmat, az emberi egyenlőség nem eszménykép volt többé, amelyért küzdeni kell, hanem veszély, amelyet el kell hárítani. Primitívebb korszakokban, amikor az igazságos és békés társadalom tényleg megvalósíthatatlan volt, nagyon könnyű volt hinni benne. Évezredeken át kísértette az emberi képzeletet egy földi paradicsom eszményképe, amelyben az emberek a testvériség állapotában, törvények és állati robot nélkül élhetnek együtt. S ez a látomás bizonyos fokig még azokat a csoportokat is hatalmában tartotta, amelyek az egyes történelmi változásokból hasznot húztak. A francia, angol és amerikai forradalmak örökösei részben hittek az emberi jogokról, a szólásszabadságról, a törvény előtti egyenlőségről és egyebekről szóló frázisaikban, s még azt is megengedték, hogy e frázisok bizonyos mértékig befolyásolják magatartásukat. A huszadik század negyedik évtizedétől kezdve azonban a politikai gondolkodás minden fontosabb áramlata tekintélyelvű lett. A földi paradicsom pontosan abban a pillanatban vesztette hitelét, amikor megvalósíthatóvá vált. Minden új politikai elmélet, bármilyen néven nevezte magát, a hierarchiához és az osztályokra tagozódáshoz vezetett vissza. S a látóhatár általános elsötétedése idején, amely 1930 körül következett be, nemcsak hogy újból mindennaposak lettek olyan eljárások, amelyekkel már régen, bizonyos esetekben évszázadokkal azelőtt felhagytak - az ítélet nélküli bebörtönzés, a hadifoglyok rabszolgamunkára fogása, a nyilvános kivégzések, a vallomások kicsikarására szolgáló kínzás, túszok szedése és egész népek deportálása -, hanem olyan emberek is megtűrték, sőt védelmezték ezeket az eljárásokat, akik felvilágosultnak és haladó szelleműnek tartották magukat.

Az Angszoc és versenytársai csak egy évtizednyi, a világ minden részében dúló háború, polgárháború, forradalom és ellenforradalom után bukkantak fel, mint teljesen kidolgozott politikai elméletek. Árnyékukat azonban már előrevetették a különböző, általában totalitáriusnak nevezett rendszerekben, amelyek korábban tűntek fel a század folyamán, s már régóta sejteni lehetett annak a világnak fő körvonalait, amely az uralkodó káoszból ki fog emelkedni. Ugyanúgy nyilvánvaló volt az is, hogy miféle emberek fogják irányítani ezt a világot. Az új arisztokrácia legnagyobbrészt hivatalnokokból, tudósokból, technikusokból, szakszervezeti szervezőkből, reklámszakemberekből, szociológusokból, tanítókból, újságírókból és hivatásos politikusokból alakult ki. Ezeket az embereket, akik a fix fizetést húzó középosztályból és a munkásosztály felsőbb rétegeiből származtak, az ipari monopóliumok és a központosított kormányzás sivár világa formálta ki és hozta össze. Az elmúlt korok megfelelő csoportjaihoz képest kevésbé voltak pénzsóvárok, kevésbé csábította őket a fényűzés, éhesebbek voltak a puszta hatalomra, s főleg jobban tudatában voltak, hogy mit csinálnak, s nagyobb figyelmet fordítottak az ellenállás letörésére. Ez az utolsó különbség a döntő. A mostanihoz mérve a múlt összes önkényuralmi rendszerei lagymatagok és hatástalanok voltak. A vezető csoportokat bizonyos mértékig mindig megfertőzték a liberális eszmék, hajlandók voltak mindenféle el nem kötött szálakat hagyni, csak a nyílt cselekedetekkel törődni, s nem érdeklődni az után, hogy min gondolkoznak alattvalóik. Mai mértékkel mérve még a középkor katolikus egyháza is elnéző volt. Ennek részben az az oka, hogy a múltban egyetlen kormánynak sem állt módjában polgárait állandó felügyelet alatt tartani. A nyomtatás feltalálása azonban megkönnyítette a közvélemény befolyásolását, s a film és a rádió tovább fejlesztette ezt a folyamatot. A televízió felfedezésével, s azzal, hogy a technika haladása lehetővé tette, hogy ugyanazon a készüléken egyidejűleg adni és venni lehessen, vége lett a magánéletnek. Minden polgár, vagy legalábbis minden olyan polgár, aki elég fontos ahhoz, hogy érdemes legyen szemmel tartani, a napnak mind a huszonnégy órájában a rendőrség szeme előtt s a hivatalos propaganda hallótávolságán belül tartható, elzárva a gondolatok kicserélésének minden lehetőségétől. Annak a lehetősége, hogy minden alattvalót rákényszerítsenek nemcsak az Állam akaratának való feltétlen engedelmességre, hanem arra is, hogy tökéletesen egyforma nézeteket valljanak, most áll fenn először.

Az ötvenes és hatvanas évek forradalmi időszaka után a társadalom, mint mindig, újból felső, középső és alsó csoportokra tagozódott. Az új felső csoport azonban, elődeitől eltérően, nem ösztönösen cselekedett; tudta, mire van szüksége ahhoz, hogy helyzetét biztosítsa. Arra már régen rájöttek, hogy az oligarchia egyedüli biztos alapja a kollektivizmus. A gazdagság és az előjogok akkor védhetők meg a legkönnyebben, ha közösen birtokolják őket. A magántulajdon úgynevezett eltörlése, amelyre a század közepén került sor, a valóságban azt jelentette, hogy a tulajdon sokkal kevesebb kézben összpontosult, mint azelőtt; ám az új tulajdonosok egyének tömege helyett egy csoportot képeztek. Egyénileg egyetlen párttagnak sincs semmije, a jelentéktelen személyi tulajdonokat kivéve. Kollektívan a Párté minden Óceániában, mert a Párt ellenőriz mindent, s a Párt rendelkezik a termékek felett, úgy, ahogy jónak látja. A Forradalmat követő években a Párt szinte ellenállás nélkül léphetett ebbe az uralkodó pozícióba, mert az egész folyamatot úgy tüntették fel, mint a kollektivizálás egyik aktusát. Mindig az volt a feltevés, hogy ha a tőkésosztályt kisajátítják, utána a szocializmusnak kell következnie; s a tőkéseket kétségbevonhatatlanul kisajátították. A gyárakat, bányákat, földeket, házakat, szállítóeszközöket - mindent elvettek tőlük; s mivel ezek a dolgok nem voltak többé magántulajdonban, ebből az következett, hogy köztulajdonban kell lenniük. Az Angszoc, amely a korábbi szocialista mozgalomból nőtt ki, s örökölte annak frazeológiáját, valóban végrehajtotta a szocialista program fő tételét, azzal az előre látott és előre kitervelt eredménnyel, hogy a gazdasági egyenlőtlenség állandósult.

De a hierarchikus társadalom állandósulásának problémái ennél mélyebbre nyúlnak. Egy uralkodó csoport csak négyféle módon bukhat meg. Vagy legyőzik kívülről, vagy annyira ki nem elégítően kormányoz, hogy a tömegek fellázadnak ellene, vagy megengedi, hogy erős és elégedetlen középső csoport jöjjön létre, vagy pedig elveszti önbizalmát és a kormányzásra való hajlamát. Ezek az okok nem külön-külön hatnak, rendszerint mind a négy jelen van bizonyos mértékig. Az az uralkodó osztály tud állandóan hatalmon maradni, amelyik mind a négy ellen védekezni képes. Végső fokon a döntő tényező magának az uralkodó osztálynak a szellemi attitűdje.

Századunk közepe után az első veszély ténylegesen megszűnt. A világon osztozkodó három hatalom gyakorlatilag legyőzhetetlen, s csak lassú demográfiai változások révén válhatna meghódíthatóvá, ezt pedig a kormányzat puszta erővel elháríthatja. A második veszély szintén csak elméleti. A tömegek sohasem lázadnak fel önszántukból, és sohasem lázadnak fel csupán azért, mert el vannak nyomva. Amíg nincs lehetővé téve számukra, hogy mértékük legyen az összehasonlításhoz, igazában soha nem is fognak a tudatára ébredni annak, hogy el vannak nyomva. A múlt ismétlődő gazdasági válságai immár szükségtelenek, s nem is engedik, hogy ilyesmi előfordulhasson; egyéb, hasonlóan nagy zavarok előfordulhatnak és elő is fordulnak, anélkül azonban, hogy politikai következményeik lennének, hisz nincs rá lehetőség, hogy az elégedetlenség kifejezhető legyen. Ami a túltermelés problémáját illeti, amely a gépi technika fejlődése óta társadalmunkban lappang, ezt az állandó hadviselés segítségével oldják meg (lásd a 3. fejezetet), amely a közszellem kellő mértékig való felizgatására is jó. Jelenlegi vezetőink szempontjából tehát igazi veszélyt csak egy új, tehetséges, kihasználatlan, hatalomra éhes emberekből álló csoport kialakulása s a liberalizmusnak és szkepticizmusnak a saját soraikban való elhatalmasodása jelent. Vagyis a probléma: nevelési probléma. Egyfelől a kormányzó csoport, másfelől a közvetlenül alatta lévő nagyobb végrehajtó csoport tudata folytonos idomításának a problémája. A tömegek tudatát csak negatív módon kell befolyásolni.

Adva lévén ez a háttér, bárki kikövetkeztetheti - ha nem ismerné még - az óceániai társadalom általános szerkezetét. A piramis csúcsán Nagy Testvér található. Nagy Testvér csalhatatlan és mindenható. Minden sikert, minden teljesítményt, minden győzelmet, minden tudományos felfedezést, minden ismeretet, minden bölcsességet, minden boldogságot, minden értéket közvetlenül az ő vezérsége és sugalmazása következményének tartanak. Nagy Testvért soha senki nem látta. Egy arc a deszkakerítéseken, egy hang a teleképben. Bizonyosra vehetjük, hogy sohasem fog meghalni, s máris igen bizonytalan, hogy mikor született. Nagy Testvér az az álarc, amelyben a Párt a világ számára megmutatkozik. Szerepe az, hogy gócpontja legyen a szeretetnek, félelemnek és tiszteletnek, vagyis azoknak az érzelmeknek, amelyeket könnyebb egy egyén, mint egy szervezet iránt érezni. Nagy Testvér után következik a Belső Párt, amelynek taglétszáma hatmillióban van megszabva, vagyis valamivel kevesebben, mint Óceánia lakosságának két százaléka. A Belső Párt után következik a Külső Párt. Ha a Belső Pártot az Állam agyaként jellemezzük, a Külsőt joggal hasonlíthatjuk a kezéhez. Ez után következnek a néma tömegek, amelyeket „prolik”-ként szoktunk emlegetni; ezek a népességnek körülbelül nyolcvanöt százalékát teszik ki. Fentebb használt osztályozási terminológiánkkal élve a prolik jelentik az alsó csoportot, hisz az Egyenlítő vidékének rabszolganépei, amelyek folyton egyik hódító kezéről a másikéra kerülnek, nem állandó vagy nélkülözhetetlen részei a társadalmi struktúrának.

Elvileg a tagság e három csoportban nem öröklődik. A Belső Párthoz tartozó szülők gyermeke - elméletileg - nem születik Belső Párt-tagnak. A Párt valamelyik ágába való felvétel egy tizenhat éves korban leteendő vizsgához van kötve. Nem tesznek semmiféle faji megkülönböztetést, s egyik tartomány sem részesül előnyben a többivel szemben. Zsidók, négerek, tiszta indiánvérű dél-amerikaiak is találhatók a Párt legfelső soraiban, s minden terület tisztviselőit

mindig az illető terület lakosai közül emelik ki. Óceánia egyik részében sem lehet a lakosoknak az az érzésük, hogy ők csak gyarmati népség, amelyet egy távoli fővárosból kormányoznak. Óceániának nincs fővárosa, és címzetes feje egy olyan személy, akinek tartózkodási helyét senki sem ismeri. Az Állam semmilyen szempontból nincs centralizálva, kivéve, hogy köznyelve elsősorban az angol, s hivatalos nyelve az újbeszél. Vezetőit nem vérségi kötelékek tartják össze, hanem a közös tanhoz való hűség. Igaz, hogy társadalmunk rétegekre van osztva, méghozzá nagyon mereven, s emiatt első pillanatra úgy tűnik, mintha öröklött határai lennének az egyes rétegeknek. A különböző csoportok közti ide-oda áramlás sokkal kisebb mértékű, mint a kapitalizmus idején, vagy éppen az ipar előtti korokban volt. A Párt két ága közt végbemegy bizonyos számú tagcsere, de csak annyi, amennyi biztosítja, hogy a Belső Pártból kiszoruljanak az ingatagok, s a Külső Párt nagyravágyó tagjai ártalmatlanná váljanak azáltal, hogy felemelkedhetnek. Proletároknak a gyakorlatban nincs megengedve, hogy a Párt tagjai lehessenek. A legtehetségesebbeket közülük, akik az elégedetlenséget elhintenék, egyszerűen felkutatja és megsemmisíti a Gondolatrendőrség. A dolgok ilyen állapota azonban nem szükségszerűen állandó, s nem is elveken alapszik. A Párt nem osztály a szó régi értelmében. Nem törekszik a hatalomnak saját gyermekei számára való átadására; s ha nem volna más mód arra, hogy a legtehetségesebb embereket tartsák legfelül, készek lennének egy egészen új nemzedéket verbuválni a proletariátus soraiból. A válságos években az ellenzék semlegesítését nagymértékben elősegítette az a tény, hogy a Párt nem volt örökletes testület. A régifajta szocialista, akit az „osztálykiváltság”-nak nevezett valami elleni harcra neveltek, feltételezte, hogy ami nem örökölhető, az nem is lehet állandó. Nem látta be, hogy az önkényuralom folytonosságának nem kell feltétlenül fizikainak lennie, s azon sem gondolkozott el, hogy az örökletes arisztokráciák mindig rövid életűek voltak, míg az egy-egy eszmét magukévá tevő szervezetek, mint például a katolikus egyház, néha évszázadokig vagy évezredekig fennmaradtak. Az oligarchikus uralom lényege nem az apáról fiúra való öröklés, hanem egy bizonyos világnézetnek s egy bizonyos életmódnak a maradandósága, amelyet a halott az élőre kényszerít. Egy uralkodó csoport uralkodó csoport lesz mindaddig, amíg ki tudja jelölni jogutódait. A Párt nem vérének, hanem önmagának örökletessé tételével törődik. Nem fontos, hogy ki gyakorolja a hatalmat, feltéve, hogy a hierarchikus struktúra mindig ugyanaz marad.

A korunkat jellemző összes hiedelmek, szokások, hajlamok, érzelmek, lelki beállítottságok valójában azt célozzák, hogy fenntartsák a Párt misztikumát, s megakadályozzák, hogy a jelenkori társadalom igazi természetét fel lehessen fogni. Fizikai értelemben vett lázadás, vagy bármilyen megmozdulás, amely lázadást idézhet elő, lehetetlen. A proletároktól nincs mit félni. Magukra hagyva tovább dolgoznak, szaporodnak és halnak, nemzedékről nemzedékre, évszázadról évszázadra, s nemcsak hogy lázadásra nem fognak érezni semmilyen ösztönzést, hanem még azt sem lesznek képesek felfogni, hogy a világ másféle is lehetne. Ők csak akkor válhatnának veszélyessé, ha az ipari technika fejlődése szükségessé tenné, hogy magasabb fokon képezzék őket. Mivel azonban a katonai és kereskedelmi versengés nem fontos többé, a népoktatás színvonala ténylegesen hanyatlóban van. Hogy milyen véleményeik vannak vagy nincsenek a tömegeknek, azt közömbös dolognak tekintik. A tömegek számára megengedhetetlen az értelem szabadsága, hisz azoknak nincs intelligenciájuk. Egy párttag esetében viszont a legjelentéktelenebb tárggyal kapcsolatos legcsekélyebb véleményelhajlás sem tűrhető meg.

A párttag születésétől haláláig a Gondolatrendőrség megfigyelése alatt áll. Még akkor sem lehet bizonyos benne, hogy egyedül van, ha egyedül van. Bárhol legyen, akár alszik, akár nem, akár dolgozik, akár pihen, fürdőkádban vagy ágyban: megfigyelhetik anélkül, hogy tudná. Egyetlen cselekedete sem közömbös. Baráti kapcsolatait, szórakozásait, felesége és gyermekei iránti magatartását, ha egyedül van, arckifejezését, az álmában mormolt szavakat, sőt még

jellegzetes testmozdulatait is gyanakvással szemlélik. Felfedeznek nemcsak minden tényleges vétséget, hanem minden különcséget is, bármilyen jelentéktelen az; felfedezik szokásainak bármilyen változását, minden ideges modorosságát, amely valamilyen lelki tusa tünete lehet. Egyáltalán semmiben sincs szabad választása. Ugyanakkor cselekedeteit nem szabályozza törvény, sem nyíltan megfogalmazott magatartáskódex. Óceániában nincs törvény. Azok a gondolatok és cselekedetek, amelyek leleplezésük esetén feltétlenül halált jelentenek, nincsenek hivatalosan megtiltva, s a végnélküli tisztogatások, letartóztatások, kínzások, bebörtönzések és elgőzösítések nem ténylegesen elkövetett bűnökért kirótt büntetések, hanem csupán olyan személyek kikapcsolása, akik bűnt követhetnének el valamikor a jövőben. A párttagtól nemcsak azt követelik meg, hogy helyes nézetei, hanem azt is, hogy helyes ösztönei legyenek. A tőle megkívánt nézetek és állásfoglalások közül sokat sohasem határoztak meg nyíltan, s nem is határozhatnának meg a nélkül, hogy fel ne fednék ezáltal az Angszocban rejlő ellentmondásokat. Ha az ember természettől párthű (újbeszélül: *jógondolos*), minden körülmények között tudni fogja, anélkül hogy töprengene rajta, mi a helyes nézet vagy az óhajtott érzelem. Mindenesetre bonyolult szellemi tréning alkalmazásával is igyekeznek elérni, hogy ne is akarjon és ne is legyen képes valamilyen tárgyról alaposabban elgondolkodni. Ez a tréning, amelynek már gyermekkorában alávetik, az újbeszél *bűnstop, feketefehér* és *duplagondol* szavai köré csoportosul.

Egy párttagtól elvárják, hogy ne legyenek egyéni érzelmei, és sohase szűnjék meg lelkesedni. Feltételezik róla, hogy állandóan őrjöngve gyűlöli a külső ellenséget és a belső árulókat, ujjong a győzelmeken, s megalázkodik a Párt hatalma és bölcsessége előtt. Azt az elégedetlenséget, amelyet sivár, ki nem elégítő élete idéz elő, mesterségesen kifelé irányítják, s megosztják olyan eszközök révén, mint például a Két Perc Gyűlölet, s töprengéseit, amelyek esetleg szkeptikus vagy éppen lázadó magatartást kelthetnének, eleve elfojtatják korán elsajátított belső fegyelme segítségével. Az önfegyelmezés első és legegyszerűbb fokozatát, amely már a gyermeknek is megtanítható, újbeszélül *bűnstop*-nak nevezik. A *bűnstop* azt a képességet jelenti, hogy az ember szinte ösztönszerűen meg tud torpanni bármilyen veszedelmes gondolat küszöbén. Benne foglaltatik az a képesség, hogy ne értsen meg analógiákat, ne vegyen észre logikai tévedéseket, értse félre a legegyszerűbb érveket is, ha azok az Angszoc iránt ellenségesek, s szakítson meg vagy űzzön el magától minden olyan gondolatsort, amely eretnekség felé vezethet. A *bűnstop* tehát lényegében oltalmazó butaságot jelent. A butaság azonban nem elég. Ellenkezőleg: a teljes értelemben vett párthűség megköveteli, hogy az ember olyan tökéletesen ellenőrzése alatt tartsa saját lelki folyamatait, ahogyan a fakír uralja a testét. Az óceániai társadalom végeredményben azon a hiten alapszik, hogy Nagy Testvér mindenható, és a Párt csalhatatlan. Mivel azonban a valóságban Nagy Testvér nem mindenható és a Párt nem csalhatatlan, fáradhatatlan rugalmasságra van szükség a tények kezelésében. A kulcsszó itt a *feketefehér*. Mint oly sok újbeszél szónak, ennek is két, egymásnak ellentmondó jelentése van. Ellenfélre alkalmazva azt jelenti, hogy az illető szemérmetlenül, a nyilvánvaló tényeknek ellentmondva azt állítja, hogy a fekete fehér. Párttagra alkalmazva azonban azt jelenti, hogy az illető lojálisan hajlandó a feketéről az állítani, hogy fehér, ha a pártfegyelem ezt kívánja. De jelenti azt a képességet is, hogy az ember *elhiggye*, hogy a fekete fehér, sőt *tudja*, hogy a fekete fehér, s elfelejtse, hogy valaha bárki is az ellenkezőjét hitte. Ez megköveteli a múlt folytonos változtatását, ezt pedig az a gondolkodásmód teszi lehetővé, amely lényegében minden egyebet is magába foglal s amelynek újbeszélül *duplagondol* a neve.

A múlt megváltoztatása két okból szükséges. Ezek közül az egyik másodlagos, s hogy úgy mondjuk, óvintézkedés jellegű. E másodlagos ok az, hogy a párttag, akárcsak a proletár, részben azért tűri el a jelenlegi állapotokat, mert nincs mivel összehasonlítania őket. El kell vágni őt a múlttól, éppúgy, mint az idegen országoktól, mert azt kell hinnie, hogy jobban él,

mint ősei, s hogy az anyagi jólét átlagszínvonala állandóan emelkedik. A múlt kiigazításának sokkal fontosabb indítéka azonban az, hogy meg kell őrizni a Párt csalhatatlanságát. Ez nemcsak azt jelenti, hogy mindenféle szónoklatot, statisztikát és feljegyzést állandóan az adott helyzethez kell igazítani s így mutatni meg, hogy a Párt jóslatai minden esetben beteljesedtek. Azt is jelenti ez, hogy soha nem ismerhető be semmiféle változás sem az elméletben, sem a politikai vonalvezetésben. Mert aki megváltoztatja véleményét vagy éppen a politikáját, gyengeségről tesz tanúságot. Ha tehát például Eurázsia vagy Keletázsia (akármelyik lehet) a jelenlegi ellenség, akkor mindig ennek az országnak kellett az ellenségnek lennie. S ha a tények mást mondanak, akkor a tényeket kell megváltoztatni. Ilyenformán állandóan újraírják a történelmet. A múltnak ez a napról napra folyó meghamisítása, amelyet az Igazság-minisztérium hajt végre, éppoly szükséges a rendszer szilárdságához, mint az elnyomó és kémkedő tevékenység, amelyet a Szeretet-minisztérium végez.

A múlt változtathatósága az Angszoc fő tétele. A múlt eseményeinek, állítják, nincs objektív létük, csak az írásos emlékekben és az emberek emlékezetében élnek tovább. A múlt az, amit a feljegyzések és az emlékezet megőriznek. S mivel teljesen a Párt szabályozza tanainak gondolatait, következésképpen a múlt az, amit a Párt annak szán. S ugyancsak a fentiekből következik, hogy jóllehet a múlt változtatható, soha egyetlen konkrét esetben sem változott meg. Mert ha a pillanatnyi szükségletnek megfelelően akármilyen új formát adtak is neki, akkor ez az új változat lett a múlt, és másféle múlt soha nem létezhetett. Ez a szabály érvényes akkor is, ha - mint gyakran megtörténik - ugyanazt az eseményt kell egyetlen év folyamán többször megmásítani a valósághoz képest. A Párt mindig az abszolút igazság birtokában van, márpedig ami abszolút, az sohasem lehetett más. Mint látni fogjuk, a múlt szabályozása elsősorban az emlékezet edzésétől függ. Pusztán gépies cselekvés kell ahhoz, hogy biztosra vegyük: minden írásos emlék megegyezik a pillanatnyi hivatalos elmélettel. De *emlékezni* is úgy kell az eseményekre, mintha a kívánt módon történtek volna. S ha az embernek át kell rendeznie az emlékeit vagy meg kell másítania az írásban megörökített tényeket, akkor *el kell felejtenie*, hogy ezt cselekedte. Ennek az eljárásnak a fortélyát éppen úgy meg lehet tanulni, mint bármilyen más elmetornáét. A párttagok többsége meg is tanulja, s megtanulja mindenki, aki értelmes s ugyanakkor párthű. Óbeszélül ezt az eljárást, elég szókimondóan, „valóságszabályozásnak” nevezik. Újbeszélül *duplagondol* a neve, jóllehet a *duplagondol* fogalmába még sok minden beletartozik.

A *duplagondol* azt a képességet jelenti, hogy valaki egyidejűleg két, egymásnak ellentmondó nézet birtokában van, s mindkettőt elfogadja. A pártértelmiségi tudja, hogy milyen irányba kell megváltoztatnia emlékeit; tehát azt is tudja, hogy tréfát űz a valósággal; a *duplagondol* alkalmazásával azonban mindjárt meg is nyugtatja magát, hogy a valóságon semmilyen csorba nem esett. Az eljárásnak tudatosnak kell lennie, különben nem hajtható végre kielégítő pontossággal; de ugyanakkor öntudatlannak is kell lennie, különben a hamisítás és a bűntudat érzését kelti. A *duplagondol* az Angszoc igazi lényege, hiszen a Párt alapvető ténykedése, hogy tudatosan csal, s közben szilárdan ragaszkodik annak feltételezéséhez, hogy tisztességesen jár el. Megfontolt hazugságokat mondani s közben őszintén hinni bennük, elfelejteni bármilyen tényt, ha időszerűtlenné vált, s aztán, ha ismét szükség van rá, előkotorni a feledésből éppen csak a szükséges időre, tagadni az objektív valóság létezését s ugyanakkor számításba venni a tagadott valóságot - mindez elengedhetetlenül szükséges. Még a *duplagondol* szó használatakor is szükség van a *duplagondol* alkalmazására. A szó használatával ugyanis elismeri az ember, hogy meghamisítja a valóságot; a *duplagondol* azonnali alkalmazásával kitörli ennek tudatát; s így tovább a végtelenségig: a hazugsággal mindig az igazság elé ugrik. Végeredményben a Párt a *duplagondol* segítségével vált képessé arra - s mint tudjuk, évezredekig képes lehet rá -, hogy megállítsa a történelem folyamát.

Valamennyi múltbeli oligarchia vagy azért bukott meg, mert megcsontosodott, vagy azért, mert elpuhult. Vagy korlátolttá és elbizakodottá váltak, nem igazodtak a változó körülményekhez, s ezért megdöntötték őket, vagy pedig liberálisak lettek és elgyávultak, engedményeket tettek, amikor erőszakot kellett volna alkalmazniuk, s megint csak megdöntötték őket. Tehát, mondhatni, vagy tudatos, vagy tudattalan voltuk buktatta meg őket. A Pártnak sikerült megteremtenie egy olyan gondolatrendszert, amelyben mindkét állapot egyidejűleg megvan. A Párt uralmát semmilyen más értelmi alapon nem lehetne tartósítani. Ha valaki uralkodni akar, s uralmát folytonossá akarja tenni, értenie kell a valóságérzék kificamításához. Az uralkodás titka ugyanis az önmagunk csalhatatlanságába vetett hit párosítása a múlt tévedéseiből való tanulni tudással.

Talán mondanunk sem kell, hogy a *duplagondol* legkifinomultabb gyakorlói azok, akik feltalálták s tudják, hogy ez az ész rászedésének hatalmas rendszere. A mi társadalmunkban éppen azok látják a legkevésbé olyannak a világot, amilyen, akik a legjobban tudják, hogy mi történik. Általában: minél nagyobb fokú a tudás, annál nagyobb a csalás; a legokosabb ember a legőrültebb. Világosan illusztrálja ezt az a tény, hogy a háborús hisztéria intenzitása együtt növekszik a társadalmi létrán való emelkedéssel. A legésszerűbb magatartást a háborúval kapcsolatban a vitás területek rabszolganépei tanúsítják. Az ő számukra a háború pusztán folyamatos elemi csapás, amely úgy söpör végig rajtuk, mint az árapály hullámai. Számukra teljesen közömbös, hogy melyik fél győz. Tudják, hogy egy uralomváltás csak azt jelenti, hogy új gazdák számára kell végezniük ugyanazt a munkát, amit addig végeztek, s hogy új gazdáik ugyanúgy bánnak majd velük, mint a régiek. Az alig valamivel jobb bánásmódban részesülő munkások, akiket „prolik”-nak nevezünk, csak néha vannak tudatában a háborúnak. Ha szükséges, őrjöngő félelembe és gyűlöletbe lehet kergetni őket, de magukra hagyva képesek hosszú időre elfelejteni, hogy háború van. Igazi háborús lelkesedés csak a Párt s főleg a Belső Párt soraiban található. A világ meghódításában azok hisznek a legszilárdabban, akik tudják, hogy ez lehetetlen. Az ellentéteknek - a tudásnak és a tudatlanságnak, a cinizmusnak és a fanatizmusnak - ez a sajátos összekapcsolása az óceániai társadalom egyik fő jellemzője. A hivatalos ideológia olyan területeken is bővelkedik ellentmondásokban, ahol semmi gyakorlati oka sincs rá. Így például a Párt elutasítja és lenézi valamennyi elvet, amelyen eredetileg a szocialista mozgalom alapult, s azzal tetszeleg, hogy a szocializmus nevében teszi ezt. Olyan megvetést tanúsít a munkásosztály iránt, amilyenre az elmúlt századokban nem volt példa, s ugyanakkor a párttagokat olyan egyenruhába öltözteti, amely valamikor a munkások jellegzetes ruhája volt. Tervszerűen aláaknázza a családi összetartást, s ugyanakkor vezérét olyan néven nevezi, amely a családiasság érzelmeire apellál. Még annak a négy minisztériumnak a neve is, amely a kormányzást végzi, arcátlan módon tüntet a tények szándékos elferdítésével. A Béke-minisztérium háborúval foglalkozik, az Igazság-minisztérium hazugságokkal, a Szeretet-minisztérium kínzással, s a Bőség-minisztérium éheztetéssel. Ezek az ellentmondások nem véletlenek, s nem is közönséges színlelésből erednek: *duplagondol*-gyakorlatoknak vannak szánva. Mert csak ellentmondások összebékítésével lehet a hatalmat a végtelenségig megőrizni. Semmilyen más módon nem lehet az ősidőktől tartó ciklikus folyamatot megszakítani. Ha az emberi egyenlőséget örökre el akarják hárítani - ha a felső csoport, ahogy neveztük, állandóan meg akarja tartani helyét -, akkor az uralkodó elmeállapotnak a szabályozott őrületnek kell lennie.

De van még egy kérdés, amelyet mindeddig szinte teljesen elhanyagoltunk. Éspedig: miért kell megakadályozni az emberi egyenlőséget? Feltéve, hogy az eljárás mechanizmusát helyesen írtuk le, mi az indítóoka ennek az óriási, gondosan kitervezett erőfeszítésnek, amellyel be akarják fagyasztani a történelmet egy adott pillanatban?

Itt jutunk el a központi titokhoz. Mint láttuk, a Párt, s főleg a Belső Párt misztikuma a *duplagondol*-on alapszik. De még ennél is mélyebben rejlik az igazi indítóok, a sohasem firtatott ösztön, amely elsődlegesen vezetett a hatalom megragadásához s hozta létre a *duplagondol*-t, a Gondolatrendőrséget, az állandó háborút s mind a többi szükséges tartozékot. Ez az indítóok valójában...

Winston úgy ébredt tudatára a csendnek, mint amikor valaki egy új hangra eszmél. Rájött, hogy Julia egy idő óta nagyon csendes. A lány az oldalán feküdt, meztelen felsőtesttel, kezét az arca alá téve, s egy fekete hajfürt hullott a szemébe. Keble lassan és szabályosan emelkedett és süllyedt.

- Julia.

Semmi válasz.

- Julia! Ébren van?

Semmi válasz. A lány elaludt. Winston becsukta a könyvet, gondosan letette a padlóra, lefeküdt, és magukra húzta a takarót.

Még nem tudta meg, tűnődött, a végső titkot. A hogyant már megértette, a miértet még nem. Akár a 3. fejezet, az 1. fejezet sem mondott neki igazában semmit, amit eddig ne tudott volna; csak rendszerezte meglévő ismereteit. Elolvasásuk után azonban még biztosabb volt benne, mint azelőtt, hogy nem őrült. Az, hogy kisebbségben van, ha akár egymaga alkotja a kisebbséget, még nem jelenti azt, hogy őrült valaki. Van igazság, és van hazugság, s ha akár az egész világ ellenében is az igazsághoz ragaszkodunk, még nem vagyunk őrültek. A lenyugvó nap egy sárga sugara ferdén besütött az ablakon, s ráhullott a párnára. Lehunyta a szemét. Az arcára tűző napsugár s a lánynak testéhez simuló puha teste valami erőt adó, altató, bizakodó érzést ébresztett benne. Biztonságban van, minden rendben van. Úgy aludt el, hogy azt mormogta: „A józan ész nem statisztika dolga”, azzal az érzéssel, hogy e megállapításban mélységes bölcsesség rejlik.

Amikor felébredt, az volt a benyomása, hogy hosszú ideig aludt, de egy pillantást vetve az ódivatú órára, megállapította, hogy még csak húsz óra harminc van. Egy kis ideig még bóbiskolt; aztán felharsant az udvaron a megszokott dal:

Reménytelen ábránd volt csak,
Áprilisi múló nap,
Az álmaim mégis felkavartak,
S a szívemet elloptad.

A zagyva dal, úgy látszik, megőrizte népszerűségét. Még mindig mindenfelé énekelték. Túlélte a Gyűlölet Dalát. Julia fölébredt a hangra, kéjesen kinyújtózott, és felkelt az ágyból.

- Éhes vagyok - jelentette ki. - Hadd főzzek még egy kis kávét! Az ördögbe is! Kialudt a főző és a víz hideg. - Felemelte a főzőt és megrázta. - Nincs benne olaj.

- Talán kaphatunk egy kicsit az öreg Charringtontól.

- Furcsa. Meg mernék rá esküdni, hogy tele volt. Felveszem a ruhám - tette hozzá. - Úgy látszik, lehűlt az idő.

Winston is felkelt, és felöltözött. A fáradhatatlan hang tovább énekelt:

Azt mondják, az idő gyógyít,
Hogy feledni is lehet -
A mosolyok s könnyek mégis, most is
Kínozzák a szívemet.

Miután összecsatolta az overallja övét, az ablakhoz sétált. A nap nyilván lement a házak mögé; már nem sütött be az udvarra. A kőkockák nedvesek voltak, mintha csak az imént mosták volna fel őket, s Winstonnak az volt az érzése, hogy az eget is megmosták, olyan frissen és halványan kéklett a kémények közt. Az asszony fáradhatatlanul járkált ide-oda, bedugaszolta és kidugaszolta a száját, énekelt és elcsendesedett, s egyre újabb és újabb pelenkákat teregetett ki. Winston eltűnődött rajta, vajon az asszony mosónő-e, vagy egyszerűen csak húsz-harminc unoka rabszolgája. Julia odalépett melléje; együtt bámultak le, szinte megbűvölve, a robusztus figurára. Miközben Winston az asszony jellegzetes tartását figyelte, amint vastag karját a kötél felé nyújtja, s hatalmas, kancára emlékeztető farát kidülleszti, első ízben döbbent rá, hogy szép. Eddig még sohasem jutott eszébe, hogy egy ötvenéves női test, amelyet a gyermekszülés óriási méretekre növesztett, aztán a munka megkeményített és eldurvított, amíg olyan érdes nem lett, mint egy túlérett répa, szép is lehet. Pedig az volt, s különben is, miért ne lehetne az? - gondolta. Az izmos, gránittömbhöz hasonló, határozott körvonalak nélküli test s a reszelős, vörös bőr úgy viszonyult egy lánytesthez, mint a csipkebogyó a csipkerózsához. Miért kellene alsóbbrendűnek tekinteni a gyümölcsöt a virágnál?

- Gyönyörű - mormolta.

- Legalább egy méter a csípője kerülete - jegyezte meg Julia.

- Ez szépségének a stílusa - állapította meg Winston.

Könnyedén átkarolta Julia hajlékony derekát. A lány combja csípőtől térdig az övéhez tapadt. Az ő testükből sohasem származhat gyermek. Ezt az egyet nem engedhetik meg maguknak. Csak szájról szájra, agyról agyra adhatják tovább a titkot. Annak az asszonynak ott lenn nincs agya, csak erős karja, meleg szíve és termékeny méhe. Eltűnődött rajta, vajon hány gyermeket szülhetett. Könnyen lehet, hogy tizenötöt. Rövid ideig, talán egy évig, virágzott, mint a szépséges vadrózsa, aztán hirtelen megdagadt, mint a megtermékenyült gyümölcs, megkeményedett, megvörösödött és eldurvult, s aztán egy életen át mosott, súrolt, foltozott, főzött, sepert, takarított, stoppolt, súrolt, mosott, előbb a gyermekeire, aztán az unokáira, több mint harminc évig, szünet nélkül. S a végén még mindig énekel. A misztikus tisztelet, amelyet az asszony iránt érzett, valahogy összekeveredett a sápadt, felhőtlen ég látványával, amely a kémények mögött határtalan messzeségekbe nyúlt. Különös volt elgondolni, hogy az ég mindenki számára mindenütt ugyanaz, itt is, Eurázsiában is, Keletázsiában is. S az ég alatt az emberek is egyformák - szerte a világon mindenfelé sok száz- és ezermillió éppen olyan ember él, mint ez az asszony, emberek, akik nem tudnak egymás létezéséről, akiket gyűlölet- és hazugságfalak választanak el egymástól, és mégis majdnem pontosan egyformák - emberek, akik sohasem tanultak gondolkozni, de raktározzák szívükben, méhükben és izmaikban azt az erőt, amely egyszer majd felforgatja a világot. Ha lehet még egyáltalán reménykedni valamiben, csak a prolikban lehet! Anélkül, hogy végigolvasta volna *a könyvet*, tudta, hogy Goldstein végső megállapítása is feltétlenül ez. A jövő a proliké. De vajon bizonyos lehet-e abban, hogy ha eljön az ő idejük, az általuk felépített világ nem lesz éppolyan idegen az ő, Winston Smith számára, mint a Párt világa? Igen, bizonyos lehet, mert hisz az a világ a józan ész világa lesz. Ahol egyenlőség van, ott józan ész is van. Előbb-utóbb be fog következni: az erő öntudattá alakul át. A prolik halhatatlanok; az ember nem kételkedhetett ebben, ha elnézte ezt a pompás figurát az udvaron. A végén csak fel fognak ébredni. S mielőtt ez megtörténne - lehet, hogy csak egy évezred múlva -, addig is életben maradnak, mindennek ellenére, akár a madarak,

testről testre adva át egymásnak azt az életerőt, amelyben a Pártnak nincs része s amelyet nem tud elölni.

- Emlékszik arra a rigóra - kérdezte -, amelyik nekünk énekelt ott az erdő szélén, azon az első napon?

- Nem nekünk énekelt - felelte Julia. - A saját gyönyörűségére énekelt. Sőt még arra sem. Csak énekelt.

A madarak énekelnek, a prolik énekelnek, a Párt nem énekel. Szerte a világon, Londonban és New Yorkban, Afrikában és Brazíliában, a határokon túli rejtelmes és tilos országokban, Párizs és Berlin utcáin, a végtelen orosz síkság falvaiban, Kína és Japán bazáraiban - mindenütt ott áll ugyanaz az erős, legyőzhetetlen figura, akit óriássá növesztett a munka és a gyerekszülés, aki születésétől haláláig csak gürcöl, és mégis énekel. Ezekből az erős ágyékokból egy napon meg kell születnie egy öntudatos lényekből álló fajnak. Mi halottak vagyunk; a jövő az övék. De részünk lehet ebben a jövőben, ha életben tartjuk az agyat, mint ahogy ők életben tartják a testet, s továbbadjuk a titkos tanítást, hogy kettő meg kettő négy.

- Halottak vagyunk - szólalt meg Winston.

- Halottak vagyunk - visszhangozta Julia kötelességtudóan.

- Halottak vagytok - ismételte meg egy érces hang a hátuk mögött.

Szétrebbentek. Winston belei szinte jéggé dermedtek. Látta, hogy Julia szeme egészen elfehéredik az írisz körül, arca tejsárgába vált. A rúzsfoltok, amelyek még mindig ott voltak az arccsontjain, olyan élesen kiugrottak, mintha semmi összefüggésben nem lennének az alattuk lévő bőrrel.

- Halottak vagytok - ismételte meg az érces hang.

- A kép mögül jött - lehelte Julia.

- A kép mögül jött - felelte a hang. - Ott maradni, ahol vagytok! Nem mozdulni, amíg parancsot nem kaptok rá!

Megkezdődött, végre megkezdődött! Semmit sem tehettek, csak álltak, egymás szemébe meredve. Hogy meneküljenek, hogy kirohanjanak a házból, mielőtt még nem késő - ilyen gondolat eszükbe sem jutott. Elképzelhetetlen volt, hogy ne engedelmeskedjenek a falból jövő érces hangnak. Csikorgás hallatszott, mintha egy reteszt húztak volna el, s betört üveg reccsenése. A kép leesett a padlóra, s mögötte láthatóvá vált a telekép.

- Most már látnak is minket - mondta Julia.

- Most már látunk is benneteket - válaszolta a hang. - A szoba közepére állni! Háttal egymásnak! Kezeket összekulcsolni a tarkón! Nem érni egymáshoz!

Nem értek egymáshoz, de Winstonnak úgy tűnt, mintha érezné Julia testének remegését. Vagy talán csak a saját teste remegése volt. Azt még meg tudta akadályozni, hogy a foga vacogjon, a térdének azonban nem tudott parancsolni. Trappoló csizmák zaja hangzott fel alulról, a házban is, kint is. Az udvar valószínűleg tele volt emberekkel. Valamit végighúztak a kövezeten. Az asszony éneke hirtelen abbamaradt. Hosszú gördülő zaj hallatszott, mintha a mosóteknőt végiggurították volna az udvaron, aztán dühös hangok zűrzavara, végül egy fájdalomkiáltás.

- Körülvették a házat - szólalt meg Winston.

- Körülvettük a házat - ismételte meg a hang.

Hallotta, hogy Julia összekoccantja a fogait.

- Azt hiszem, búcsút mondhatunk egymásnak - mondta a lány.

- Búcsút mondhattok egymásnak - mondta a hang is. S aztán egy másik, egészen másfajta hang, amelyről az volt a benyomása Winstonnak, hogy már hallotta, közbevágott:

- Különben, ha már a tárgynál vagyunk: Ágyad fejéhez itt jön egy fáklya, Itt meg egy balta, fejed levágja!

Valami reccsent az ágyon Winston háta mögött. Egy létra végét lökték be az ablakon, s betörték vele a keretet. Valaki beugrott az ablakon. A lépcsőn csizmák dobogtak felfelé. A szoba megtelt izmos, fekete egyenruhás emberekkel, vaspatkós csizma volt a lábukon és gumibot a kezükben.

Winston már nem remegett. Még a szemét is alig mozdította. Egyvalami volt csak fontos: csendben maradni, csendben maradni, s nem adni okot rá, hogy megüssék! Az egyik férfi, akinek az álla sima volt és díjbirkózóra emlékeztetett, s a szája csak egy repedés volt az állában, megállt előtte, s elgondolkozva egyensúlyozta gumibotját hüvelyk- és mutatóujja közt. Winston a szemébe nézett. A meztelenség érzése, a tudat, hogy keze a tarkóján van, s arca és egész teste ki van szolgáltatva, szinte elviselhetetlen volt. A férfi kidugta fehér nyelve hegyét, megnyalta a helyet, ahol ajkának kellett volna lennie, aztán továbbment. Újabb reccsenés hallatszott. Valaki felkapta az asztalról az üveg papírnyomót, és darabokra törte a kandalló kövén.

A koralldarabka, a rózsaszínű kis szilánk, mint egy cukorból készült rózsabimbó valamilyen süteményről, végiggurult a padlón. Milyen kicsi, gondolta Winston, milyen kicsi volt mindig is! Zihálás és puffanás hallatszott a háta mögött, s olyan erős rúgást kapott a bokájába, hogy majdnem elvesztette az egyensúlyát. Az egyik férfi öklével belevágott Julia gyomrába s a lány összecsuklott, mint egy zsebvonalzó. Elterült a padlón, és levegő után kapkodott. Winston egy milliméterrel sem merte elfordítani a fejét, a lány ólomszínű, rángó arca azonban néha a látószögébe került. Még rettegése közben is mintha saját testében érezte volna a fájdalmat, a halálos kínt, amely mégsem olyan borzasztó, mint a lélegzethez jutásért való küzdelem. Tudta, milyen az: a szörnyű, agonizáló fájdalom, amely folyton jelen van, de még nem lehet szenvedni miatta, mert mindenekelőtt lélegzethez kell jutni. Aztán két férfi felemelte a lányt a térdénél és a vállánál fogva, és kicipelte a szobából, mint egy zsákot. Winston egy pillantást vetett az arcra, felülről lefelé - sárga volt és elgyötört, szeme csukva, s a rúzsfolt még mindig ott volt rajta mindkétfelől; ennyit látott belőle utoljára.

Halálos csendben állt. Még senki sem ütötte meg. Gondolatok kezdtek átvillanni az agyán, önként felbukkanó, de tökéletesen érdektelennek látszó gondolatok. Eltűnődött rajta, vajon elfogták-e Mr. Charringont. Eltűnődött rajta, mit csinálhattak az asszonnyal az udvaron. Rájött, hogy nagyon kellene vizelnie, s ezen egy kissé meglepődött, hiszen csak két vagy három órája vizelt. Észrevette, hogy a kandallópárkányon álló óra kilencet, vagyis huszonegyet mutat. A világosság azonban nagyon erősnek tűnt. Nem kellene sötétebbnek lennie augusztusban este huszonegy órakor? Eltűnődött rajta, vajon nem tévesztették-e el mégis Juliával az időt - nem annyit aludtak-e, hogy az óra körbejárt, s ők azt gondolták, húsz óra harminc van, mikor valójában másnap reggel nyolc óra harminc volt. De nem folytatta tovább a gondolatot. Nem volt érdemes.

Újabb, könnyebb léptek hangzottak fel odakinn. Mr. Charrington lépett a szobába. A fekete egyenruhás férfiak viselkedése hirtelen alázatosabb lett. Valami megváltozott Mr. Charrington külsejében. Pillantása az üveg papírnyomó darabjaira esett.

- Felszedni! - szólalt meg éles hangon.

Egy ember lehajolt, hogy teljesítse a parancsot. A külvárosi kiejtés eltűnt; Winston hirtelen ráébredt, hogy kinek a hangját hallotta néhány perccel előbb a teleképből. Mr. Charrington még mindig ócska ujjas mellényében volt, majdnem ősz haja azonban feketévé változott. Szemüvegét sem viselte. Egyetlen éles pillantást vetett Winstonra, mintha személyazonosságát állapítaná meg; aztán nem fordított rá több figyelmet. Még fel lehetett ismerni, de már nem ugyanaz az ember volt. Teste kiegyenesedett, s mintha megnőtt volna. Arcán csak apró változások mentek végbe, mégis tökéletesen átalakították. A fekete szemöldök nem volt olyan bozontos, a ráncok eltűntek, az arcnak szinte minden vonása más lett; még az orra is rövidebbnek látszott. Egy harmincöt év körüli férfi éber, hideg arca volt. Winston rájött: életében először lát valakit, akiről biztosan tudja, hogy a Gondolatrendőrség tagja.

Harmadik rész

1

Nem tudta, hol van. Feltételezte, hogy a Szeretet-minisztériumban, de nem volt rá módja, hogy megbizonyosodjék róla.

Magas, ablaktalan, ragyogó fehér porcelánfalú cellában volt. Rejtett lámpák hideg fénnyel árasztották el a helyiséget, s halk, szünet nélküli zümmögés hallatszott; sejtette, hogy ez a levegőellátással van valahogy összefüggésben. A falak körül pad vagy inkább polc húzódott végig, éppen csak olyan széles, hogy le lehessen rá ülni. Csak az ajtónál nem volt pad, s az ajtóval szemközt kübli állt, faülőke nélkül. Négy telekép volt a cellában, mindegyik falon egy.

A gyomra tompán fájt. Egyfolytában azóta, amióta belökték a zárt kocsiba és elhurcolták. De éhes is volt, maró, természetellenes éhséget érzett. Lehet, hogy huszonnégy órája nem evett, lehet, hogy harminchat. Még most sem tudta, s nyilván sohasem fogja megtudni, hogy reggel volt-e vagy este, amikor letartóztatták. Amióta letartóztatták, nem evett.

Olyan mozdulatlanul ült a keskeny padon, ahogy csak tudott, térdén keresztbe tett kezekkel. Már megtanult mozdulatlanul ülni. Ha váratlan mozdulatot tett, ráordítottak a teleképből. De az élelem utáni vágy elhatalmasodott rajta. Legjobban egy darab kenyérre vágyott. Az volt a rögeszméje, hogy az overallja zsebében van néhány kenyérmorzsa. Sőt: lehetséges - s ezt azért gondolta, mert időnként valami mintha megcsiklandozta volna a lába szárát -, hogy egy jókora darab kenyérhéj van ott. Végül is a kísértés, hogy megkeresse, legyőzte félelmét; a zsebébe csúsztatta egyik kezét.

- Smith! - üvöltött fel a telekép. - Smith W. 6079! Ki a kezet a zsebből a cellában!

Ismét mozdulatlanul ült, térdén keresztbe tett kezekkel. Mielőtt idehozták, egy másik helyen is volt: minden bizonnyal egy közönséges börtönben vagy a járőrök által használt ideiglenes zárkában. Nem tudta, mennyi időt töltött ott; néhány órát mindenesetre; óra és napvilág hiányában nehéz volt időt becsülni. Lármás, pokolian bűzös hely volt az. Olyasféle cellába lökték, amilyenben most ült, de az éktelenül mocskos volt, s állandóan tíz-tizenöt ember szorongott benne, többségük közönséges bűnöző, de akadt köztük néhány politikai fogoly is. Csendben ült a fal mellett, mocskos testek között szorongva, és sokkal jobban lekötötte a félelem és a gyomrát kínzó fájdalom, semhogy alaposan megnézhette volna a körülötte lévőket, de még így is észrevette a meglepő különbséget a pártfoglyok és a többiek magatartása közt. A pártfoglyok hallgatagok és ijedtek voltak, a közönséges bűnözők azonban láthatólag senkivel sem törődtek. Sértéseket vágtak az őrök fejéhez, hevesen ellenálltak, mikor a cókmókjukat elszedték tőlük, trágár szavakat irkáltak a padlóra, titkon magukkal hozott ételeket ettek, amelyeket ruháik titokzatos rejtekhelyeiről kapartak elő, s még a teleképet is túlüvöltötték, mikor megpróbált rendet teremteni köztük. Másfelől némelyikük láthatólag jó viszonyban volt az őrökkel, gúnynevükön szólították őket, s megpróbáltak cigarettát kunyerálni tőlük az ajtón lévő kémlelőlyukon keresztül. Az őrök is bizonyos elnézéssel bántak a közönséges bűnözőkkel, még akkor is, amikor keményen kellett volna bánniuk velük. Sok szó esett a kényszermunkatáborokról. A legtöbb fogoly arra számított, hogy oda küldik. Winston megtudta elejtett szavaikból, hogy a táborokban „minden stimmel”, ha az embernek jó összeköttetései vannak, és ismeri a dörgést. Lehet vesztegetni, kedvezményeket szerezni, mindenféle csempészáruhoz jutni, van ott homoszexualitás és prostitúció, sőt még krumpliból desztillált tilos alkohol is. Bizalmi pozíciókat csak a közönséges bűnözők kapnak, főleg a gengszterek és gyilkosok, akik valami arisztokráciafélét alkotnak a kényszermunkatáborokban. Minden mocskos munkát a politikai foglyokkal végeztetnek.

Állandóan jött-ment a mindenféle fogoly: kábítószerkereskedők, tolvajok, rablók, zugárusok, részegek, prostituáltak. Némelyik részeg olyan erőszakos volt, hogy a többi fogolynak össze kellett fognia, hogy legyűrhesse. Egy óriási, hatvan körüli, nagy, lelógó mellű, rugdalózó és üvöltöző asszonyi roncsot, akinek vastag ősz hajfürtjei tusakodás közben kibomlottak, négy őr cipelt be, négyfelől kapaszkodva belé, elgáncsolták, mert megpróbált beléjük rúgni, s ledobták Winston ölébe, úgyhogy annak majdnem eltört a combcsontja. Az asszony feltápászkodott, s utánuk üvöltötte: - A k... anyátok! - Aztán, észrevéve, hogy valami egyenetlen dolgon ül, lecsúszott Winston térdéről a padra.

- Ezer bocs, szivikém - mondta. - Nem ültem vóna rád, csak ezek a poloskafészkek oda löktek. Mit tudják ők, hogy kell bánni egy hölggyel, mi? - Elhallgatott, megveregette a mellét, és böfögött. - Ezer bocs - folytatta -, nagyon kutyául vagyok.

Előrehajolt, és alaposan telehányta a padlót.

- Most mán jobb - jelentette ki, miközben behunyt szemmel hátradőlt. - Sose szabad visszatartani, én aszondom. Ki vele, amíg friss a gyomrodban. Az ám.

Felélénkült, megfordult, hogy újból szemügyre vegye Winstont, s láthatólag rögtön megtetszett neki. Egyik hatalmas karjával átölelte a vállát, és magához húzta, sör- és okádékszagot lehelve az arcába.

- Hogy hívnak, szivikém? - kérdezte.

- Smithnek - felelte Winston.

- Smithnek? - ismételte meg az asszony. - Jaj, de mulatságos! Engem is Smithnek hívnak. Hajjaj - tette hozzá érzelgősen -, az anyád lehetnék.

Lehetne az anyja, gondolta Winston. Körülbelül olyan korú és testalkatú, s valószínű, hogy az emberek megváltoznak egy kissé húszévi kényszermunkatábor után.

Senki más nem szólt hozzá. Meglepő volt, hogy a közönséges bűnözők mennyire nem törődtek a pártfoglyokkal. Valami közönyös lebecsüléssel „prolik”-ként emlegették őket. A pártfoglyok láthatólag féltek bárkihez s különösen egymáshoz szólni. Egyetlenegyszer, amikor két párttag, mindkettő nő, préselődött szorosan melléje a padon, hallott ki a hangok zűrzavarából néhány sebtiben elsuttogott szót; valami „egy-nulla-egyes szobát” említettek, amit nem értett.

Talán két vagy három órája hozták ide. Gyomrában a tompa fájdalom egy pillanatra sem szűnt meg, de néha erősebb volt, néha gyengébb, s gondolatainak köre ennek megfelelően terjedt ki vagy szűkült össze. Ha jobban fájt, csak magára a fájdalomra s élelem utáni vágyára gondolt. Ha kevésbé, rettegés fogta el. Ezekben a pillanatokban olyan elevenen látta előre, mi fog történni vele, hogy a szíve vadul dobogni kezdett, s a lélegzete elállt. Érezte a gumibotok ütéseit a könyökén s a vaspatkós csizmákat a lábszárcsontjain; látta magát a padlón fetrengeni, amint kitört fogai közt kegyelemért üvölt. Juliára alig gondolt. Képtelen volt tartósan rágondolni. Szerette a lányt, és nem akarta elárulni; de ez csak egy tény volt, amelyet úgy tudott, ahogyan a számtani szabályokat tudta. Most nem érzett szerelmet iránta, sőt még azon is alig tűnődött, hogy mi történik vele. Gyakrabban gondolt O’Brienre, fel-fellobbanó reménnyel. O’Brien feltétlenül tudja, hogy letartóztatták. Azt mondta, a Testvériség sohasem próbálja megmenteni a tagjait. De ott a borotvapenge; ha tehetik, el fogják küldeni a borotvapengét. Talán öt másodperc is beletelik, amíg az őrök beronthatnak a cellába. A penge égető hűvösséggel fog belemarni, s még ujjaiba is, amelyekkel a pengét fogja, csontig belevág. Minden gondolata a beteg testhez tért vissza, amely a legkisebb fájdalomtól is iszonyodott. Nem volt bizonyos benne, hogy fel fogja használni a borotvapengét, még ha lesz is rá

lehetősége. Természetesebbnek látszott pillanatról pillanatra tovább létezni, elfogadni újabb tízpercnyi életet, még ha biztosan tudja is, hogy a végén a kínzás következik.

Néha megpróbálta megszámolni a porcelántéglákat a cella falain. Nem volt nehéz, de valahol mindig eltévesztette. Gyakrabban töprengett azon, hogy hol van és milyen napszak lehet. Egyik pillanatban bizonyosra vette, hogy odakinn világos nappal van, a következőben ugyanolyan biztos volt benne, hogy sűrű sötétség. Itt, ezt ösztönszerűen tudta, sohasem oltják el a villanyt. Ez az a hely, ahol soha sincs sötétség; most jött rá, miért érezte úgy, hogy O'Brien megértette a célzást. A Szeretet-minisztériumon nincsenek ablakok. Cellája lehet az épület szívében, vagy a külső fal mentén; lehet tíz szint mélyen a föld alatt, vagy harminc emelet magasságban fölötte. Gondolatban helyiségről helyiségre járt, s abból, hogy mit érez a teste, próbálta megállapítani, hogy magasan a levegőben lebeg-e, vagy el van temetve mélyen a föld alatt.

Csizmák dobogása hangzott fel odakinn. Az acélajtó csattanva kinyílt. Fiatal tiszt lépett át fürgén a küszöbön, csinos, fekete egyenruhás alak, akinek mintha mindenütt ki lett volna fényesítve a bőre, és sápadt, egyenes vonású arca olyan volt, mint egy viasz álarc. Intett a kint lévő őröknek, hogy hozzák be a foglyot, akit idevezettek. Ampleforth, a költő botorkált be a cellába. Az ajtó csattanva zárult be mögötte.

Ampleforth egy-két bizonytalan mozdulatot tett jobbra-balra, mintha azt képzelné, hogy van egy másik ajtó is, amelyiken kimehet, aztán elkezdett fel-alá járkálni. Még nem vette észre Winstont. Zavaros szeme körülbelül egy méterrel Winston feje fölött meredt a falra. Nem volt rajta cipő; nagy, mocskos ujjai kibújtak harisnyája lyukain. Több napja nem borotválkozhatott. Csenevész szakáll borította az arcát a pofacsontjáig, s ettől olyan lett az arckifejezése, mint valami útonállóé, ami sehogy sem illett össze nagy, gyönge testével és ideges mozdulataival.

Winston egy kissé föléledt letargiájából. Meg kell szólítania Ampleforthot, meg kell kockáztatnia, hogy ráordítsanak a teleképből. Még az is elképzelhető, hogy Ampleforth hozta a borotvapengét.

- Ampleforth! - mondta.

Nem ordítottak rá a teleképből. Ampleforth megrettenve megállt. Pillantása lassan megállapodott Winstonon.

- Ó, Smith! - szólalt meg. - Te is!

- Hogy kerülsz ide?

- Őszintén szólva... - Félszegen leült a Winstonnal szemközti padra. - Csak egyetlen bűn van, nem? - kérdezte.

- És elkövetted?

- Nyilván.

Egyik kezét a homlokához emelte, s egy pillanatig a halántékát nyomkodta, mintha megpróbálna visszaemlékezni valamire.

- Megtörténik az ilyesmi - kezdte határozatlanul. Egyetlenegy esetre tudok visszaemlékezni... egyetlen lehetséges esetre. Meggondolatlanság volt, kétségtelenül. Kipling költeményeinek végleges kiadását készítettük elő. Én meghagytam az „Isten" szót az egyik sor végén. Nem cselekedhettem másképp! - tette hozzá szinte méltatlankodva, s Winstonra emelte a tekintetét. - Lehetetlen volt megváltoztatni a sort. A „tövisben" szóra rímelt. Napokig gyötörtem az agyam. *Nem volt* más rím.

Arckifejezése megváltozott. Az izgatottság eltűnt róla, s egy pillanatra mintha öröm töltötte volna el. Valamiféle intellektuális hév, a tudálékos ember öröme villant át mocskos, gyér szőrzetű arcán, azé az emberé, aki felfedezett valamilyen haszontalan tényt.

- Eszedbe jutott valaha - kérdezte -, hogy az angol költészet egész történetét eleve meghatározta az a körülmény, hogy nyelvünkben kevés a rímelő szó?

Nem, ez a különös gondolat sohasem jutott eszébe Winstonnak. S az adott körülmények közt nem is érezte nagyon fontosnak vagy érdekesnek.

- Nem tudod, milyen napszak van? - kérdezte.

Ampleforth ismét megrettent.

- Nemigen gondolkoztam még rajta. Két napja lehet, hogy letartóztattak... vagy talán három. - Körüljártatta tekintetét a falakon, mintha azt remélné, hogy ablakot talál valahol. - Ezen a helyen nincs különbség éjszaka és nappal közt. El sem tudom képzelni, hogy lehetne számon tartani az időt.

Néhány percig összevissza beszélgettek mindenféléről, aztán minden különösebb ok nélkül rájuk ordított a telekép, s elhallgattatta őket. Winston nyugodtan ült, keresztbe tett kezekkel. Ampleforth, aki nagyon is nagy darab ember volt ahhoz, hogy kényelmesen ülhessen a keskeny padon, nyugtalanul izgett-mozgott, vékony kezével hol az egyik, hol a másik térdét kulcsolva át. A telekép ráugatott, hogy ne mozogjon.

Eltelt egy kis idő. Húsz perc vagy egy óra - nehéz lett volna eldönteni. Aztán megint csizmák dobogása hangzott fel odakint. Winston gyomra összerándult. Hamarosan, nagyon hamar, talán öt perc múlva, talán már most, azt fogja jelenteni a csizmák trappolása, hogy rajta a sor.

Az ajtó kinyílt. A hideg arcú fiatal tiszt lépett a cellába. Kurta kézmozdulattal Ampleforthra mutatott.

- Százegyes szoba - mondta.

Ampleforth gyámoltalanul lépkedett kifelé az őrök közt, az arcán zavartság és értetlenség honolt. Hosszúnak tűnő idő telt el. Winston gyomrában újra feléledt a fájdalom. Gondolatai ugyanazon az úton jártak körbe-körbe, mint a nyomtatóló. Csak hat gondolata volt. A fájdalom a gyomrában; egy darab kenyér; a vér és az üvöltés; O'Brien; Julia; a borotvapenge. Újból görcs állt a beleibe; közeledtek a nehéz csizmák. Mikor az ajtó kinyílt, a légáramlattal izzadságszag csapott be. Parsons lépett a cellába. Rövid khakinadrág és trikó volt rajta.

Ezúttal Winston döbbent meg úgy, hogy elfeledkezett magáról.

- Te itt? - kiáltott fel.

Parsonsnak Winstonra vetett pillantásában nem volt sem érdeklődés, sem meglepődés, csak boldogtalanság. Elkezdett sebesen fel-alá járkálni, mert képtelen volt mozdulatlan maradni. Időnként kiegyenesítette kövér térdét, mely láthatóan remegett. Tágra nyitott szemmel meredt maga elé.

- Hogy kerülsz ide? - kérdezte Winston.

- Gondolatbűn! - felelte Parsons, szinte pityeregve. Hanglejtésében benne volt bűne tökéletes beismerése, s ugyanakkor valamilyen hitetlenkedő iszonyat is amiatt, hogy egy ilyen szó őrá alkalmazható. Megállt Winstonnal szemben, s mohón faggatni kezdte: - Mit gondolsz, csak nem lőnek agyon, öregfiú? Nem lőhetik agyon az embert, ha nem csinált semmit... csak gondolt, amiről nem tehet! Tudom, hogy csak kihallgatás lesz. Én bízom bennük! Bizonyára hallották a híremet, igaz? Te tudod, miféle fickó vagyok én. A magam módján nem vagyok

rossz fiú. Nagy ész se vagyok persze, de tudok lelkesedni. Megpróbáltam a legjobb tudásom szerint dolgozni a Pártért, igaz? Megúszom öt évvel, mit gondolsz? Vagy legalább tízzel? Egy magamfajta fickó bizonyára egy munkatáborban is hasznossá tudja tenni magát. Csak nem lőnek agyon, mert egyetlenegyszer letértem a vágányról?

- Bűnös vagy? - kérdezte Winston.

- Persze hogy bűnös vagyok! - kiáltotta Parsons, alázatos pillantást vetve a teleképre. - Csak nem hiszed, hogy a Párt letartóztat egy ártatlan embert? - Békaszerű arca ünnepélyesebbé vált, sőt kissé álszent kifejezést öltött. - A gondolatbűn félelmetes dolog, öregfiú - jelentette ki bölcselkedve. - Alattomos dolog. Elkövetheti az ember anélkül, hogy tudna róla. Tudod, hogyan követtem el? Álmomban! Igen, ez az igazság. Itt vagyok én, örökké csak dolgoztam, igyekeztem megtenni, ami tőlem tellett - sose tudtam, hogy valami rossz gondolat is akadhat az agyamban. S aztán beszélni kezdtem álmomban. Tudod, mit mondtam?

Lehalkította a hangját, mint amikor valaki orvosi célból trágárságot kénytelen mondani.

- „Le Nagy Testvérrel!" Igen, ezt mondtam! Ezt mondtam, úgy látszik, többször egymás után. Magunk közt szólva, öregfiú, boldog vagyok, hogy elfogtak, mielőtt még tovább fejlődött volna a dolog. Tudod, mit fogok mondani, ha bíróság elé állítanak? „Köszönöm - ezt fogom mondani -, köszönöm, hogy megmentettek, mielőtt késő lett volna."

- Ki jelentett fel? - kérdezte Winston.

- A kislányom - felelte Parsons fájdalmas büszkeséggel. - A kulcslyukon át hallgatózott. Meghallotta, mit mondtam, s másnap feljelentett a járőrnél. Csinos fogás egy hétéves kölyöktől, mi? Egy csöppet sem tudok neheztelni érte. Igazában büszke vagyok rá. Ez azt mutatja, hogy megfelelő szellemben neveltem.

Újból sebesen föl-alá járt a cellában, időnként vágyódó pillantást vetve a küblire. Aztán hirtelen letolta a nadrágját.

- Bocsánat, öregfiú, nem tehetek róla. A várakozástól van.

Széles farával a küblire nehezedett. Winston eltakarta a kezével az arcát.

- Smith! - üvöltött fel a telekép. - Smith W. 6079! Ne takard el az arcod! A cellákban tilos eltakarni az arcot!

Winston levette a kezét az arcáról. Parsons hangosan és bőségesen ürített. Utána kiderült, hogy az öblítő nem működik, s a cella még órákig éktelenül bűzlött. Parsonst elvitték. Újabb foglyok jöttek és mentek.

Egyet közülük, egy asszonyt, a „százegyes szobába" irányítottak, s Winston észrevette, hogy a nő összerándult és belesápadt, mikor meghallotta ezeket a szavakat. Annyi idő telt el, hogy ha reggel hozták ide, akkor most délután lehetett, vagy ha délután, akkor éjfél. Hat fogoly volt a cellában, férfiak és nők. Mindnyájan mozdulatlanul ültek. Winstonnal szemközt egy férfi ült, akinek áll nélküli, kiugró fogazatú arca pontosan olyan volt, mint valami nagy, ártalmatlan rágcsálóé. Kövér, szeplős arca alul olyan zacskót képezett, hogy szinte lehetetlen volt nem arra gondolni, hogy egy kis élelemraktárt rejteget ott. Sápadtszürke szeme félénken rebbent arcról arcra, s gyorsan továbbpillantott, ha elkapta valakinek a tekintetét.

Nyílt az ajtó, s újabb foglyot hoztak be, akinek a látványától Winston egy pillanatra megborzongott. Mindennapi, átlagos külsejű férfi volt, mérnök vagy technikus. Az ijesztő az arca soványsága volt. Olyan volt, mint egy csontváz. Soványsága miatt szája és szeme aránytalanul

nagynak látszott, s a pillantásából mintha valakinek vagy valaminek a gyilkos, engesztelhetetlen gyűlölete sugárzott volna.

A férfi leült a padra, nem messze Winstontól. Winston nem nézett rá újból, a megkínzott, csontvázszerű arc azonban olyan elevenen élt az agyában, mintha a szeme előtt lett volna. Hirtelen rájött, hogy mi izgatja. A férfit agyonéheztették. Valószínűleg ugyanez jutott eszébe egyszerre majdnem mindenkinek a cellában. Alig észrevehető izgalom támadt körös-körül a padon. Az áll nélküli férfi pillantása újra meg újra a csontvázarcú ember felé rebbent, aztán bűntudatosan elmenekült róla, majd valami megint ellenállhatatlanul visszavonzotta. Izegni-mozogni kezdett ültében. Végül felállt, nehézkesen keresztülbotorkált a cellán, benyúlt az overallja zsebébe, s szégyenlős arccal átnyújtott egy piszkos kenyérdarabot a csontvázarcú embernek.

Őrjöngő, fülsiketítő üvöltés harsant a teleképből. Az áll nélküli férfi ugrott egyet ijedtében. A csontvázarcú gyorsan a háta mögé dugta a kezét, mintha az egész világnak meg akarná mutatni, hogy visszautasította az ajándékot.

- Bumstead! - üvöltött a telekép. - Bumstead J. 2713! Eldobni azt a kenyérdarabot!

Az áll nélküli férfi a padlóra ejtette a kenyeret.

- Maradj állva, ott, ahol vagy! - folytatta a hang. - Arccal az ajtónak! Ne mozdulj!

Az áll nélküli férfi engedelmeskedett. Kövér, zacskós arca remegett. Az ajtó kicsapódott. Amint a fiatal tiszt belépett és félreállt, felbukkant mögüle egy alacsony, zömök őr, óriási karokkal és vállakkal. Megállt az áll nélküli férfival szemközt, s aztán a tiszttől kapott jelre irtózatos ütést mért az áll nélküli férfi szájára, beleadva teste egész súlyát. Az ütés ereje szinte felkapta a férfit a padlóról. Teste keresztülzuhant a cellán, és a kübli talapzatán akadt meg. Egy pillanatig eszméletlenül feküdt, s fekete vér ömlött a szájából és az orrából. Alig hallható kiáltás vagy inkább nyögés bukott ki belőle, valószínűleg nem is tudott róla. Aztán feltápászkodott, és bizonytalanul négykézlábra állt. A patakzó vérrel és nyállal együtt egy műfogsor két fele esett ki a száján.

A foglyok mozdulatlanul ültek, térdükön keresztbe tett kézzel. Az áll nélküli férfi visszakapaszkodott a helyére. Arca alsó részén elfeketedett a hús. Szája alaktalan, piros tömeggé dagadt, fekete lyukkal a közepén. Időről időre egy kis vér cseppent az overallja mellére. Szürke szeme megint arcról arcra rebbent, még bűntudatosabban, mint az előbb, mintha megpróbálná kitalálni, mennyire nézik le a többiek megaláztatása miatt.

Nyílt az ajtó. A tiszt kurta kézmozdulattal a csontvázarcú emberre mutatott.

- Százegyes szoba - mondta.

Zihálás és izgatott lihegés hallatszott Winston mellett. A férfi térdre vetette magát, s összekulcsolta a kezét.

- Elvtárs! Tiszt elvtárs! - kiáltotta. - Nem létezik, hogy oda kell vinned! Hát nem mondtam el mindent? Mit akarnak még tudni? Nincs semmi, amit ne vallanék be, semmi! Csak mondd meg, mi kell, s én rögtön bevallom! Írd le, és én aláírom - akármi is az! Csak a százegyes szobát ne!

- Százegyes szoba - ismételte meg a tiszt.

A férfi arca, amely már eddig is nagyon sápadt volt, olyan színt öltött, amilyet Winston még sose látott. Határozottan, félreérthetetlenül sötétzöld lett.

- Csináljatok velem akármit! - üvöltötte. - Hetekig éheztethettek! Fejezzétek be és hagyjatok meghalni! Lőjetek agyon! Akasszatok fel! Ítéljetek el huszonöt évre! Azt akarjátok, hogy még

valakit feljelentsek? Csak mondjátok meg, ki az, és én mindent elmondok róla, amit csak akartok! Nem törődőm vele, ki az, vagy mit csináltok vele! Feleségem van és három gyerekem. Elfoghatjátok mindnyájukat, és a szemem előtt vághatjátok el a torkukat, ott fogok állni, és végignézem. De ne vigyetek a százegyes szobába!

- Százegyes szoba - ismételte a tiszt.

A férfi őrjöngve pillantott körbe a többi foglyon, mintha az az ötlete támadt volna, hogy valaki mást lökhet oda áldozatul maga helyett. Tekintete megállapodott az áll nélküli férfi összezúzott arcán. Kinyújtotta egyik sovány karját.

- Őt kellene odavinni, nem engem! - ordította. - Te nem hallottad, mit mondott, mikor arcba vágták. Adjatok módot rá, és én minden szavát elmondom. *Ő* a Párt ellensége, nem én! - Az őrök előbbre léptek. A férfi hangja rikácsolássá torzult. - Nem hallottátok? - ismételte meg. Valami baj van a teleképpel! *Ő* az, aki nektek kell. Őt vigyétek, ne engem!

A két izmos őr lehajolt, hogy a karjánál fogva megragadja. Abban a pillanatban a férfi végigvágta magát a cella padlóján, és megmarkolta a padlót tartó vaslábak egyikét. Tagolatlanul üvölteni kezdett, mint egy állat. Az őrök le akarták tépni a vasrúdról, de bámulatos erővel kapaszkodott bele. Vagy húsz másodpercig rángatták. A foglyok mozdulatlanul ültek., térdükön keresztbe tett kezekkel, mereven néztek maguk elé. Az üvöltés abbamaradt: a férfinak már csak a kapaszkodásra futotta a lélegzetéből. Aztán egy másfajta kiáltás hangzott fel. Az egyik őr csizmája egyetlen rúgásával eltörte a férfi egyik kezén az ujjakat. Talpra rángatták.

- Százegyes szoba - ismételte meg újra a tiszt.

A férfit kivezették. Lehajtott fejjel, tántorogva lépkedett, összezúzott kezét szorongatva. Minden harci kedv elszállt belőle.

Hosszú idő telt el. Ha éjfélkor vitték el a csontvázarcú embert, akkor most reggel lehetett; ha reggel, akkor most délután. Winston egyedül volt, s órákig egyedül maradt. Olyan kínos volt a keskeny padon ülni, hogy néha felállt és körbesétált, s a telekép nem utasította rendre. A kenyérdarab még ott hevert, ahová az áll nélküli férfi ejtette. Eleinte kemény erőfeszítésre volt szüksége, hogy ne nézzen rá, most azonban az éhséget szomjúság váltotta fel. Szája ragacsos és rossz ízű volt. A zümmögő hang és a változatlan fehér fény elgyengítette, valami ürességérzés támadt a fejében. Felkelt, mert a csontjaiban sajgó fájdalmat már nem bírta elviselni, aztán szinte ugyanabban a pillanatban újra le is ült, mert annyira szédült, hogy nem tudott megállni a lábán. Valahányszor sikerült egy kissé erőt vennie testi érzésein, újra elfogta a rémület. Néha valami homályos reménykedéssel gondolt O'Brienre és a borotvapengére. Elképzelhető volt, hogy a borotvapenge az ételébe rejtve kerül be hozzá, ha egyáltalán kap még enni. Juliára csak homályosan gondolt. A lány valahol másutt szenved, talán még irtózatosabban, mint ő. Lehet, hogy éppen ebben a pillanatban üvölt a fájdalomtól. Ha megmenthetném Juliát azzal, hogy kétszeres fájdalmat vállalok, megtenném? Igen, megtenném - gondolta. De ez csak eszének elhatározása volt, mert tudta, hogy így illik határoznia. Érezni nem így érzett. Ezen a helyen semmit sem érez az ember, csak fájdalmat és a fájdalom előzetes tudatát. Különben is: lehetséges-e, ha az ember tényleg szenved, bármilyen okból azt kívánnia, hogy növekedjék a fájdalma? Erre a kérdésre azonban még nem tudott válaszolni.

Ismét közeledtek a csizmák. Nyílt az ajtó. O'Brien lépett be.

Winston talpra ugrott. A megdöbbentő látvány minden óvatosságától megfosztotta. Hosszú évek óta először feledkezett meg a telekép jelenlétéről.

- Téged is hatalmukba kerítettek?! - kiáltott fel.

- Engem már régen hatalmukba kerítettek - felelte O’Brien szelíd, szinte sajnálkozó iróniával. Széles vállú őr bukkant fel mögötte, hosszú, fekete gumibottal a kezében.

- Te tudtad ezt, Winston - mondta O’Brien. - Ne csapd be önmagad. Tudtad ezt... mindig tudtad.

Igen, most jött rá, hogy mindig tudta. De most nem volt alkalma ezen gondolkozni. Szemét egyre csak az őr kezében lévő gumiboton tartotta. Akárhová lesújthat: a koponyájára, a fülcimpájára, a felsőkarjára, a könyökére...

A könyöke! Térdre bukott, szinte megbénulva, összezúzott könyökét másik kezével szorongatva. Minden sárga fénybe borult. Érthetetlen, érthetetlen, hogy egyetlen ütés ilyen fájdalmat okozhat! A fény kitisztult, s látta, hogy a másik két ember lenéz rá. Az őr nevetett a szenvedésén. Egy kérdésre mindenesetre megkapta a választ. Soha, a világ minden kincséért sem kívánhatja az ember, hogy növekedjék a fájdalma. A fájdalommal kapcsolatban csak egyvalamit kívánhat: hogy szűnjék meg. A világon semmi sem olyan rossz, mint a testi fájdalom. A fájdalom színe előtt nincsenek hősök, nincsenek hősök, gondolta újra meg újra, miközben a padlón fetrengett, s hasztalanul szorongatta tehetetlenné vált bal karját.

2

Olyasvalamin feküdt, amit tábori ágynak érzett, csakhogy magasabban volt, s valahogy oda volt rögzítve, úgyhogy nem tudott mozdulni. A szokottnál erősebbnek tűnő fény esett az arcára. O'Brien állt mellette, s figyelmesen nézett le rá. A másik oldalon egy fehér köpenyes ember állt, fecskendővel a kezében.

Még a szeme kinyitása után is csak fokozatosan ébredt tudatára környezetének. Az volt a benyomása, hogy valami egészen más világból úszik fel ebbe a szobába, valamilyen víz alatti világból, egészen alulról. Hogy meddig volt ott lenn, nem tudta. Letartóztatása óta nem látott sem sötétséget, sem nappali világosságot. Különben sem voltak folyamatosak az emlékei. Voltak időszakok, amikor tudata, még az a tudatféle is, amely alvás közben él, elhalt, s csak egy üres szakasz után kezdődött újra. Hogy ezek a szakaszok napokig, hetekig vagy csak másodpercekig tartottak-e, nem tudta.

Azzal a könyökére mért első ütéssel kezdődött a lidércnyomás. Később rájött, hogy minden, ami akkor történt, csak bevezetés volt, a szokásos vallatás, amelyen majdnem minden fogolynak át kell esnie. Volt egy hosszú bűnlista - kémkedés, szabotázs és hasonlók -, amelyet mindenkinek magától értetődően be kellett vallania. A vallomás formalitás volt, de a kínzás valódi. Hogy hányszor verték, és meddig tartottak a verések, arra nem tudott visszaemlékezni. Mindig öt-hat fekete egyenruhás ember kínozta egyszerre. Néha ököllel, néha gumibottal, néha acélrúddal, néha csizmával. Néha a padlón fetrengett, szégyentelenül, mint az állat, céltalan és reménytelen erőlködéssel tekergetve ide-oda a testét, hogy kikerülje a rúgásokat, s csak még több rúgást kapott a bordáiba, a gyomrába, a könyökére, a lábszárcsontjába, a lágyékába, a heréjébe, a gerincoszlopa végére. Néha addig folyt ez, míg nem is azt érezte kegyetlen, szörnyű és megbocsáthatatlan dolognak, hogy még tovább verik, hanem azt, hogy nem tudja arra kényszeríteni magát, hogy elveszítse az eszméletét. Volt eset, mikor az idegei annyira felmondták a szolgálatot, hogy mielőtt ütni kezdték volna, már kegyelemért üvöltött - mikor egy ütésre emelt ököl puszta látása elég volt ahhoz, hogy valódi és képzelt bűnök egész soráról valljon. Voltak esetek, mikor elhatározta, hogy semmit sem fog vallani, mikor minden szót úgy kellett belőle kikényszeríteni, hogy közben zihált a fájdalomtól, s voltak esetek, mikor gyengeségében megpróbált megalkudni önmagával, mikor azt mondta magában: „Vallani fogok, de most még nem vallok. Ki kell tartanom, amíg a fájdalom elviselhetetlen nem lesz. Még három rúgás, még két rúgás, s aztán mindent elmondok, amit csak akarnak." Néha addig ütötték, hogy már nem tudott lábra állni, aztán mint egy zsák krumplit, bedobták egy cella kőpadlójára, ott hagyták néhány órára, amíg összeszedte magát, ekkor kivitték, és tovább verték. Néha hosszabb ideig is békén hagyták. Ezekre az időszakokra csak homályosan emlékezett, mert főleg alvással vagy eszméletlenül töltötte őket. Visszaemlékezett egy cellára, amelyben volt egy deszkaágy, egy falból kinyúló polcféle, egy bádogmosdó és forró leves, kenyér és néha kávé. Visszaemlékezett egy mogorva borbélyra, aki lekaparta az állát, és lenyírta a haját, s néhány buzgó, ellenszenves emberre, akik fehér köpenyben a pulzusát tapogatták, a reflexeit vizsgálták, kifordították a szemhéját, érdes ujjaikkal végigkutatták, hogy nem tört-e csontja, s injekciókat döftek a karjába, hogy elaltassák.

A verések ritkultak, főleg csak fenyegették és ijesztgették vele, hogy újrakezdik, ha feleletei nem lesznek kielégítőek. Vallatói most már nem fekete egyenruhás gonosztevők voltak, hanem pártértelmiségiek, gyors mozgású, villogó szemű kövér kis emberkék, akik egymást váltva vallatták, néha - ezt csak sejtette, bizonyos nem lehetett benne - tíz, tizenkét óráig is egyfolytában. Ezek a nyomozók is gondoskodtak róla, hogy állandóan legyenek kisebb fájdalmai,

de nem a fájdalom volt az, amire elsősorban alapoztak. Pofozták, a fülét csavarták, a haját húzták, fél lábra állították, nem engedték vizelni, éles fénnyel az arcába világítottak, míg a szeme megtelt könnyel; mindezzel azonban csak az volt a céljuk, hogy megalázzák, és képtelenné tegyék az érvelésre és magyarázkodásra. Fő fegyverük a könyörtelen faggatás volt, amely órákon át tartott, közben csapdákat állítottak neki, mindent kiforgattak, amit mondott, minden pillanatban meggyőzték, hogy hazudik és ellentmond önmagának, míg végül sírva fakadt a szégyentől és az idegkimerüléstől. Néha egy tucatszor is sírva fakadt, egyetlen kihallgatás alkalmával. A legtöbbször csak mocskolták, s ha bizonytalankodott, azzal fenyegették, hogy ismét az őrök kezére adják; néha azonban hirtelen hangnemet váltottak, elvtársnak nevezték, az Angszoc és Nagy Testvér nevében a jóérzésére hivatkoztak, és szomorúan megkérdezték tőle, vajon nem maradt-e benne annyi hűség a Párt iránt, hogy azt kívánná, bár ne követte volna el azt a gonoszságot, amit elkövetett. Amikor az idegei el voltak csigázva a többórás vallatástól, olykor éppen ez a kérdés idézte elő, hogy könnyekben tört ki. A faggató hangok végül is tökéletesebben összezúzták, mint az őrök öklei és csizmái. Puszta szájjá vált, amely kimondott, kézzé, amely aláírt mindent, amit csak kívántak tőle. Egyedüli gondja az volt, hogy kitalálja, mit akarnak hallani, és gyorsan bevallja, mielőtt újra verni kezdenék. Bevallotta, hogy magas rangú párttagokat gyilkolt meg, lázító röpiratokat terjesztett, közpénzeket sikkasztott, katonai titkokat adott el, s mindenféle szabotázsra vetemedett. Bevallotta, hogy a keletázsiai kormány fizetett kémje már 1968 óta. Bevallotta, hogy vallásos, a kapitalizmus híve, és szexuálisan perverz. Bevallotta, hogy megölte a feleségét, jóllehet tudta, s vallatóinak is tudniuk kellett, hogy felesége még él. Bevallotta, hogy évekig személyes kapcsolatban állt Goldsteinnel, s tagja volt egy földalatti szervezetnek, amelyben csaknem mindenki benne volt, akit valaha is ismert. Könnyebb volt, ha mindent bevallott, és mindenkit kompromittált. Különben is, bizonyos értelemben mindez igaz volt. Igaz volt, hogy ellensége a Pártnak, s a Párt szemében nem volt különbség gondolat és tett között.

Voltak másféle emlékei is. Összefüggéstelenül rajzolódtak ki az agyában, mint mindenfelől sötétséggel körülvett képek.

Ott volt egy cellában, ahol sem sötét, sem világos nem lehetett, mert egy szempáron kívül semmit sem látott. Valahol a közelében valamilyen szerkezet lassan és szabályosan ketyegett. A szemek egyre nagyobbak és fényesebbek lettek. Ő egyszerre csak kilibegett székéből, belemerült a szemekbe, s a szemek elnyelték.

Bele volt szíjazva egy székbe, amelyet számlapok vettek körül, s vakító fény sütött rá. Egy fehér köpenyes ember figyelte a számlapokat. Nehéz csizmák dobogása hangzott fel odakint. Az ajtó felpattant. A viaszarcú tiszt lépett be, két őr kíséretében.

- Százegyes szoba - szólt a tiszt.

A fehér köpenyes ember meg se fordult. Winstonra sem nézett; csak a számlapokat figyelte.

Gurult végig egy hatalmas, kilométernyi széles, ragyogó aranyfényben úszó folyosón, s közben torkaszakadtából üvöltve és kacagva vallott. Mindent bevallott, még azt is, amit a kínzás során sikerült elhallgatnia. Elmondta egész élete történetét olyan embereknek, akik már úgyis ismerték. Vele voltak az őrök, a többi nyomozó, a fehér köpenyes emberek, O'Brien, Julia, Mr. Charrington, mindnyájan együtt gurultak a folyosón, s kacagva ordítoztak. Valami félelmetes dolog, ami régóta a jövőbe volt ágyazva, valahogy kimaradt, nem történt meg vele. Minden rendben volt, nem volt többé fájdalom, életének legutolsó részletét is felfedték, megértették, megbocsátották.

A deszkaágyon arra riadt, hogy majdnem bizonyosan O'Brien hangját hallotta. A vallatás folyamán, ámbár sohasem látta, mindig az volt az érzése, hogy O'Brien ott áll mellette.

O’Brien irányított mindent. Ő szabadította az őröket Winstonra, s ő akadályozta meg, hogy megöljék. Ő döntötte el, mikor kell a fájdalomtól üvöltenie, mikor kell pihenéshez jutnia, mikor kell ennie, mikor kell aludnia, mikor kell a gyógyszereket a karjába fecskendezni. Ő tette fel a kérdéseket és sugalmazta a feleleteket. Ő volt a kínzó, ő volt a védelmező, ő volt az inkvizítor, ő volt a barát. S egyszer - Winston nem emlékezett rá, olyankor történt-e, amikor kábítószerektől aludt el, vagy amikor normálisan, vagy éppen egy olyan pillanatban, amikor teljesen ébren volt - egy hang ezt mormolta a fülébe: - Ne aggódj, Winston; a védelmem alatt állsz. Hét éve tartalak szemmel. Most eljött a fordulópont. Meg foglak menteni, tökéletessé foglak tenni. - Nem volt bizonyos benne, hogy O’Brien hangját hallja, de ugyanaz a hang volt, amely hét évvel azelőtt, abban a másik álomban azt mondta neki: „Találkozunk majd ott, ahol nincs sötétség”.

Vallatásának semmilyen befejezésére nem emlékezett. Megint egy sötét időszak, s aztán ez a cella vagy szoba, amelyben most fekszik a hátán, s nem tud mozdulni. Teste minden lényeges pontján le volt rögzítve. Még a koponyája hátsó része is oda volt fogva valahogy. O’Brien komolyan s kissé szomorúan nézett le rá. Alulról durvának és megviseltnek látszott az arca, táskás volt a szeme, s fáradt vonások húzódtak az orrától az álla felé. Idősebb volt, mint Winston gondolta; talán negyvennyolc vagy ötvenéves lehetett. Egy számlapon tartotta a kezét, amelynek a tetején billentyű volt, s számok futottak körbe rajta.

- Megmondtam - szólalt meg O’Brien -, hogy ha ismét találkozunk, itt fogunk találkozni.

- Igen - felelte Winston.

Minden figyelmeztetés nélkül, pusztán O’Brien kezének egy apró mozdulatára, fájdalomhullám öntötte el a testét. Ijesztő fájdalom volt, mert nem értette, mi történik, s az volt az érzése, hogy halálos sebet kapott. Nem tudta, hogy valóban megtörtént-e, vagy villamossággal idézték elő a hatást; teste azonban egészen kicsavarodott a formájából, izületei lassan elszakadtak. Jóllehet a kíntól a veríték is kiütközött a homlokán, a legrosszabb az attól való félelem volt, hogy eltörik a hátgerince. Összeszorította a fogát, s az orrán keresztül lélegzett nagy nehezen, megpróbálva hallgatni, ameddig csak lehetséges.

- Most attól félsz - szólalt meg O’Brien, Winston arcát figyelve -, hogy mindjárt eltörik valamid. Különösen attól félsz, hogy a hátgerinced fog eltörni. Élénken magad elé képzeled, hogy elpattan a gerincoszlopod, és kifolyik belőle a velő. Ugye, hogy erre gondolsz, Winston?

Winston nem felelt. O’Brien elengedte a billentyűt a számlapon. A fájdalomhullám majdnem olyan gyorsan elvonult, ahogyan jött.

- Ez negyven volt - mondta O’Brien. - Láthatod, hogy a számok ezen a számlapon százig emelkednek. Leszel szíves nem elfelejteni beszélgetésünk folyamán, hogy hatalmamban áll fájdalmat okozni neked, amikor s amilyen mértékben csak akarom. Ha hazudsz, ha csűrni-csavarni próbálod a dolgokat, vagy éppen a szokottnál kisebb intelligenciájúnak tetteted magadat, üvölteni fogsz a fájdalomtól. Megértetted?

- Igen - felelte Winston.

O’Brien modora megenyhült. Elgondolkozva megigazította a szemüvegét, s egy-két lépést tett fel s alá. Mikor megszólalt, hanga udvarias és türelmes volt. Arckifejezése mint egy orvosé, tanítóé vagy éppen papé, aki inkább magyarázni és meggyőzni akar, mint büntetni.

- Azért fáradozom veled, Winston - mondta -, mert érdemes vagy a fáradságra. Pontosan tudod, mi a baj veled. Tudod már évek óta, bár mindig harcoltál e tudat ellen. Szellemileg zavart vagy. Emlékezetdefektusokban szenvedsz. Képtelen vagy visszaemlékezni valóban megtörtént eseményekre, és meggyőzöd magad arról, hogy más, soha meg nem történt esemé-

nyekre emlékszel. Ez szerencsére gyógyítható. Te sohasem kúráltad magad, mert nem akartad. Akaratodnak legcsekélyebb megerőltetésére sem voltál hajlandó. Nagyon jól tudom, hogy még most is ragaszkodsz betegségedhez, mert azt hiszed róla, hogy erény. Vegyünk mindjárt egy példát. E pillanatban melyik hatalom ellen visel háborút Óceánia?

- Mikor letartóztattak, Óceánia Keletázsia ellen viselt háborút.

- Keletázsia ellen. Helyes. S Óceánia mindig is Keletázsia ellen viselt háborút, vagy nem?

Winstonnak elakadt a lélegzete. Szólásra nyitotta a száját, s aztán mégsem szólt. Nem tudta elfordítani tekintetét a számlapról.

- Az igazságot, Winston. A te igazságodat. Mondd el, hogy szerinted mire emlékszel.

- Arra emlékszem, hogy letartóztatásom előtt csak egy héttel is még egyáltalán nem viseltünk háborút Keletázsia ellen. Szövetségben voltunk vele. A háború Eurázsia ellen folyt. Ez négy évig tartott. Azelőtt meg...

O'Brien egy kézmozdulattal megállította.

- Egy másik példa - mondta. - Néhány évvel ezelőtt egy valóban nagyon komoly tévedés áldozata lettél. Azt hitted, hogy három ember, három egykori párttag, név szerint Jones, Aaronson és Rutherford - akiket árulás és szabotázs miatt kivégeztek, miután a lehető legteljesebb beismerő vallomást tették -, nem követte el azokat a bűnöket, amelyekkel vádolták őket. Azt hitted, hogy láttál egy félreérthetetlen dokumentumot, amely azt bizonyította, hogy vallomásuk hamis volt. Egy bizonyos fényképről képzelődsz. Azt hiszed, hogy ezt a képet ténylegesen a kezedben tartottad. Olyasféle fénykép volt, mint ez.

Téglalap alakú újságpapírdarabka jelent meg O'Brien ujjai közt. Körülbelül öt másodpercig Winston látószögébe került. Egy fénykép volt, s nem volt kétséges az azonossága. A fénykép volt. Annak a Jonest, Aaronsont és Rutherfordot New York-i pártkiküldetésükön ábrázoló fényképnek egy másik példánya, amelyre tizenegy évvel ezelőtt véletlenül rábukkant, s azonnal meg is semmisítette. Csak egy pillanatig volt a szeme előtt, aztán ismét eltűnt. De látta, kétségtelenül látta! Kétségbeesetten, kínos erőlködéssel igyekezett felsőtestét utánafordítani. De lehetetlen volt csak egy centiméternyire is elmozdulnia valamilyen irányba. Még a számlapról is megfeledkezett. Minden vágya az volt, hogy a fényképet ismét kezében tarthassa, vagy legalább láthassa.

- Létezik! - kiáltotta.

- Nem létezik! - felelte O'Brien.

Keresztülment a szobán. A szemközti falban volt egy emlékezetlyuk. O'Brien felemelte a dróthálót. A könnyű papírdarabkát elkapta és elsodorta a meleg légáram; megsemmisült a fellobbanó lángban. O'Brien visszafordult a faltól.

- Hamu - jelentette ki. - Teljesen felismerhetetlen hamu. Por. Nem létezik. Sohasem létezett.

- De létezett! Létezik! Létezik az emlékezetemben! Emlékszem rá! Te is emlékszel rá!

- Én nem emlékszem rá - felelte O'Brien.

Winston elcsüggedt. Ez *duplagondol* volt. Halálos tehetetlenséget érzett. Ha bizonyos lehetett volna abban, hogy O'Brien hazudik, lényegtelennek tűnt volna a dolog. De lehetséges volt, hogy O'Brien valóban elfelejtette a fényképet. S ha így van, akkor azt is el kellett felejtenie, hogy letagadta, hogy emlékszik rá, s el kellett felejtenie az elfelejtés műveletét is. Hogy bizonyosodhatnék meg az ember arról, hogy ez pusztán csak ámítás? Talán csakugyan beállhat ez az őrült szellemi ficam; ez a gondolat letaglózta Winstont.

O’Brien elgondolkodva nézett le rá. Most még inkább olyan volt az arckifejezése, mint a tanítóé, aki egy eltévelyedett, de sokat ígérő gyermekkel vesződik.

- Van a Pártnak egy jelmondata, amely a múlt feletti uralomról szól - mondta. - Légy szíves elmondani.

- Aki uralja a múltat, az uralja a jövőt is; aki uralja a jelent, az uralja a múltat is - darálta engedelmesen Winston.

- Aki uralja a jelent, az uralja a múltat is - ismételte meg O’Brien, s helyeslően bólintott. - A te véleményed szerint, Winston, a múlt valóságosan létezik?

Winstont ismét elfogta a tehetetlenség érzése. Pillantása a számlap felé röppent. Nemcsak azt nem tudta, hogy akkor menekül-e meg a fájdalomtól, ha „igen”-t felel, vagy ha „nem”-et, hanem még azt sem, hogy melyik választ tartja valóban igaznak.

O’Brien elmosolyodott. - Te nem vagy filozófus, Winston - állapította meg. - Mostanáig sohasem gondolkoztál rajta, mit jelent a létezés. Felteszem hát szabatosabban a kérdést. Létezik a múlt ténylegesen a térben? Van valahol itt vagy másutt egy szilárd tárgyakból álló világ, ahol a múlt még mindig történőben van?

- Nincs.

- Akkor hát hol létezik a múlt, ha egyáltalán létezik?

- A feljegyzésekben. Le van írva.

- A feljegyzésekben. És?

- Az emlékezetben. Az emberek emlékezetében.

- Az emlékezetben. Akkor rendben van. Mi, a Párt uralunk minden feljegyzést, s mi uraljuk az emberek emlékezetét is. Tehát uraljuk a múltat. Igaz?

- De hogyan vethettek véget annak, hogy az emberek emlékezzenek? - kiáltott fel Winston, pillanatnyilag ismét megfeledkezve a számlapról. - Az emlékezés önkéntelen. Rajtunk kívül álló dolog. Hogy uralhatjátok az emlékezetet? Az enyémet sem uraltátok!

O’Brien ismét szigorúbb lett. Kezét a számlapra helyezte.

- Ellenkezőleg - felelte -, *te* nem uraltad. Ez juttatott ide. Azért vagy itt, mert megbuktál alázatosságból, önfegyelemből. Nem voltál hajlandó meghódolni, ami pedig a józan ész ára. Inkább akartál őrült, egyszemélyes kisebbség lenni. Csak a fegyelmezett elme láthatja a valóságot, Winston. Te azt hiszed, hogy a valóság valami objektív, külső, önmagában létező dolog. Azt is hiszed, hogy a valóság természete magától értetődő. Mikor becsapod önmagad, azt gondolva, hogy látsz valamit, feltételezed, hogy mindenki más is ugyanazt látja, mint te. Én azonban azt mondom, Winston, hogy a valóság nem külső dolog. A valóság az emberi agyban létezik, és sehol másutt. Nem az egyének agyában, amely tévedhet, és minden esetben hamar el is pusztul, hanem a Párt agyában, amely kollektív és halhatatlan. Bármi is az, amit a Párt igaznak tart, az *igaz*. Lehetetlen a valóságot látni, ha nem a Párt szemével néz az ember. Ez az a tény, amelyet meg kell tanulnod, Winston. Véghez kell vinned önmagad megsemmisítését, s ehhez meg kell erőltetned az akaratodat. Meg kell alázkodnod, hogy meggyógyulhass.

Néhány pillanatnyi szünetet tartott, mintha időt akarna engedni, hogy amit mondott, tudatosuljon Winstonban.

- Emlékszel - folytatta aztán -, azt írtad a naplódba, hogy „A szabadság az, ha szabadságunkban áll kimondani, hogy kettő meg kettő négy”?

- Igen - felelte Winston.

O'Brien felemelte a balkezét, befelé fordított tenyérrel, s hüvelykujját behajtva, négy ujját kinyújtotta.

- Hány ujjamat mutatom, Winston?

- Négyet.

- S ha a Párt azt mondja, hogy ez nem négy, hanem öt akkor hányat?

- Négyet.

Szava fájdalmas zihálásba fulladt. A számlap mutatója ötvenötre ugrott. Winston egész testét kiverte a veríték. Tüdejében elakadt a levegő, s aztán mély sóhajokban tört ki ismét; még fogait összeszorítva sem tudta visszatartani. O'Brien négy ujját még mindig kinyújtva figyelte. Engedett a billentyűn. Ezúttal a fájdalom csak egy kissé enyhült.

- Hány ujj ez, Winston?

- Négy.

A mutató hatvanra ugrott.

- Hány ujj ez, Winston?

- Négy! Négy! Mi egyebet mondhatok? Négy!

A mutató valószínűleg ismét feljebb ugrott. Winston azonban nem látta. Látókörét betöltötte a nagy darab, szigorú arc és a négy ujj. Az ujjak úgy meredeztek szeme előtt, mint óriási oszlopok, elmosódottan, s mintha vibráltak volna - de félreismerhetetlenül csak négy ujj volt.

- Hány ujj ez, Winston?

- Négy! Állítsd meg! Állítsd meg! Hogy vagy képes folytatni? Négy! Négy!

- Hány ujj ez, Winston?

- Öt! Öt! Öt!

- Nem, Winston, így nem ér semmit. Hazudsz. Még mindig azt gondolod, hogy négy. Hány ujj ez?

- Négy! Öt! Négy! Ahányat akarsz. Csak állítsd meg, szüntesd meg a fájdalmat!

Hirtelen ülve találta magát, s O'Brien karja ölelte át a vállát. Talán elvesztette néhány másodpercre az öntudatát. A kötelékeket, amelyek testét lefogták, meglazították. Nagyon fázott, reszketésén nem tudott uralkodni, fogai vacogtak, könnyek csorogtak le az arcán. Egy pillanatig úgy csüggött O'Brienen, mint egy csecsemő, válla körül a súlyos kar különös módon megnyugtatta. Az volt az érzése, hogy O'Brien a védelmezője, hogy a fájdalom valahonnan kívülről, valamilyen más forrásból jön, s O'Brien az, aki meg akarja menteni tőle.

- Lassan tanulsz te, Winston - mondta O'Brien gyengéden.

- Mit csináljak? - pityeregte Winston, - Mit csináljak, ha látom, mi van a szemem előtt? Kettő meg kettő négy.

- Néha, Winston. Néha öt. Néha három. Néha egyszerre mind a három. Keményebben kell próbálkoznod. Nem könnyű meggyógyulni.

Lefektette Winstont az ágyra. Tagjain ismét megszorították a kötelékeket, a fájdalom azonban elmúlt, és a remegés megszűnt, csak gyenge maradt utána és fázott. O'Brien bólintott a fehér köpenyes embernek, aki mozdulatlanul állt az egész eljárás alatt. A fehér köpenyes ember lehajolt, és egészen közelről belenézett Winston szemébe, megtapogatta a pulzusát, a mellkasára tette a fülét, itt-ott megkopogtatta; aztán O'Brien felé bólintott.

- Még egyszer - szólt O'Brien.

A fájdalom elöntötte Winston testét. A mutató nyilván hetvenre vagy hetvenötre ugrott. Ezúttal behunyta a szemét. Tudta, hogy az ujjak még mindig ott vannak, s még mindig csak négy. Csak az volt a fontos, hogy életben maradjon valahogy, amíg a görcs el nem múlik. Már nem is törődött vele, hogy kiabál-e vagy sem. A fájdalom ismét alábbhagyott. Kinyitotta a szemét. O'Brien visszaengedte a billentyűt.

- Hány ujj ez, Winston?

- Négy. Feltételezem, hogy négy. Ha képes volnék rá, ötöt látnék. Igyekszem ötöt látni.

- Mit akarsz: meggyőzni engem, hogy ötöt látsz, vagy valóban ötöt látni?

- Valóban ötöt látni.

- Még egyszer - szólt O'Brien.

A mutató talán nyolcvanra vagy kilencvenre ugrott. Winston csak időnként volt képes ráeszmélni, hogy miért van fájdalma. Összeszorított szemhéja mögött mintha egy ujjerdő lejtett volna táncot, az ujjak összefonódtak és kibontakoztak, eltűntek egymás mögött és újra megjelentek. Megpróbálta megszámolni őket: nem emlékezett rá, hogy miért. Csak azt tudta, hogy lehetetlen megszámolni őket, s hogy ez valamiképpen a négy és öt közötti rejtélyes azonosság következménye. A fájdalom ismét csillapodott. Mikor kinyitotta a szemét, rájött, hogy még mindig ugyanazt látja. Számtalan ujj suhant minden irányba, mintha fák mozogtak volna, újra meg újra keresztezve egymást. Megint lehunyta a szemét.

- Hány ujjamat mutatom, Winston?

- Nem tudom. Nem tudom. Ha tovább folytatod, megölsz. Négyet, ötöt, hatot - becsületemre, nem tudom.

- Ez már jobb - szólt O'Brien.

Tű hatolt Winston karjába. Szinte ugyanabban a pillanatban boldogsággal teli, gyógyító melegség öntötte el egész testét. Már majdnem el is felejtette a fájdalmat. Kinyitotta a szemét, és hálásan nézett fel O'Brienre. A durva, barázdás, csúnya és mégis oly értelmes arc láttán túlcsordult a szíve. Ha mozdulni tudott volna, kinyújtotta és O'Brien karjára tette volna a kezét. Még sohasem szerette oly őszintén, mint ebben a pillanatban, s nemcsak azért, mert megszüntette a fájdalmat. A régi érzés, hogy alapjában véve nem számít, barát-e O'Brien vagy ellenség, újból visszatért. O'Brien valaki, akivel lehet beszélni. Talán nem is annyira azt kívánja az ember, hogy szeressék, inkább azt, hogy megértsék. O'Brien az őrület határáig megkínozta, s bizonyos, hogy rövidesen a halálba küldi. Nem számít. Bizonyos értelemben, ami mélyebben gyökerezik, mint a barátság, egymás bizalmasai ők; valahol, bár a lényeges szavakat sohasem mondhatják ki, van egy hely, ahol találkozhatnak és beszélgethetnek. O'Brien olyan arckifejezéssel nézett le rá, amelyből arra lehetett következtetni, hogy az ő agyában is ugyanez a gondolat támadt. Mikor megszólalt, a hangja könnyed, társalgási hang volt.

- Tudod, hol vagy, Winston? - kérdezte.

- Nem tudom. Csak sejtem. A Szeretet-minisztériumban.

- Tudod, mióta vagy itt?

- Nem tudom. Napok, hetek, hónapok óta... azt hiszem, hogy hónapok óta.

- És mit gondolsz, miért hozzuk ide az embereket?

- Hogy megvallassátok őket.

- Nem, nem ezért. Próbáld meg még egyszer.

- Hogy megbüntessétek őket.

- Nem! - kiáltotta O'Brien. Hanga rendkívüli módon megváltozott, s arca hirtelen szigorú s ugyanakkor élénk lett. - Nem! Nemcsak azért, hogy vallomást csikarjunk ki belőlük, sem azért, hogy megbüntessük őket. Megmondjam, miért hoztunk ide? Hogy meggyógyítsunk! Hogy épelméjűvé tegyünk! Hajlandó vagy végre megérteni, Winston, hogy azok közül, akiket idehozunk, soha senki se kerül ki gyógyulatlanul a kezünk közül? Minket nem érdekelnek azok az ostoba bűnök, amelyeket elkövettél. A Pártot nem érdeklik a cselekedetek; mi csak a gondolattal törődünk. Mi nem csupán elpusztítjuk ellenségeinket; mi megváltoztatjuk őket. Fel tudod fogni, mit jelent ez?

Winston fölé hajolt. Arca a közelség miatt óriásinak tűnt s förtelmesen csúnyának, mivel alulról látta. S ezenkívül valami egzaltáltsággal, valami őrült feszültséggel volt telítve. Winston szíve ismét összeszorult. Ha lehetett volna, mélyebbre süpped az ágyba. Bizonyosra vette, hogy O'Brien mindjárt teker egyet a számlapon, teljesen öncélúan. Ebben a pillanatban azonban O'Brien elfordult. Néhány lépést tett fel s alá. Aztán kevésbé indulatosan folytatta:

- Az első, amit meg kell értened, az, hogy ezen a helyen nincs vértanúság. Olvastál a múlt vallásüldözéseiről. A középkorban ott volt az inkvizíció. Kudarcot vallottak vele. Azért kezdték el, hogy kipusztítsák az eretnekséget, s azzal végződött, hogy örökkévalóvá tették. Minden máglyán megégetett eretnek helyébe ezer új támadt. Miért? Mert az inkvizíció nyilvánosan ölte meg ellenségeit, s megölte őket, bár még nem bántak meg semmit; sőt éppen azért ölte meg őket, mert nem bántak meg semmit. Emberek haltak meg azért, mert nem akarták elhagyni hitüket. Természetes, hogy minden dicsőség az áldozaté volt, s minden szégyen az inkvizítoré, aki megégette őt. Később, a huszadik században, ott voltak az úgynevezett totalitárius rendszerek. Ott voltak a német nácik és az orosz kommunisták. Az oroszok kegyetlenebbül üldözték az eretnekséget, mint az inkvizíció. S azt képzelték, hogy tanultak a múlt tévedéseiből; mindenesetre tudták, hogy nem szabad vértanúkat csinálni. Mielőtt áldozataikat nyilvános tárgyalásra kiállították, óvatosságból nekiláttak elpusztítani méltóságukat. Kínzással és magánzárkával addig gyötörték őket, míg megvetendő, alázatos férgekké váltak, akik bármit bevallottak, amit a szájukba adtak, önmagukat gyalázták, egymást vádolták, egymásra hárították bűneiket, s kegyelemért könyörögtek. S alig néhány év múlva mégis megismétlődött ugyanaz. A halottak vértanúkká lettek, lealacsonyodásukat elfelejtették. Miért történt ismét így? Elsősorban azért, mert a vallomásaik nyilvánvalóan kierőszakoltak és hamisak voltak. Mi nem követünk el ilyenfajta hibákat. Minden itt kimondott vallomás igaz. Mi tesszük őket igazzá. S mindenekelőtt mi nem engedjük, hogy a halott fellázadjon ellenünk. Fel kell hagynod azzal az elképzeléssel, hogy az utókor igazolni fog, Winston. Az utókor sohasem fog hallani rólad. Kiemelünk a történelem folyamatából. Gázzá változtatunk, és kibocsátunk a sztratoszférába. Semmi sem marad belőled: még egy nyilvántartásban szereplő név sem, még egy élő agyban lévő emlék sem. Megsemmisítünk a múltban éppúgy, mint a jövőben. Sohasem létezett leszel.

Akkor miért fáradnak a kínzásommal, gondolta Winston hirtelen keserűséggel. O'Brien megtorpant, mintha Winston hangosan kimondta volna gondolatát. Nagy, csúnya arca közelebb nyomult, szeme összeszűkült.

- Most azt gondolod - mondta -, ha egyszer tökéletesen meg akarunk semmisíteni, tehát a legkisebb mértékben sem számít, mit mondasz vagy teszel, akkor miért fáradunk azzal, hogy előbb megvallatunk. Ezt gondoltad, ugye?

- Igen - felelte Winston.

O'Brien halványan elmosolyodott.

- Te egy hiba vagy a mintán, Winston. Egy folt, amelyet ki kell törölnünk. Hát nem az imént mondtam, hogy mi mások vagyunk, mint a múlt inkvizítorai? Mi nem elégszünk meg a negatív engedelmességgel, még a legnyomorultabb megalázkodással sem. Ha végül is megadod magad nekünk, annak saját szabad akaratodból kell történnie. Mi nem azért pusztítjuk el az eretneket, mert ellenáll nekünk; amíg ellenáll, soha nem pusztítjuk el. Mi megtérítjük, hatalmunkba kerítjük a lelke legbensejét, újjáalakítjuk. Kiégetünk belőle minden rosszat és minden képzelődést; a magunk oldalára állítjuk, nem látszatra, hanem őszintén, szívvel-lélekkel. Magunk közül valóvá tesszük, mielőtt megöljük. Elviselhetetlen számunkra, hogy egy hibás gondolat létezhessék bárhol a világon, akármennyire titkos és erőtlen is. Még a halál pillanatában sem engedhetünk meg semmiféle elhajlást. A régi időkben az eretnek úgy ment a máglyára, hogy még eretnek volt, kinyilvánította eretnek voltát, örült neki. Még az orosz tisztogatások áldozata is rejtegethetett lázadást a koponyájában, miközben agyonlövetése helyére lépkedett. Mi azonban kifogástalanná tesszük az agyat, mielőtt kioltjuk. A régi zsarnokságok parancsa a „Ne tedd" volt. A totalitárius rendszereké a „Tedd". A mienk: *„Legyél"*. Azok közül, akiket idehozunk, soha senki sem áll nekünk ellen. Mindenkit tisztára mosunk. Még azt a három nyomorult árulót - Jonest, Aaronsont és Rutherfordot - is megtörtük a végén, akiknek te egykor hittél az ártatlanságában. Magam is részt vettem a vallatásukban. Láttam, hogyan törtek össze fokozatosan, hogyan nyögtek, csúsztak hason, sírtak - s a végén nem a fájdalom vagy a félelem, hanem a megbánás műveltette ezt velük. Mire végeztünk velük, már csak emberhüvelyek voltak. Semmi sem maradt bennük, csak a szomorúság amiatt, amit cselekedtek, s a szeretet Nagy Testvér iránt. Megható volt látni, mennyire szeretik. Könyörögtek, hogy gyorsan lőjük őket agyon, hogy addig halhassanak meg, amíg tiszta a lelkük.

Szinte ábrándozóvá vált a hangja. Az egzaltáltság, az eszelős lelkesültség még ott ült az arcán. Nem tetteti magát, gondolta Winston: nem képmutató; hisz minden kimondott szavában. Ami a legjobban lesújtotta Winstont, az saját értelmi alsóbbrendűségének tudata volt. Figyelte a nehézkes és mégis kecses, ide-oda járkáló alakot, aki hol kikerült a látóköréből, hol ismét visszakerült oda. O'Brien mindenképpen nagyobb lény, mint ő. Nem lehetett olyan gondolata, sem most, sem a múltban, amelyet O'Brien régóta ne ismert, meg ne vizsgált és meg ne cáfolt volna. Elméje *magában foglalta* Winston elméjét. De akkor hogyan lehet, hogy O'Brien őrült? O'Brien megállt, és lenézett rá. Hangja ismét szigorúvá vált.

- Ne képzeld, hogy megmenekülsz, Winston, akármilyen tökéletesen megadod is magad nekünk. Soha senkit sem kímélünk meg, aki egyszer eltévelyedett. S még ha úgy döntünk is, hogy természetes halálodig életben hagyunk, akkor sem szabadulsz meg soha tőlünk. Le fogunk törni addig a pontig, ahonnan nincs visszatérés. Olyan dolgok fognak történni veled, amelyeket nem fogsz tudni kiheverni, ha ezer évig élsz is. Soha többé nem leszel képes mindennapi emberi érzelmekre. Minden meghal benned. Soha többé nem leszel képes szerelemre, barátságra, nem leszel képes örülni az életnek, nem leszel képes nevetni, érdeklődni valami iránt, nem leszel képes bátorságra, becsületességre. Üres leszel. Üresre facsarunk, aztán megtöltünk önmagunkkal.

Elhallgatott és jelt adott a fehér köpenyes embernek. Winston a tudatában volt, hogy valamilyen súlyos készüléket tolnak a feje mögé. O'Brien leült az ágy mellé úgy, hogy arca majdnem egy szinten volt Winston arcával.

- Háromezer - szólt oda Winston feje fölött a fehér köpenyes embernek.

Két, kissé nyirkos tapintású, puha párna kapcsolódott Winston halántékára. Megrettent. Fájdalom következik, újfajta fájdalom. O'Brien egyik kezét biztatóan, szinte nyájasan az övére tette.

- Ezúttal nem fog fájni - mondta. - Nézz állandóan a szemembe.

Ebben a pillanatban irtózatos robbanás történt, vagy valami, ami olyan, mint a robbanás, bár nem volt bizonyos benne, zajjal járt-e. Egy vakító fénycsík kétségtelenül felvillant. Winston nem érzett fájdalmat, csak mintha földre sújtották volna. Noha eddig is a hátán feküdt, az a különös érzése támadt, hogy leütötték, s így került ebbe a helyzetbe. Egy borzasztó, fájdalom nélküli ütés terítette le. A fejében is történt valami. Mikor visszanyerte látóképességét, eszébe jutott, hogy kicsoda és hol van, s felismerte az arcába meredő arcot is; de valahol egy nagy üres folt volt benne, mintha egy darabot kivettek volna az agyából.

- Nem maradandó - mondta O'Brien. - Nézz a szemembe. Melyik ország ellen visel háborút Óceánia?

Winston gondolkozott. Tudta, mit kell Óceánián értenie, s hogy ő maga Óceánia egyik polgára. Emlékezett Eurázsiára és Keletázsiára is; azt azonban nem tudta, hogy melyik melyik ellen visel háborút. Sőt annak sem volt tudatában, hogy egyáltalán háború van.

- Nem emlékszem.

- Óceánia Keletázsia ellen visel háborút. Most már emlékszel?

- Igen.

- Tizenegy évvel ezelőtt te egy legendát alkottál három emberről, akiket árulásért halálra ítéltek. Bebeszélted magadnak, hogy láttál egy papírdarabot, amely ártatlanságukat bizonyította. Ilyen papírdarab sohasem létezett. Te találtad ki, s később odáig jutottál, hogy hinni kezdtél benne. Most pontosan visszaemlékszel arra a pillanatra, amikor kitaláltad. Emlékszel?

- Igen.

- Az előbb eléd tartottam az ujjaimat. Öt ujjat láttál. Emlékszel?

- Igen.

O'Brien kinyújtotta bal keze ujjait, a hüvelykujját eldugva.

- Itt van öt ujjam. Öt ujjat látsz?

- Igen.

S egy futó pillanatig csakugyan látta is őket, mielőtt agyában megváltozott a díszlet. Öt ujjat látott, torzítás nélkül. Aztán ismét szabályszerű lett minden, s tolongva tért vissza lelkébe a régi félelem, a gyűlölet és a zavar. De volt egy kétségtelenül világos pillanata - nem tudta, meddig tartott, talán harminc másodpercig -, amikor O'Brien valamennyi új állítása egy üres foltot töltött be és feltétlen igazsággá vált, amikor kettő meg kettő éppoly könnyen lehetett volna három is, mint öt, ha arra lett volna szükség. Ez a pillanat elenyészett, mielőtt még O'Brien leengedte volna a kezét, de ha nem tudta is visszaidézni, emlékezni tudott rá, mint amikor valaki élénken visszaemlékszik valamilyen élményre életének egy távoli időszakából, amikor még ténylegesen más személy volt.

- Láthatod - mondta O'Brien -, hogy a dolog mindenesetre lehetséges.

- Igen - felelte Winston.

O'Brien elégedett arccal állt fel. Winston látta, hogy a bal oldalán álló fehér köpenyes ember eltör egy ampullát, s visszahúzza egy fecskendő dugattyúját. O'Brien mosolyogva fordult Winston felé. Majdnem a régi modorában igazította meg a szemüvegét az orrán.

- Emlékszel - kérdezte -, hogy azt írtad a naplódba, nem számít, barát vagyok-e vagy ellenség, mivel legalább olyan valaki vagyok, aki megért téged s akivel lehet beszélni? Igazad volt. Szívesen beszélgetek veled. Tetszik nekem az elméd. Hasonlít az enyémhez, azzal a különbséggel, hogy te történetesen őrült vagy. Mielőtt véget vetnénk a kihallgatásnak, feltehetsz nekem néhány kérdést, ha akarsz.

- Akármit kérdezhetek?

- Akármit. - Látta, hogy Winston a számlapra függeszti tekintetét. - Ki van kapcsolva. Mi az első kérdés?

- Mit csináltatok Juliával? - kérdezte Winston.

O'Brien ismét mosolygott.

- Elárult téged, Winston. Azonnal, fenntartás nélkül. Ritkán láttam embert, aki ilyen gyorsan átállt volna hozzánk. Alig ismernél rá, ha látnád. Minden lázadozás, csalás, dőreség, minden piszkos gondolkodásra való hajlam, minden kiégett belőle. Tökéletes megértés volt, tankönyvbe való eset.

- Megkínoztátok.

O'Brien erre nem válaszolt.

- A következő kérdést - mondta.

- Létezik-e Nagy Testvér?

- Persze hogy létezik. A Párt létezik. Nagy Testvér a Párt megtestesülése.

- Létezik-e ugyanúgy, ahogy én létezem?

- Te nem létezel - felelte O'Brien.

Winstont ismét meglepte a tehetetlenség érzése. Ismerte, vagy legalábbis el tudta képzelni az érveket, amelyek az ő nemlétezését bizonyítják; ezek azonban badarságok voltak, nem többek a szavakkal való játéknál. Nem tartalmaz-e az az állítás, hogy „Te nem létezel", logikai képtelenséget? De mi értelme ezt kimondani? Összeszorult a szíve, ha a megválaszolhatatlan, őrült érvekre gondolt, amelyekkel O'Brien tönkrezúzhatja.

- Úgy gondolom, hogy létezem - felelte csüggedten. Tudatában vagyok személyiségemnek. Megszülettem, és meg fogok halni. Kezem és lábam van. Megvan a magam helye a létben. Velem egyidejűleg semmilyen más szilárd test ugyanazt a helyet el nem foglalhatja. Ebben az értelemben létezik-e Nagy Testvér?

- Ez nem fontos. Elég az, hogy létezik.

- Meghal-e valaha Nagy Testvér?

- Természetesen nem. Hogy halhatna meg? A következő kérdést!

- Létezik-e a Testvériség?

- Ezt sohasem fogod megtudni, Winston. Ha úgy döntenénk is, hogy szabadon eresztünk, ha végeztünk veled, s ha kilencvenéves korodig élnél is, akkor sem tudnád meg soha, hogy erre a kérdésre „igen”-e vagy „nem” a válasz. Ez megoldatlan rejtély marad a számodra, amíg csak élsz.

Winston csendesen feküdt. Melle egy kissé sebesebben emelkedett és süllyedt. Még mindig nem mondta ki azt a kérdést, amely elsőnek jutott az eszébe. Meg kellett kérdeznie, s a nyelve mintha mégsem akarta volna kimondani. O’Briennek olyan volt az arckifejezése, mintha mulatna rajta. Mintha még a szemüvege is gúnyosan csillogott volna. Tudja, gondolta hirtelen Winston, tudja, hogy mit akarok kérdezni! S e gondolatra ki is robbantak belőle a szavak:

- Mi van a százegyes szobában?

O’Brien arckifejezése nem változott. Szárazon felelte:

- Tudod te, hogy mi van a százegyes szobában, Winston. Mindenki tudja, mi van a százegyes szobában.

Ujjával intett a fehér köpenyes embernek. A kihallgatás nyilván véget ért. Tűt döftek Winston karjába. Szinte még ugyanabban a pillanatban mély álomba merült.

3

- A te integrálásodnak három szakasza van - mondta O'Brien. - A tanulás, a megértés és az elfogadás. Itt az ideje, hogy a második szakaszba lépj.

Winston, mint mindig, most is a hátán feküdt. Az utóbbi időben azonban lazábbak voltak a kötelékei. Még mindig az ágyhoz rögzítették, de egy kissé már megmozdíthatta a térdét, a fejét jobbra-balra fordíthatta, s a kezét könyökből felemelhette. A számlap sem volt már olyan ijesztő. Ha elég gyorsan működött az agya, elkerülhette a kínokat; O'Brien főleg akkor húzta meg a billentyűt, ha Winston ostobának tettette magát. Néha az egész kihallgatás lefolyt anélkül, hogy a számlapon megmozdult volna a mutató. Winston nem emlékezett rá, hogy hány ilyen kihallgatás volt. Az egész eljárás hosszú, meghatározhatatlan ideig tartott - lehet, hogy hetekig -, s az egyes kihallgatások közt néha többnapi, néha azonban csak egy-két órányi szünet lehetett.

- Amióta itt fekszel - folytatta O'Brien -, gyakran szeretted volna tudni, sőt meg is kérdezted tőlem, hogy miért fordít a Szeretet-minisztérium annyi időt és fáradságot rád. S mikor szabadon voltál, lényegében ugyanez a kérdés foglalkoztatott. A mechanizmusát fel tudtad fogni a társadalomnak, amelyben élsz, az alapját képező indítékát azonban nem. Emlékszel, hogy azt írtad a naplódba: „Azt értem, *hogyan* csinálják, de nem értem, hogy *miért*?" Akkoriban, amikor a „miért"-en gondolkoztál, kételkedtél a saját épelméjűségedben. Olvastad *a könyvet*, Goldstein könyvét, legalábbis egyes részeit. Találtál benne olyasmit, amit nem tudtál már addig is?

- Te olvastad? - kérdezte.

- Én írtam. Azaz közreműködtem az írásában. Tudod, hogy a könyveket nem egyes emberek hozzák létre.

- Igaz, ami benne van?

- Mint leírás, igen. A program azonban, amelyet kifejt, ostobaság. A tudás titkos felhalmozása - a felvilágosodás fokozatos elterjesztése - végül a proletárok lázadása - a Párt megdöntése. A proletárok sohasem fognak fellázadni, sem ezer, sem millió év múlva. Képtelenek rá. Nem kell elmondanom, hogy miért: már tudod. Ha dédelgettél is valaha álmokat erőszakos felkelésről, fel kell hagynod vele. A Párt megdöntésére nincs semmiféle lehetőség. A Párt uralma örökkévaló. Ezt tedd gondolataid kiindulópontjává.

Közelebb lépett az ágyhoz.

- Örökkévaló! - ismételte meg. - És most térjünk vissza a „hogyan" és a „miért" kérdéséhez. Te elég jól megértetted, *hogyan* tartja magát hatalmon a Párt. Most mondd el, *miért* ragaszkodunk a hatalomhoz. Mi az indítékunk? Miért van szükségünk hatalomra? Rajta, beszélj! - tette hozzá, mikor Winston csendben maradt.

Winston azonban egy-két pillanatig még nem szólt. Fáradtságérzés borította el. O'Brien arcán újból felcsillant a megszállottság őrült fénye. Winston előre tudta, mit fog mondani O'Brien: hogy a Párt nem a saját céljai érdekében ragaszkodik a hatalomhoz, hanem a többség javáért. Hogy azért ragadta magához a hatalmat, mert a tömegemberek gyenge és gyáva teremtmények, akik képtelenek elviselni a szabadságot és képtelenek szembenézni az igazsággal, ezért uralkodni kell fölöttük, és rendszeresen be kell csapniuk őket olyanoknak, akik erősebbek náluk. Hogy az emberiségnek választania kell a szabadság és a boldogság között, s hogy az emberiség zöme számára a boldogság jobb. Hogy a Párt a gyengéket védelmezi, olyan

társaság, amelyiknek küldetése van, azért tesz rosszat, hogy létrejöhessen a jó, és saját boldogságát feláldozza a másokéért. Az a borzasztó, gondolta Winston, az a borzasztó, hogy amikor O'Brien ilyeneket mond, hisz is bennük. Látni lehet az arcán. O'Brien mindent tud. Ezerszer jobban tudja, mint ő, Winston, hogy milyen a világ valójában, mennyire lealacsonyítva élnek az emberi tömegek, s milyen hazugságokkal és kegyetlenkedésekkel tartja őket ezen a színvonalon a Párt. O'Brien mindezt tudja, mindezt mérlegelte, s mindez nem számít neki: a végső cél mindent szentesít. Mit tehetek, gondolta Winston, egy őrülttel szemben, aki intelligensebb, mint én, aki udvariasan meghallgatja érveimet, s aztán csak kitart őrültsége mellett?

- Ti a mi érdekünkben uralkodtok fölöttünk - kezdte erőtlenül. - Az a véleményetek, hogy az emberek nem képesek önmagukat kormányozni, s ezért...

Megrémült, majdnem felordított. A kínok kínja nyilallt végig a testén. O'Brien harmincötre ugratta a számlap mutatóját.

- Ez ostobaság volt, Winston, ostobaság! - mondta. - Neked jobban kell tudnod az igazat, semhogy ilyesmit mondj. - Visszaengedte a mutatót, és így folytatta: - Nos, megadom én a választ a kérdésemre. A válasz a következő. A Párt teljes mértékben saját maga miatt törekszik a hatalomra. Bennünket nem érdekel mások java; kizárólag a hatalom érdekel. Nem a gazdagság, a fényűzés, a hosszú élet vagy a boldogság; csak a hatalom, a tiszta hatalom. Hogy mit jelent a tiszta hatalom, mindjárt meg fogod érteni. Mi a múlt valamennyi oligarchiájától különbözünk abban, hogy tudjuk, mit csinálunk. A többi, még azok is, amelyek hasonlítanak hozzánk, mind gyáva és képmutató volt. A német nácik és az orosz kommunisták nagyon megközelítettek minket módszereikben, de sohasem volt bátorságuk felismerni saját indítékaikat. Azt állították, sőt talán hitték is, hogy nem készakarva ragadták magukhoz a hatalmat, s akkor is csak meghatározott időre, s a következő sarkon már ott van valamiféle paradicsom, amelyben az emberek szabadok és egyenlők lesznek. Mi nem ilyenek vagyunk. Mi tudjuk, hogy soha senki sem ragadja magához a hatalmat azzal a szándékkal, hogy lemondjon róla. A hatalom nem eszköz; a hatalom cél. Nem azért csinál az ember diktatúrát, hogy megoltalmazzon egy forradalmat, hanem azért csinál forradalmat, hogy diktatúrát csinálhasson. Az üldözés célja az üldözés. A kínzás célja a kínzás. A hatalom célja a hatalom. Kezded érteni?

Winstonnak, akárcsak az előbb, feltűnt O'Brien arcának fáradtsága. Erős, húsos, durva arc volt, tele értelemmel s valami féken tartott szenvedélyességgel, amely előtt Winston tehetetlennek érezte magát; de fáradt volt. Táskás volt a szeme, a bőr lelógott arccsontjairól. O'Brien föléje hajolt, szándékosan közelebb tolva hozzá megviselt arcát.

- Most arra gondolsz - mondta -, hogy az arcom öreg és fáradt. Arra gondolsz, hogy a hatalomról beszélek, s még arra sem vagyok képes, hogy megakadályozzam saját testem pusztulását. Nem érted, Winston, hogy az egyén csak egy sejt? A sejt kimerülése a szervezet életereje. Meghalsz, ha levágod a körmöd? - Elfordult az ágytól, s ismét fel-alá kezdett járkálni, egyik kezét zsebre vágva. - Mi a hatalom papjai vagyunk - mondta. - Istenünk a hatalom. Jelenleg azonban, ami téged illet, a te számodra a hatalom csak egy szó. Itt az ideje, hogy valami fogalmat alkoss magadnak arról, amit a hatalom jelent. Az első, amivel tisztába kell jönnöd, hogy a hatalom kollektív dolog. Az egyénnek csak abban a mértékben van hatalma, amilyen mértékben megszűnik egyén lenni. Ismered a Párt jelmondatát: „A szabadság: szolgaság." Eszedbe jutott már, hogy ez a jelmondat meg is fordítható? A szolgaság: szabadság. Egyedül - szabadon - az ember mindig vereséget szenved. Így kell történnie, mert minden ember meghalásra van ítélve, ami a legnagyobb kudarc minden kudarcok között. De ha képes a teljes és tökéletes behódolásra, ha meg tud szabadulni egyéniségétől, ha el tud merülni úgy a Pártban, hogy *ő maga* a Párt, akkor mindenható és halhatatlan. A másik, amivel tisztába kell

jönnöd, az, hogy a hatalom: hatalom az emberek fölött. A test - de legelsősorban a lélek fölött. Az anyag - vagy ahogy te szoktad mondani: a külső valóság - fölötti hatalom nem fontos. Az anyag fölötti hatalmunk már korlátlan.

Winston egy pillanatra megfeledkezett a számlapról. Heves erőfeszítést tett, hogy ülő helyzetbe kerülhessen, de csak azt érte el, hogy fájdalmat okozott magának.

- De hogy tudtok uralkodni az anyag fölött? - tört ki. - Még az éghajlatot vagy a nehézkedés törvényét sem tudjátok befolyásolni. S ott vannak a betegségek, a fájdalom és a halál...

O'Brien egy kézmozdulattal elhallgattatta.

- Uralkodunk az anyag fölött, mert uralkodunk a lélek fölött. A valóság a koponyában van. Fokozatosan meg fogod ezt tanulni, Winston. Nincs semmi, amire ne volnánk képesek. Láthatatlanság, súlytalanság - mindegy. Ha akarnék, úgy lebegnék a padló fölött, mint a szappanbuborék. De nem akarok, mert a Párt nem akarja. Meg kell szabadulni ezektől a tizenkilencedik századi elképzelésektől a természet törvényeit illetőleg. A természet törvényeit mi csináljuk.

- De nem! Még ennek a bolygónak se vagytok urai. Mi van Eurázsiával és Keletázsiával? Még nem hódítottátok meg őket.

- Lényegtelen. Akkor hódítjuk meg, amikor jólesik. S ha nem, mit számít? Kirekeszthetjük őket a létezésből. Óceánia a világ.

- De a világ maga is csak egy porszem. S az ember reménytelenül parányi! Mióta létezik? A Föld évmilliókig lakatlan volt.

- Ostobaság. A föld olyan idős, mint mi, nem idősebb. Hogy lehetne idősebb? Minden csak az emberi tudaton keresztül létezik.

- De a kőzetek tele vannak kihalt állatok csontjaival mamutokéval, masztodonokéval és óriási csúszómászókéval, amelyek már régen itt éltek, amikor emberről még szó sem volt.

- Láttad valaha azokat a csontokat, Winston? Persze hogy nem. Tizenkilencedik századi biológusok találták ki őket. Az ember előtt nem volt semmi. Az ember után, ha egyszer esetleg kipusztul, nem lesz semmi. Az emberen kívül nincs semmi.

- De hiszen az egész világegyetem rajtunk kívül van! Nézz a csillagokra! Némelyik egymillió fényév távolságra van. Mindörökre kívül esnek a hatáskörünkön.

- Mik a csillagok? - felelte O'Brien közömbösen. - Néhány kilométernyi távolságban lévő tűzdarabkák. Ha akarjuk, elérhetjük őket. Vagy kiolthatjuk. A Föld a világegyetem központja. A Nap és a csillagok körülötte forognak.

Winston újabb heves mozdulatot tett. Ezúttal nem szólt semmit. O'Brien folytatta, mintha valami elhangzott ellenvetésre felelne:

- Bizonyos esetekben persze ez nem igaz. Ha az óceánon hajózunk vagy megjósolunk egy napfogyatkozást, gyakran megfelelőbbnek találjuk elfogadni, hogy a Föld forog a Nap körül, s hogy a csillagok millió meg millió kilométerre vannak tőlünk. De mit számít ez? Azt hiszed, hogy nem tudunk kettős csillagászati rendszert alkotni? Aszerint, ahogy éppen szükségünk van rá, a csillagok lehetnek közel vagy távol. Azt hiszed, hogy matematikusaink nem tudnák megcsinálni? Megfeledkezel a *duplagondol*-ról?

Winston összezsugorodott az ágyon. Akármit mondott, úgy csapott le rá azonnal a válasz, mint a bunkósbot. És mégis tudta, *tudta*, hogy neki van igaza. Bizonyos, hogy kell lennie valami módnak, amellyel be lehet bizonyítani, hogy téves az a hiedelem, hogy tudatunkon kívül

semmi sem létezik. Nem bizonyították-e be már régen, hogy ez tévedés? Még nevet is adtak neki, már elfelejtette, hogy mit. O'Brien szája szögletében halvány mosoly bujkált, mikor lenézett rá.

- Már mondtam, Winston - szólalt meg -, hogy a metafizika nem erős oldalad. A szó, amelyet felidézni próbálsz, a szolipszizmus. Azonban tévedsz. Ez nem szolipszizmus. Ha úgy tetszik, kollektív szolipszizmus. De az más dolog; sőt: épp az ellentéte. De mindez lényegtelen - tette hozzá megváltozott hangon. - A valódi hatalom, a hatalom, amelyért éjjel-nappal küzdenünk kell, nem a dolgok, hanem az emberek fölötti hatalom. - Szünetet tartott, és egy pillanatra ismét olyan arcot vágott, mint a tanító, aki valamelyik sokat ígérő növendékét faggatja: - Hogyan érvényesíti a hatalmát egyik ember a másik fölött, Winston?

Winston elgondolkodott.

- Úgy, hogy szenvedést okoz neki - felelte.

- Helyes. Úgy, hogy szenvedést okoz neki. Az engedelmesség nem elég. Amíg nem szenved, hogyan lehetne bizonyos az ember afelől, hogy az illető az *ő* akaratának engedelmeskedik, s nem a sajátjának? A hatalom a fájdalom és a megalázkodás előidézésében rejlik. A hatalom abban rejlik, hogy az emberi lelkeket darabokra tépjük, s aztán olyan új alakba rakjuk össze, amilyenbe akarjuk. Kezded már érteni, miféle világot teremtünk? Pontosan az ellenkezőjét azoknak az ostoba hedonisztikus utópiáknak, amelyekről a régi reformerek képzelődtek. A félelem, árulás és fájdalom világát, az elnyomás világát, olyan világot, amely nem irgalmasabb, hanem könyörtelenebb lesz, ha kiforr. A haladás a mi világunkban a több fájdalom felé való haladás. A régi civilizációk azt állították magukról, hogy a szeretetre és igazságra épültek. A miénk a gyűlöletre épül. A mi világunkban nem lesznek más érzelmek, csak a félelem, a düh, a diadalmaskodás és a megalázkodás. Minden más érzelmet ki fogunk irtani - mindent. Már le is törtük azokat az eszméket, amelyek a Forradalom előttről maradtak fenn. Elvágtuk a kötelékeket gyermek és szülő, férfi és férfi, férfi és nő között. Senki sem mer többé bízni feleségben, gyermekben, barátban. A jövőben nem is lesznek feleségek és barátok. A gyerekeket megszületésükkor elvesszük az anyjuktól, mint a tojásokat a tyúktól. A nemi ösztönt gyökerestül kiirtjuk. A nemzés évenként megismétlődő formaság lesz, mint az élelmiszerjegyek megújítása. Az orgazmust megszüntetjük. Neurológusaink most dolgoznak rajta. Nem lesz hűség, csak a Párt iránt. Nem lesz szeretet, csak Nagy Testvér iránt. Nem lesz nevetés, csak a megsemmisített ellenség fölötti diadal kacaja. Nem lesz művészet, irodalom, tudomány. Ha egyszer mindenhatók vagyunk, nincs szükségünk többé tudományra. Nem lesz különbség szép és rút közt. Az élet folyamatában nem lesz semmi érdekes, semmi szórakoztató. Kiirtunk minden versengési kedvet. De mindig meglesz - ezt ne felejtsd el, Winston - a hatalom mámora, amely állandóan növekedni fog, és egyre kifinomultabbá válik. S mindig, minden pillanatban meglesz a győzelem izgalma, az az érzés, hogy ellenségen taposunk, aki tehetetlen. Ha el akarod képzelni a jövőt, képzelj el egy csizmát, amely örökké egy emberi arcon tapos.

Abbahagyta, mintha azt várná, hogy Winston megszólaljon. Winston megpróbált még kisebbre zsugorodni az ágyon. O'Brien folytatta:

- S ne felejtsd el, hogy örökké így lesz. Taposnivaló arc mindig lesz. Eretnek, a társadalom ellensége, akit újra meg újra le lehet győzni és meg lehet alázni, mindig lesz. Minden, amin keresztülmentél, amióta a kezünk közt vagy, folytatódni és rosszabbodni fog. A kémkedés, a besúgások, a letartóztatások, a kínzások, a kivégzések, az eltűnések sohasem fognak megszűnni. A mi világunk nemcsak a győzelem, hanem a terror világa is. Minél hatalmasabb a Párt, annál kevésbé kíméletes; minél gyengébb az ellenállás, annál erősebb a zsarnokság. Goldstein és eretnekségei örökké élni fognak. Mindennap, minden pillanatban legyőzik, megcáfolják,

nevetségessé teszik, leköpdösik őket - s mégis örökké fennmaradnak. Ezt a drámát, amelyet hét éven keresztül játszottam veled, újra meg újra le fogják játszani, nemzedékről nemzedékre, mindig rafináltabb formában. Mindig kell hogy legyen kényünkre-kedvünkre kiszolgáltatott elhajló, aki üvölt a fájdalomtól, megtörik, megalázkodik, s végül tökéletes bűnbánatban, önmagától kigyógyulva, önszántából a lábaink előtt csúszkál. Ezt a világot készítjük mi, Winston. A vég nélküli győzelmek, az egyre újabb diadalok világát: a hatalom húrjának vég nélküli feszítését. Feltételezem, hogy kezded már felfogni, milyen lesz ez a világ. Végül is azonban nemcsak hogy meg fogod érteni, el is fogod fogadni, szívesen fogod látni, részévé fogsz válni ennek a világnak.

Winston eléggé magához tért ahhoz, hogy meg tudjon szólalni.

- Nem fog sikerülni! - nyögte.

- Ezt meg hogy érted, Winston?

- Nem fogtok tudni olyan világot teremteni, amilyet az imént leírtál. Ábránd. Lehetetlen.

- Miért?

- Lehetetlen félelemre, gyűlöletre és kegyetlenségre alapozni egy társadalmat. Nem maradhat fenn.

- Miért nem?

- Nem lesz benne életerő. Szétesik. Öngyilkos lesz.

- Ostobaság. Te azt hiszed, hogy a gyűlölet fárasztóbb, mint a szeretet. Miért lenne az? S ha az volna is, mit számít? Tegyük fel, azt akarjuk, hogy hamarább elhasználódjunk. Tegyük fel, annyira meggyorsítjuk az emberélet tempóját, hogy az emberek harmincéves korukban aggok lesznek. Még ez is mit számítana? Nem vagy képes megérteni, hogy az egyén halála nem halál? A Párt halhatatlan.

A hang szokás szerint tehetetlenné zúzta Winstont. Azonfelül attól is rettegett, hogy ha tovább ellenkezik, O'Brien ismét teker egyet a számlapon. S mégsem tudott hallgatni. Gyengén, érvek nélkül, csak attól a kimondhatatlan iszonyattól támogatva, amelyet O'Brien szavai keltettek benne, visszavágott.

- Nem tudom... nem érdekel. Valahogy mégis fel fogtok sülni. Valami le fog győzni benneteket. Az élet fog legyőzni benneteket.

- Mi irányítjuk az életet, Winston, minden síkján. Te úgy képzeled, hogy van valami, aminek emberi természet a neve, amit meggyaláz az, amit cselekszünk, s ezért majd ellenünk fordul. Az emberi természetet azonban mi alakítjuk. Az ember a végtelenségig alakítható. Vagy talán ismét visszatértél régi rögeszmédhez, hogy a proletárok vagy a rabszolgák fel fognak lázadni, és megbuktatnak bennünket? Verd ki a fejedből! Azok tehetetlenek, mint az állatok. Az emberiség a Párt. A kívülálló többiek - lényegtelenek.

- Bánom is én! A végén csak legyőznek! Előbb-utóbb rájönnek, hogy kicsodák vagytok, s akkor darabokra tépnek.

- Látod valami jelét annak, hogy ez készülőben van? Vagy valami okot, amiért meg kellene történnie?

- Nem. Csak hiszek benne. *Tudom*, hogy fel fogtok sülni. Van valami a világegyetemben - nem tudom, mi: valami szellem, valami elv, amelyet sohasem fogtok legyőzni.

- Hiszel Istenben, Winston?

- Nem.

- Akkor hát mi az az elv, amely le fog győzni bennünket?

- Nem tudom. Az Emberi Szellem.

- S te embernek tartod magad?

- Igen.

- Ha ember vagy, Winston, akkor te vagy az utolsó ember. A te fajtád kihalt; mi vagyunk az örökösök. *Egyedül* vagy, érted, kívül vagy a történelmen, nem létezel. - Modora megváltozott, nyersebben folytatta. - S erkölcsileg felsőbbrendűnek tartod magad minálunk, akik hazudunk és kegyetlenkedünk?

- Igen. Felsőbbrendűnek tartom magam.

O'Brien nem felelt. Két másik hang szólalt meg. Egy pillanat múlva Winston rájött, hogy az egyik hang az övé. Hangfelvétel volt arról a beszélgetésről, amelyet O'Briennel folytatott azon az estén, amikor belépett a Testvériségbe. Hallotta önmagát, amint megígéri, hogy hazudni, lopni és hamisítani fog, hogy gyilkolni fog, elősegíti a kábítószer-csempészést és a prostitúciót, nemi betegségeket fog terjeszteni, vitriolt önt a gyermekek arcába. O'Brien egy kis türelmetlen mozdulatot tett, mintha azt mondaná, hogy további bizonyításra talán már nincs szükség. Aztán elcsavart egy kapcsolót, s a hangok elhallgattak.

- Szállj le arról az ágyról! - mondta.

A kötelékek megoldódtak. Winston leereszkedett a padlóra, s bizonytalanul megállt.

- Te vagy az utolsó ember - mondta O'Brien. - Te őrzöd az emberi szellemet. Nézd meg hát magad. Vesd le a ruhád.

Winston kibogozta az overallját összetartó zsinegdarabot. A cipzárat már rég kitépték belőle. Nem tudott visszaemlékezni rá, hogy letartóztatása óta levetette-e egyáltalán a ruháját. Az overall alatt piszkossárga rongydarabok vették körül a testét. Alig lehetett felismerni, hogy alsóruhájának maradványai. Mikor ledobta őket a padlóra, észrevette, hogy a szoba másik végében egy háromrészes tükör áll. Közelebb ment hozzá, aztán hirtelen megállt. Önkéntelen kiáltás tört ki belőle.

- Rajta - mondta O'Brien. - Állj a tükör szárnyai közé. Nézd jól meg magad oldalról is.

Winston azért állt meg, mert megrémült. Hajlott, szürke, csontvázszerű valami közeledett feléje. Valóban a jelenség volt ijesztő, s nem csak az a tény, hogy tudta: ő az. Közelebb lépett a tükörhöz. A benne látható teremtmény arca mintha előreugrott volna, hajlott tartása következtében. Szánalmas börtöntöltelék-pofa, csapott, kopasz fejbőrben folytatódó homlokkal, elgörbült orral, összetörtnek látszó arccsontokkal, vad, éber pillantású szemekkel. Arca forradásos, szája vonalszerű. Kétségtelen, hogy az ő arca volt, de úgy tűnt neki, jobban elváltozott, mint a benseje. A rajta tükröződő érzelmek mintha mások lettek volna, mint amiket belül érzett. Részben megkopaszodott. Az első pillanatban azt hitte, hogy megőszült, de csak a fejbőre volt szürke. Kezét és arca körét kivéve egész teste régi, beleevődött mocsoktól szürkéllett. A mocsok alatt mindenféle sebek vörös hegei látszottak, s bokája fölött a fekély gyulladt massza volt, rajta hámló bőrfoszlányok. De az igazán ijesztő a teste soványsága volt. Mellkasa horpadt, mint egy csontvázé; lába annyira összeaszalódott, hogy a térde vastagabb, mint a combja. Most értette meg, miért akarta O'Brien, hogy nézze meg magát oldalról is. Gerincoszlopa elképesztően görbe volt. Keskeny válla annyira előrehajlott, hogy melle helyén

valóságos üreg támadt, sovány nyaka szinte összecsuklott koponyája súlya alatt. Egy hatvanéves ember testének lehetett volna nézni, aki valami rosszindulatú betegségben szenved.

- Néha úgy gondoltad - mondta O'Brien -, hogy az arcom a Belső Párt egyik tagjának arca - öregnek és megviseltnek látszik. Nos, mi a véleményed a saját arcodról?

Vállon ragadta Winstont, megpördítette, úgyhogy most szemtől szemben álltak.

- Nézd meg, milyen állapotban vagy! - kiáltotta. Nézd ezt a szennyet az egész testeden! Nézd meg a piszkot a lábujjaid közt! Nézd meg ezt az undorító fekélyt a lábadon! Tudod, hogy olyan büdös vagy, mint egy kecskebak? Bizonyára már észre sem veszed. Nézd meg, milyen sovány vagy! Látod? A hüvelyk- és mutatóujjammal átfogom a bicepszedet! Eltörhetném a nyakadat, mint egy répát! Tudod, hogy huszonöt kilót fogytál, mióta a kezeink közé kerültél? A hajad is marokszámra jön ki! Nézd! - Belemarkolt Winston hajába, és kihúzott egy csomót. - Nyisd ki a szád! Kilenc, tíz, tizenegy fogad maradt. Hány fogad volt, mikor idekerültél? S az a néhány is, ami még megvan, kiesik a szádból! Ide nézz!

Hatalmas hüvelyk- és mutatóujjával megragadta Winston megmaradt elülső fogai közül az egyiket. Szúró fájdalom hasított Winston állkapcsába. O'Brien a laza fogat gyökerestül kirántotta, és keresztülhajította a szobán.

- Rohadóban van - mondta. - Darabokra esik. Mi vagy te? Egy zsák mocsok. Most fordulj meg, és nézz megint a tükörbe. Látod azt a valamit, ami szembenéz veled? Az utolsó ember. Ha te emberi lény vagy, az ott az emberiség. Most vedd fel a ruhád.

Winston lassú, merev mozdulatokkal kezdett öltözködni. Mostanáig szinte alig vette észre, milyen sovány és gyönge. Csak egy gondolat forgott az agyában: hogy feltétlenül régebben van itt, mint képzelte. Mikor aztán magára szedte nyomorúságos rongyait, hirtelen szánalom fogta el tönkrement teste iránt. Mielőtt még tudatára ébredt volna, hogy mit csinál, lerogyott egy kis székre, amely az ágy mellett állt, s könnyekben tört ki. Tudta, milyen csúnya, milyen undorító, egy mocskos alsóruhás csonthalmaz, ott ül és sír az éles fehér fényben; mégsem tudta visszatartani a sírást. O'Brien szinte nyájasan tette a vállára a kezét.

- Nem kell örökké ilyennek maradnod - mondta. - Megszabadulhatsz ettől az állapottól, amikor csak akarsz. Minden tőled függ.

- Te művelted! - zokogta Winston. - Te juttattál ebbe az állapotba!

- Nem, Winston. Magad juttattad magad ide. Ezt vállaltad, amikor szembehelyezkedtél a Párttal. Mindez benne volt már abban az első cselekedetedben. Semmi olyasmi nem történt, amit nem láttál előre. - Szünetet tartott, aztán folytatta: - Legyőztünk, Winston. Darabokra törtünk. Láttad, milyen a tested. A lelked ugyanilyen állapotban van. Nem hiszem, hogy sok büszkeség maradhatott benned. Megrugdaltak, megkorbácsoltak, meggyaláztak, ordítottál a fájdalomtól, a padlón fetrengtél saját véredben és okádékodban. Kegyelemért könyörögtél, elárultál mindenkit és mindent. El tudsz képzelni olyan megaláztatást, amelyben nem volt részed?

Winston már nem sírt, bár a könnyek még szivárogtak a szeméből. Felnézett O'Brienre.

- Juliát nem árultam el - mondta.

O'Brien elgondolkozva nézett le rá. - Nem - felelte -, nem; ez tökéletesen igaz. Juliát nem árultad el.

Winston szívében ismét eláradt az O'Brien iránt érzett különös tisztelet, amelyet szinte semmi sem volt képes elpusztítani. Milyen értelmes, gondolta, milyen értelmes! O'Brien sohasem értette félre, amit mondott neki. A világon mindenki más rögtön azt felelte volna, hogy igenis

elárulta Juliát. Ugyan mit nem csikartak ki belőle a kínzások folyamán? Mindent elmondott nekik, amit a lányról tudott, szokásait, jellemét, múltját; a legközönségesebb részletekig bevallott mindent, ami találkozásaik alkalmával történt, mindent, amit a lánynak mondott, s amit a lány mondott neki, vallott a feketepiacon vásárolt élelmiszerekről, szeretkezéseikről, a Párt elleni határozatlan lázadozásaikról, mindenről. S mégis, abban az értelemben, ahogy ő magyarázta ezt a szót, nem árulta el a lányt. Még mindig szerette, iránta való érzelmei nem változtak. O'Brien megértette, hogy erre céloz, anélkül hogy magyarázatra lett volna szüksége.

- Mondd meg - kérte Winston -, hogy mikor lőnek agyon.

- Addig még hosszú idő eltelhet - felelte O'Brien. - Nehéz eset vagy. De ne add fel a reményt. Előbb-utóbb minden meggyógyul. A végén agyon fogunk lőni.

4

Sokkal jobban érezte magát. Mindennap kövérebb és erősebb lett, ha egyáltalán helyénvaló napokról beszélni.

A fény ugyanolyan fehér volt, s a hang ugyanúgy zümmögött, mint másutt, a cella azonban egy kissé kényelmesebb volt, mint az eddigiek. A deszkaágyon párna és matrac volt, s szék is volt a cellában. Megfürösztötték és megengedték, hogy gyakrabban mosakodhassék egy bádog mosdótálban. Még meleg vizet is adtak a mosdáshoz. Új alsóruhát kapott, és egy tiszta overallt. Fekélyét csillapító kenőccsel rendbe hozták. Maradék fogait kihúzták, s új fogsort csináltak neki.

Hetek vagy hónapok telhettek el. Most már számon tarthatta volna az idő múlását, ha egyáltalán érdekli, mert nyilvánvalóan szabályos időközökben kapott enni. Becslése szerint minden huszonnégy órában háromszor étkezett; néha homályosan eltűnődött rajta, hogy vajon nappal vagy éjjel adják-e az ételt. Az étel meglepően jó volt, minden harmadik étkezéskor húst is kapott. Egyszer még egy csomag cigarettát is adtak. Gyufája nem volt, de a soha meg nem szólaló őr, aki az ételt hozta, hajlandó volt tüzet adni. Mikor első ízben próbált rágyújtani, rosszul lett, de nem csüggedt, s a csomag hosszú ideig tartott, mert minden étkezés után csak egy fél cigarettát szívott el.

Adtak neki egy fehér palatáblát is, ceruzacsonk volt a sarkára kötve. Eleinte nem használta. Még ha ébren volt is, teljes kábulatban élt. Gyakran majdnem mozdulatlanul feküdt egyik étkezéstől a másikig, néha aludt, néha pedig ébren merült homályos álmodozásokba, s ilyenkor nagyon nehezére esett kinyitni a szemét. Már régóta hozzászokott, hogy az arcába tűző erős fény mellett aludjék. A fény szinte már nem is számított, csak annyiban, hogy az álmai összefüggőbbek voltak. Ennek az időnek nagy részét végigálmodta, s mindig boldog álmai voltak. Az Arany Vidéken járt, vagy óriási, ragyogó, napsütötte sziklák közt ült, anyjával, Juliával, O'Briennel, nem csináltak semmit, csak ültek a napfényben, s békés dolgokról beszélgettek. Azok a gondolatok, amelyek ébren foglalkoztatták, álmaiból többnyire elmaradtak. Mintha elvesztette volna minden értelmi erőfeszítésre való képességét, most, hogy a fájdalom ingere megszűnt. Nem unatkozott; nem vágyódott se beszélgetésre, se szórakozásra. Teljesen kielégítette, hogy egyedül van, hogy nem verik vagy vallatják, hogy eleget ehet, s hogy egészen tiszta.

Fokozatosan eljutott odáig, hogy kevesebb időt töltött alvással, de még mindig nem érzett ösztönzést arra, hogy felkeljen az ágyról. Csak az volt fontos számára, hogy nyugodtan fekszik, és érzi a testében gyülekező erőt. Megtapogatta magát, hogy megbizonyosodjék róla: nem képzelődik, izmai valóban erősödnek, s bőre feszesebb. Végül kétségtelenül megállapította, hogy meghízott; combjai már határozottan vastagabbak voltak, mint a térdei. Ettől kezdve, eleinte még keservesen, szabályszerűen tornázni kezdett. Rövid idő alatt megtett - a cella méretei után ítélve - vagy három kilométert, s meggörnyedt válla egyenesebb lett. Megpróbálkozott bonyolultabb gyakorlatokkal is, és megdöbbent s megalázottnak érezte magát, mikor rájött, hogy miket nem tud megcsinálni. Nem tudott, csak sétálva lépkedni, nem tudta a széket hosszabb ideig kinyújtott karral tartani, nem tudott egy lábon megállni úgy, hogy el ne essék. Leguggolt, s rájött, hogy csak a combjában és lábikráiban érzett iszonyú fájdalmak árán tud álló helyzetbe emelkedni. Hasra feküdt, s megpróbált fekvőtámaszt csinálni. Reménytelen kísérlet volt; egy centiméternyire sem tudott felemelkedni. Néhány nap múlva azonban - néhány újabb étkezés után - ez a mutatvány is sikerült. Eljött az idő, mikor egymás után hatszor is meg tudta csinálni. Kezdett igazán büszke lenni a testére, s időnként azt a gondolatot dédelgette

magában, hogy arca is visszakapja rendes formáját. Csak ha kopasz fejbőréhez tévedt néha a keze, jutott eszébe a sorvadt, tönkrement arc, amely a tükörből nézett rá.

Agya tevékenyebb lett. Leült a deszkaágyra, hátát a falnak támasztotta, a palatáblát a térdére fektette, s tervszerűen hozzálátott, hogy átnevelje magát.

Feladta; ez már eldöntött tény volt. A valóságban, mint most rájött, már jóval előbb kész volt feladni, mielőtt még döntött volna. Attól a pillanattól fogva, amióta bekerült a Szeretetminisztériumba - s igen, már azokban a percekben is, amikor Juliával együtt ott állt tehetetlenül, miközben a teleképből jövő érces hang megszabta, hogy mit tegyenek -, megértette annak a kísérletnek a könnyelműségét és együgyűségét, hogy szembeszálljon a Párt hatalmával. Most már tudta, hogy a Gondolatrendőrség hét éven át figyelte, mint valami bogarat a nagyítóüveg alatt. Nem volt cselekedete vagy hangosan kimondott szava, amelyet ne jegyeztek volna fel, s nem volt egyetlen gondolata, amelyet ne tudtak volna kikövetkeztetni. Még azt a porszemet is gondosan visszatették a naplója fedelére. Hangfelvételeket játszottak le, fényképeket mutattak neki. Némelyik fényképen Juliával volt látható. Igen, még... Nem küzdhetett tovább a Párt ellen. Különben is, a Pártnak van igaza. Így kell lennie: hogyan tévedhetne a halhatatlan, kollektív agy? Milyen külső mértékkel lehetne ellenőrizni a Párt ítéleteit? A józan ész statisztika dolga. Csupán arról van szó, hogy meg kell tanulnia úgy gondolkozni, ahogy ők gondolkoznak. Csak...!

A ceruzát nehézkesen és ügyetlenül tartotta ujjai közt. Elkezdte leírni a gondolatokat, amelyek eszébe jutottak. Nehézkes, esetlen nagybetűkkel ezt írta le először:

A SZABADSÁG: SZOLGASÁG

S aztán, szinte gondolkodás nélkül, ezt írta alája:

KETTŐ MEG KETTŐ ÖT!

Ekkor azonban valamilyen gátlás fogta el. Szinte képtelen volt koncentrálni a gondolatait, mintha valamitől visszarettentek volna. Tudta, hogy tudja, mi következik, de pillanatnyilag képtelen volt rá visszaemlékezni. Mikor aztán visszaemlékezett rá, az csak tudatos spekuláció eredménye volt; nem önszántából jött elő. Leírta:

AZ ISTEN: A HATALOM

Mindent elfogadott. A múlt megváltoztatható. A múlt sohasem változott. Óceánia Keletázsia ellen visel háborút. Jones, Aaronson és Rutherford elkövette azokat a bűnöket, amelyekért elítélték őket. Sohasem látta a fényképet, amely megcáfolta bűnösségüket. Soha nem is létezett; ő találta ki. Emlékezés közben ellenkező dolgok is eszébe jutottak, ezek azonban hamis emlékek voltak, önámítás termékei. Milyen könnyű az egész! Csak meg kell hódolni, s minden egyéb magától következik. Olyan ez, mint amikor az ember ár ellen úszik, amely folyton visszaveti, bármilyen keményen küzd, s aztán hirtelen elhatározással megfordul, és együtt úszik az árral, ahelyett hogy ellenszegülne. Semmi sem változott, csak a saját magatartása; az előre elrendelt dolog úgyis megtörténnék mindenképp. Már alig tudta, miért is lázadozott valaha. Minden könnyű volt, csak...!

Bármi igaz lehet. Az úgynevezett természeti törvények ostobaságok. A nehézkedés törvénye ostobaság. „Ha akarnék, úgy lebegnék a padló fölött, mint a szappanbuborék” - mondta O’Brien. Winston ezt is megfejtette. „Ha ő azt *gondolja*, hogy a padló fölött lebeg, s ha én ugyanakkor azt *gondolom*, hogy látom őt lebegni, akkor a dolog megtörtént.” Hirtelen, mint amikor egy elmerült hajóroncs egy darabja áttöri a víz felszínét, ez a gondolat hasított az agyába: „Nem történik meg valóban. Csak elképzeljük. Érzékcsalódás.” Azonnal el is fojtotta ezt a gondolatot. A tévedés nyilvánvaló. Azt feltételezi, hogy valahol, önmagán kívül, van egy

„valóságos” világ, ahol „valóságos” dolgok történnek. De hogy lehetne ilyen világ? Mit tudunk bármiről is, azon kívül, ami az agyunkban van? Minden történés az agyunkban megy végbe. Ami minden agyban megtörténik, az valóban megtörténik.

Nem volt nehéz elintézni a tévedést, s már nem fenyegette a veszély, hogy áldozatául esik. Mindamellett rájött, hogy ennek soha többé nem szabad előfordulnia. Vakfoltot kell előhívnia agyában, valahányszor valamilyen veszedelmes gondolat jelentkezik. A folyamatnak automatikusnak, ösztönösnek kell lennie. *Bűnstop*, így nevezik újbeszélül.

Hozzálátott, hogy gyakorolja magát a *bűnstop*-ban. Tételeket állított fel magának: „a Párt azt mondja, hogy a föld lapos”, „a Párt azt mondja, hogy a jég melegebb, mint a víz” - s aztán azt gyakorolta, hogy ne lássa vagy ne értse meg az ezeknek ellentmondó érveket. Nem ment könnyen. Nagy gondolkodási és rögtönzési képességet igényelt. A számtani problémák, például az olyanféle állítások, mint a „kettő meg kettő öt”, meghaladták értelmi felfogóképességét. Valamilyen agytornafélére is szükség volt hozzá, képesnek kellett lenni arra, hogy az egyik pillanatban a legfinomabb logikai műveleteket végezze, a másikban a legdurvább logikai tévedéseket se vegye tudomásul. Ostobaság éppúgy kellett hozzá, mint értelem, s az ostobaságot éppoly nehéz volt elsajátítani.

S mindeközben agya egyik részével azon töprengett, hogy vajon mikor fogják agyonlőni. „Minden tőled függ” - mondta O’Brien, ő azonban tudta, hogy semmiféle tudatos cselekedettel nem hozhatná közelebb ezt a pillanatot. Lehet, hogy tíz perc múlva lövik agyon, lehet, hogy tíz év múlva. Lehet, hogy évekig magánzárkában fogják tartani: lehet, hogy kényszermunkatáborba küldik; lehet, hogy egy időre szabadon bocsátják, mert néha ezt is megteszik. Teljesen elképzelhető az is, hogy mielőtt agyonlőnék, még egyszer lejátsszák letartóztatásának és vallatásának egész színjátékát. Csak az bizonyos, hogy a halál sohasem következik be a várt pillanatban. A szokás - a be nem vallott szokás: valahogy mindenki tudta, noha sohasem hallott róla beszélni - az, hogy hátulról lövik le az embert, mindig tarkón, figyelmeztetés nélkül, miközben valamelyik folyosón lépked egyik cellától a másikig.

Az egyik napon - de ez „az egyik napon” nem is helyes kifejezés; éppoly könnyen lehetséges, hogy éjfélkor történt, vagyis: egyszer - különös, boldogító álmodozásba merült. A folyosón lépkedett, a golyóra várva. Tudta, hogy a következő pillanatban jönni fog. Minden lecsillapodott, elsimult, elcsitult. Nem voltak többé kétségek, nem voltak viták, nem volt többé fájdalom, sem félelem. Teste egészséges volt és erős. Könnyedén lépkedett, örült a mozgásnak, s úgy érezte, hogy napsütésben sétál. Már nem a Szeretet-minisztérium szűk fehér folyosóin volt, hanem azon az óriási, napfényes, kilométer széles folyosón, amelyen mintha már járt volna kábítószeres delíriumában. Az Arany Vidéken, a nyúl rágta egykori legelőn sétált a kitaposott ösvényen. Szinte érezte lába alatt a rövid szálú, rugalmas gyepet, s arcán a kellemes napsugarakat. A rét szélén ott álltak a lágyan hajladozó szilfák, s mögöttük valahol ott volt a folyó, amelyben halak heverésztek a fűzfák alatt.

Hirtelen rémült borzalommal riadt fel. Hátgerincén kiütött a veríték. Hallotta, hogy hangosan kiált:

- Julia! Julia! Julia, szerelmem! Julia!

Egy pillanatra ellenállhatatlanul hatalmába kerítette a káprázat, hogy a lány vele van. Mintha nem is csak vele, hanem benne lett volna. Mintha behatolt volna a bőre szövetébe. Ebben a pillanatban sokkal jobban szerette a lányt, mint bármikor, amikor együtt voltak, szabadon. Azt is tudta, hogy a lány még életben van valahol, és szüksége volna az ő segítségére.

Visszafeküdt az ágyra, és megpróbálta összeszedni magát. Mit cselekedett? Hány évvel hosszabbítja meg szolgaságát ez a gyenge pillanat?

A következő percben felhangzik odakinn a csizmák dobogása. Egy ilyen kitörést nem hagyhatnak büntetlenül. Most megtudhatták, ha eddig még nem tudták, hogy megszegte a velük kötött egyezséget. Engedelmeskedett a Pártnak, de még mindig gyűlöli a Pártot. A régi időkben a hasonlóság látszata mögé rejtette eretnek lelkét. Most egy lépéssel még hátrább vonult: lelkében behódolt, de azt remélte, hogy sértetlenül megőrizheti a szíve legbelsejét. Tudta, hogy rossz úton jár, s inkább akart a rossz úton járni. Rá fognak jönni... O'Brien rá fog jönni. Mindent bevallott azzal az őrült kiáltással.

Kezdheti elölről az egészet. Évekig is eltarthat. Egyik kezével végigtapogatta az arcát, megpróbált megismerkedni új formájával. Mély barázdák húzódtak rajta, arccsontjait hegyesnek érezte, orra belapult. Azonkívül, amióta utoljára látta magát a tükörben, egészen új fogsort kapott. Nem könnyű megőrizni az arc kifürkészhetetlenségét, ha az ember nem tudja, hogy milyen az arca. Semmi esetre sem elég csak az arcvonások ellenőrzése. Most értette meg első ízben, hogy ha az ember titokban akar tartani valamit, önmaga elől is el kell titkolnia. Állandóan tudni kell róla, de amíg arra van szükség, nem szabad megengedni, hogy a tudatba megnevezhető formában felkerüljön. Mostantól fogva nemcsak gondolkodnia kell helyesen, hanem éreznie és álmodnia is. S állandóan rejtve kell tartania magában a gyűlöletet, mint valami betegséget, amely része az embernek, mégis független a többi részétől, mint valami ciszta.

Egyszer majd úgy döntenek, hogy agyonlövik. Nem lehet előre megmondani, hogy mikor lesz, de néhány másodperccel előbb meg lehet sejteni. Mindig hátulról lőnek, miközben valamelyik folyosón halad az ember. Tíz másodperc elég. Ennyi idő alatt átalakíthatja az ember a benne lévő világot. S aztán hirtelen, anélkül hogy egyetlen szót kiejtene, anélkül hogy lépése elakadna, anélkül hogy egyetlen arcvonása megváltozna - hirtelen lehullhat az álarc, és bumm! - kirobbanhat a gyűlölet. A gyűlölet úgy fogja eltölteni, mint valami lángfolyam. S szinte ugyanabban a pillanatban, bumm! - jön majd a golyó, már túl későn vagy még túl korán. Darabokra fogják szaggatni az agyát, mielőtt még újra megtéríthetnék. Az eretnek gondolat büntetlen és megbánatlan marad, mindörökre hatáskörükön kívül. Lyukat fognak égetni a saját tökéletességükbe. Őket gyűlölve halni meg: ez a szabadság.

Lehunyta a szemét. Nehezebb lesz, mint valamilyen értelmi szabályt elfogadni. Most önmegaláztatásról, öncsonkításról van szó. A szennyek szennyébe kell elmerülnie. S mi a legborzasztóbb, a legundorítóbb? Nagy Testvérre gondolt. Az óriási arc (mivel állandóan plakátokon látta, mindig úgy gondolt rá, mintha méteres nagyságú volna) sűrű fekete bajuszával és a nézőt örökké követő szemével szinte önakaratánál fogva merült fel a tudatában. Mit érez igazában Nagy Testvér iránt?

Nehéz csizmák dobogása hangzott fel a folyosón. Az acélajtó csattanva kinyílt. O'Brien lépett a cellába. Mögötte a viaszarcú tiszt és a fekete egyenruhás őrök.

- Kelj fel! - mondta O'Brien. - Gyere ide!

Winston szemközt állt vele. O'Brien erős kezével megmarkolta Winston vállát, s egészen közelről az arcába nézett.

- Be akartál csapni - mondta. - Ostobaság volt. Húzd ki magad! Nézz a szemembe! - Elhallgatott, s aztán szelídebben folytatta: - Gyógyulóban vagy. Értelmileg már alig van baj veled. Csak érzelmileg nem sikerült haladnod. Mondd meg nekem, Winston - s vigyázz, ne hazudj; tudod, hogy mindig rájövök a hazugságra -, mondd meg nekem: mit érzel igazában Nagy Testvér iránt?

- Gyűlölöm.

- Gyűlölöd. Jó. Akkor hát itt az ideje, hogy megtedd az utolsó lépést. Szeretned kell Nagy Testvért. Nem elég engedelmeskedned neki, szeretned kell. - Egy kis lökéssel az őrök felé lódította Winstont. - Százegyes szoba - mondta.

5

Fogsága minden szakaszában tudta vagy tudni vélte, hogy hol van az ablaktalan épületben. Talán a légnyomásban volt valami kis különbség. Azok a cellák, amelyekben az őrök verték, a föld színe alatt voltak. Az a szoba, amelyikben O'Brien hallgatta ki, magasabban volt, a tető közelében. Ez a helyiség sok méternyire a föld alatt helyezkedett el, olyan mélyen, amennyire csak le lehetett menni.

Nagyobb volt, mint a legtöbb cella, amelyikben eddig megfordult. A környező tárgyakat azonban alig tudta megfigyelni. Csak annyit látott, hogy pontosan vele szemközt két kis zöld posztóval fedett asztal áll. Az egyik csak egy-két méternyire volt tőle; a másik kissé távolabb, az ajtó közelében. Egyenesen ülve beszíjazták egy székbe, olyan szorosan, hogy egyetlen tagját sem tudta mozdítani, még a fejét sem. A fejét hátulról valami párnafélébe fogták, s így kényszerítették, hogy egyenesen maga elé nézzen.

Egy pillanatig egyedül volt, aztán nyílt az ajtó, és O'Brien lépett be.

- Azt kérdezted egyszer tőlem - mondta -, hogy mi van a százegyes szobában. Azt mondtam akkor, hogy már tudod, mi van itt. Mindenki tudja. Ami a százegyes szobában van, az a legrosszabb a világon.

Ismét nyílt az ajtó. Egy őr jött be, valamilyen drótból készült dobozt vagy kosarat cipelve. Letette a távolabb eső asztalra. O'Brien olyan helyzetben állt előtte, hogy Winston nem láthatta, mi az.

- A legrosszabb dolog a világon - folytatta O'Brien -, egyénenként változó. Lehet az élve eltemetés, a tűzhalál vagy a fulladás, a karóba húzás vagy ötvenféle egyéb halálnem. Vannak esetek, amikor valami egészen közönséges dolog, még csak nem is halálos.

Egy kissé oldalt mozdult, úgy, hogy Winston jobban láthatta az asztalon lévő dolgot. Tégla alakú drótkalitka volt, a tetején fogantyúval. Valami olyasféle volt az elejére rögzítve, mint egy vívómaszk, a homorú oldalával kifelé. Noha három-négy méterre volt tőle, láthatta, hogy a kalitka hosszában két részre van osztva, s valamilyen állat van mindegyikben. Patkányok.

- A te esetedben - mondta O'Brien - a világon a legrosszabb dolog történetesen a patkány.

Winstont már akkor valamilyen figyelmeztető remegés, valamilyen bizonytalantól való félelem fogta el, amikor először pillantotta meg a kalitkát. Ebben a pillanatban azonban hirtelen ráeszmélt, hogy mit jelent az elejére szerelt maszkszerű dolog. Szinte megdermedtek a belső részei.

- Ezt nem teheted meg! - kiáltotta magas, éles hangon. - Nem teheted meg, nem teheted meg! Lehetetlen!

- Emlékszel arra a páni félelemre - kérdezte O'Brien -, amely álmodban szokott elfogni? Valami sötét fal van előtted, s valamiféle rágcsáló hangot hallasz. Valami borzasztó dolog van a fal másik oldalán. Tudod, hogy mi az, de nem merted bevallani magadnak. A fal másik oldalán patkányok vannak.

- O'Brien! - kiáltotta Winston erőlködve, hogy uralkodni tudjon a hangán. - Tudod, hogy erre nincs szükség. Mit akarsz tőlem?

O’Brien nem adott egyenes választ. Mikor megszólalt, megint abban az iskolamesteri modorban beszélt, ahogy szokott néha. Elgondolkozva nézett a messzeségbe, mintha valamilyen hallgatósághoz beszélne valahol Winston háta mögött.

- Önmagában a fájdalom - mondta - nem mindig elég. Vannak esetek, amikor valaki a fájdalommal szemben helyt tud állni egészen a halálig. De mindenki számára van valami elviselhetetlen - valami, amiről el sem tudja képzelni, hogy megtörténhet vele. Ez nem bátorság vagy gyávaság dolga. Ha egy magaslatról zuhansz lefelé, nem gyávaság, ha megkapaszkodsz egy kötélben. Ha fel akarsz kerülni a víz fenekéről, nem gyávaság, ha megtöltöd levegővel a tüdődet. Csak ösztön, amelynek nem lehet nem engedelmeskedni. Ugyanez a helyzet a patkányokkal. A te számodra elviselhetetlenek. Olyan kényszert jelentenek, amelynek nem vagy képes ellenállni, bármennyire akarsz. Meg fogod tenni, meg kell tenned.

- De mi az? Mi az? Hogyan tehetném meg, ha nem tudom, mi az?

O’Brien felemelte a kalitkát, és átvitte a közelebb álló asztalra. Vigyázva letette a posztóhuzatra. Winston hallotta, hogy zúg a vér a fülében. Az volt az érzése, hogy teljesen magányosan ül ott, egy nagy, üres síkság, egy puszta, napfényben úszó sivatag közepén, s a hangok mérhetetlen távolságból jutnak el hozzá. Pedig a kalitka a patkányokkal két méternyire sem volt tőle. Óriási patkányok voltak, abban a korban, amikor a patkány orra már ijesztően tömpe, s szürke szőre megbarnul.

- A patkány - folytatta O’Brien még mindig a láthatatlan hallgatósághoz beszélve - rágcsáló ugyan, de azért húsevő is. Te tudod ezt. Hallottál azokról az esetekről, amelyek városunk szegénynegyedeiben történnek. Bizonyos utcákban az asszonyok még öt percre sem merik egyedül hagyni csecsemőjüket a lakásban. A patkányok feltétlenül megtámadnák. Egészen rövid idő alatt a csontjáig lerágnák. Meg szoktak támadni beteg vagy haldokló embereket is. Meglepő értelemről tesznek tanúságot azzal, hogy felismerik, ha egy ember tehetetlen.

Éktelen sivalkodás tört ki a kalitkában. Winston mintha messzi távolról hallotta volna. A patkányok küszködtek; megpróbáltak átmenni egymáshoz a válaszfalon keresztül. Winston egy mély, kétségbeesett sóhajtást is hallott. Ez is mintha valahonnan rajta kívülről jött volna.

O’Brien felemelte a kalitkát, s közben megnyomott rajta valamit. Éles kattanás hallatszott, Winston őrjöngve erőlködött, hogy kitépje magát a székből. Reménytelen volt; testének minden részét, a fejét is, mozdíthatatlanul rögzítették. O’Brien közelebb tette a kalitkát. Egy méterre sem volt már Winston arcától.

- Megnyomtam az első emeltyűt - mondta O’Brien. - Figyeld meg a kalitka szerkezetét. A maszkot a fejedre erősítjük, nem marad semmiféle rés rajta. Ha megnyomom ezt a másik emeltyűt, a kalitka ajtaja felszalad. Ezek a kiéhezett dögök úgy vetik ki magukat belőle, mint a puskagolyó. Láttál már patkányt, amint a levegőben repül? Az arcodba ugranak, és azonnal belemarnak. Néha a szemet támadják meg elsőnek. Néha üreget ásnak az arcba, és a nyelvet falják föl.

A kalitka közelebb került; még zárva volt. Winston éles kiáltásokat hallott, amelyek mintha a feje fölött hasítottak volna a levegőbe. De őrjöngve küzdött rémülete ellen. Gondolkozni, gondolkozni, ha csak a másodperc töredéke van is hátra - gondolkozni: ez az egyetlen remény. Hirtelen megcsapta az orrát a dögök undok, dohos szaga. Minden elsötétült előtte. Egy pillanatra őrült, üvöltő állat lett belőle. Egy ötletbe kapaszkodva mégis kiemelkedett a sötétségből. Egy és csakis egy lehetősége van arra, hogy megmeneküljön. Egy másik embert, egy másik embernek a testét kell maga és a patkányok közé ékelnie.

A maszk kerülete most már elég közel volt ahhoz, hogy semmi mást ne láthasson tőle. A drótajtó néhány arasznyira volt az arcától. A patkányok tudták, mi következik. Az egyik fel-le ugrált; a másik, egy vén, pikkelyes csatornatöltelék felállt, rózsaszínű mancsaival a drótnak támaszkodott, s vadul szimatolt a levegőbe. Winston láthatta pofaszakállát és sárga fogait. Ismét elöntötte a sötét, páni félelem. Vak volt, tehetetlen, gondolattalan.

- Ez mindennapos büntetés volt a császári Kínában. - magyarázta O'Brien szokott oktató modorában.

A maszkot a fejére szorították. A drót az arcát súrolta. S akkor... nem, nem menekvés volt, csak remény, egy kis reménytöredék. Túl későn, talán túl későn. De hirtelen rájött, hogy az egész világon csak *egyetlen* ember van, akire átháríthatja büntetését - *egyetlen* test, amelyet maga és a patkányok közé lökhet. S őrjöngve üvölteni kezdett.

- Csináljátok Juliával! Csináljátok Juliával! Ne velem! Juliával! Nem bánom, akármit csináltok vele! Tépjék szét az ő arcát, rágják le őt a csontjáig! Ne engem! Ne engem! Juliát!

Hátrazuhant, irtózatos mélységekbe, messze a patkányoktól. Még mindig be volt szíjazva a székbe, mégis keresztülzuhant a padlón, az épület falán, a földön, az óceánokon, az atmoszférán, kizuhant az űrbe, a csillagok közti szakadékba - egyre messzebb, messzebb, messzebb a patkányoktól. Több fényévnyi távolságban volt már, O'Brien azonban még mindig mellette állt. Még mindig érezte arcán a drót hideg érintését. De a sötétségen keresztül, amely beburkolta, újabb fémes kattanást hallott, s tudta, hogy a kalitkaajtó azért kattant, mert becsukódott, s nem azért, mert kinyílt.

6

A Gesztenyefa majdnem üres volt. Az egyik ablakon keresztül ferdén betűző napsugár sárgán hullott a poros asztallapokra. Tizenöt óra volt, a csendesség órája. Ónos zene csörgedezett a teleképből.

Winston megszokott szögletében ült, egy üres pohárba meredve. Újra meg újra felpillantott egy hatalmas arcra, amely a szemközti falról figyelte. NAGY TESTVÉR SZEMMEL TART! - hirdette rajta a felirat. Anélkül, hogy hívta volna, odament egy pincér, megtöltötte poharát Győzelem-ginnel, s egy csöves dugójú másik palackból is belerázott néhány csöppet. Szegfűszeggel illatosított szacharin volt, a kávéház különlegessége.

Winston a teleképre figyelt. Most csak zenét közvetített, de lehetséges volt, hogy bármelyik pillanatban beolvassák a Béke-minisztérium rendkívüli jelentését. Az afrikai frontról érkező hírek rendkívül nyugtalanítóak voltak. Emiatt időnként izgalomba jött az egész nap folyamán. Egy eurázsiai hadsereg (Óceánia Eurázsia ellen viselt háborút; Óceánia mindig is Eurázsia ellen viselt háborút) ijesztő iramban haladt dél felé. A tizenkét órai jelentés nem említett meghatározott területet, de valószínű volt, hogy a Kongó torkolata már csatatér. Brazzaville és Leopoldville veszélyben forgott. Még a térképre sem kellett néznie ahhoz, hogy megértse, mit jelent ez. Nemcsak Közép-Afrika elvesztéséről van szó; első ízben az egész háború folyamán magának Óceániának a területét fenyegették.

Heves indulat lángolt fel benne, nem annyira a félelem, mint inkább valami meghatározatlan izgalomféle, aztán ismét kialudt. Nem gondolt többé a háborúra. Mostanában sohasem volt képes gondolatait valamilyen tárgyra összpontosítani néhány pillanatnál hosszabb ideig. Felemelte a poharat, s egy hajtásra kiitta. Mint mindig, most is megborzongott tőle, s még halvány émelygést is érzett. Az ital borzalmas volt. A szegfűszeg és a szacharin, amelyek önmagukban is undorítóan émelygősek, nem tudták elnyomni az olajszagot, s a legrosszabb az volt, hogy a ginszag, amely éjjel-nappal kísérte, elválaszthatatlanul összekeveredett agyában azoknak... a szagával.

Sohasem nevezte meg őket, még gondolatban sem, s amennyire csak lehetséges volt, nem is képzelte maga elé. Olyan valami volt ez, aminek félig-meddig volt csak tudatában, olyan valami, ami az arcához közel lebegett, szag, amely az orrlyukaiba tapadt. Mikor a gin felszállt benne, kiböfögte piros ajka közt. Meghízott, amióta kiengedték, s visszanyerte régi színét - igazán alaposan visszanyerte. Arcán megsűrűsödtek a ráncok, kopasz fejbőre mély rózsaszínű lett. Egy pincér, megint kérés nélkül, odavitte neki a sakktáblát és a *Times* friss számát, a sakkfeladványnál kinyitva. Aztán, látva, hogy Winston pohara üres, hozta az üveget és megtöltötte. Nem kellett rendelnie. Ismerték a szokásait. A sakktábla mindig készen várt, sarokasztalát mindig fenntartották; még ha tele volt is a helyiség, egyedül ülhetett mellette, mert senki sem szerette volna, ha túlságosan közel látják ülni hozzá. Még azzal sem bajlódott soha, hogy kifizesse az italát. Szabálytalan időközökben átnyújtottak neki egy piszkos cédulát, amelyről azt állították, hogy a számlája, de mindig az volt a benyomása, hogy kevesebbet számítanak fel neki, mint amennyit fogyasztott. De az is mindegy lett volna, ha többet számítanak fel. Mostanában mindig bőven volt pénze. Állása is volt, kényelmes, a réginél sokkal jobban fizető állás.

A teleképben abbamaradt a zene, és egy hang szólalt meg. Winston felfigyelt. De nem a hadijelentés volt, csak a Bőség-minisztérium egy rövid közleménye. Kiderült, hogy az előző negyedévben a Tizedik Hároméves Terv cipőfűző-termelési előirányzatát kilencvennyolc százalékkal túlteljesítették.

Elolvasta a sakkfeladványt, és kirakta a bábukat. Furfangos végjáték volt, két lóval. „Fehér kezd, és két lépésben mattot ad." Winston felnézett Nagy Testvér képmására. Fehér mindig mattot ad, gondolta valami homályos, misztikus érzéssel. Kivétel nélkül mindig így rendeződik a dolog. Mióta a világ áll, egyetlen sakkfeladványban sem nyert a fekete. Nem a Jónak a Gonosz feletti örök győzelmét jelképezi ez? Az óriási arc visszanézett rá, nyugodt erővel tele. Fehér mindig mattot ad.

A teleképben beszélő hang szünetet tartott, aztán más, sokkal komolyabb tónusban folytatta: - Mindenkit figyelmeztetünk, hogy készüljön el egy fontos közleményre tizenöt harminckor! Tizenöt harminckor! Rendkívül fontos hírek! Vigyázzatok, hogy el ne mulasszátok! Tizenöt harminckor! - Aztán ismét rázendítettek a csilingelő zenére.

Winstonnak megdobbant a szíve. Ez a hadijelentés lesz; ösztöne azt súgta, hogy rossz hírek következnek. Egész nap újra meg újra keresztülvillant az agyán, apró izgalomrohamokat keltve, egy megsemmisítő afrikai vereség gondolata. Szinte látta is már, ahogy az eurázsiai hadsereg átözönlik a soha még át nem tört határon, s mint valami hangyaraj, elárasztja Afrika alját. Nem lehetne valahogy oldalba támadni őket? Agyában élesen kirajzolódtak a nyugat-afrikai part körvonalai. Felemelte a fehér lovat, és a tábla másik szélére helyezte. *Ott* a megfelelő helye. Miközben elképzelte, hogy a fekete horda hogyan rohan dél felé, elképzelt egy másik, titokban összegyülekezett hadsereget is, amely hirtelen a hátában terem, s elvágja a szárazföldtől és a tengertől. Úgy érezte, azzal, hogy elképzelte, már létre is hozta ezt a másik hadsereget. De gyorsan kell cselekednie! Ha hatalmukba kerítenék egész Afrikát, ha repülőtereik és tengeralattjáró-bázisaik lennének Fokváros körül, Óceánia ketté lenne vágva. S ez bármit jelenthetne: vereséget, összeomlást, a világ újrafelosztását, a Párt bukását! Mély lélegzetet vett. Az érzelmek rendkívüli zűrzavara kavargott benne - igazában azonban nem is zűrzavar volt, inkább egymás után következő érzelemrétegek, s nehéz lett volna megmondani, melyik a legalsó.

A roham elmúlt. A fehér lovat visszatette a helyére, pillanatnyilag azonban képtelen volt komolyan elmélyedni a sakkprobléma tanulmányozásába. Gondolatai ismét kalandozni kezdtek. Ujjával szinte öntudatlanul beleírta az asztalra lerakódott porba:

2+2=

„A lelkedet nem keríthetik hatalmukba" - mondta Julia. De hatalmukba tudják keríteni. „Ami itt történik, az *örökre* szól" - mondta O'Brien. Ez az igazság. Vannak dolgok, az ember saját cselekedetei, amelyekből nem lehet felépülni. Valami elhal a lélekben: kiég, kipusztul.

Látta a lányt; beszélt is vele. Nem volt veszélyes. Mintha ösztönszerűen tudta volna, hogy most már szinte nem is törődnek azzal, hogy mit csinál. Úgy is rendezhette volna, hogy másodszor is találkozzanak, ha valamelyikük akarná. Valóban véletlenül találkoztak. A Parkban történt, egy csúnya, csípős, márciusi napon, amikor a föld olyan volt, mint az acél, a pázsit teljesen halottnak látszott, rügy még nem fakadt, csak néhány sáfránybokron, s ezeket is megtépázta a szél. Winston dermedt kezekkel és nedvedző szemmel sietett végig a Parkon, mikor nem egészen tíz méterre tőle megpillantotta a lányt. Azonnal feltűnt neki, hogy a lány valamilyen meghatározatlan módon megváltozott. Majdnem elhaladtak egymás mellett, minden további nélkül; aztán Winston visszafordult és követte, nem nagyon lelkesen. Tudta, hogy nincs veszély, senki sem törődik velük. A lány nem szólt. Rézsút keresztülvágott a pázsiton, mintha szabadulni

akarna Winstontól, aztán láthatólag beletörődött, hogy mellette van. Megtépázott, csupasz bokrok közé jutottak, amelyek sem el nem rejtették, sem a széltől nem védték őket. Megálltak. Átkozottul hideg volt. A szél átfütyült a gallyakon, és megtépdeste a piszkosnak látszó sáfránybokrokat. Winston a lány dereka köré fonta a karját.

Itt nem volt telekép, rejtett mikrofonok azonban feltétlenül voltak; különben látni is lehetett őket. Mindegy volt, minden mindegy volt. Akár le is fekhettek volna a földre, és megtehették volna *azt*, ha akarják. Winston teste megdermedt a rémülettől a gondolatra. A lány nem reagált az ölelésre; még csak meg sem próbált kibontakozni belőle. Winston most már tudta, mi változott meg rajta. Arca fakóbb volt, s homlokán és halántékán hosszú forradás húzódott végig, amelyet részben eltakart a haja. A változás azonban nem ez volt, hanem hogy vastagabb lett a dereka, s valahogy meglepően megkeményedett. Eszébe jutott, hogyan segített egyszer egy rakétabombarobbanás után kihúzni egy hullát a romok közül, s mennyire meglepte nemcsak a hulla hihetetlen súlya, hanem a merevsége is, az, hogy milyen nehezen lehet megmarkolni, mintha nem is hús volna, hanem kő. A lány testét is ilyennek érezte. Arra gondolt, hogy Julia bőrének szövedéke nagyon különbözhetik attól, amilyen egykor volt.

Meg sem kísérelte megcsókolni, nem is beszéltek. A lány akkor nézett rá először leplezetlenül, amikor kiléptek a Park kapuján. Futó pillantás volt csak, tele megvetéssel és undorral. Winston azon tűnődött, hogy ez az undor csak a múltból származik-e, vagy dagadt arcának és a könnyeknek is részük van benne, amelyeket a szél préselt ki a szeméből. Leültek két vasszékre, egymás mellé, de nem túlságosan közel egymáshoz. Látta, hogy a lány beszélni készül. Néhány centiméterrel elmozdította ormótlan cipőjét, rálépett egy ágra, és lassan összeroppantotta. Winston észrevette, hogy a lába is mintha szélesebb lenne.

- Elárultalak - jelentette ki a lány egyszerűen.

- Elárultalak - felelte Winston.

A lány újból gyors, undorral teli pillantást vetett rá.

- Néha - mondta - megfenyegetik valamivel az embert - valamivel, aminek képtelen ellenállni, még csak gondolni is képtelen az ellenállásra. S akkor azt mondja az ember: „Ne velem csinálják, csinálják valaki mással, csinálják X-szel.” S lehet, hogy később azt állítja, ez csak cselfogás volt, csak azért mondta, hogy szabaduljon tőlük, nem gondolta komolyan. Ez azonban nem igaz. Akkor, amikor történik, komolyan gondolja az ember. Úgy gondolja, hogy másképp nem menekülhet meg, és igenis kész rá, hogy így meneküljön meg. *Akarja*, hogy a másikkal történjék az a dolog. Nem érdekli, mit csinálnak a másikkal. Csak önmagával törődik.

- Csak önmagával törődik - visszhangozta Winston.

- S aztán többet már nem érez ugyanúgy a másik iránt.

- Nem - felelte Winston. - Már nem érez ugyanúgy iránta.

Úgy látszott, nincs több mondanivalójuk. A szél testükhöz tapasztotta vékony overalljukat. Hirtelen kényelmetlennek érezték, hogy szótlanul üljenek egymás mellett, meg aztán nagyon hideg is volt. A lány mondott valamit, hogy el kell csípnie a földalattit, s felállt a padról.

- Találkozhatnánk valamikor - mondta Winston.

- Igen - felelte a lány -, találkozhatnánk valamikor.

Winston egy darabig tétován követte a lányt, féllépésnyire mögötte. Nem beszéltek többet. A lány nem próbált szabadulni tőle, de úgy sietett, mintha meg akarná akadályozni, hogy lépést tarthasson vele. Winston úgy tervezte, hogy legalábbis a földalatti-állomásig elkíséri, de ezt a

tétova lődörgést a hidegben egyszerre csak céltalannak és elviselhetetlennek érezte. Elfogta a vágy nem is annyira az után, hogy elkerüljön Julia közeléből, mint inkább a Gesztenyefa kávéház után, amelyet sohasem érzett olyan vonzónak, mint most. Vágyódva képzelte maga elé sarokasztalát az újsággal, a sakktáblával és a kifogyhatatlan ginnel. S mindenekelőtt: ott meleg van. A következő pillanatban, nem egészen véletlenül hagyta, hogy egy kis embercsoport elválassza a lánytól. Lagymatag kísérletet tett, hogy újra elérje, aztán lassított, megfordult, és elindult az ellenkező irányba. Mikor megtett vagy ötven métert, visszanézett. Az utca nem volt zsúfolt, de már nem tudta megkülönböztetni a lányt a tucatnyi siető alak között. Megvastagodott, megkeményedett testét talán nem is lehetett már hátulról felismerni.

„Akkor, amikor történik - mondta a lány -, komolyan gondolja az ember." Ő is komolyan gondolta. Nemcsak mondta, hanem akarta is. Akarta, hogy a lányt, s ne őt szolgáltassák ki a...

Valami megváltozott a teleképből csörgedező zenében. Kellemetlen, csúfolódó dallamba csapott át. S aztán - lehet, hogy nem is történt meg, lehet, hogy csak a hasonló hangok által felidézett emlék volt - valaki ezt énekelte:

Lombos gesztenyefák alatt
Eladtál s eladtalak...

Kibuggyantak a szeméből a könnyek. Egy arra haladó pincér észrevette, hogy üres a pohara, s visszafordult a ginesüveggel.

Felvette a poharat, és beleszagolt. Az ital, akármennyit ivott is belőle, egyre borzalmasabbá vált. Mégis ez lett az az elem, amelyben elmerült. Ez volt az élete, halála és feltámadása. A gin süllyesztette kábulatba minden este, és a gin élesztette újra minden reggel. Ha - csak ritkán tizenegy előtt - leragadt szemhéjakkal, égő szájjal és töröttnek érzett háttal felébredt, még a vízszintes helyzetéből is képtelen lett volna feltápászkodni, ha nincs ott ágya mellett a ginesüveg és egy teáscsésze. A déli órákat üveges arccal üldögélte végig, keze ügyében az üveggel, és a teleképet hallgatta. Tizenöt órától záróráig a Gesztenyefa elmaradhatatlan vendége volt. Senki sem törődött már vele, hogy mit csinál, nem ébresztette sípszó, nem förmedt rá a telekép. Néha, talán kétszer egy héten, bement egy poros, elfelejtettnek látszó irodába az Igazság-minisztériumban, s dolgozott egy kicsit, illetőleg csinált valamit, amit munkának neveztek. Bevették azoknak az albizottságoknak egyik albizottságába, amelyek az Újbeszél Szótára tizenegyedik kiadásának szerkesztése során felbukkanó kisebb nehézségekkel foglalkozó számtalan bizottság egyikéből sarjadtak ki. Egy köztes jelentésnek nevezett valaminek az elkészítésével foglalkoztak, de hogy mi az, amit jelenteniük kell, határozottan sohasem tudták megállapítani. Azzal a problémával kellett valamit kezdeniük, hogy a vesszőket vajon a zárójelen belül vagy kívül kell-e elhelyezni. Még négyen voltak a bizottságban, mindnyájan hozzá hasonló személyek. Voltak napok, amikor összegyűltek, s aztán rögtön el is váltak, őszintén bevallva egymásnak, hogy ténylegesen semmi tennivalójuk nincs. De akadtak olyan napok is, amikor szinte lelkesen láttak munkához, óriási igyekezettel tettették, hogy jegyzeteket rendeznek, s hosszú memorandumokat terveztek, amelyek sohasem készültek el; amikor a bizonyítások - mintha ugyan be kellett volna valamit bizonyítaniuk - rendkívül bonyolultnak és érthetetlennek bizonyultak; amikor ravasz alkudozásokat rendeztek meghatározások fölött; nagy vitákban és veszekedésekben törtek ki, sőt még azzal is fenyegetőztek, hogy magasabb tekintélyhez fognak fordulni. S aztán mintha hirtelen elszállt volna belőlük az élet, kialudt szemekkel bámultak egymásra az asztal körül, mint a kakasszóra elhalványodó kísértetek.

A telekép elhallgatott egy pillanatra. Winston ismét felemelte a fejét. A bejelentés! De nem - csak a zene változott meg. Szemhéja mögött megjelent Afrika térképe. A seregek mozgása olyan volt, mint egy grafikon: egy fekete nyíl rohant függőlegesen dél felé, s egy fehér vízszin-

tesen kelet felé, az első nyíl farkán keresztül. Mintegy bátorításért, felnézett a plakáton látható rendíthetetlen arcra. Elképzelhető, hogy a második nyíl egyáltalán nem is létezik?

Érdeklődése ismét lelankadt. Megivott egy újabb pohár gint, felemelte a fehér lovat, s egy próbalépést tett. Sakk. De nyilván nem ez volt a helyes lépés, mert...

Váratlanul egy emlék merült fel a lelkében. Egy gyertyával megvilágított szobát látott, nagy, fehér terítős ággyal, s önmagát látta, kilenc-tíz éves fiúként, amint a padlón ül, egy kockás dobozt ráz, és izgatottan nevet. Anyja vele szemközt ül, és ő is nevet.

Körülbelül egy hónappal anyja eltűnése előtt történhetett. A kiengesztelődésnek egyik olyan pillanatában, amikor elfeledkezett a gyomrát kínzó éhségről, s átmenetileg feléledtek anyja iránti régebbi érzései. Jól emlékezett az időre: esős, nedves nap volt, az eső csak úgy csurgott lefelé az ablaküvegen, s benn a szobában gyenge volt a világosság, hogy olvasni lehessen. A sötét, szűk hálószobában a két gyerek elviselhetetlenül unatkozott. Winston nyafogott és zúgolódott, eredménytelenül követelt ennivalót, körbenyargalt, mindent lelökött a helyéről, s addig rugdalta a falburkolatot, míg a szomszédok át nem kopogtak. A kisebbik gyerek néha felsírt. Végül azt mondta az anyja: „Viselkedj rendesen, s veszek neked játékot. Szép játékot, örülni fogsz neki." Azzal kiment az esőbe, egy kis vegyeskereskedésbe, amely néha még nyitva tartott a szomszédjukban, s egy kartondobozzal tért vissza, amelyben egy készlet Kígyó és Létra volt. Még mindig fel tudta idézni emlékezetében a nedves karton szagát. Nyomorúságos készlet volt. A tábla szakadt, s az apró fakockák olyan rosszul voltak kifaragva, hogy alig feküdtek az oldalukra. Winston durcásan és érdeklődés nélkül nézte a játékot. De aztán az anyja meggyújtott egy gyertyacsonkot, és leültek a padlóra játszani. Winston azonnal vadul felizgult, és kacagva üvöltözött, mikor a bábuk reményteljesen másztak felfelé a létrákon, s aztán visszacsúsztak a kígyókon, majdnem a kiindulópontig. Nyolc játszmát játszottak, mindketten négyet nyertek meg. Kishúga, aki nagyon fiatal volt ahhoz, hogy megértse a játékot, egy párnának támasztva ült, és nevetett, mert a többiek is nevettek. Egy egész délutánt töltöttek el együtt boldogan, akárcsak kisebb korában.

Kilökte agyából a képet. Hamis emlék. Néha hamis emlékek zavarták meg. De nem számítottak, ha az ember tudta, hogy micsodák. Egyes dolgok megtörténtek, mások nem történtek meg. Visszafordult a sakktáblához, s ismét felemelte a fehér lovat. Szinte ugyanabban a pillanatban zörrenve vissza is ejtette a táblára. Megriadt, mintha tűvel szúrtak volna bele.

Éles harsonaszó hasított a levegőbe. A bejelentés! Győzelem! Mindig győzelmet jelent, ha harsonaszó előzi meg a híreket. Mintha elektromos áram futott volna végig a kávéházon. Még a pincérek is megálltak, és figyeltek.

A harsonaszó óriási hangzavarba veszett. A teleképben már hadart egy izgatott hang, de alig kezdett a mondókájába, majdnem el is nyomta az utcán felhangzó Éljen!-üvöltés. A hírek varázslatos gyorsasággal terjedtek. De azért éppen eleget hallott abból, amit a telekép közölt, hogy megértse: minden úgy történt, ahogy előre látta. Hatalmas, tengeren odaszállított seregeket összpontosítottak, s ezek váratlanul hátba támadták az ellenséget, a fehér nyíl keresztülszakította a fekete farkát. Diadalittas mondatok töredékei törtek át a lármán: - Hatalmas stratégiai manőver... tökéletes összehangoltság... teljes megfutamodás... félmillió fogoly... teljes széthullás... egész Afrika a hatalmunkban... a háborúnak belátható időn belül vége... győzelem... a legnagyobb győzelem az emberiség történetében... győzelem, győzelem, győzelem!

Winston lába rángatózott az asztal alatt. A helyén maradt, lélekben azonban ő is kint menetelt, rohant a tömeggel, fülsiketítően éljenezve. Ismét felnézett Nagy Testvér képmására. A kolosszus, aki megvédte a világot! Arra gondolt, hogy tíz perce - igen, csak tíz perce - még kétkedés volt a szívében, amikor azon tűnődött, hogy a frontról érkező hírek vajon győzelmet

vagy vereséget fognak-e jelenteni. Ó, nemcsak egy eurázsiai hadsereg semmisült meg most! Sok minden megváltozott benne azóta a Szeretet-minisztériumban töltött első nap óta, de a végső, elkerülhetetlen, gyógyító változásra mindeddig nem került sor, csak most, ebben a pillanatban.

A telekép tovább ontotta a beszámolót a foglyokról, a zsákmányról és a mészárlásról, odakinn azonban kissé alábbhagyott az üvöltözés. A pincérek visszatértek munkájukhoz. Egyikük már közeledett a ginesüveggel. Winston boldog álmodozásba merülve észre sem vette, hogy megtöltik a poharát. Már nem szaladt és éljenzett. Megint a Szeretet-minisztériumban volt, mindent megbocsátottak neki, lelke fehér volt, mint a hó. A vádlottak padján ült a nyilvános tárgyaláson, mindent bevallott, mindenkit bevádolt. A fehér csempés folyosón lépkedett, olyan érzéssel, hogy napsütésben sétál, s fegyveres őr haladt a háta mögött. A régóta remélt golyó az agyába hatolt.

Felnézett az óriási arcra. Negyven év kellett hozzá, hogy megtanulja, miféle mosoly rejtőzik a fekete bajusz alatt. Ó, kegyetlen, szükségtelen félreértés! Ó, konok, önfejű számkivetés a szerető kebelről! Két ginszagú könnycsepp szivárgott le az orra tövébe. De most már rendben van, minden rendben van, a küzdelemnek vége. Diadalt aratott önmaga fölött. Szerette Nagy Testvért.

Függelék

Az újbeszél alapelvei

Az újbeszél Óceánia hivatalos nyelve, s azért találták ki, hogy az Angszoc vagy angol szocializmus ideológiai szükségleteit kielégítse. 1984-ben még senki sem használja, sem szóban, sem írásban, egyedül gondolatközlési eszközként az újbeszélt. A *Times* vezércikkeit újbeszélül írják, ez azonban olyan mutatvány, amire csak a szakember képes. Úgy vélik, hogy az újbeszél körülbelül 2050 táján szorítja ki véglegesen az óbeszélt. Közben állandóan tért hódít, mivel minden párttag igyekszik egyre több újbeszél szót és nyelvtani szerkezetet használni a mindennapi társalgásban. Az 1984-ben használatos, az újbeszél szótárának kilencedik és tizedik kiadásában foglalt változat csak átmeneti forma, sok fölösleges szót és régies alakot tartalmaz, amelyeknek kiszorítása később lesz esedékes. Mi itt a végső, tökéletes, a szótár tizenegyedik kiadásában lefektetett változattal foglalkozunk.

Az újbeszél célja nem csak az, hogy az Angszoc híveinek megfelelő világnézet és észjárás kifejezési eszközéül szolgáljon, hanem az is, hogy minden más gondolkodási módot lehetetlenné tegyen. A szándék az, hogy ha egyszer az újbeszélt véglegesen elsajátították és az óbeszélt elfelejtették, eretnek - vagyis az Angszoc elveitől eltérő - gondolat szó szerint elgondolhatatlan legyen, legalábbis amennyire a gondolat szavaktól függ. Szótárát úgy szerkesztik, hogy egyfelől megadják a pontos és sokszor nagyon finom kifejezési lehetőséget minden olyan jelentésnek, amelyet egy párttag ki akarhat fejezni, másfelől kizárnak minden más jelentést, sőt annak a lehetőségét is, hogy közvetett módszerekkel el lehessen jutni ilyen jelentésekhez. Ezt részben új szavak kitalálásával érik el, főleg azonban azzal, hogy a nemkívánatos szavakat kiküszöbölik, illetőleg megfosztják maradék, nem pártszerű jelentéseiktől, sőt, amennyire lehetséges, minden másodlagos jelentésüktől. Nézzünk egy példát. A *szabad* szó még megvan az újbeszélben, de csak az ilyen megállapításokban használható: „Ez a kutya szabad (mentes) a tetűtől”, vagy „Ez a rét szabad (mentes) a gyomtól”. Nem használható azonban régi, „politikailag szabad” vagy „szellemileg szabad” értelmében, mivel a politikai és szellemi szabadság fogalomként sem létezik többe, tehát szükségszerűen névtelen. A határozottan eretnek szavak kiirtásától függetlenül is célként tűzték ki a szóállomány csökkentését, s egyetlen nélkülözhető szó fennmaradását sem engedik meg. Az újbeszélt nem arra szánják, hogy kiterjessze, hanem arra, hogy szűkítse a gondolkodás területét, s közvetve ezt a célt szolgálja a szóválasztéknak a minimumra való csökkentése.

Az újbeszél az általunk ismert nyelvre van alapozva, napjaink embere számára mégis alig lenne érthető sok újbeszél mondat, még akkor is, ha nem tartalmazna újonnan alkotott szavakat. Az újbeszél szavait három csoportra osztották, A szókincsre, B szókincsre és C szókincsre. (a B szókincset az összetett szavak szókincsének is nevezik.) Egyszerűbb, ha mindegyik csoportot külön tárgyaljuk, de a nyelvtannal elegendő lesz az A szókincsnek szentelt részben foglalkozni, mivel mind a három kategóriában ugyanazok a szabályok érvényesek.

A szókincs

Az A szókincs a mindennapi élet dolgainak megnevezéséhez szükséges szavakból áll - az olyan dolgokat megnevező szavakból, mint az evés, ivás, munka, öltözködés, lépcsőn járás, közlekedési eszközökön való utazás, kertészkedés, főzés és hasonlók. Majdnem teljesen azokból a szavakból állították össze, amelyeket most is használunk - mint például: *üt, fut, kutya, fa, cukor, ház, rét* -, de napjaink szókészletével összehasonlítva e szavak száma rendkívül csekély, jelentésük pedig sokkal szigorúbban van meghatározva. Minden kétértelműséget és jelentésárnyalatot kitisztítottak belőlük. Ennek a csoportnak egy-egy szava csak egy staccato hangsor, amely *egyetlen* világosan érthető fogalmat fejez ki. Az A szókincset lehetetlen volna irodalmi célokra vagy politikai és filozófiai viták céljára használni. Csakis egyszerű és célszerű gondolatok kifejezésére való, amelyek rendszerint konkrét tárgyakra vagy fizikai cselekvésekre vonatkoznak.

Az újbeszél nyelvtanának két kiemelkedő sajátossága van. Az egyik a különböző szófajok majdnem teljes felcserélhetősége. A nyelv mindegyik szava (s elvileg ez az olyan absztrakt szavakra is vonatkozik, mint a *ha* vagy a *mikor*) használható igeként, főnévként, melléknévként vagy határozószóként. Az igei és főnévi alak közt nincs különbség. A *gondolat* szó például nem létezik az újbeszélben. A *gondol* helyettesíti, amely így főnévként is, igeként is szolgál. Etimológiai szempontokat nem vettek figyelembe, egyes esetekben az eredeti főnevet tartották meg, más esetekben az igét. Sőt ha egy-egy rokon jelentésű ige és főnév nem függött össze etimológiailag, egyiket vagy másikat gyakran akkor is eldobták. Nincs meg például a *vág* szó, amelynek jelentését kielégítően fedi a *kés* főnév-ige. A mellékneveket kizárólag az *-os, -es, -ös* képzőnek a főnév-igéhez való hozzátételével alkotják, a határozószókat pedig az *-osan, -esen -ösen* hozzátételével. Így például a *sebességes gyors*-at jelent, a *sebességesen* pedig *gyorsan*-t. Mostani mellékneveink közül néhányat megtartottak, például: *nagy, fekete, puha,* ezek száma azonban nagyon csekély. Mai határozószóink közül csak azokat tartották meg, amelyek eleve *-osan* stb.-re végződnek.

Ráadásul - s elvileg ez is a nyelv minden szavára vonatkozik - bármelyik szót tagadóvá lehet változtatni a nem előképzővel, és fokozni lehet a *plusz*-, nagyobb nyomaték esetén a *dupla-plusz* előképzővel. Így például a *nemhideg meleg*-et jelent, a *pluszhideg* és *duplapluszhideg* pedig *nagyon hideg*-et és *rendkívül hideg*-et. S akár a mai nyelvben, majdnem minden szó jelentését módosítani lehet még olyan előképzőkkel is, mint az *elő-, után-* stb. Ilyen módszerekkel lehetővé vált a szóállomány rendkívüli csökkentése. Adva van például a *jó* szó, nincs tehát szükség a *rossz*-ra, mert a kívánt jelentést ugyanúgy - illetőleg jobban - kifejezi a *nemjó*. Csak azt kell eldönteni minden olyan esetben, amikor két szó természetes ellentétpárt alkot, hogy melyiket vessék el közülük. A *sötét* szót például helyettesíteni lehet a *nemvilágos* szóval, vagy a *világos* szót a *nemsötét* szóval, aszerint, hogy melyiket részesítik előnyben.

Az újbeszél nyelvtanának másik sajátos vonása a szabályosság. Néhány kivételtől eltekintve, mindenféle toldalékolás azonos szabályok szerint történik. Így például minden többes számot sima *k*-val képeznek; a *tó, ló* stb. többese: *tók, lók*.

B szókincs

A B szókincs olyan szavakból áll, amelyeket szándékosan politikai célokra szerkesztettek, azaz olyan szavakból, amelyeknek nemcsak hogy minden esetben politikai vonatkozásuk van, hanem egyenesen azt célozzák, hogy az őket használó személyre rákényszerítsék a kívánatos szellemi magatartást. Az Angszoc elveinek teljes megértése nélkül nehéz ezeket a szavakat helyesen használni. Egyes esetekben átültethetők óbeszélre, sőt az A szókincs szavaival is kifejezhetők, ez azonban rendszerint hosszú körülírást igényel, és mindig a szavak bizonyos színezetének elvesztésével jár. A B szókincs anyaga tulajdonképpen szóbeli gyorsírásféle, gyakran egész gondolatsorokat néhány szótagba sűrít össze, ugyanakkor pontosabb és erőteljesebb, mint az átlagnyelv.

A B szavak minden esetben összetett szavak.[2] Két vagy több szóból vagy szórészletből állnak, amelyeket könnyen kiejthető formában ragasztottak össze. Az így létrejött szóötvözet mindig főnév-ige, amelyet a rendes szabályok szerint toldalékolnak. Vegyünk egyetlen példát: a *jógondol* szó jelentése, nagyon durván visszaadva: „pártszerűség" vagy ha igének akarjuk nézni: „pártszerűen gondolkozik". Ennek a következő származékai lehetnek: főnév-ige: *jógondol*; múlt idő: *jógondolt*; melléknév: *jógondolos*; határozószó: *jógondolosan*; igéből képzett főnév: *jógondoló*.

A B szavakat nem etimológiai alapon szerkesztették. A szavak, amelyekből csinálták őket, bármilyen szófajok lehettek, és bármilyen módon megcsonkíthatták őket, hogy könnyen kiejthetők legyenek. A *bűngondol* (gondolatbűn) szóban például a *gondol* a második helyre került, míg a *gondolrend* (Gondolatrendőrség) szóban az elsőre, s itt a második szó csonkult is.

Némelyik B szónak rendkívül finom jelentései vannak, amelyeket alig ért meg az, aki nem ura a nyelvnek, mint egésznek. Nézzünk például egy tipikus mondatot egy *Times*-vezércikkből: *Ógondolók nemhasérzik az Angszoct.* Ezt a következőképpen lehetne a legrövidebben átültetni óbeszélre: „Azok, akiknek eszmevilága a Forradalom előtt alakult ki, érzelmileg nem érthetik meg teljesen az angol szocializmus elveit." Ez azonban nem egyenértékű átültetés. Kezdjük azzal, hogy a fent idézett újbeszél mondat teljes jelentésének megértéséhez világos fogalmának kell lennie arról, mit jelent az *Angszoc*. Ráadásul csak az Angszocban tökéletesen elmélyült valaki méltányolhatja a *hasérez* szó teljes értékét, mert ez a szó olyan vak, rajongó odaadást fejez ki, amilyet ma elképzelni is nehéz. Vagy itt van az *ógondol* szó, amelybe kiirthatatlanul bele van keverve a gonoszság és a dekadencia fogalma. Bizonyos újbeszél szavak - s ezek közé tartozik az *ógondol* is - sajátos funkciója azonban elsősorban nem az, hogy jelentéseket kifejezzenek, hanem az, hogy megsemmisítsenek. Az ilyen szavak - amelyeknek száma magától értetődően csekély - egyre jobban kiterjesztik jelentésüket, míg végül egész sereg szót foglalnak magukba, s ezeket a szavakat aztán, mivel kielégítően pótolja őket az összefoglaló szó, el lehet dobni és felejteni. A legnagyobb feladat, amelyet az újbeszél szótár szerkesztőinek meg kell oldaniuk, nem az új szavak kitalálása, hanem a kitalált szavak jelentésének meghatározása: azaz annak megállapítása, hogy létezésük milyen szósorozatokat érvénytelenít.

Mint már a *szabad* esetében láttuk, kényelmi szempontból megtartanak néha olyan szavakat, amelyek egykor eretnek jelentést hordoztak, de csak a nemkívánatos jelentésektől való megtisztításuk után. Ugyanakkor számtalan szó, mint például a *becsület, demokrácia, tudomány* és

---

[2] Összetett szavak, mint például a *beszélír*, természetesen az A szókincsben is vannak, ezek azonban csak kényelmi összevonások, s nincs sajátos ideológiai színezetük.

vallás egyszerűen megszűnt létezni. Néhány átfogó szó magába foglalta jelentésüket, s egyúttal meg is semmisítette őket. Például valamennyi szót, amely a „szabadság" és „egyenlőség" fogalmai körül csoportosult, most egyetlen szó, a *bűngondol* tartalmazza; a „tárgyilagosság" és „ésszerűség" fogalmai körül csoportosuló szavakat pedig szintén egyetlen szó, az *ógondol*. Nagyobb pontosság veszedelmes volna. Amit egy párttagtól megkívánnak, az a régi zsidóéhoz hasonló szemléletmód, aki, ha mást nem is, annyit tudott, hogy saját népén kívül minden más nép „hamis isteneket" imád. Azt nem kellett tudnia, hogy ezeket az isteneket Baálnak, Ozirisznak, Molochnak, Astaróthnak nevezik; minél kevesebbet tudott róluk, annál jobb volt a hithűsége szempontjából. Ismerte Jehovát és Jehova parancsait; tudta tehát, hogy minden isten, akinek más neve vagy más tulajdonságai vannak, hamis isten. Valahogy ilyenféleképpen tudja a párttag is, hogy mi a helyes magatartás, és csak rendkívül homályos, általános fogalmak formájában tudja, hogy milyenfajta eltérések lehetségesek ettől. Nemi életét például teljes mértékben szabályozza ez a két újbeszél szó: *szexbűn* és *józex*. A *szexbűn* kifejez minden szexuális bűnt. Kifejezi a paráználkodást, házasságtörést, homoszexualitást és az egyéb eltévelyedéseket, s ráadásul még az öncélú, normális nemi érintkezést is. Nincs szükség külön-külön való megnevezésükre, mivel mindegyik egyformán bűn, s elvileg mindegyik halállal büntethető. A C szókincsben, amely tudományos és technikai szavakat tartalmaz, szükséges lehet bizonyos nemi eltévelyedések speciális nevét megadni, az átlagpolgárnak azonban nincs szüksége rájuk. Tudja, mit jelent a *józex*, vagyis a férfi és nő közti, pusztán gyermeknemzés céljából történő s a nő részéről testi élvezet nélküli nemi érintkezés; minden egyéb *szexbűn*. Újbeszélül ritkán lehetséges egy eretnek gondolatot annak felfogásán túl is folytatni, hogy a gondolat eretnek; ezen a ponton túl hiányzanak a szükséges szavak.

A B szókincsben egyetlen szó sem semleges ideológiailag. Igen sok az eufemizmus. Ilyen például a *gyönyörtábor* (kényszermunkatábor) vagy a *Minipax* (Béke-minisztérium, azaz Hadügyminisztérium); majdnem pontosan az ellenkezőjét jelentik annak, amit jelenteni látszanak. Másfelől bizonyos szavak őszintén, szemérmetlenül feltárják az óceániai társadalom valódi természetét. Ilyen például a *prolitáp*, amely azt az értéktelen szórakoztatást és azokat az álhíreket jelenti, amelyeket a Párt a tömegeknek nyújt. Ismét más szavak kétértelműek; ha a Pártra alkalmazzák őket, „jó" jelentésük van, ha a Párt ellenségeire, akkor „rossz". Nagy számban vannak ezenkívül olyan szavak is, amelyek első látásra puszta rövidítéseknek tűnnek, s amelyeknek ideológiai színezete nem jelentésükből, hanem szerkezetükből származik.

Lehetőség szerint minden olyan szót, amelynek valamiféle politikai jelentése van vagy lehet, a B szókincsbe erőltettek bele. Minden szervezetnek, embercsoportnak, tannak, országnak, intézménynek, középületnek a nevét úgy rövidítik le, hogy egyetlen könnyen kiejthető s minél kevesebb szótagszámú szó őrizze az eredeti jelentést. Az Igazság-minisztériumban például az irattári osztályt, ahol Winston Smith dolgozott, *irosz*-nak nevezték, a teleképes osztályt *telosz*-nak és így tovább. Ennek nemcsak időmegtakarítás a célja. Az összevont szavak és kifejezések már a huszadik század korábbi évtizedeiben is megkülönböztethető jegyei voltak a politikai nyelvnek; az ilyenfajta rövidítések használatára való törekvés a totalitárius államokat és szervezeteket jellemezte leginkább. Példák erre az olyan szavak, mint a *náci, Gestapo, Komintern, Inprekor, agitprop*. Kezdetben ez a szokás még szinte ösztönösnek volt tekinthető, az újbeszélben azonban tudatos céllal alkalmazzák. Rájöttek, hogy az ilyen rövidítésben a név jelentése összeszűkül és körmönfontan megváltozik, mivel leválik róla a legtöbb asszociáció, amely különben hozzátapad. A *Kommunista Internacionálé* szavak például egy összetett képet idéznek fel az egyetemes emberi testvériségről, vörös zászlókról, barikádokról, Marx Károlyról és a párizsi kommünről. A *Komintern* szó azonban csak egy szorosan összefogott szervezetet és egy pontosan meghatározott elméletet idéz. Olyasmire utal, ami majdnem olyan könnyen felismerhető és meghatározott célú, mint egy szék vagy asztal. A *Komintern* szót szinte

gondolkodás nélkül ki lehet mondani, míg a *Kommunista Internacionálé* olyan kifejezés, amelynél kénytelen az ember legalább egy pillanatig elidőzni. Hasonlóképpen csekélyebb számúak és ellenőrizhetőbbek a *Minigaz* szó által felidézett asszociációk, mint az *Igazságminisztérium* által felidézettek. Ez magyarázza nemcsak azt a szokást, hogy amikor csak lehet, rövidítenek, hanem azt a szinte túlzott gondosságot is, amellyel minden szót könnyen kiejthetővé igyekeznek tenni.

Az újbeszélben a jó hangzás, akárcsak a jelentés szabatossága, minden egyéb szempontnál fontosabb. A nyelvtani szabatosságot mindig feláldozzák érte, ha szükségesnek látszik. S mivel a követelmények elsősorban politikai célokat szolgálnak, a szavak rövidek, összevontak, jelentésük félreérthetetlen, gyorsan ki lehet ejteni őket, s a lehető legkevesebb visszhangot keltik a beszélő lelkében. A B szókincs szavait még az a tény is hatásossá teszi, hogy meglehetősen egyformák. Ezek a szavak - *jógondol, Minipax, prolitáp, szexbűn, Angszoc, gondolrend* és még számtalan más - viszonylag mindig rövidek, s a hangsúly egyenlően oszlik meg az első és az utolsó szótag között. Használatuk egy bizonyos beszédmódra ösztökél, amely beszédmód egyszerre szaggatott és egyhangú. S pontosan ez az, amit el akarnak érni. A cél: a tudattól a lehetőség szerint független beszédet létrehozni, különösen akkor, ha a beszéd tárgya ideológiailag nem semleges. A mindennapi élet dolgaival kapcsolatban kétségtelenül szükséges néha gondolkodni, mielőtt beszélünk, egy párttagnak azonban, ha felszólítják, hogy valamilyen politikai vagy erkölcsi véleményt alkosson, képesnek kell lennie olyan automatikusan fecskendezni a kifogástalan nézeteket, ahogy a géppuska szórja a golyókat. Képessé teszi erre a gyakorlat, szinte vaktában használható eszközéül szolgál a nyelv, s még tovább segíti a folyamatot a szavak alkata, érdes hangzásuk s szándékos csúnyaságuk, amely összhangban van az Angszoc szellemével.

Akárcsak az a tény, hogy nincs nagy választék a szavakban. Az újbeszél szókincse a miénkhez viszonyítva kicsi, s állandóan újabb módokat találnak ki, hogy tovább csökkenthessék. Az újbeszél minden más nyelvtől különbözik abban, hogy szótára évről évre vékonyabb, ahelyett hogy vastagabb lenne. Minden csökkentés nyereség, mert a kisebb választék kisebb kísértést jelent a gondolkodásra. Azt remélik, hogy végül értelmes beszédet hoznak majd létre pusztán a gégefő közreműködésével, a releváns agyközpontok bevonása nélkül. Ezt a célt őszintén bevallják az újbeszél *kacsabeszél* szavában, amely azt jelenti, hogy „kacsa módra hápogni”. Mint a B szókincs egyéb szavai, a *kacsabeszél* is kétértelmű. Ha az elhápogott nézetek pártszerűek, akkor csak dicséretet jelent, s ha a *Times* úgy emlékezik meg a Párt valamelyik szónokáról, mint *duplapluszjó kacsabeszélő*-ről, akkor az meleg és értékes elismerésnek tekintendő.

C szókincs

A C szókincs a másik kettő kiegészítése, és csupán tudományos és technikai kifejezésekből áll. Ezek hasonlítanak a ma használatos tudományos kifejezésekhez, ugyanazokból a szótövekből képezték őket, de a szokott módon ügyeltek rá, hogy szigorúan meghatározzák jelentésüket, s a nemkívánatos jelentésektől megfosszák őket. Ugyanazokat a nyelvtani szabályokat követik, mint a másik két szókincs szavai. A C szavak közül nagyon kevés használatos a mindennapi beszédben vagy a politikai beszédekben. Minden tudományos dolgozó vagy technikus megtalálhatja a számára szükséges szavakat a szakmájának szánt listában, a többi listán előforduló szavakat azonban csak felületesen ismerik. Nagyon kevés közös szó szerepel valamennyi listán, s nincs olyan szókincs, amely kifejezné a tudománynak mint észjárásnak vagy gondolkodási módszernek a funkcióját, a szaktudományoktól függetlenül. Ténylegesen nincs is szó a „tudomány" fogalmára, mivel bármelyik jelentéstartalmát elégséges módon fedi az *Angszoc* szó.

Az elmondottak alapján érthető, hogy meg nem felelő nézetek kifejezésre juttatása újbeszélül - egy nagyon alacsony színvonalon felül - majdnem teljesen lehetetlen. Nagyon durva, istenkáromlásszerű eretnekségeket persze ki lehet fejezni. Lehet például azt mondani, hogy *Nagy Testvér nemjó*, ezt az állítást azonban, amely párthű fül számára eleve képtelenség, lehetetlen érveléssel bizonyítani, mert a szükséges szavak hiányzanak. Az Angszoc iránt ellenséges gondolatokat táplálni csak határozatlan, szavak nélküli formában lehet, kifejezni pedig csak nagyon tág fogalmakban, amelyek egész csomó eretnekségre kárhoztatnak, anélkül hogy határozottan tudni lehetne, mik azok. Tény, hogy az újbeszélt eretnek célokra használni csak úgy lehet, ha egyes szavakat visszafordítunk óbeszélre. Ez a mondat például: *Minden ember egyenlő,* elmondható újbeszélül, de csak olyan értelemben, amilyenben elmondható, hogy *Minden ember vörös hajú*. Nincs benne nyelvtani hiba, mégis valótlanságot fejez ki, tudniillik azt, hogy minden ember egyforma nagyságú, súlyú vagy erejű. A politikai egyenlőség fogalma már nem létezik, ennek megfelelően az *egyenlő* szót meg is tisztították ettől a másodlagos jelentésétől. 1984-ben, amikor még az óbeszél a gondolatközlés megszokott eszköze, elméletileg fennáll a veszély, hogy újbeszél szavak használata közben visszaemlékezünk eredeti jelentésükre. Annak, aki járatos a *duplagondol*-ban, nem nehéz ezt elkerülnie, néhány emberöltő múlva azonban már lehetőség sem lesz ilyen botlásra. Az az ember, aki csak az újbeszél ismeretében nőtt fel, nem fogja tudni, hogy az *egyenlő* szónak valamikor olyan mellékjelentése is volt, hogy „politikailag egyenlő", vagy hogy a *szabad* szó valamikor „szellemileg szabad"-ot is jelentett, mint ahogy például az olyan ember, aki sohasem hallott a sakkról, nem tud a *királynő*-nek vagy a *bástyá*-nak ezzel kapcsolatos másodlagos jelentéséről. Sok bűnt és hibát képtelenség lesz elkövetni, egyszerűen mert névtelenek, tehát elképzelhetetlenek lesznek. És előre látható, hogy idő múltával az újbeszél megkülönböztető jegyei egyre hangsúlyozottabbá válnak - egyre kevesebb szava lesz, ezek jelentése egyre korlátozottabb, s mindig kevesebb lehetőség adódik, hogy helytelen célokra használják őket.

Amikor majd az óbeszélt véglegesen kiszorítják, elszakítják a múlthoz fűződő utolsó láncszemet is. A történelmet már újraírták, a múlt irodalmának töredékei azonban itt-ott fennmaradtak, tökéletlenül cenzúrázva, s amíg valaki még ismeri az óbeszélt, el lehet olvasni őket. A jövőben az ilyen töredékek, még ha véletlenül fennmaradnak is, érthetetlenek és lefordíthatatlanok lesznek. Lehetetlen lesz bármilyen óbeszél szöveget újbeszélre átültetni, hacsak nem valamilyen technikai eljárásról vagy nagyon egyszerű mindennapi cselekvésről szól, vagy hacsak nem pártszerű (újbeszélül: *jógondolos*) máris a tendenciája. Gyakorlatilag ez azt jelenti,

hogy az 1960 előtt írott könyveket lehetetlenség lesz egészében átültetni. Forradalom előtti irodalmat csak ideológiai átültetésnek - azaz mind tartalmi, mind nyelvi szempontból való átalakításnak - lehet alávetni.

Vegyük például a Függetlenségi Nyilatkozat jól ismert részletét:

Magától értetődőnek tartjuk ezeket az igazságokat: hogy minden ember egyenlőnek teremtetett, hogy teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel az embert, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé tartozik a jog az élethez és a szabadsághoz, valamint a jog a boldogságra való törekvéshez. Ezeknek a jogoknak a biztosítására az emberek kormányzatokat létesítenek, amelyeknek törvényes hatalma a kormányozottak beleegyezésén nyugszik. Ha bármikor, bármely kormányforma alkalmatlanná válik e célok megvalósítására, a nép joga, hogy az ilyen kormányzatot megváltoztassa vagy eltörölje, és új kormányzatot létesítsen...

Ezt teljes egészében lehetetlen úgy visszaadni újbeszélül, hogy az eredeti értelme megmaradjon. A legtöbb, amit tenni lehet vele, az, hogy az egész szöveget egyetlen szóban, a *bűngondol*-ban összegezzük. Teljes átültetése csakis ideológiai átültetés lehetne, ezáltal viszont Jefferson szavai az abszolutisztikus kormányzat dicshimnuszává változnának.

A múlt irodalmának nagy részét már át is alakították ilyen módon. Presztízsszempontok kívánatossá tették bizonyos történelmi személyek emlékének megőrzését úgy, hogy tetteiket egyidejűleg kapcsolatba hozzák az Angszoc filozófiájával. Több író, mint például Shakespeare, Milton, Swift, Byron, Dickens és mások műveinek átültetése folyamatban van; ha a feladatot megoldották, az eredeti műveket, minden egyéb művel együtt, amely a múlt irodalmából fennmaradt, el fogják pusztítani. Az átültetés lassú és nehéz munka, s befejezését legkorábban a huszonegyedik század első vagy második évtizedére várják. Nagy mennyiségű, pusztán hasznossági célokat szolgáló mű is van - nélkülözhetetlen technikai kézikönyvek és hasonlók -, amelyeket ugyanilyen kezelésnek kell alávetni. Elsősorban azért is tűzték ki az újbeszél végleges bevezetésének határidejét oly későre - 2050-re -, hogy időt hagyjanak az átültetés munkájának elvégzésére.

.oOo.